Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Mumme, Hans Peter.; af H. P. Mumme.
Titel | Title:	St. Knuds Kirke i Odense, dens Bygning, Monumenter og andre Mærkeligheder : en historisk Beskrivelse
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Odense : Den Hempelske Boghandling, 1844
Fysiske størrelse | Physical extent:	[12], 235 s., [7] tav.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

St. Knuds Kirke

i Odense,

dens Bygning, Monumenter og andre

Mærkeligheder.

En historisk Beskrivelse

af

H. P. Mumme,

Cantor.

Odense 1844.

Paa den Hempelske Boghandlings Forlag.

Trykt hos M. C. Hempel.

945

33, -223, - 8°

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Deres Majestæt

Kong Christian den Ottende

allerunderdanigst

tilegnet.

Allernaadigſte Konge!

Det Gudshuus, ſom er Gjenſtanden for efterfølgende Beſkrivelſe, er af en hoi hiſtoriſk Betydning; det bærer Navn efter den danſke Konge, Knud; det ſkjænkede flere af Danmarks Konger Opbyggelſe og Troſt i Livet; det aabnede dem et Fredens Hvileſted efter Doden, og Deres Majeſtæt ſelv har, ſom Gouverneur over Fyen i mere end fire og tyve Aar, ofte her ſogt den chriſtelige Andagts Velgjerninger.

Deres Majeſtæt ſkjænkede mit Foretagende ikke blot allernaadigſt Bifald, men ſatte mig, ved

gavmild Understøttelse, istand til at kunne ledsage Beskrivelsen med Afbildninger af Kirkens fortrinligste Monumenter, og forøgede herved endnu de mange tidligere og opmuntrende Beviser paa Deres Kongelige Naade! Gjennemtrængt af et rørt Hjertes dybeste og helligste Følelser vover jeg derfor herved allerunderdanigst at nedlægge nærværende Skrift paa Taknemmelighedens Alter.

Allerunderdanigst

Rumme.

Forord.

Saavel den Interesse, der ligefra min Ankomst her til Odense vaktes hos mig for St. Knuds Kirke, hvorhen min Gjerning næsten daglig kalder mig, som og den Omstændighed, at denne mærkværdige Kirkebygning hidindtil savnede en Beskrivelse, der dog er bleven flere af Danmarks øvrige Hovedkirker til Deel, har bevæget mig til nærværende Arbeide. Ikke uden Frygt for, at dette Foretagende skulde overstige mine Kræfter, lagde jeg Haand derpaa; men ligesom jeg til Værkets Fuldførelse ikke savnede Opmuntringer af indsigtsfulde Mænd, som levende interessere sig for Fortidens Minder og navnlig for St. Knuds Kirke, saaledes fandt jeg ogsaa hos Alle, til hvem jeg i dette Anliggende henvendte mig om Bistand, den største Velvillie og Redebonhed til at komme min Svaghed til Hjælp. Først er det min Pligt i denne Anledning at aflægge min Tak til vor lærde Historiegrandsker, Hr. Etatsraad Vedel-Simonsen, som ikke alene har meddeelt mig adskillige Oplysninger, men ogsaa velvilligen tilladt mig Afbenyttelsen af den Deel af hans rige historiske Samlinger, som vedkommer St. Knuds Kirke. Fra min forrige, høiagtede og elskede Lærer, Hr: Professor N. M. Petersen, Registrator ved Geheimearchivet, har jeg ligeledes modtaget betydelige Bidrag til flere

af de i denne Beskrivelse omtalte Mænds og Mindesmærkers Historie. Ved H. H. Hr. Biskop Fabers Medvirkning lykkedes det mig fra Universitetsbiblioteket og det store kongl. Bibliothek i Kjøbenhavn at erholde Brødrene Bircherods Tegninger af odenseiske Monumenter tilligemed Notitser til samme, om hvilke Hjælpemidlers Vigtighed for Skriftet Læserne i det Følgende ville faae tilstrækkelig Leilighed til at overbevise sig. Ogsaa Hr. Pastor Mule i Nørrelyndelse og Hr. Cand. Kall Rasmussen har jeg at takke for adskillige værdifulde Oplysninger, hvilke man vil finde anbragte paa de behørige Steder i selve Beskrivelsen.

Tvende vigtige Afsnit i Bogen, som vist især ville tiltrække sig Læserens Opmærksomhed, nemlig om den gamle Indskrift uden paa Kirken og om Kirkens Stiil og Bygningsmaade, ere skjænkede mig af Dhrr. Overlærer Dr. Paludan-Müller i Odense og Professor Høyen ved Kunstacademiet; den førstnævnte af disse Mænd har tillige ved flere Leiligheder staaet mig bi med Raad og Daad. Ved Bearbeidelsen af de latinske Indskrifter og deres Oversættelse paa Dansk have Hr. Pastor Lund i Tommerup samt Dhrr. Pastor Westengaard og Adjunct Lassen i Odense rakt mig en hjælpende Haand. Ogsaa har den Sidste saa kraftigen understøttet mig ved det besværlige og mig ganske uvante Correcturarbeide, at Skriftets Fremtrædelse i en anstændig Skikkelse derved er bleven mulig.

I den Overbeviisning, at Beskrivelsens Værd og Interessen for samme i høi Grad vilde forøges ved Afbildninger af de mærkeligste Monumenter i Kirken, vovede jeg, der selv ikke formaaede

at tilveiebringe den dertil fornødne Sum, at henvende mig til den ophøiede Beskytter af Videnskab og Kunst i vort Fædreland, Hs. Maj. Kongen, der i sin tidligere Stilling som Gouverneur for Fyens Stift, ved mange Leiligheder viste levende Interesse for St. Knuds Kirke. Min allerunderdanigste Ansøgning om en Understøttelse blev ogsaa ved H. K. H. Kronprindsens Intercession allernaadigst bevilliget, og saaledes er jeg bleven sat istand til at medgive Skriftet en Prospect og en Grundtegning af Kirken samt fem Afbildninger af Monumenter. Grundtegningen er af Hr. Architect Herholdt, som under et Ophold i Odense, i Sommeren 1843, opmaalte Kirken og tegnede den i dens oprindelige Skikkelse, saaledes som denne endnu kan kjendes gjennem alle de senere Forandringer; de øvrige Tegninger ere, med Undtagelse af den af Kong Hans's Liigsteen, som er af Hr. Ringe, alle udførte af Odenseeren Hr. F. Møller, Elev af Kunstacademiet, og lithographerede i Hr. Redacteur O. Thomsens Steentrykkeri her i Byen. Der er anvendt al Flid paa at gjøre dem saa nøiagtige som muligt, og jeg haaber, at de i Betragtning af de Kræfter, der i denne Henseende her ere at raade over, ville tilfredsstille billige Fordringer.

Iøvrigt har jeg omhyggeligt samlet hvad der om denne mærkelige Kirke findes i trykte Skrifter, hvilke jeg dog kun i ganske enkelte Tilfælde har citeret, for ikke uden Nødvendighed at fylde Pladsen med Navne paa Bøger, som ere tilstrækkeligen bekjendte for Enhver, der befatter sig med Fædrelandets Historie. Men mangt et vigtigt Bidrag er hentet fra St. Knuds Kirkes, Odense

Byes og Bispecontoirets Archiver, hvis Benyttelse paa enhver Maade har været mig lettet af vedkommende Autoriteter.

Skriftets Omfang og Indhold vilde, under Boghandelens nuværende Vilkaar, have vanskeliggjort dets Udgivelse, dersom ikke Fyens Stifts literære Selskab, hvoraf jeg har den Ære at være Medlem, ved en mig bevilliget Understøttelse, havde sat mig istand til at overvinde disse Vanskeligheder. Idet jeg derfor ønsker Skriftets ærede Forlægger en billig Fordeel af de Opoffrelser, Trykning og Udgivelse have krævet af ham, opfylder jeg tillige en kjær Pligt ved at aflægge det literære Selskab min dybtfølte Tak for dets Bistand.

Al den Velvillie, der er bleven mig til Deel fra saamange Sider, har lagt stor Vægt til den Forpligtelse, der bestandig har staaet levende for mit Sind: kun da at byde Publicum mine faa og afbrudte Fritimers Arbeide, naar jeg kunde sige mig selv, at ingen Flid var sparet paa at gjøre baade Form og Indhold saa lidet ufuldkomne, som det stod i min Magt. Jeg tør haabe, at det kyndige Publicum vil lade min redelige Villie vederfares Ret, og derfor skaansomt bære over med de Feil, der desuagtet maatte have indsneget sig, og de svage Sider ved Arbeidet, Ingen mere end jeg erkjender, men som det ikke staaer til mig at afhjælpe. Nogle Berigtigelser, som findes anførte paa Bogens sidste Side, bedes rettede førend Gjennemlæsningen.

Odense i Febr. 1844.

Forfatteren.

Indhold.

Side.

Første Afdeling. Kirkens Historie.

Første Afsnit. St. Knuds Kirke og Kloster for Reformationen . . . . . 1.

Andet Afsnit. St. Knuds Kirke efter Reformationen 13.

Tredie Afsnit. Kirkens oeconomiske Forfatning. 33.

Anden Afdeling. Almindelig Oversigt, Taarnet, Indskrifter paa den ydre Muur.

Første Afsnit. Almindelig Oversigt over Kirkebygningen . . . . . 39.

Andet Afsnit. Om Taarnet . . . . . 46.

Tredie Afsnit. Indskrifter udenpaa Kirken . . 55.

(C. Paludan-Müller om Gisicos Indskrift S. 60-83).

Tredie Afdeling. Kirkebygningen som Kunstværk . . . 84.

(N. Høyen om St. Knuds Kirke som et Monument i Spidsbuestilen S. 85-104.)

Fjerde Afdeling. St. Knuds Kirkes Chor og det Ahlefeldtske Begravelsescapel.

Første Afsnit. Choret.

I. Alteret med dets Omgivelser . . . . . 105.

II. Monumenter, Liigstene og Begravelser i Choret 111.

Andet Afsnit. Det Ahlefeldtske Begravelsescapel . 140

Femte Afdeling. St. Knuds Kirkes sydlige Sidegang og Kong Hans's Familiebegravelse.

Første Afsnit. Mindesmærker og Begravelser i den sydlige Sidegang.

I. Fra det Ahlefeldtske Capel til Consistoriet . 158.

II. Consistoriet, Mindesmærker og Begravelser i den øvrige Gang . . . . . 176.

Andet Afsnit. Kong Hans's Familiebegravelse. . 183.

Sjette Afdeling. Kirkens vestlige Ende og den brede Hovedgang.

Første Afsnit. Mindesmærker og Begravelser samt Døbefonten i Kirkens vestlige Ende . . . . 203.

Andet Afsnit. Mindesmærker og Begravelser i Kirkens brede Hovedgang . . . . . 216.

Syvende Afdeling. Begravelsescapellet i den østlige Ende af Kirkens nordlige Sidegang.

Første Afsnit. Ebbe Munks med Fleres Begravelse 245.

Andet Afsnit. Kong Knud den Hellige og hans Reliqvier.

I. Kong Knuds Levnet og Martyrdød . . . 248.

II. Kong Knuds Canonisation og Skriinlæggelse 255.

III. Reliqviernes senere Historie . . . . . 258.

Ottende Afdeling. De aabne Begravelseskjeldere under Choret.

Første Afsnit. Den store østlige Kjelder . . . 264.

Andet Afsnit. De mindre Begravelseskjeldere . 271.

Niende Afdeling. Den nordlige Sidegang og det Valkendorffske Begravelsescapel.

Første Afsnit. Den nordlige Sidegang . . . 277.

Andet Afsnit. Det Valkendorffske Begravelsescapel.

I. Friherre Vittinghofs Begravelse . . . . 294.

II. Henning Valkendorfs med Fleres Begravelse 301.

Tillæg . . . . . 311.

St. Knuds Kirke i Odense.

Første Afdeling.

Kirkens Historie.

Første Afsnit.

St. Knuds Kirke og Kloster for Reformationen.

1.

Den danske Konge Knud den Hellige ærede af alle Helgene især den engelske St. Alban og udvalgte ham til sin Skytspatron, maaskee, som Suhm beretter, fordi den første christne Konge i Danmark, Harald Klak, var bleven døbt i St. Albani Kirke i Mainz, ihvorvel denne Alban og den engelske vare forskjellige Personer, men som i hine Tider let kunde forvexles. Beretningerne om Tiden, naar saavel denne Helgens som St. Osvalds Reliqvier ere førte til Danmark, ere aldeles ubestemte; men saameget er vist, at de gave Anledning til, at Knud den Hellige allerede før sin Thronbestigelse 1078 lod bygge en Trækirke i Odense,

hvori de skulde opbevares. Denne Kirke fik da Navnet St. Albani Kirke og laa paa Odense nuværende store Torvs sydlige Side, temmelig nær ved Aaen. I denne Kirke bleve saavel St. Albans som St. Osvalds Reliqvier opstillede i tvende Skriin paa Alteret, og midt imellem begge et Kors; og uagtet nu Knud den Hellige saaledes havde hædret Helgenen St. Alban paa en ligesaa udmærket som bekostelig Maade, skal det dog allerede da have været hans Forsæt, engang at lade opføre en prægtig Steenkirke til denne sin Skytspatrons Ære.

Efter sin Broder Harald Heins Død, den 12 April 1080, blev Knud den Hellige Konge i Danmark og lagde allerede Aaret efter, eller, som Andre mene, noget senere Grunden til bemeldte Steenkirke, *) der vel var bestemt til at opkaldes efter den hellige Alban, hvis Levninger deri skulde opbevares; men som, da Kong Knuds Martyrdød indtraf, og han senere fik sit Hvilested i den, kom til at bære Navn efter ham. Om disse Begivenheder ville vi faae Leilighed til at tale udførligere, naar vi komme til Beskrivelsen af den kongelige Helgens Levninger. Kong Knuds Død og paafølgende Forherligelse blev Anledning til, at den efter ham

*) Om Arnoths Ord: (S. R. D. 3 Pag. 378) „insigni lapideo tabulatu a fundamentis erecta“ skulle forstaaes om en Bygning af hugne Steen eller af almindelige Teglsteen, er vanskeligt at sige; bor det fortolkes paa den første Maade, er ethvert Spor af den ældste Bygning forsvundet; thi Kirken er nu fra Grunden af ene opført af Muursteen, imedens et Parti af Vor Frue Kirke i Odense endnu bestaaer af de gamle Qvadersteen.

opkaldte Kirke i Odense gjennem Middelalderen blev af høi Betydning for det danske Folks christelige Samfund og Gudsdyrkelse. Her hvilede Nationens Helgen og Skytspatron; herhid strømmede, deels ideligen det hele Aar igjennem, deels paa hans aarlige Fest i Juli Maaned, Syge paa Legem eller Sjæl, som ved den fra hans Helligdom udgaaende undergjørende Kraft søgte og haabede Lise og Helbredelse. Dog blev St. Knuds Kirke ikke blot et religiøst Middelpunkt for det danske Rige; fra de ærværdige Levninger, den indesluttede inden sine Mure, udgik ogsaa en anden Virkning, hvis gavnlige Følger snart viste sig ikke blot for Odense Byes Opkomst ved den Handel og Omsætning, den store Menneskemængde, der samlede sig paa Knuds Festdag, foranledigede, og hvorfra Begyndelsen udgik til det endnu tilværende St. Knuds Marked, men ogsaa paa en Maade Udviklingen af Rigets Borgerstand; thi St. Knuds Gilder vare de første og vigtigste, der opstode her i Landet og bleve Begyndelsen til Stædernes indre Organisation.

Den nye Kirke fordunklede snart enhver af Stiftets andre Kirker og Capeller. Der skete, saa hedder det, idelige Jertegn og Helbredelser ved den nye Helgens Kiste, og store Gaver strømmede ind til Kirken, der ikke blot bestode i det sædvanlige Offer, men tillige, som der siges, i Guld- og Sølvbilleder af de Lemmer, man troede helbredede ved den nye Helgens Grav, hvorved Landet og især Odense By fik en ny og betydelig Indtægtskilde og derfor ogsaa valgte Kong Knud den Hellige til sin Skytspatron. Knuds Enke, Adele, som imidlertid var bleven gift anden Gang med den

normanniske Hertug Roger af Apulien og Calabrien, sendte ogsaa kostbare Gaver til Prydelse for sin faldne Gemals Grav. Saaledes blev den nye Kirke aarlig beriget og forskjønnet, og Gudstjenesten forrettedes, ifølge Samtidiges Vidnesbyrd, allerede 1109 under Lyd af Orgeler, Fløiter og Harper.

2.

Vi maae nu i nogle Øieblikke forlade St. Knuds Kirke, for at omtale en Stiftelse, hvormed dens Skjæbne i over fire Aarhundreder nøie var sammenflettet, nemlig det nye Benedictinerkloster eller Priorat til St. Knuds Tjeneste, til hvilket Knud den Hellige maaskee selv havde lagt Grunden ligesom til Kirken, men hvortil Kong Erik Eiegod, efter Biskop Hubalds Tilskyndelse, Aar 1100 forskrev 12 Munke fra Klosteret Evesham i Engelland, hvilke han gav Plads i den for dem opbygte Gaard ved St. Knuds Kirke. Denne Klosterbygning laa der, hvor nu den store Gaard ved Indgangen fra Klingenberg til St. Knuds Kirkegaard ligger, der 1764 blev solgt til en Fru Generalinde Dewitz, og senere successive beboedes af Fru Lind, Kammerherre Benzon og Justitsraad Falbe, men nu eies af Hr. Klædefabrikant Brandt. Klosterets Stalde, som senere tjente til Lader for Rytterdistrictet, skulle have staaet, hvor nu Eilskovs Boliger findes. Ogsaa Munke- og Eiby Møller hørte til dette Kloster. Nimeligviis har det ved den nuværende Consistorie- og Gymnasiebygning staaet i Forbindelse med St. Knuds Kirke: en Formodning, som ogsaa derved vinder i Styrke, at man, ved i senere Tid at grave i den derved værende Have,

har stødt paa en Grund, som tydeligt viser, at der i Retningen fra Klosteret til Gymnasiet har staaet en Bygning. *)

1107 berigede Kong Niels dette Kloster med betydelige Gaver og Privilegier for at bringe det i Opkomst, og udvidede i den Grad dets Bygninger, at man endog, skjøndt med Urette, ansaae ham for dets Stifter. Saaledes kalder Engellænderen Elnoth, som var Munk eller maaskee Prior i dette Kloster, i sin Levnetsbeskrivelse over Knud den Hellige, Kong Niels dets Stifter (Suhms D. H. 5. Pag. 164); men de Fleste ere dog enige i, at dette kun var en høflig Talemaade, og at han derved kun har villet tilkjendegive, at denne Konge var dette Klosters Hovedvelgjører (Daug. Pag. 284). Biskop Nicolf kalder ogsaa i sin Confoederation med Klosteret Evesham i Engelland 1138 Kong Erik Eiegod St. Knuds Klosters Stifter. (Suhms D. H. 5 Pag. 561).

Ogsaa de efterfølgende Konger, fornemmelig Erik Lam, Valdemar den Første, Knud den Sjette og Erik Men=

---

*) Dersom det har sin Rigtighed med Traditionen om Kong Erik Lams Begravelse i St. Knuds Kirke, saa har bemeldte Kloster endnu paa et andet Sted staaet i Forbindelse med denne Kirke; thi han skal ligge begravet ved Enden af den søndre Række korte Mandsstole, hvor nu Kong Hans's Begravelse er, under det andet Vindue fra den vestre Gavl — efter eget Forlangende i en Munkekappe og uden Gravmæle eller Liigsteen. Aarsagen, hvorfor han valgte dette Sted, skal have været den, at en muret Gang eller Hvælving den Tid førte fra dette Sted til St. Knuds Kloster, og at altsaa Stedet var det første, han i Kirken betraadte, naar han fra Klosteret gik over i samme. (Etr. Vedel Simonsens Odense Byes Historie).

ved ligesom mange Private fulgte dette Gavmildhedsexempel, og St. Knuds Kloster blev derfor et af de rigeste og anseeligste i Landet. Nicolf, som blev Biskop i Odense 1138, testamenterede saaledes dette Kloster sine fleste Godser og deriblandt Byen Gjelletoft i Lolland. 1139 stadfæstede og forøgede Erkebiskop Eskild i Lund Knudsbrødrenes Privilegier og gav dem Ret til at vælge Biskop, fordi de tjente ved Domkirken. De taalte da heller ikke, at Biskoppen i Odense, uagtet Munkeconventet som Domcapitel skulde være ham underkastet, blandede sig ret meget i deres Sager, hvilket især den 1365 med Biskop Erik Krabbe indgangne Capitulation viser. (See Daugaard om de danske Klostere Pag. 90).

Saaledes steg St. Knuds Klosters Anseelse og Rigdom Aar for Aar og derved ogsaa Knudsbrødrenes Paastande. De vilde nu ogsaa tilegne sig St. Albani Kirke, hvorover der opkom Strid imellem dem og denne Menighed. Kong Erik Lam bestemte vel, at Knudsbrødrene ingen Ret skulde have til denne Kirke, men tillagde dem dog adskillige af dens Indtægter. Som et Bevis paa Klosterets store Anseelse kan ogsaa den Omstændighed tjene; at flere Personer af høieste Rang indgave sig heri og bleve Munke. Dette var Tilfældet med Kong Erik Lam, som 1147 nedlagde Kongekronen og iførte sig Munkekappen. Ogsaa en Søstersøn af Kong Valdemar, Prinds Knud (Pritzlaus Søn), og Hertug Erik af Sønderjylland (Abels Søn) berigede ikke alene dette Kloster, men indgave sig som Munke deri.

1203 stadfæstede Kong Valdemar den Anden de Privilegier, der forhen vare skjænkede Knudsbrødrene, og som

Grund dertil anføres ogsaa, at bemeldte Munke af Kjærlighedspligt vare forbundne til at beværte næsten alle dem, der reiste igjennem Riget. Denne Konge bestemte tillige, at Borgerne i Odense ikke maatte lade male andensteds end paa Munkenes Molle.

Imidlertid forfaldt efterhaanden Sæderne meer og meer blandt Knudsbrødrene, og mangehaande Stridigheder opstode mellem dem indbyrdes. Man tænkte da paa en Reform af St. Knuds Kloster, hvilken ogsaa 1474 blev fuldført af Biskop Carl Rønnov, som dog derved maaskee har ladet sig lede, meer end tilbørligt var, af gammelt Nag til Knudsbrødrene. Munkene bleve fordrevne, og i deres Sted indsattes regulære Kanikker, der vel for det meste have været Adelsmænd. Vel kom Munkene, efter Christian den Førstes Død, ved Enkedronning Dorotheas Medvirkning igjen i Besiddelse af Klosteret 1489; men deres Anseelse og Myndighed var meget i Aftagende, og snart ophørte aldeles deres gode Tider, da Reformationens Sol begyndte at udgyde sit Lys over Norden. Herredagen i Odense 1527 indskrænkede den katholske Geistlighed meget, idet den udvidede Lutheranernes Friheder. Ogsaa Grevens Feide var en ulykkelig Tid for dette Kloster. Grev Christopher af Oldenborg nødte Prior og Capitel til at antage den forrige Erkebiskop af Upsala, Gustav Trolle, til Biskop; dernæst udskrev han 800 Lod Solv, siden 1000 Mark d., og endelig alt Domkirkens Guld, Solv og Klenodier paa 4 Kalke nær.

Omsider blev da St. Knuds Kloster seculariseret 1572 og overladt Adelige som en kongelig Forlehning, sædvanlig til

den kongelige Cantsler. Af danske Atlas 3 Pag. 440 seer man, at Klosteret endnu i Pontoppidans Tid, som en stor adelig Gaard, er kaldet St. Knuds Kloster.

3.

Efter saaledes korteligen at have omtalt St. Knuds Kloster, vende vi atter tilbage til St. Knuds Kirke, der er et varigt Minde om det fordum saa stolte Klosters Velmagtsdage. Saavel i de Anfald, som Danmark i flere Aarhundreder var udsat for af de vendiske Sørøvere, som i de Krige, de mange til forskjellige Tider fremstaaende Kronprætendenter foraarsagede, blev ogsaa Odense ofte haardt medtaget, og uagtet vist en stor Deel af de deraf flydende for Byen haarde Skjæbner ere nedsjunkne i Forglemmelse, saa ere dog nogle af disse optegnede i Aarbøgerne. Saaledes skal Odense være bleven afbrændt i tre paa hinanden følgende Aarhundreder, nemlig imellem 1042 og 45 af Magnus den Gode, Svend Estridsen og hans Medforbundne Harald Haardraade; imellem 1143 og 57 af Venderne, og endelig 1247 af Hertug Abel, hvilket ogsaa den Tid saa meget lettere lod sig gjøre, som næsten alle Bygninger vare af Træ. Ogsaa St. Knuds Kirke, som dog var opført af Steen, skal have lidt meget under disse Byens Gjenvordigheder, og navnlig være bleven afbrændt tilligemed Byen mellem 1143 og 57 af Venderne. Denne Gang blev den opbygt igjen af Biskop Nicolf, der, som forhen nævnt, testamenterede St. Knuds Kloster sine fleste Godser, og endnu førend sin Død 1162 kom saavidt dermed, at han fik Choret færdigt, saa at deri kunde holdes Prædiken og Messe.

Da Hertug Abel af Sønderjylland 1247 lagde Odense i Aske var St. Knuds Kirke kort forud afbrændt, formodentlig ved Vaadeild, der saa let kunde opkomme i de katholske Kirker formedelst deres mange Lamper og Lys, deres mange tildeels af Træ forfærdigede og med Flitterstads udzirede Helgenbilleder ɔc. Det varede denne Gang længe, inden den igjen blev istandsat, nemlig fra 1247 til 1301, da dens Gjenopbyggelse blev fuldført af Biskop Gisico. Midlerne dertil toges vel fornemmelig af det allerede under Biskop Hubald 1075 indførte Cathedraticum, (efter Hvitfeld Dr. Margr. Pag. 107. Qv. Ud.), som bestod i Halvdelen af Præsternes Offer paa deres Kirkemesse dag, og vedvarede i 15 Bispers Tid, indtil det 1395 under Dronning Margrethe blev afskaffet; formodentlig har man maattet samle i temmelig lang Tid, forinden den fornødne Sum paa denne Maade tilveiebragtes, hvorved Kirkebygningens Fuldendelse blev forhalet til Aarhundredets Slutning. Ogsaa Bisperne i de andre Stifter rakte Haanden til Kirkens Opbyggelse, om ikke ved Penge saa dog ved Aflad. Saaledes gav Biskop Tuko af Aarhuus 1284 alle dem, som vare gavmilde mod St. Knuds Kirke i Odense, 40 Dages Aflad, hvilket Exempel 1285 blev fulgt af 3 svenske Biskopper. Gisico, som 1286 blev Biskop i Odense, gav Aaret efter betydelige Summer til Klosterets og Kirkens Istandsættelse, hvilken blev fuldført 1301. Saaledes stod nu da St. Knuds Kirke, omtrent 200 Aar efter dens første Grundlæggelse, atter færdig, større og skjønnere end nogensinde tilforn, især ved Biskop Gisicos Omhu, hvorfor ogsaa udenpaa Kirkens Muur, langs under det nederste Tag er

anbragt en latinsk Indskrift, hvorom siden vil blive talt, der vidner om denne Biskops Omhu for Kirken. Ogsaa Gudstjenesten selv var bleven pragtfuldere ved de mange udsmykkede Helgenbilleder, de paa Alteret straalende Vorlys, de under Hvælvingerne ophængte Lamper, de dampende Rogelsekar ɔc. Dog, en uheldig Skjæbne syntes til den Tid at hvile over denne Kirke med Hensyn til Ildebrandstilfælde; thi allerede 1304, altsaa faa Aar efterat den ifølge det Foregaaende var bleven færdig, skal den atter være afbrændt. Om den Skade, den ved denne Leilighed tog, findes Intet anført; men at Murene ere blevne ubeskadigede, viser Gisicos Indskrift. Paa Danehof i Skjælskjor og Helsingborg 1305, hvor den fyenske Biskop Peder ogsaa var nærværende, udstædtes nu Afladsbreve til dem, som hjalp Knudsbrødrene i Odense med igjen at opbygge deres Kirke. Imidlertid have disse Indtægter vel ikke været tilstrækkelige til dette Øiemeds Opnaaelse; thi paa en stor geistlig Forsamling i Helsingborg 1345 tilstode Rigets der forsamlede Bisper 40 Dages Aflad til alle dem, som skjænkede Gaver til St. Knuds Kirke i Odense, og 1357 udstedte 3 af Rigets Bisper et fuldkomment Afladsbrev for alle dem, der med Gaver betænkte Benedicti Capel i Odense St. Knuds Kirke, naar det skete med Samtykke af Stiftets Biskop. *)

---

*) Hvor dette Capel har ligget, kan nu ikke siges; men er det vist, at St. Knuds Capel, hvilket siden vil blive omtalt, er det nuværende Consistorium, saa er det rimeligt, at Sporene af hiint ere tilbage i den Port, som tydeligen sees (eller før den sidste Hovedreparation

Ogsaa i det femtende Aarhundrede led Odense af Ildsvaade; men vi vide ikke, om St. Knuds Kirke har lidt nogen betydelig Skade, i al Fald er det Tabte snart igjen oprettet ved de betydelige Gaver, som bestandig strømmede ind til de Geistlige. Iblandt dem, der senere bidroge til dens Forskjønnelse, var Biskop Mogens Krasse, som 1464-66 deels paa egen Bekostning og deels ved Hjælp af Prior Mathias i St. Knuds Kloster, lod bygge et smukt Pulpitur i Choret og et Capel ved samme; det blev indviet til hellig Trefoldighed, Vor Frue, St. Bendt og St. Knud, men kaldes i gamle Documenter blot St. Knuds Capel, og er uden Tvivl den Bygning, der nu bruges som Consistorium, naar Landemodet holdes. St. Knuds Kirke havde da sin egen Structuarius eller Bygmester, som forestod Klosterets og Kirkens Bygning og Reparation.

4.

Med Hensyn til Gudstjenesten i denne Kirke, da var det ikke blot Klosteret selv, der besørgede samme; men efter Datidens Kirkeforfatning var det almindeligt, at Gilder og andre baade geistlige og verdslige Samfund stiftede Messer ved dette eller hiint Alter i de store Kirker, eller byggede Capeller til dem, hvortil de selv ansatte og kaldede Præst. Saaledes finde vi blandt andet, at Skrædergildet i Odense 1480 stiftede en Gudstjeneste i St. Knuds Kirke, alle Gildebrødre og

---

saaes) at have været paa Kirkens sydlige Muur, indenfor Gymnasiehavens Stakit.

Gildesøstre til Bedste, med Ret til selv at kalde Capellan. Stiftelsesbrevet er endnu i Odense Skræderlaugs Besiddelse. *)

Vi nærme os nu det Tidspunkt, da Katholicismen ogsaa her i Danmark maatte vige for Luthers rene Lære, da Munkene bleve fordrevne, Klosterne seculariserede og Lyset seirede over Mørket. Ogsaa for St. Knuds Kirke, der jo, som forhen meldt, oprindelig var Klosterkirke for Munkene i St.

---

*) Bircherod siger i sin Knud den Helliges Historie (Iversens alm. Saml. 28 Pag. 296), at „enten er dette Alter flyttet til Vor Frue Kirke, eller de der har havt et andet Alter til St. Knuds Ære, som sees af Prior Hans Farsens Brev til St. Knud, som med sit Revers bekjender, at have alle Ornamenterne til dette Alter d. Odense 1524." Denne Beretning er urigtig, som det sees af det paaberaabte Document, der endnu er i Skræderlaugets Værge. Heri er aldeles ikke Tale om noget Alter i Frue Kirke; tvertimod hedder det, at Hans Farsen Prior i St. Knuds Kloster og menige Capitel i Odense have annammet i deres Convents Gjemme, „paa Skrædernes Alters Vegne udi vor Kirke" først to „Messeredse," et af blommet Atlask og et af blaat Silke, en Kalk og Disk paa 25 Lod, et Skab, „som stander udi Choret, og Alterens Ornamenter skulle ligge udi," samt en liden Messebog med 14 Messer. Endvidere forpligter Prior og Capitel sig til hver tredie Pintsedag at holde en sungen Messe „af vor Frue," hvorved der skal leges paa Orgel og Skræderne skulle gaae til Offers; Aftenen tilforn skal der holdes Vigilias for alle afdøde Gildesødskende af Lauget. Dette skal selv betale dem, som synge Messen og træde Orgelet; men Offeret skal beløbe sig til 24 ß. Desuden skal Lauget have tre Messer om Ugen, Onsdag, Løverdag og Søndag for alle levende Gildesødskende og en Collect for de Afdøde; for disse tre Messer skal Lauget betale Prior og Capitel 5 Mark Penge og 2 Mark Vox til Lys om Aaret. Brevet er dateret Søndag for Allehelgensdag Aar 1524 og forsynet med to hængende Segl.

Knuds Kloster, maatte denne Begivenhed medføre betydelige Forandringer; men førend vi gaae over til at betragte disse, ville vi dog først berette, hvorledes det forholdt sig med Gudstjenesten i samme i Munketiden. Af et Vidnesbyrd, som den sidste Prior i St. Knuds Kloster, Christen Poulsen, 1538 erholdt af Borgermester og Raad i Odense om, hvorledes Gudstjenesten da besørgedes i St. Knuds Kirke af Munkene, erfare vi, at den bestod i Aftensang, Natsang, Ottesang, Priim, Tertz, Sext, Noen hver Dag; desforuden holdtes daglig: en sungen Messe for St. Knuds Alter, Norden for Chorsdøren; Dronningmessen, sungen bag ved Kirkedøren; St. Just's Messe, sungen for hellig 3 Kongers Alter; Vor Frue Messe og under denne tillige daglig en læst Messe for det gamle St. Knuds Alter og for Laurentii Alter; stundom ogsaa to eller tre Messer for de andre Altere, og daglig en sungen Messe for vor Frue Alter, som kaldtes Frederiks Alter, og dernæst sungen Hoimesse.

Andet Afsnit.

St. Knuds Kirke efter Reformationen.

1.

Efter Reformationens Indførelse blev St. Knuds Kloster dog ikke strax seculariseret, men vedblev at staae under sin

egen Priors Bestyrelse indtil 1572, da den ovenfor omtalte Prior Christen Poulsen resignerede. Han var en agtet Mand, der brugtes af Regjeringen, ved Gjennemførelsen af en Deel af de Indretninger, den nye Tingenes Orden gjorde nødvendige. Som Krongods blev St. Knuds Kloster, som forhen meldt, forlehnet til Kongens Cantsler, og Kirken vedblev som hidtil at udgjøre en Deel af Klosterets Besiddelse. Det blev derfor ogsaa af Kong Frederik den Anden ved et Kongebrev af 18 Novbr. 1572, som endnu findes i Fyens Bispearchiv, paalagt Lehnsmanden, at han af Lehnets Indtægter skulde besørge Kirkebygningens Vedligeholdelse og forsyne den med Lys, Viin og andre Fornødenheder ved Gudstjenesten. Heraf, saavelsom af et Brev fra Biskop Jacob Madsen af 5 Marts 1572 og en senere Indstilling til Regjeringen af samme Biskop, seer man, at Kirken har været afbenyttet til Gudstjeneste, ogsaa efter Reformationen, uagtet den ikke var Sognekirke. Denne Gudstjeneste bestod i Chorsang Morgen og Aften, og deri, at Skolebørnene hver Onsdag gik til Alters. Ogsaa skal der være holdt to Ugeprædikener og Froprædiken om Søndagen, ligesom og kirkelige Handlinger maae have været foretagne f. Ex. naar et eller andet Liig blev nedsat der. Men det fremgaaer af den ovenfor omtalte Indstilling fra Biskop Jacob Madsen, at Lehnsmændene paa en eller anden Maade tildeels maae være blevne fritagne for deres Forpligtelse til Kirken; thi paa hans Forestilling om den Nød, hvori Kirken befandt sig, blev af Regjeringsraaderne i Christian den Fjerdes Mindreaarighed til Gudstjenestens Vedligeholdelse henlagt Kongetienden af Tandrup

og Bedersley Sogne, hvilken Indtægt Kirken beholdt indtil 1593. *)

Imedens Kirken stod under Lehnsmanden, lod den bekjendte Cantsler Niels Kaas 1582 foretage en Hovedreparation, i det Mindste med Choret. Ved denne Leilighed blev en ny Altertavle opsat, hvorpaa Niels Kaas lod anbringe sine fædrene og mødrene Vaabener, hvilke findes afbildede blandt **Bircherodii Monumenta Othiniensia.** Tillige blev et lille Capel ved Kirkens sydlige Muur (formodentlig det ovenfor omtalte St. Bents Capel) nedrevet, og de under dets Alter nedsatte St. Knuds og Benedikts Kister henflyttede til Choret, hvor de indmuredes tæt ved Alteret i en Nische i Kirkens østlige Gavlmuur, hvilket vi siden komme til nærmere at omtale.

2.

Men snart traadte Kirken ud af enhver Forbindelse med Klosteret, idet den gik over til at blive en Sognekirke ved Christian den Fjerdes Rescript af 12 Marts 1618. Heri hedder det, at da Kongen er kommen i Forfaring om, at St. Knuds Kirke ikke skal have saadan aarlig Indkomst, at den med Bygning og i andre Maader efter Fornødenhed kan holdes vedlige, saa har han naadigst forgodt ansect, at St. Albani Sogn i Odense skal lægges til St. Knuds Kirke, og denne saaledes være en ret Sognekirke for bemeldte Sogn. Og skal St. Knuds Kirke, foruden hvad den hidtil har havt at oppebære for Ringen, Begravelser ɔc., have Kirkekorntienden

---

*) Document i Odense Bispearchiv.

af Hunderup og Bolbroe Byer, samt en Gaard paa Arve med dens Landgilde, som hidtil har ligget til St. Albani Kirke, *) samt overhovedet hvad øvrige Rettigheder og Indtægter, bemeldte St. Albani Kirke har havt, med Undtagelse af en Deel Jorder, der fremdeles skulle blive ved St. Albani Kirke til dens Vedligeholdelse; thi den skulde fremdeles holdes ved Magt for Kong Hans's Begravelses Skyld, og deri nu holdes den samme Gudstjeneste, som tilforn var bleven holdt i St. Knuds Kirke. Forsvaret for St. Knuds Kirke overdroges Borgemester og Raad i Odense, der skulde beskikke Kirkeværge med Raad og Samtykke af Lehnsmanden til St. Knuds Kloster, eller, i hans Fraværelse af Lehnsmanden til St. Hans Kloster.

Ved et andet Kongebrev af 11 Mai 1618 bevilligede samme Konge, at menige Borgere og Indvaanere i Odense maatte herefter altid selv udvælge og kalde Sognepræster og Sjæleførgere til St. Knuds Sogn, paa den Betingelse, at naar St. Knuds Kirke nu var bleven repareret og forbedret, skulde de selv herefter holde den vedlige af den aarlige Indkomst, som nu dertil var henlagt. **)

Den sidstnævnte Betingelse har Menigheden dog ikke seet

---

*) Herved forstaaes Graabrødre Klosters Kirke; thi, da den gamle paa Torvet liggende St. Albani Kirke i Aaret 1542 af Kong Christian den Tredie blev foræret Byen, blev St. Albani Sogn lagt til Graabrødre Kirke, som fra den Tid kaldtes, efter Sognet, St. Albani Kirke.

**) Det fyenske literære Selskabs Actstykker Pag. 63-64.

sig istand til at opfylde fuldstændig; thi ved et Rescript af 20 Febr. 1621, hvoraf Originalen findes i Fyens Bispearchiv, befaler Kong Christian den Fjerde, at da St. Knuds Kirke var kommen i en Gjeld af 3000 Daler med resterende Renter, skulde alle Fyens Stifts Kirker bidrage til dens Afbetaling, hvilket imidlertid maa have gaaet meget langsomt, thi endnu 1627 paalagdes det vedkommende Øvrighed at indbrive hos de langelandske Kirker, hvad de i denne Henseende havde at yde.

Vi see saaledes, at idet St. Knuds Kirke traadte ud af sin gamle Forbindelse med St. Knuds Kloster, mistede den ogsaa det gamle pecuniære Fundament, hvorpaa dens Bygning, Vedligeholdelse og Gudstjeneste igjennem hele Middelalderen var grundet. Klosterets Gods har i senere Tider havt samme Skjæbne, som Kronens øvrige gamle Jordegodser i Fyen, og er ved Nyttergodsets Salg i forrige Aarhundrede ligesom Klosterets egne Bygninger, kommet i Privates Eie. Men Kirkens oeconomiske Forfatning har siden den Tid bestandig været saa maadelig, at hverken de den tillagte Tiender, senere Legater eller øvrige ordinære Indtægter altid have været tilstrækkelige til dens Fornødenheder; dens Bestyrelse har derfor jævnlig maattet tage sin Tilflugt til Laan og Paalæg paa Menigheden, hvilke endda neppe vilde have frelst den herlige Bygning fra en sørgelig Brøstfældighed og Forvanskning, havde ikke enkelte Privates Kjærlighed til den skaffet de Midler tilveie, som vi skylde, at vi endnu see Hovedtrækkene af dens gamle ærværdige Skjønhed.

Hvad Kirkens Historie iøvrigt angaaer, da bemærke vi, at

da Kong Christian den Tredie 1559 døde paa Kolding-huus Slot, blev hans Liig med megen Høitidelighed ført til Fyen og den 3 Febr. 1559 bisat i St. Knuds Kirke, hvorfra det 20 Aar senere blev af hans Søn Kong Frederik den Anden ført til Roeskilde Domkirke. *) I Anledning af Bisættelsen 1559 fik den omtalte Prior i St. Knuds Kloster, Christen Poulsen, Befaling fra Kong Frederik den Anden, at han skulde besørge Muurfolk, Kalk, Steen, Vorlys og gjøre Anstalt til at modtage de fremmede Fyrster, som muligen vilde indfinde sig ved denne Jordefærd.

3.

Med Undtagelse af at den Altertavle, som endnu pryder Kirken, 1649 blev opsat, hvorom siden vil blive talt, saa vide vi Intet at anføre om Kirken førend 1696, da den under Biskop Kingo undergik en Hovedreparation. Kirkens Hovedspiir, som da af Brøstfældighed var nedfalden, blev igjen opsat, og Kirken udbedret indvendig. Ved denne Leilighed blev Muren bagved Alteret, i hvilken Kong Knuds og Prinds Benedikts Levninger, som meldt, hvilede siden 1582, aabnet. Begge Kister stode da opreist paa Enden, saa at saavel Been som Liigklæder vare nedsjunkne i en Hob og næsten berøvede alle deres Prydelser. Kisterne bleve da med kongelig Tilladelse atter udtagne af Muren og aabnede i Biskoppens og Stiftamtmandens Nærværelse; den lærde Thomas Bircherod forestod Undersøgelsen. Man saa

*) Krags og Stephanii Christ. den 3dies Hist. 1 Pag. 400.

da af Kongens Levninger, at han havde været en hoi og anseelig Herre og at hans ene Skulderblad med Magt var sønderbrudt. Nye Kister bleve nu forfærdigede omkring de gamle og indmurede igjen paa samme Sted. Der indlagdes ved denne Leilighed nogle Vers i Kisterne, hvoraf sees, at man har staaet i den, vistnok urigtige Mening, at den ene Kiste indeholdt St. Albans istedetfor Prinds Benedikts Levninger. Disse Vers, som fandtes da Kisterne sidst bleve flyttede i Aaret 1833, lode saaledes:

„Aar Sexten Hundrede sex og halvfemsindstyve
den een og Tyvende September man mon skrive
Blev Sanct Knud Konges Been og St. Albani med
Her satte ind igjen paa deres gamle Sted."

„Skrevet samme Tid i Hast — Matz Pederson Rostock Medtjener her i Kirken. Paa den Tid var — — — Stiftamtmand, Doct. Thomas B — — — og Mag. D — — — situs."]

Det andet Vers:

„Til Efterkommerne, som disse Kister finde,
Skal dette skrevet staae til et sandfærdigt Minde:
Hiin er Kong Knuds og den St. Albans Bolig blev,
Her fundne og igjen her indsat, da man skrev
Aar efter Christi Byrd det sexten Hundrede,
Halvfemsinds og sex; — dem ingen Ufred skee!" —

4.

Atter hensvandt nu et halvt Aarhundrede, i hvilket intet af Vigtighed vides at have tildraget sig med St. Knuds Kirke, indtil Kong Frederik den Femte paa en Gjennemreise tog den i Diesyn og da fandt, at dens Indre ikke mere

svarede til Tidens Fordringer. Snart derefter blev derfor ved det Høikongelige danske Cancellies Skrivelse af 27 Mai 1748 daværende Stiftsbefalingsmand, Hr. Greve Christian Rantzau, og Biskoppen, Hr. Christian Ramus, tilkjendegivet: „at da det allernaadigst behagede H. K. Majest. ved sin høie Nærværelse i Odense at tage St. Knuds Kirke i Diesyn, haver Hs. Majest. remarqveret, at Altertavlen, Prædikestolen med Epitaphia og andre Kirkens Ornamenter, som kunne være Kirken til Zirat, høilig kunde behove nogen Forbedring og Renovation, og at det vilde geraade Hs. Majest. til allernaadigst Velbehag, at denne Kirke, der er den fornemste udi den hele Province og dens Hovedstad, og hvorudi de i Stiftet forefaldende solenne Forretninger formodentlig blive foretagne, ogsaa i sin Prydelse nogenledes derfor kunde ansees." *) Ifølge heraf blev nu en Hovedreparation i Henseende til Kirkens indvortes Forfatning foretaget af daværende Odense Byes Magistrat som St. Knuds Kirkes Forsvar, hvilken Reparation tog sin Begyndelse 1750 og varede i henved 7 Aar. Den angik, som sagt, kun Kirkens Indre, og Alt blev anvendt for at give dette en mere moderne Form; men de Forandringer, Bygningen derved led, vare i en til dens oprindelige Stiil kun lidet passende Smag. Murene bleve udbedrede og paa dem anbragtes fiirkantede, med mange Zirater prydede, Gibsrammer, hvori man formodentlig har havt ifinde at indsætte de Gravstene, som ikke kunde forblive paa deres oprindelige Plads, hvilket dog,

---

*) Odense Adressecontoirs Efterretninger 1785 No. 90.

som siden skal vises, kun blev Tilfældet med en saare liden Deel af samme. De store Piller i Kirken, hvorpaa Hvælvingerne hvile, bleve forandrede, idet de mindre, kantede Stottepiller, som vare anbragte uden paa samme fra Gulvet op til Hvælvingerne, bleve afhuggede i Midten; den nederste Deel af Pillerne gav man en kantet, moderne Form med et Slags Krands omkring, hvorved de dog mistede deres fulde oprindelige Skikkelse. Imellem den nordlige Rad af Skibets Piller, paa begge Sider i Choret og under Orgelet bleve anbragte Pulpiturstole, hvoraf der alt i Forveien vare to i Choret, hvilke som forhen meldt, Biskop Krasse lod bygge 1464; men efterat de nye Pulpiturstole nede i Kirken vare byggede, bleve disse, som nu vare gamle og forfaldne, borttagne tilligemed det gamle Brystværk for Choret, og istedetfor en ny Balustrade og nye Stole opforte af samme Form og i lige Linie med de andre, hvilket ifølge en Regning, som endnu findes i Kirkens Archiv, kostede 250 Rd. Cour. De dobbelte Stole under Orgelet kostede 160 Rd., Skrankerne omkring Daaben 150 Rd., Brystværket omkring Orgelet 153 Rd. 2 Mk. 8 ß. Ogsaa nede i Kirken blev ved denne Leilighed forfærdiget nye Stolestader.

Altertavlen, der nu havde været opsat i omtrent 100 Aar, blev restaureret. Ved venstre Side af Alteret var i Muren anbragt et høist mærkeligt Skab fra det 14de Aarhundrede, hvilket blev borttaget, da det var saa forældet og ikke svarede til de øvrige Gjenstande, hvormed Kirken nu blev smykket; det omtales i Nyerups antiquariske Reise Pag. 67–70, hvor det ogsaa findes kobberstukket efter **Bircherodii Mo-**

numenta Othiniensia. Foruden Urtepotter med Blomster i og de tre Løver i det danske Vaaben, var det prydet med Bisp Nicolaus's, Kong Valdemar den Fjerdes, Dronning Helvigs og St. Knuds i Træ udskaarne Billeder og over hvert af disse følgende Indskrifter: „Nicolaus Episcopus de Vünen Rex Valdemar V$\bar{\text{er}}$: *) Heylevig Sante Knuto." Dette Skab synes altsaa at have været forfærdiget i Biskop Niels Krabbes Tid, altsaa i Midten af det 14de Aarhundrede. Det var 2 Alen 1 Tom. bredt, 4 à 5 Alen hoit, og blev tilligemed Alt, hvad det indeholdt, saasom en gammel Bispekaabe ɔc., solgt ved Auction til en Christian Brandt fra Kjøbenhavn.

Ogsaa medPrædikestolen, som 1591 var bekostet af Eiler Brockenhuus til Nakkebolle, hvorom siden vil blive talt, foretoges der Forandringer, som vel ikke have været saa ubetydelige, da den i Stilen saa ganske ligner de ovrige Gjenstande, hvormed Kirken ved denne Leilighed blev udsmykket.

Istedetfor det gamle Orgel, som var anbragt over Tværgangen foran Choret, saa at Bælgene laae ind over Consistorieloftet, blev et nyt forfærdiget af Orgelbygger A. Worm, som boede i Nærheden af Veile; det fik sin Plads i Kirkens vestlige Ende over Daaben og de derværende Pulpiturstole. Det har 44 Stemmer og 3 Klaverer. Af Kirkens Regnskab for 1756 sees, at A. Worm, ifølge Contract, udbetaltes 1900 Rd. d. C. for det nye Orgel. Senere tillagdes ham endnu 100 Rd. for at have forfærdiget 1 Stemme mere i

*) Venerabilis?

Orgelet (Vox humana 16 Fod), end Contracten foreskrev. Det gamle Orgel modtog han for 500 Rd.

Endelig omlagdes ogsaa ved denne Leilighed Kirkens Gulv aldeles, og mange af de under samme værende Grave bleve paany opbyggede eller afpudsede. Med Liigstenene over disse Begravelser foretoges ligeledes en stor Forandring, hvorved man ikke viste megen Omhu for at bevare disse Fortidsminder; thi, da man fornemmelig tragtede efter at give Kirkens Indre et aldeles nyt og moderne Udseende, hvortil vel en stor Deel af de gamle, forslidte og med dybe Figurer udhuggede, Liigstene ikke passede, saa bleve mange af dem aldeles borttagne og enten solgte, itusangede eller anvendte til andet Brug. Magistraten synes imidlertid at have havt nogen Tvivl om Tilladeligheden af en saadan Fremgangsmaade; thi den trostede sig ikke til her at handle af egen Magtfuldkommenhed; dette seer man af det efterfolgende kongelige Rescript til Fyens Stiftsovrighed, som findes i Odense Bispearchiv, og som vi troe at burde indrykke her uden Forkortning, uagtet dets Længde, fordi det vil sætte Læseren ind i flere ret mærkelige Omstændigheder ved denne Restauration.

„Frederik den Femte ꝛc.

„Vor Synderlig Gunst Tilforn! Af Magistraten udi „Vor Kiøbstæd Ottense, som Værge og Forsvar for St. „Knuds Kirke sammesteds, er ved indkommen Memorial til „os af 12te Aprilis nestafvigt, allerunderdanigst indberettet, „at med bemelte Kirkes Vedbørlig istandsettelse er nu gjort „een begyndelse baade inden og udentil, og, i hensseende til, „at Menigheden ej nær med behovende Stoele-Stader var

„forsynet, Kirken blev bebyget med endeel anseelige nye **Pul-**
„piturer, samt de underste forfaldne Mands og Fruen=
„timmer=Stoele, deels forfærdiget af nye, deels forbedret med
„Gewölbtebegravelser under; til sikkerhed, at de ikke efterdags
„skulle undergraves, forrykkes og bederves, som forhen er skeet,
„Kirken til Uziir og Skade. Mens at til denne foretagne
„Hoved=**reparation**, hvorunder endnu U=omgiængelig udfor=
„dres, at Kirkens ældgamle Vinduer af nye vil forfærdiges,
„og Kirkens brøstfældige Tage og Muure forbedres, Kirkens
„udestaaende Capitaler ikke ville forslaae, saa at de vil findes
„nødsagede paa Kirkens Vegne at laane endeel Penge, paa
„det Arbeidet for alvor og uden ophold kunde vorde fortsatt
„og Vedborlig fuldfort, Desaarsag **Magistraten** allerunder=
„danigst have anholdet, at det maatte vorde dennem aller=
„naadigst tilladt paa Kirkens Vegne at Pantsette dens **reve-**
„**nuer**, for hvis **Capitaler** De tiid efter anden aarsagedes
„at optage, indtil gaves leilighed, samme igien at faa betalt,
„det De haabede ikke at skulle vare meget længe, i hensende
„til Kirkens **revenüer** ved de forfærdigede nye **Pulpiturer**
„og Stole, samt Begravelser herefter temmelig ville forøges
„imod forgangne tiid, indstillende det derhos allerunderda=
„nigst, at, som der i Kirken forefindes mange Liig=Stene i
„Gulvet, hvilke, foruden at de Van=ziire Kirken, endog for=
„aarsage megen U=lejlighed og Skade, deels da de ere af
„Uliige størrelse, deels forslidte, sønderbrudne og alleene brugte
„over Mull=begravelser, for at spare andre Steene med, og
„ere lagde over Aabningerne paa Bielker, til megen fare naar
„de indfalde, og deels ere udhugne med gammeldags **postürer**,

„eller saa høit oplagde over Gulvet, at Folk lettelig kand „snuble og komme til Skade, Kirkegulvet i bemelte Ste Knuds „Kirke maatte over alt belegges med Fliiser istædenfor oven= „melte Liigsteene, hvilket eragtes baade til Zirat for Kirken „og til lættelse for begravelserne, hvorved, naar ikkuns Flii= „serne, formedelst Gravernes aabning skulle optages, Kirke= „gulvet og ikke tilfoiedes nogen Skade, som ellers ved de „optagende stoere Liigsteene, ofte forhen er foraarsaget, hvor= „imod de ville paa=agte, at eenhvers begravelse blev De= „stingveret med No. og Eiernes Navn paa den mittelste „Fliiße, til Efterretning for alle Vedkommende."

„Thi gives Eder herved allernaadigst tilkiende, at Vi, efter „den fra Eder herover indhentede allerunderdanigste Erklæ= „ring, allernaadigst have funden for got, at bevilge, at oven= „nævnte Ottense Magistrat, imod Rente og Forsikkring i St. „Knuds Kirkes revenüer, maa optage af publiqve Midler „i Stiftet saa mange Penge, som til denne Kirkes fuldkomne „istandsættelse behoves, dog at de Stræbe derhen, at saadant „Penge=Laan igien ved een god og for synlig Oeconomie „for Kirken Tiid efter anden kand vorde afdragen. Men „betræffende de Store Liig=Stenes borttagelse, og i deres „Stæd at belægge Gulvet med Fliiser, da ville Vi vel aller= „naadigst have tilladt, at de Liig=Steene, som findes sønder= „slagne, eller de, som Tid efter anden kunne være forflyttede „fra Sted til andet, og i saa Maade efter Loven hjemfaldne „til Kirken, maae borttages. Ligeledes, at Magistraten, an= „gaaende de Liig=Stene, som maatte findes paa de Grav= „Stæder, hvortil enten findes Arvinger i Live, som kunde

„tilegne sig samme, maa søge at accordere med Vedkommende, „om de godvilligen ville tilstede disse Liigstenes Borttagelse „og at Gravstederne igjen maa belægges med Fliser; men „angaaende de Grav=Steder, hvorpaa der findes Liig=Stene „og for hvis Vedligeholdelse uden Forandring, der er givet „Noget til Kirken, da bør det dermed have sit Forblivende. „Jovrigt haver Magistraten at bruge saadan Forsigtighed, „som de agte at være ansvarlig til, om Nogen af de Afdødes „Arvinger skulle ville paaanke saadan Forandring, til hvilken „ende De sig med Vedkommende, de Afdødes Arvinger og „Paarørendes Approbation i Forveien have at forsyne. „Hvorefter I Eder allerunderdanigst kunde viide at rette og „Supplicanterne saadan Vores allernaadigste Resolution at „lade bekiendtgiøre, indberettende udi øvrigt, at denne Vores „allernaadigste Ordre er Eder tilhændekommen. Dermed „skeer Vor Villie, Befalende Eder Gud. Skrevet paa Vort „Slot Christiansborg d. 9 Juni 1752.

Friderich R.“

Man seer heraf, at Magistraten har paatænkt en endnu fuldstændigere Ødelæggelse af Monumenterne, end den Regjeringen har villet give sit Samtykke til; og der forekommer i det Følgende flere Beviser paa, at Arbeidets Bestyrere ingenlunde have holdt sig den kongelige Ordre efterrettelig med stor Samvittighedsfuldhed, idet adskillige Liigstene, der dækkede Grave, for hvis Vedligeholdelse Kirken bevisligen har modtaget Legater, ligesaalidet bleve skaante som andre. Ikkun saare faa af Kirkens Liigstene, som f. Ex. de over Biskopperne Hans Michelsen og Rudolf Moth i Kirkens

nordlige Sidegang, bleve aldeles uberorte af denne Restauration. En stor Deel bleve ødelagte, og de øvrige bleve alle afslebne og omgjorte; ved disse sees Tegnet: „1753 — R.“ (hvilket vel skal betyde: restaureret 1753). Vel bleve nogle af disse sidste forsynede med nye Indskrifter; men man er ved dette Arbeide gaaet frem med paafaldende Skjødesløshed; af de oprindelige latinske Indskrifter lod man forkortede danske Oversættelser indhugge paa de nye Stene, gav ikkun kortelig en Hovedindholdet af de danske, og begik ved disse Omkalfatringer ikke sjelden grove Feil i Aarstallene og andre paa Stenene anførte Omstændigheder. Men ikke nok hermed. Langtfra at alle de Liigstene, man ødelagde, fik en saadan maadelig Restauration; hele Rækker i Kirkens Gange, hvorpaa man intet seer, uden et Nummer og Aarstallet „1753 — R.“ bevise, at dette kun er skeet med den mindste Deel. Hvor tilbøielig man nu ogsaa kunde være til at indrømme, at ikke alle Liigstene ret vel kunde forblive paa deres Sted, da deres Form, som sagt, ikke stemmede overeens med den Smag, hvori man ved bemeldte Restauration søgte at udsmykke Kirken, og fordi de maaskee vare til Hinder for Gangen ved deres dybe Udhugninger, saa havde det dog været ønskeligt, at man havde indrømmet dem en Plads i Kirkens Mure eller i et eget Capel, og derved opbevaret dem for kommende Slægter. De Fleste af dem dækkede Hvilesteder, hvor ansete og fortjente Mænd havde nedlagt deres Vandringsstav, og selv om mangen en af dem, hvis Grave fandtes i Kirken, maatte forekomme de daværende Arbeidere som ubetydelige Personer, havde det dog været Pligt at ære den

Pictet, som bevægede Forfædrene til at bevare deres Kjæres Minder paa det ærværdigste Sted, de kjendte, og som de maatte antage at ogsaa senere Slægter vilde betragte med Ærefrygt og behandle med Skaansel. Havde ikke to værdige Othinienſere inden denne Ødelæggelse samlet og beskrevet deres Fødebyes Indskrifter og Mindesmærker, vilde vi nu ikkun kjende en ringe Deel af dem, der engang prydede St. Knuds Kirke. Jacob Birckerod, en Søn af den her i Kirken begravne Professor ved Odense Gymnasium J. Birckerod, og Broder til den berømte, lærde Oldgrandsker Thomas Birckerod, tegnede og stak i Kobber en Deel af Byens Monumenter; og hvor lidet disse Afbildninger end tilfredsstille selv den noiſomste Kunstkritiks Fordringer, ere de dog i mange Tilfælde det Eneste, der er os levnet af mange Mindesmærker. Nogle af disse birckerodske Kobbere har senere Præsident Resen optaget i sit haandskrevne danske Atlas og i Tillæget til sin Udgave af Kong Christian den Andens Love, ligesom ogsaa Nyerup har paany ladet en Deel af dem aftrykke som Tillæg til sin antiqvariske Reise i Aarhuus Stift. Men en fuldstændig Samling eier Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn, hvorfra den velvilligen har været udlaant til Forfatteren af nærværende Beskrivelse. Jens Birckerod, Broder til Ovennævnte, der døde som Biskop i Aalborg, og hvis Gravmæle siden skal omtales, samlede Byens Indskrifter og forfattede Noter til Broderens Kobbere under Titel af **Monumenta et Inscriptiones othinienses, uberioribus historicis et genealogicis illustratæ notis,** hvilke nu findes i den thottske Manuscriptsamling

i det store Kongelige Bibliothek under No. 1426 i Qvart: en Samling, der ligeledes har været en Hovedkilde ved nærværende Skrifts Udarbeidelse. Især ved disse utrykte Samlinger ere vi satte istand til at give de oprindelige Indskrifter af saa mange nu aldeles forsvundne eller forvanskede Monumenter, men mange ere dog uopretteligen tabte. Havde man ved den omtalte Restauration, da der dog anvendtes saa mange Tusinde Daler paa Kirkens Forskjønnelse, oprettet et lille Pantheon i samme, saa vilde man maaskee endnu den Dag idag foretrække, heri at hensætte Afdødes Mindesmærker, istedetfor paa Kirkegaarden, hvor de, udsatte for Veirligets Paavirkninger, om føie Tid maa synke i Gruus.

Hvormeget den omtalte Hovedreparation, der stod under Borgermester Martfeldts Tilsyn, ialt har kostet, kunne vi ikke med Bestemthed angive, men tillade os dog her at anføre en ikke authentisk Angivelse desangaaende, som findes i Kirkens Archiv, og lyder saaledes: „Kirkens Udgifter til den store Reparation kan ikke regnes ringere end 15,600 Rd., dertil er oppebaaret af Kirkens egne Midler, saasom Obligationer, som kunde opsiges: 1000 Rd., af Collectpenge 1900 Rd.; Resten, 13,000 Rd., vil nok blive Kirkens egentlige Gjeld. Dertil er laant af Hospitalet: 7,072 Rd. 5 Mk. 5 ß. Af de Fattiges Pengefonds: 750 Rd. Hr. Kammerraad Erikſen har forskudt 4 à 5000 Rd.

5.

Saaledes var Kirken nu kommen i en betydelig Gjeld, som endnu forøgedes ved senere Reparationer, og den saa sig derfor, da det store Spiir 1783 var faldefærdigt, ikke

istand til at udrede de Bekostninger, som sammes Istandsættelse udfordrede. Et ædelt Ægtepar, Hr. Kjøbmand Peder Eilschou og Hustru Anne Marie Becker, kom da den betrængte Kirke til Hjælp med en Gave af 8000 Rd., hvortil senere blev foiet 2000 Rd., for hvilken dens nuværende Spiir blev opført, hvorom det Nærmere vil forekomme i det følgende Afsnit om Taarnet. Saaledes var Kirken da nu atter bleven forsynet med et nyt og smukt Spiir, men endnu trængte den til flere udvendige Reparationer. 1790 befandtes nemlig Taget over dens høie, midterste Bygning saa brøstfældigt, at det paa ingen Maade lod sig istandsætte, uden at det ganske maatte nedbrydes og igjen af Nyt opbygges. Tømmerværket, Bjelker og Lægter vare afraadnede i Enderne og i Sænkningerne, saa at der var Fare for, at Taget engang i en Storm kunde falde ned og derved anrette megen Skade. Hvad der meget havde bidraget til denne yderlige Brøstfældighed, var den høie og steile Reisning, som Taget da havde, da Spærværket var 16 til 17 Alen og Dybden eller Breden af Bygningen ikkun 18 Alen, hvilket foraarsagede, at Blyets store Tyngde bragte det til at skride, naar Sømmene, hvormed det var fasthæftet, forrustede. Ved de derved foraarsagede Aabninger trængte Vandet ind og gjorde Skade paa Muur- og Tømmerværket. I Aarene 1791 og 1792 omlagdes derfor bemeldte Tag, og Gudstjenesten holdtes i den Tid hver Sommer i Graabrødre Kirke. Det blev nu gjort saa meget lavere, at Forskjellen imellem det gamle og det nye Tags Reisning udgjorde paa hver Side omtrent 3 Alen. Overslaget over denne Reparation, som

findes i Kirkens Archiv, beløb sig ialt til 9201 Rdl. 4 Mk. 4 ß., hvorfra dog maa drages Værdien af det gamle Bly. Det sidste Stykke Tag, som blev oplagt 1792, kostede 2573 Rdl. 2 Mk. 15 ß., hvortil der af Odense Hospital og Communitet blev laant 1600 Rdl. Kirkens oeconomiske Forfatning blev saaledes stedse slettere, hvorfor den ogsaa, ifølge Kongl. Resolution af 15 Novbr. 1793, blev fritaget for Cathedralskolens Vedligeholdelse, saalænge den var behæftet med Gjæld. Imidlertid blev Kirken dog ogsaa i denne Periode indvendig forskjønnet; thi hvad der ei kunde gjøres for dens egne Midler, det tilveiebragtes ved Privates Godgjørenhed. Saaledes bleve i Aaret 1797 Prædikestolen og Skrankerne foran Choret og omkring Daaben forgyldte for en Gave af Skrædermester Johannes Møller, hvilket Arbeide, ifølge Giverens Ønske, blev udført af afdøde Malermester Wegener. Foruden de forhen omtalte betydelige Gaver til Spirets Opbyggelse skjænkede Kjøbmand Eilschous Enke, Anna Becker, endnu en Gave af 2000 Rdl., hvorfor Orgelet, Stolestaderne o. m. 1801 bleve malede og forgyldte, og Fløiel tilligemed Guldgaloner anskaffede til Prædikestolen.

Hvad de senere Reparationer ved Kirken angaaer, da have disse fornemmelig indskrænket sig til Tagets Omlægning fra Aarene 1819 til 1826, og seneste 1838; Kirkens Kalkning indvendig 1826; Orgelets Reparation og Omforgyldning, da Forgyldningen fra 1801 var bleven grøn; samt til Taarnets Reparation 1834, hvorom siden vil blive talt.

6.

Vi kunne ikke slutte denne Oversigt over St. Knuds Kirkes

Historie uden at omtale en for den meget vigtig og gavnlig Forandring med Hensyn til dens nærmeste Omgivelser, som i Aaret 1834 bevirkedes ved en Hædersmands Kjærlighed til sin Fødeby og denne Kirke. Ved de aarlige Provstesyn over St. Knuds Kirke havde der ofte været gjort opmærksom paa den Fare, der i Ildebrandstilfælde truede Kirken, derved, at afdøde Overlærer Brohms Gaard stødte umiddelbart op til den østlige Deel af Kirkens nordlige Muur; og da nu efter Eierens Død denne Gaard skulde stilles til offentlig Auction, androg Kirkeinspectionen paa, at Kirken maatte bemyndiges til at kjøbe den til Nedbrydelse; men at udrede den dertil fornødne Sum fandtes for byrdefuldt. Da besluttede Hr. Kammerherre Jens Benzon i Odense, som allerede tilforn havde gjort sig fortjent ved mangen gavnlig Indretnings Fremme, og senere ved sit Testament har sikret sig en taknemmelig Efterslægts Velsignelse, i det anførte Diemed og for at bidrage til sin Fødebyes Forskjønnelse, at gjøre en Gave til Kirken, og oprettede derfor d. 26 Sept. 1834 et Gavebrev, hvorved han, saafremt hiin Gaard blev tilslaget Kirken ved Auction, forpligtede sig til at udbetale 3000 Rbd. Sølv og overtage en i Gaarden sikret Livrente af omtrent 60 Rbd. aarlig. Dette veldædige Offer satte Kirken istand til at kjøbe Gaarden, som ved Auction kostede 2200 Rbd. Sedler foruden den ovenmeldte Livrentes Overtagelse, samt Auctionens Omkostninger. Bemeldte Gaard, der 1581 var bygget af Oluf Bagger, blev nu nedbrudt, Pladsen planeret og indhegnet med et smukt Stakit. Af den planerede Gaardsplads valgte Kammerherre Benzon sig en Plet af passende

Storrelse til Begravelsested for sig og sin i Aaret 1834 afdode Frue, Antoinette Gersdorf, hvis jordiske Levninger 1836 fra Bisættelsescapellet*) bleve flyttede herhen og nedsatte ved Siden af det paa denne Plads opreiste Monument, og Stedet indviet ved tvende Taler af Dhrr. Biskop Faber og Stiftsprovst Ortwed. 1839 fik ogsaa Kammerherre Jens Benzon her sit Hvilested.

Tredie Afsnit.

Kirkens oeconomiske Forfatning.

1.

Vi have i det Foregaaende søgt at vise Aarsagerne til St. Knuds Kirkes maadelige Forfatning i oeconomisk Henseende. Vel er dens Gjeld for Øieblikket ikke ubetydelig; men dens Forhold ere nu dog ordnede saaledes, at dens Tilstand i ovennævnte Henseende, naar ikke uventede, store Udgifter skulle ramme den, hvert Aar gaaer frem til det Bedre, hvilket vil kunne sees deraf, at den 1838 havde en Gjeld af

---

*) Dette Bisættelsescapel, som ligger Sonden for St. Knuds Kirke, er indrettet af daværende Kirkeværge, Brygger Poulsen, som, efterat have beklædt denne Post i 19 Aar, døde d. 29 Januar 1838. Der havde for staaet et gammelt Materialhuus, som nu er indrettet i samme Bygning.

omtrent 12,000 Rbd.,*) som dog nu er sunken ned til noget over 8000 Rbd. Idet vi nu, ved velvillig Bistand af nuværende Kirkeværge, Hr. Kjølmand S. Bang, hvis nidkjære Bestyrelse St. Knuds Kirke skylder saa Meget, gaae over til at meddele en Oversigt over dens oeconomiske Forfatning, maae vi gjøre Læseren opmærksom paa, hvad Dr. Schack i nedenanførte Værk bemærker, at nogle af de i Hofmans Fundatssamling anførte Capitaler, som til forskjellige Tider ere skjænkede til St. Knuds Kirke, ere deels givne for, efter udtrykkeligt Forlangende af Legaternes Stifter, øieblikkelig at anvendes til Kirkens Prydelse eller Forbedring i en eller anden Henseende; deels er der ikke draget nogen skarp Grændse mellem, hvad Stifterne af Legaterne have bestemt for Kirken selv og deres egne Gravsteders Vedligeholdelse, eller Kirkesognets Fattige. Man kan derfor ikke strængt følge Hofman, naar man vil angive de Capitaler, hvoraf Kirken for nærværende Tid er i Besiddelse. Disse ere:

1) Anna Rumohrs Legat, 4000 Rbd. Solv, som indestaaer uopsigelig i Stamhuset Glorup, nu Moltkenborg. Af Renten deles aarlig 62 Rbd. forholdsviis imellem Borgermesteren, Sognepræsten, Capellanen, Klokkeren og Kirkeværgen; Resten tilfalder Kirken imod at vedligeholde den Ahlefeldt-Rumohrske Begravelse.

2) Henning Valkendorfs Legat, som for Tiden beløber sig til 750 Rbd. Solv. Ifølge Fundats af 21 Febr.

---

*) Dr. Schacks Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatser 5, Pag. 7.

1665 skjænkede Henning Valkendorf, for at vedligeholde Familiens Begravelse i St. Knuds Kirke, en Bondegaard i Ørsted By, Baag Herred, med aarligt Landgilde af en Fjerding Smør, som Legator tillagde den ældste Borgermester i Odense, og desforuden Femteparten af Gaardens uvisse Afgifter i Penge, beregnet til 14 Rbd. og 2 Rbd., af et jordløst Huus paa Gaardens Grund. Med kongelig Tilladelse er bemeldte Gaard og Huus solgte fra Kirken for 750 Rbd. Solv, hvilken Capital uopsigelig indestaaer i Frederikslund. Af Renten udbetales aarlig 10 Rbd. til Borgermesteren i Odense; det Øvrige falder til Kirken.

3) Stiftsskriver Rasmus Andersens Legat var ligeledes en Bondegaard i Giersløv Sogn, Gudme Herred, med en aarlig Landgilde af 12 Rdl. 1 Mk. 4 ß. Denne Gaard blev ligeledes med kongelig Tilladelse solgt fra Kirken til daværende Eier af Krumstrup for 1084 Rbd. 3 Mk.; men efter senere Forandringer er Capitalen nu 1150 Rbd. Solv, som indestaaer i Gaarden No. 268 Litr. **B.** paa Vestergade i Odense.

4) Peder Eilschou og Hustrues Legat paa 500 Rbd. Solv, som bestandig skulle være sikrede i en Englokke, Gjertrudsholm kaldet; af Renten skal Legators og Kones Begravelsessted vedligeholdes.

5) Skrædermester Mollers Legat, 200 Rbd. Solv, hvoraf Halvdelen er sikret i Huset No. 229 i Vestergade, og den anden Halvdeel i Huset No. 633 i Klaregaden i Odense.

6) Kammerherre Dribergs Legat, 400 Rbd. Solv, som er sikret i Huset No. 273 paa Vestergade i Odense. Af

Renten skulle de Giveren paa Assistentskirkegaarden evindelig tilhørende 3 Gravsteder vedligeholdes med Stakit og Monument.

7) Uhrmager Ganthers Legat, 100 Rbd. Sedler, som i Forening med flere af Kirkens Penge, ialt 212 Rbd. 48 ß., ere udsatte i Huset No. 545 Litr. **A.** i Hans Jensens Stræde i Odense; af Renten skal hans Gravsted vedligeholdes i 20 Aar.

8) En Capital til Beløb 300 Rbd. Sølv, hvoraf 100 Rbd. ere Renten af det Dribergske Legat; det Øvrige hidrører fra 4 af Møller Krags Enke og Kjøbmand J. F. Petersen kjøbte Gravsteder; Capitalen er udsat i Huset No. 746 Litr. **B.** udenfor Møllebroe i Odense.

9) En Capital til Beløb 200 Rbd. Sølv, hvoraf Halvdelen er skjænket af Jomfru Bjørnsen til hendes Gravsteds Vedligeholdelse; Resten er indkommen for 2 Gravsteder til Frøken og Fru Lüttichau. Capitalen er udsat i Huset No. 746 Litr. **B.** udenfor Møllebroe.

10) En Capital til Beløb 50 Rbd. Sedler, skjænket af afdøde Kjøbmand Birckerod; af Renten skal hans Gravsted vedligeholdes.

11) Overkrigscommissair Peter Krysfing Riisfings Legat, 450 Rbd. r. S., som er skjænket til Legators og Forældres Gravsteds Vedligeholdelse. Capitalen indestaaer i Gaarden No. 456 paa Odense Byes Nørregade.

Kirkens udestaaende rentebærende Capitaler udgjøre saaledes 7950 Rbd. Sølv og 262 Rbd. 3 Mk. Sedler og Tegn. Desforuden har Kirken af en Gaard i Bregninge paa Ærøe

aarlig i Jordskyldspenge 4 Rbd. 48 ß. S. H. C. og en Nationalbank=Obligation eller Actie No. 19174 paa 400 Rbd. Solv.

2.

Endvidere eier Kirken i Tiender: af Hunderup By 32 Tdr. 4 Skpr. Rug, 46 Tdr. 6 Skpr. Byg og 32 Tdr. 4 Skpr. Havre, saaog i Smaaredselstiende 1 Td. $\frac{1}{8}$ Skp. Byg, og af Kalve og Lam et Beløb fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Rbd.; af Bolbroe 11 Tdr. 3 Skpr. Rug, 28 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr. Byg, 17 Tdr. 2 Fdkr. Havre, i Smaaredselstiende 5 Skpr. $2\frac{3}{4}$ Fdkr. Byg, og af Kalve og Lam omtrent 1 Rbd.; af Odense Byes Jorder $18\frac{1}{3}$ Tdr. Rug, $18\frac{1}{3}$ Tdr. Byg og $18\frac{1}{3}$ Tdr. Havre. Fremdeles hæves Tiender af Odense og Bolbroe Jorder af 20 Tiendeydere med 12 Tdr. 7 Skpr. $\frac{1}{2}$ Fdkr. Rug, 34 Tdr. Byg og 19 Tdr. 7 Skpr. $\frac{1}{2}$ Fdkr. Havre, hvoraf Sognepræsten faaer det Halve og Kirken det andet Halve; samtlige Tiender betales efter hvert Aars Capitelstaxt.

3.

Kirkens Gjeld til Odense Hospital udgjør (1842) 1300 Rbd. 5 Mk. 14 ß. Sedler og Tegn og 420 Rbd. Solv; til Kommunitetet: en Obligation paa 3941 Rbd. 4 Mk. 5 ß. Solv og en Ditto paa 2789 Rbd. 4 Mk. $13\frac{1}{2}$ ß., ialt 8452 Rbd. 3 Mk. $\frac{1}{2}$ ß.

4.

Kirkens uvisse aarlige Indtægter bestaae i: Kirkeskatten, som paalagdes St. Knuds Menighed, ifølge kongelig Resolution af

3 Juli 1822, og oprindelig var omtrent 850 Rbd., men nu er nedsat til omtrent 430 Rbd.; Stolestadepenge omtrent 120 Rbd.; Liigpenge for Begravelser og Monumenter 3 à 400 Rbd.; Tavlepenge omtrent 16 Rbd.

5.

Kirkens aarlige Udgifter ere i Almindelighed: Skatter omtrent 80 Rbd., Renter og Capitalafdrag omtrent 600 Rbd., Sognepræstens aarlige Huusleie 38 Rbd., Kapellanens 60 Rbd., Organist og Bælgetræder 224 Rbd., Klokkeren 20 Rbd., Overgraveren 53 Rbd., Undergraveren 42 Rbd., Uhrmageren 32 Rbd., Orgelets aarlige Eftersyn 16 Rbd., Kirkeværgen 16 Rbd. For tvende Kirken tilhørende Haugers Vedligeholdelse 23 Rbd. Reparationer og løbende Udgifter i Gjennemsnit 400 Rbd., Revisorlon for Aaret 1842 60 Rbd. 4 Mk. 15 ß. Assurancen af 12000 Rbd. er indbefattet under Skatterne. Expenser 6 Rbd. 4 Mk. 5 ß.

Stiftsøvrigheden i Fyen udgjør Directionen, Sognepræsten og Borgermesteren og nu tillige een af Borgerrepræsentanterne Inspectionen.

Anden Afdeling.

Almindelig Oversigt, Taarnet, Indskrifter paa den ydre Mur.

Første Afsnit.

Almindelig Oversigt over Kirkebygningen.

1.

Efterat have berørt de vigtigste Begivenheder, som ere indtrufne med St. Knuds Kirke fra dens Oprindelse indtil vore Dage, gaae vi over til dens egentlige Beskrivelse. Forend vi imidlertid vende os til specielt at omtale, hvad der i dens Indre tildrager sig Beskuerens Opmærksomhed, anse vi det passende at forudskikke en almindelig Oversigt over Kirke-Bygningens Grundtræk og dens enkelte Gjenstandes Fordeling.

Kirken ligger paa et af de høieste Steder, omtrent midt i Byen;*) men Skade er det, at den er saa tæt omgiven af

---

*) Efter en nøiagtig Opmaaling af Professor Bützow er Kirkegaden det høieste Sted i Odense og 12 Tommer over St. Knuds Taarns Grund; denne igjen 36 Tommer høiere end forhenværende Graabre-

Huse og Træer, at man i Byen selv har Vanskelighed ved at finde et Sted, hvor man kan overskue denne skjønne Bygning i dens Heelhed. Vel vandt Kirken i denne Henseende meget ved Nedrivelsen af afdøde Overlærer Brohms Gaard, hvorved som forhen meldt, dens østlige Deel kom til at staae frit, men man kan dog endnu fra flere Sider komme den temmelig nær, uden at kunne see den. Bedst viser Kirken sig fra det Syd for samme, paa den anden Side af Aaen liggende Nonnebjerg, eller et andet Sted fra denne Kant. Hvad dens nærmeste Omgivelser angaaer, da findes paa den sydlige Side Gymnasie- og Consistoriebygningen, der støder lige op til Kirken, og Gymnasiehaven; imod Vesten og Norden omgives den af St. Knuds Kirkegaard,*) og imod Østen af den

---

dres, 45 Tom. høiere end Slottets og 67 Tom. høiere end Frue Kirkes; Hunderup By derimod 145 Tom. høiere end St. Knuds Grund. (Odense Adressecontoirs Efterretninger 1773 No. 22.)

*) Assistentskirkegaarden udenfor Byens Vesterport, for hvis Anlæggelse, ifølge et Document i St. Knuds Kirkes Archiv, dat. „Odense d. 13 Sept. 1809," Haugeinspecteur Müller erholdt 1500 Rbd., blev indviet 1811 af Stiftsprovst Thostrup, og strax derefter Biskop Hansens Liig ført derud her fra Kirkegaarden; dog blev den først 1818 taget i Brug af St. Knuds Sogn, da et Reglement udkom for Begravelserne. 1829 blev den udvidet med et Stykke, der blev indviet d. 11 Oct. s. A. af Stiftsprovst Paludan-Müller, 1837 blev den atter udvidet og indviet af Stiftsprovst Ortved ved et Liigs Begravelse d. 15 Juni s. A. Paa St. Knuds Kirkegaard bliver nu ikkun sjelden Nogen begravet; dog kunne Ægtefæller, hvis afdøde Mage eller Børn allerede hvile der, naar det ikke er over 20 Aar siden, eller slige Ægtefællers Børn, som døe i umyndig Alder

saakaldte Kirkehave, hvor afdøde Kammerherre Benzons Begravelsesplads er.

2.

St. Knuds Kirkes Grundform er en, udvendig 100 Alen lang og 40 Alen bred, aflang Fiirkant, som afbrydes ved tre Udbygninger, af hvilke Consistoriet ligger paa den sydlige, Baabenhuset og det Valkendorffske Capel paa den nordlige Side. Kirken er opført af røde Muursteen. Betragte vi først den østlige Gavl, da synes det udenfor al Tvivl, at den er yngre, end den tilgrændsende Deel af Kirkebygningen; thi ei alene er der Forskjel paa Muurværket, men man kan baade indvendig og udvendig tydeligt see, at den senere er opmuret og ved en Muursteensforbindelse forenet med Sidemurene.

Den skjønne Idee af Bygmesteren, at lade Lyset i store Masser gjennemstrømme Kirken igjennem tvende omtrent 18 Alen høie Vinduer i Kirkens østlige og vestlige Gavl, er nu tildeels forstyrret, idet Vinduet i den østlige Gavl er halvt, og det modsvarende i den vestlige Ende heelt tilmuret, hvortil Aarsagen i det Følgende vil blive anført. Nimeligviis har Kirkens Hovedindgang oprindelig været under det sidstomtalte Vindue; men med Vished kunne vi i denne Henseende Intet anføre.

(hertil henregnes ikkun uconfirmerede) jordes paa samme for den i Reglementet for Assistentskirkegaarden af 1818 bestemte Betaling. For andre af Byens Indvaanere kan og saadan Tilladelse erholdes, naar det Fiirdobbelte af ovennævnte Betaling erlægges.

3.

Kirkebygningen deler sig i tre Skibe, af hvilke det midterste er saa høit, at der i dets Sidemuur er anbragt en Rad Vinduer ovenover Sideskibenes Tag. Af Vinduer har Kirken ialt 42; i Kirkens Mure, som ere af $3\frac{1}{2}$ Steens Tykkelse og understøttes af 20 udvendige Muurpiller, ere anbragte 5 Døre, 3 paa den nordlige og 2 paa den sydlige Side; den østligste af hine fører ind til Valkendorfs Capel, og den modsvarende af disse til Consistoriet. At St. Knuds Kirkebygning ikke er opført paa eengang, men til tre forskjellige Tider, viser sig tydeligt, naar man noiere betragter samme. Paa den østlige Deel af Kirken, som rimeligviis er den ældste, er Muurværket behandlet med større Omhyggelighed, end paa den tilstødende Deel, og Muren ovenved langs under Hovedgesimsen prydet med en gjennembrudt Muursteensforziring, der er 17 Tommer bred. Overgangene til Kirkens tre forskjellige Afsnit antydes synlig ved tvende Revner i Muren, der gaae fra Taget paa det høie midterste Skib, over de lave Sideskibe, lige til Jorden paa begge Sider af Kirken. Disse Revner hidrøre derfra, at Afsnittene ikke ere sammenbyggede ved nogen indgribende Muurforbindelse, men de yngre Dele kun byggede saa tæt som muligt op til de ældre, og derefter forbundne med samme ved Kalk. Det yngste Parti er Kirkens vestlige Halvdeel, der, som forhen meldt, fuldførtes under Biskop Gisico, og saavel i Hensende til den tekniske Behandling af Muurværket som i Ornamenter og Vinduernes Form, især indvendig i Kirken, kjendelig skiller sig fra den østlige Deel.

De betydelige Uligheder, der saaledes findes imellem Kirkens forskjellige Afsnit, tyde ogsaa paa en Forandring i den oprindelige Plan, men hvorledes denne har været, er vanskeligt at sige. Den afbrudte Sidemuur, der er synlig saavel udenpaa Hoikirkens Nordside, hvor den er udspækket med Kalk, som indenfor det nordlige Sideskibs Tag, lader formode, at man engang har havt isinde her at bygge ud til Siden. En ufuldendt Taarntrappegang, som man endnu oppe fra Hvælvingerne seer i en af Pillerne ligeoverfor Prædikestolen, leder til den Formodning, at man paa dette Sted har villet opføre Taarnet.

Kirkens Tag, som i de sidste 50 Aar har foraarsaget den betydelige Udgifter, bestaaer af Bly- og Zinkplader; Spiret er bedækket med Kobber. Ifølge et Overslag fra 1790, som findes i St. Knuds Kirkes Archiv, er Kirketagets Længde fra den østlige Gavl til Taarnet 84 Alen og Høiden 14 Alen. Taget, som springer ud fra Taarnet, er i Længden 10 og i Høiden 3 Alen. Taget udgjør til begge Sider 2412 Qvadratalen.

Hovedindgangen er nu igjennem det til den nordlige Kirkemuur tilbygte Vaabenhuus, hvorpaa staaer Kong Christian den Fjerdes Navn, under hvem, som forhen meldt, St. Knuds Kirke blev Sognekirke, og Aarstallet 1754 (begge af Jern). Dette Aarstal i Forbindelse med Kong Frederik den Femtes Navnetræk med Krone over, hvilket er udhugget i Steen over Indgangen, tyder paa, at Vaabenhuset ved den omtalte store Reparation, som foretoges med Kirken i Midten af for-

rige Aarhundrede, har været underkastet betydelige Forandringer.

Kirken er indvendig 93 Alen lang og 32 Alen 9 Tom. bred. Hvælvingerne hvile paa 20 Piller, hvoraf de største have omtrent $2\frac{1}{2}$ Alens Brede og Dybde. Disse Piller, ordnede i tvende Rader, dele Kirken i trende Gange: den midterste, 14 Al. 2 Tom. bred, og den søndre og nordre Sidegang, som i den vestlige Ende ere 7 Al. 10 til 11 Tom. og i den østlige 7 Al. 5 til 6 Tom. brede, hver med 10 Hvælvinger, af hvilke de tre for den midterste Gang ere over Choret, og ved den anden Ende een under Taarnet, alle besatte med forgyldte Stjerner paa blaae Grund af Pap, der dække Murhullerne. Det høie midterste Skibs Hvælvinger ere $31\frac{1}{2}$ Alen, og Hvælvingerne over Sidegangene 15 Al. 10 Tom. høie. Pillerne, hvis Grundflade oprindelig har været to sig krydsende Ovaler, rigt forzirede med Glider, udbrede sig i en Høide af $8\frac{1}{4}$ Alen til Spidsbuer, der forbinde Nabopillerne imod Øst og Vest, men imod Nord og Syd gaae over i Hvælvingerne over begge Sidegangene. Langs op ad Høikirkens Sidemure, ind imod den midterste Gang, fortsættes Pillerne halvt ophøiede fra Muren indtil den underste Rand af de øverste Vinduer; der omfattes Gliderne af et Capitæl, hvis Form er forskjellig i Kirkens forskjellige Afsnit, og hvorfra Hvælvingernes Ribber udbrede sig. Som forhen meldt er den nederste Deel af Pillerne forvanskет, saa at den oprindelige Form nu er ukjendelig, hvorimod en Deel Zirater i forrige Aarhundredes Smag ere anbragte. Det fjerde Par Piller fra Kirkens østlige Ende ere meget bredere end de andre,

hvilket hidrører fra den ovenfor omtalte Forandring i Bygningsplanen og synes at bestyrke den Formodning, at et Taarn skulde have staaet her. Det sidste Par Piller imod Vesten ere ligeledes dobbelt saa tykke som de andre, og deres øverste Deel forbunden med en Tværmuur, hvorpaa Orgelet hviler; Grunden hertil vil blive omtalt, naar vi komme til at tale om Taarnet.

Hoikirkens Muur over Pillerne er gjennembrudt under de øverste Vinduer ved Aabninger, der dækkes med Spidsbuer og gaae ind under Sideskibenes Tag. Disse Buer ere nu tilmurede, dog er deres Profil stærkt fremtrædende. Det er uvist om disse nogensinde have været aabne; i saa Fald har der ikke været een eneste Muurflade af nogen betydelig Udstrækning synlig i Kirken.

I Kirkens vestlige Ende sees høit under Hvælvingerne Orgelet, over hvis yderste Repræsentationspiber Kong Frederik den Femtes og Dronning Juliane Marias Navnetræk, med Krone over, ere anbragte. Under Orgelet ere tvende Rader Pulpiturstole, og der neden under Daaben, hvilket kan give et Begreb om Kirkens Høide. Paa den høire Side af Alteret, i Storkirkens eller Skibets hele Længde, ere byggede 2 Rader Pulpiturer over hverandre imellem Pillerne, med Undtagelse af de tre østligste Par. Paa den modsatte Side ere kun to Buer lukkede paa denne Maade. Prædikestolen er anbragt paa den sjette af den sydlige Rad Piller; Pulpiturstolen ligeoverfor denne blev 1816 decoreret for Stiftets daværende høie Gouverneur.

Stolestaderne paa Gulvet ere byggede paa sædvanlig

Maade, to Nækker lange og to Nækker korte Mands- og Fruentimmerstole, i Hovedgangen og begge Sidegangene. Gulvet er belagt med Fliser og Liigsteen, hvoraf, som forhen viist, de fleste ere uden Indskrift. Den Deel af Choret, som er ligefor den brede Hovedgang, er belagt med afvexlende hvide og sorte Marmorfliser.

Endelig bemærke vi endnu, at Kirken indeni er heelt kalket. Alle Pulpiturstolene saavelsom Orgelet, Prædikestolen og Stolestaderne ere malede med Hvidt og Blaat og zirede med forgyldte Decorationer i forrige Aarhundredes Smag, hvilke ikke ere anvendte paa det Smagfuldeste og næsten give Gjenstandene et altfor pyntetigt Udseende. Den hvide Farve alene, der passede godt til Kirkens hele Stiil, vilde uden Tvivl have gjort en bedre Virkning.

Andet Afsnit.

Om Taarnet.

1.

At Kirkens Taarn ikke hører til den oprindelige Kirkebygning, synes at fremlyse af flere Omstændigheder: det er opført af et andet Slags Muursteen, end den øvrige Bygning; der, hvor dets Muur i det Indre er sammensviet med Hovedbygningens Muur, har den Cirkelbuer, medens i den øvrige Bygning kun Spidsbuer forekomme; endelig har

Taarnet ingen egen Grundvold, men er saaledes anbragt ovenpaa Kirkebygningen, at det har foranlediget kjendelige Forandringer i denne. Oprindelig synes Kirken imod Vesten at have været sluttet med en høi takket Gavlmuur, hvoraf man endnu kan see svage Spor ude paa Muren; paa denne har muligen, ifølge enkelte Tegn inde i Taarnet, engang været anbragt en Klokkestol. Ovenpaa denne høie Gavl, i umiddelbar Fortsættelse af den, er Taarnets vestlige Muur opført der, hvor endnu de mod Nord og Syd fremspringende Sider af Gavlen og en Række af Jernankere i Muren kjendelig angive Forbindelsen. Taarnets sydlige og nordlige Sidemure staae paa Murene af Kirkens høie midterste Skib; men dets østlige Muur hviler kun paa det vestligste Par af store Piller inde i Kirken selv. Derfor ere ogsaa disse to Piller forstærkede, deels ved tilføiede Sidemure, der sandsynligt ikke have været paatænkte ved deres første Opførelse; deels derved, at en Tværmuur, hvorpaa nu Orgelet hviler, er opført imellem dem. Heraf har Følgen været, at det store Vindue i Kirkens vestlige Gavl, der i en stor Masse skulde kaste Lyset langs ind i den midterste Gang, blev afspærret og altsaa unyttigt. Maaskee derfor, maaskee ogsaa for at styrke den vestlige Gavl, der, som sagt, bærer Taarnet, er dette Vindue tilmuret. Imidlertid hidrører Taarnet dog uden Tvivl fra de katholske Tider; thi det findes paa den gamle Grundtegning over Odense, der hænger paa Byens Raadstue og er fra 1594. Imellem dette Aar og 1536 kan det neppe tænkes, at saa betydeligt et Arbeide skulde være udført ved Kirken. Det maatte da være skeet paa Klosterets Bekostning;

men største Delen af dettes Indtægter anvendtes i disse Aar paa andre Maader i det Offentliges Tjeneste, og siden 1572 blev det, som vi ovenfor have viist, ganske inddraget; men paa Kirken, der dengang ikke var Sognekirke, har Regjeringen neppe ladet mere end det unndgaaeligt Fornødne anvende, især da Klosteret blev et Lehn for Kongens Kantsler.

2.

Taarnet er, som allerede antydet, firkantet med et kobbertækt Spiir, hvis Spidse skal hæve sig 200 Fod over Grunden. Da Kirken ligger i den store Slette, der fra Foden af Fyens Høiland strækker sig imod Nord og Øst ud til Søen, har man fra dens Høide en herlig Udsigt over det frugtbare, stærkt bebyggede Landskab, kun imod Vesten begrændset af det høie Land, der hæver sig op imod Vissenbjerg, for derfra at dale ned imod Lillebelt. Et almindeligt Øie kan fra de fire Aabninger i Spiret tælle 80 Herregaarde, Kirker og Byer, ikke at tale om den Mangfoldighed af enkelte Gaarde og andre Bygninger, hvormed Egnen er som besaaet.

Om Taarnets Opførelse fortælles et Sagn, der dog ogsaa forekommer ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, og som rimeligviis har ligemegen og ligeliden historisk Grund paa begge Steder. Vi ville anføre det med Justitsr. Thieles Ord (D. Folkesagn and. Udg. 1, 206): „Da man havde fuldendt Taarn„bygningen paa St. Knuds Kirke i Odense, skete det, at en „Tømmersvend satte sig op imod sin Mester og paastod, at „være vel saa duelig som han. Da lagde Mesteren en Tver„bjelke ud fra det Øverste af Taarnet, tog en Øxe og gik

„ud paa Bjelkens Ende og ved eet Hug fæstede han Øren. „Derpaa gik han ind, befalende Svenden, at gaae ud og tage „Øren tilbage. Men da Svenden stod yderligst paa Enden „af Bjelken, saae han ud over Byen og blev derved saa for= „færdet, at han raabte: Mester! nu kommer Bulbro nærmere! „Men Bulbro er en liden By udenfor Odense, og, da Meste= „ren hørte ham sige dette, gav han til Svar: „Gud være din „arme Sjel naadig!" og i samme Stund styrtede Svenden „ned fra Bjelken."

3.

Forhen fandtes paa St. Knuds Kirke 6 Spire, nemlig eet paa dens østlige Ende og paa Taarnet eet Hovedspiir og fire mindre i Hjørnerne, hvilket kan sees paa Prospectet af Odense i Dansk Atlas og paa den omtalte gamle Grundtegning; men ved Reparationen 1783, da det nærværende enkelte Spiir blev bygget, borttoges de andre, som alle vare meget brøstfældige. Hvorlænge Spiret har staaet, efterat det første Gang var opsat, vides ikke; men 1694 nedfaldt det af Brøstfældighed og ihjelslog en Skolediscipel. Kirken var da i det Hele meget forfalden, hvorfor en Hovedreparation foretoges paa Biskop Kingos Foranstaltning. Da Spiret nu atter blev opsat, lagdes i den forgyldte Knap, i en paa Stangen hæftet Bly= rulle følgende af Biskop Thomas Kingo forfattede Vers:

„Den Tid Kong Christian den Femte lovlig førte
Monarchekronen, og fra Land al Ufred kiørte,
Charlotte Amalia af Hessens første Blod
Var Dronning, hvis Natur var from og eiegod.
Da Friderich han var Monarche Printz og Herre,
Til Arvekronen fød, hvis Hjerte Gud regiere,

Printz Christian, Printz Carl, Printz Wilhelm Brødre tre,
I Live vare da, som Glæde var at see.
Sophia Hedevig, Printzesse, Dydens Krone
Vel værd at sidde paa en Kongelige Throne;
Hun ogsaa da var qvæg; Gud giere hende stor,
Og det Monarche Huus alt fuld af evig Flor.
Det Aar blev denne Spiir paa sin blyrundet Kappe
Forbedret her og der, jeg blandt de andre Knappe,
Som Helt og Hovedmand af nye blev pyntet ud,
Og stobt til Herrens Huus, som kaldes af St. Knud.
I stolte Vinde, som mig true vil og stode,
I fæle Tordenskrald, som mig med Ild ter hode
Guds eget Die skal nok vise eder af,
Saa jeg opkneisende skal holde mig saa brav,
At medens Herrens Rost i Kirken op skal stemme
Jeg Kongens Navn udi mit Kobberbug skal gjemme,
Men falder jeg engang, da reiser mig igjen,
For Konges Skyld, som var Guds Huuses Ven."

Paa den anden Side:

„Hans Exellence Konf. Geheimeraad og Ridder, Hr. Diderich Schult til Christiansdal og Findstrup,

Stiftsbefalingsmand i Fyen.

Dr. Thomas Kingo, Biskop over Fyens Stift.

Mag. Ludvig Stoud; Domprovst og Sognepræst her til St. Knuds Kirke.

Professorerne paa Gymnasium vare:
(foruden Mag. Niels Hals, som Emeritus.)

Mag. Knud Landorph, S. S. Theol. Lect. Lingv. Hebr. Professor.
Mag. Elias Naur, Gr. Lingv. Professor.
Mag. Thomas Brodorus Birckerod, Eloqvent. Professor og tillige Rector Schol.
Lauritz Lujah, Philosop. og Mathes. Professor.

Sognepræsterne her i Byen vare
Mag. Mads Hviid til St. Hans Kirke.

Mag. Friderich Christian van Haven til vor Frue Kirke.
Hr. Lauritz Knudsen til Hospitalet.
Hr. Mads Rostodi Medtjener i Ordet her til St. Knuds Kirke.

Magistr. samme Tid var:

Peder Blanchenborg og Jens Christensen, Borgermester.
Niels Mule, Niels Gorm og Jacob Moller, Raadmænd.
Og Claus Nissen, Borger og Handelsmand i Odense var Kirkeværge."

4.

Saaledes stod nu da atter St. Knuds Kirke med sit skjønne Spiir, en Prydelse for Odense By, indtil det i Slutningen af forrige Aarhundrede var saa medtaget af Tidens altfortærende Tand, at det truede med at synke i Gruus. Den store Hovedreparation i Kirken fra 1750 til 57, og andre senere Reperationer havde ikke alene aldeles udtømt Kirkens Midler, men ogsaa forøget dens Gjeld betydeligt; den savnede derfor nu Midler til at istandsætte det faldefærdige Spiir. Da kom, som meldt, et ædelt Ægtepar, Hr. Kjøbmand Peter Eilschou og Hustru, den betrængte Kirke til Hjælp. Først skjænkede Eilschou 6000 Rdl. til et nyt Spiir, og hans Hustru Anna M. Becker forøgede endnu senere denne betydelige Gave med 2000 Rdl., for at det nye Spiir kunde blive dækket med Kobber. Formodentlig har hun senere endnu offret 2000 Rdl. til samme Diemed, thi paa den sorte Marmortavle over Daaben inde i Kirken, hvor denne Families Gaver til Kirken og andre offentlige Stiftelser opregnes, staaer: „10,000 Rd. til Kirkens Taarn og Spiir at nedbryde og opbygge."

Den 1ste Decbr. 1783 begyndte man nu at nedbryde Kirkens Hovedspiir tilligemed de 4 Hjørnespire og Spiret

paa Kirkens østlige Ende, og ved Guds milde Bestyrelse løb dette farefulde Foretagende lykkeligt af, uden at Nogen kom til Skade. Det bestemtes nu, at Kirken for Fremtiden kun skulde have eet Spiir, og at den i det østlige Spiir forhen hængende Eetklokke, der blev ringet fra Choret, skulde henflyttes til Kirkens store Taarn. Efter omtrent to Aars Forløb var man kommen saa vidt med det nye Spiirs Bygning, at man den 8de Novbr. 1785 kunde opsætte den nye meget smukke, kostbare og ægteforgyldte Fløistang. Ligesom 1694 blev ogsaa denne Gang i Kuglen indlagt følgende, af Biskop Ramus forfattede, Vers:

„Af trende Kongers Gunst især jeg søger Ære,
En Konges store Navn blev givet mig at bære;
Blandt Sognekirkers Tal en Konge satte mig,
Du Fjerde Christian! jeg sigter hen til Dig;
Jeg maatte agtes som uskjønsom, naar jeg glemte
Den mildeste Regent, Kong Friderich den Femte,
Han viiste Dig, at Han for mig bekymret var,
Ham takker jeg for den udvortes Pynt, jeg har.
Da jeg var frygtsom for, det Vanhelds Stod at friste,
Det Spiir, jeg længe bar til Prydelse, at miste,
Gud vakte op en Mand, af Gud og mig en Ven,
Som lod mig tage ned og reise op igjen.
Opreist jeg staaer: Gud, lad mig staae til sildig Alder!
For hver jeg viser mig, og dem til Vidne kalder,
At de kan see paa mig, som Mandens Godhed ned,
At Kierlighed er ei endnu hos os udded.
Lad Kongens ganske Huus, o Gud, med Land og Riger
Af dig velsignes! lad hver Bøn, som her opstiger,
Med saadan Andagt skee, at den til Himlen naaer
Og aldrig ubønhørt fra Himmelthronen gaaer!

Lad mig ei savne dem, som ved din Lærdom blive
Og dit det sande Ord til Sjælefode give!
Lad og den Dyrkelse, som her skal gives Dig,
I Troe, og Aandens Kraft usminket vise sig,
Hvad Kingo onskte Dig, da han til Ereminde
Om din Forbedring skrev, det see vi nu at finde
Sin Fylde. Herved jeg, hans femte Eftermand
Gjer lige Ønske og Formanings Ord, som han."

Odense d. 8 Novbr. 1785.

Jacob Ramus.

Paa den anden Side:

„Samme Aar var: Hans Exellence, Geheime=Konferentzraad og Ridder, Hr. Henrich Bille, Stiftsbefalingsmand i Fyen. Hr. Jacob Ramus, Biskop over Fyens Stift. Dr. Lauritz Ancher, Domprovst og Sognepræst til St. Knuds Kirke. Professorerne ved Gymnasie vare: Mag. Christian Gothold Seidlitz, S. S. Theol. & Lingv. Græc. & Hebr. Professor. Hr. Ole Nicolai Bützow, Mathes. Professor. Mag. Johan Henrik Tauber, Eloquent. Professor og tillige Rector Scholæ. Mag. Hans Sibbern, Eloquent. Professor og tillige Conrector Scholæ. Sognepræsterne her i Byen vare: Hr. Henrik Michael Achen til St. Hans Kirke. Hr. Christian Seidelin til Frue Kirke. Mag. Hans Jørgen Gottschalk til Hospitalet. De residerende Kapellaner her i Byen vare: Hr. Tobias Chr. Wirth til St. Knuds Kirke. Hr. Christian Grüner til St. Hans Kirke. Hr. Lars Christian Dan til Frue Kirke. Som constitueret Magistrat: Hr. Landsdommer Lauritz Martin Bendz. Hr. Landvæsenscommissair Hans Dreyer. Og Hans Riissing, Borger og Handelsmand her i Odense, var Kirkens Værge."

5.

Til Taarnet ere tvende Opgange fra Kirkegaarden igjennem Kirkens vestlige Gavlmuur. I det er et Slaguhr, som har Visere ud til 3 Sider. Forhen viste det ogsaa paa en

Skive inde i Kirken, som endnu sees over Pulpiturstolene under Orgelet; men, da Lynilden d. 31 Aug. 1806 slog ned i Taarnet, hvorved et Par Hjul i Uhret bleve beskadigede, hvilke dog strax istandsattes igjen, blev Meddelelsesmidlet fra Taarnuhret saavel til bemeldte Skive nede i Kirken som til to Klokker bagved under Orgelet, som sloge tilligemed Taarnuhret, forstyrret og er siden efter ikke bleven istandsat igjen. Imidlertid bevirkede dog denne Begivenhed, der ved Forsynets Varetægt ikke gjorde den skjønne Kirke megen Skade,*) at man blev opmærksom paa den Fare, hvorfor den i denne Henseende var udsat, og man besluttede derfor at forsyne Kirken med en Lynafleder, hvilket ogsaa i Aaret 1807, ved frivillige Bidrag af Odense Borgere, blev iværksat.

6.

Endvidere findes i Taarnet 5 Klokker:

1) To-Klokken, hvorpaa staaer:

„**Gloria Deo in Excelsis Ao. 1730.** Borgermester Andreas v. Bergen, Raadmænd Hans Povelsen, Jørgen Hahn, Christian Ulrich Bles have ladet denne Klokke støbe ved Henrich Tessen udi Kjøbenhavn Aar 1728."

2) Ti- eller Frueklokken med følgende Paaskrift:

„Denne Klocke hafver Jens Moensen oc Friederick Ammonback, Kirkeværge til St. Knud ladet omstøfve Aar 1622."

3) Stormklokken, hvorpaa læses:

„Hellig Trefoldigheds Klocke hedder jeg, Jens Hansen i Seeby støbte mig. Saa støbte han mig i Jesu Navn til en Storm-Klocke.

---

*) Ifølge et Document i Kirkens Archiv blev den taxeret for 207 Rdl. 5 Mk. 13 ß.

Othense Bye til Ære oc saa stefde hand mig i Jesu Nafn Ao. MDXCVII.

G. S. O. Mester Jacob M. (Jacob Madsen Veile) Bisp i Fyn.

4) Tolv= eller Lecticklokken, formodentlig kaldet saaledes, fordi dermed ringedes til og fra Skole.

5) Eet=Klokken, som før hængte i det nu nedbrudte Taarn paa Kirkens østlige Ende, og ringedes nede fra Choret.

Den sidste Reparation ved Taarnet fandt Sted 1834, da den øverste Deel af samme imod Sønden blev udhugget og nye Steen indsatte, samt Spirets Kobbertag udbedret.

Tredie Afsnit.

Indskrifter uden paa Kirken.

1.

I Kirkemuren ere udvendig anbragte 4 Monumenter, nemlig 2 paa den sydlige, 1 paa den vestlige og 1 paa den nordlige Side. Nærmest imod Consistoriebygningen er i den sydlige Kirkemuur anbragt et Monument over Familien Riising, og Pladsen nedenunder, hvor deres jordiske Levninger hvile, er indhegnet med et Jernrækværk. Paa Monumentet læses:

„Hvilested
for
Peter Krysfing Riisfing,
Krigsraad og Overkrigscommissair,
født den 18 Apr. 1773, død den 29 Sept. 1829."

For dette Gravsteds bestandige Vedligeholdelse er skjænket til St. Knuds Kirke en Capital af 450 Rbd. r. S.

„**Hans Riisfing**, Handelsmand i Odense,
født 1730, død 1801, og
Maren Krysfing, hans Hustru,
født 1740, død 1810.

Haand i Haand vi vandred gjennem Livet;
Skjønsomt vi modtoge hvad os givet
Blev af Ham, der sender Gaver ned;
Og naar Torne mødte vore Fjed,
Uden Knur, vi deelte tunge Byrde,
Stolende paa ham den gode Hyrde,
Der med Viisdom styrer alt, og seer,
At man lutres selv ved Lidelser —
Nu i rolig Havn vi trygge hvile
Og, forklarede, til Jorden smile."

Kjøbmand Hans Riisfing, som eiede de tvende Gaarde paa Odense Overgade, der nu tilhøre Hr. Viinhandler Jensen, var længe Værge for St. Knuds Kirke. Sønnen, Peter Krysfing Riisfing blev Candidat i Theologien d. 25 Oct. 1793; men, da han efter sine Forældres Død kom i Besiddelse af en betydelig Formue, attraaede han ingen offentlig Ansættelse. Efterat han under Krigen i nogen Tid

havde været Kystbefalingsmand, kom han til at reise udenlands med de to ældste Sønner af Hs. Excel. Hr. Grev Bille Brahe til Hvedholm. Efter sin Hjemkomst fra denne Reise opholdt han sig fornemmelig i Faaborg, hvor han især stod i nær Forbindelse med den Plougske Familie. Han anvendte en Deel af sin Formue til Stiftelsen af et Legat, som benævnes „det Krysfing Riisfingske Legatum," hvis Renter skulle deles lige mellem to værdige Enker og to Jomfruer her i Fyen.

Lidt vestligere sees paa samme Muur et andet Monument, hvorpaa læses:

„Her hviler

Generalmajor **Jorgen Christian Bruun,**

født d. 5 Aug. 1727, død d. 31 Mai 1799."

2.

Lige under Taarnet er i den vestlige Kirkemuur, paa det Sted, hvor maaskee engang Hovedindgangen til Kirken har været, af St. Knuds Kirkes Forsvar 1787 opreist et Marmor-Monument, bag et flettet Gitterværk af Staaltraad, over Kjobmand Eilschou og Hustru, til en taknemmelig Erindring om de betydelige Gaver, som disse offrede til Gjenopbyggelsen af Kirkens Spiir. Øverst paa Monumentet vises Forsynets Øie i en hvid Triangel, omgivet med en forgyldt Glorie. Under samme en Krekrands, gjennemstukken af tvende Palmegrene, og ved hver Side en aflang Vase. Paa Monumentet er følgende Indskrift:

„Ære, Hæder og Fred
skal være over Hver, som gjer det Gode. Rom. 2, 10.
Det opfyldtes i Tiden
og det opfyldes nu i en salig Evighed
paa
Velædle Hr. **Peter Eilschow,**
Handelens Lys og Ære her i Odense,
som ved sin redelige Klogskab vandt sjeldne Midler;
men agtede Riigdom for Intet mod Guds Ære og et godt Navn,
laante Herren villig af sin Riigdom
og
da alt Hjælpens Haab var ude for dette Taarn
skjænkede det i dets Nød 6000 Rdl. til et nyt Spiir
Aar 1783 d. 9 October.
Det vil og stadfæstes i Tid og Evighed
paa hans efterladte Enke
Velædle Madame **Anna Maria Becker,**
Kjennets Ziir og Prydelse,
hvis Ædelmodighed skjænkede endnu 2000 Rdl.
d. 1 April 1784
til at dække Spiret med Kobber
og desbedre befæste Taarnet mod Fremtiden."

3.

Paa den nordlige Kirkemuur findes kun eet Monument, hvorpaa læses:

„Her hviler
Dr. **Lorenz Ancher,**
Professor Theologiæ og Stiftsprovst;
begavet med et ædelt Hjerte, en opklaret Forstand
og en grundig Lærdom
prædikede han som Sognepræst ved denne Kirke
i 22 Aar
Christendommens rene Lære med dens sande Aand;
var født d. 4 Oct. 1746, døde d. 7 Juni 1798."

Dr. Ancher var født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, den ved sine Indsigter i den danske Lovkyndighed, og sine Fortjenester af sit Fødeland Bornholm, nokſom bekjendte Conferentsraad Peder Kofod Ancher, var Professor Juris ved Universitetet. Efterat have taget Embedseramen 1766, blev Lorenz Ancher Decanus ved Communitetet, reiste Aaret efter til Göttingen, tog Magistergraden ved Universitetet der 1770, og blev sammesteds ansat som Repetent i det theologiske Fakultet med 150 Rd. Løn, samt Løfte om Befordring i Fremtiden; men, da hans Helbred svækkedes, og hans Forældre ønskede hans Hjemkomst til Fædrenelandet: saa kom han 1772 tilbage til Kjøbenhavn, og blev der Aaret efter Professor Theologiæ ordinarius ved Universitetet. 1774 tog han Doctorgraden i Theologien og blev Aaret efter Stiftsprovst og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense. Han var gift med en Datter af Justitsraad F. Wodroff, Ursula Elisabeth Wodrof (hendes Moders jordiske Levninger hvile i den store aabne Begravelse under Choret, hvilket vi siden komme til at omtale) og efterlod sig 3 Børn.

Endnu findes udenpaa Kirkemuren, tæt ovenover den nederste Række Vinduer, en gammel Indskrift med Munkebogstaver, der længe har været Gjenstand for flere Forskeres Undersøgelse. Vi meddele om denne en Afhandling, der velvilligen er bleven os skjænket af Forfatteren.

* * *

Om Biskop Giscos Indskrift paa St. Knuds Kirkes Muur;

af

C. Paludan-Müller.

Indskriften paa St. Knuds Kirkes Muur har siden Pontoppidans Tid været Gjenstand for flere Fortolkningsforsøg. Denne flittige Samler omtaler den i **Marmora danica** (S. 224), men som ulæselig og uforstaaelig, — en Dom, der maatte bestyrkes baade ved de faa meningsløse Ord, han anfører som Udbyttet af Undersøgelsen, og derved, at han vil have fundet Runer blandt Bogstaverne. Den Første, som med Held forsøgte at læse Indskriften, var Landsdommer A. v. Bergen, som i Anledning af den store Reparation, der i Kong Frederik d. 5tes Tid gav Kirken dens nuværende Udseende, omhyggelig undersøgte den og foranstaltede den malet paa en iøinefaldende Maade. I Aaret 1757 læstes den atter af Mag. C. H. Biering, Præst til Aastrup paa Falster; men det var dog først 1789 at den publiceredes i Blochs og Næraaes fyenske Geistligheds Historie (S. 583), uden at vi vide, om den der meddeelte Læsemaade er den samme som v. Bergens, eller fra hvem den i andet Fald hidrører. Uagtet den bragte et meget heldigere Resultat, end man efter Pontoppidans trøstesløse Beretning skulde have ventet, havde den dog endnu nogle uforstaaelige eller tvivlsomme Steder, hvorfor man dengang endnu ei vovede noget Fortolkningsforsøg. Først den omtalte Mag. Biering, foranlediget ved Indskriftens Meddelelse i den fyenske Geistligheds

Historie, søgte at bringe Sammenhæng og Mening i den. Han gav i det kjøbenhavnske Ugeblad Kritik og Antikritik (for 1790, S. 658) først kritiske Bemærkninger ved Blochs Læsning, i hvilken han paaviste flere Feil, og rettede derpaa enkelte vanskelige Steder ved Gisning; paa denne saaledes ved Autopsi og Conjectur construerede Læsemaade grundede han en Oversættelse, som fra den Tid har gjældt for rigtig og vel ogsaa for største Delen er det, om ikke, som det Følgende vil vise, i Et og Alt. Navnlig gjør Biering ved Gisning det Sted i Indskriften forstaaelig, hvorpaa dens hele Sammenhæng beroer. Netop dette Steds Uforstaaelighed var uden Tvivl Hovedgrunden til, at man i den fyenske Geistligheds Historie ikke vovede sig til noget Fortolkningsforsøg. Nyerup meddeelte senere i Skildring af Tilst. i Danmark og Norge 4de B. S. 267 et Udtog af Bierings Beretning, men saaledes, at man derefter maa antage, at Biering har givet sin Læsemaade ligefrem som funden ved Autopsi, uden at det sees, at han udtrykkelig erklærer den tildeels grundet paa Gisning; men man feiler neppe ved at antage, at Bierings Læsning først gjennem Nyerup er gaaet over i Publicum og anseet for den rette; saaledes kan det ikke undre os, at man ved senere Opmaling af Indskriften, i Anledning af Bygningens Reparation, har ladet sig lede af den, forsaavidt man overhovedet har bekymret sig om at restituere Indskriften rigtigen; thi det er neppe tvivlsomt, at dette Arbeide flere Gange ligefrem har været overladt Haandværksfolkenes Godtbefindende. I Aaret 1811 undersøgte Etatsraad Vedel-Simonsen atter Indskriften og fandt da ved

omhyggelig Sammenligning flere Feil i den bieringske Læse=maade; men da de fleste og betydeligste Vilkaarligheder i denne ikke kunne bemærkes paa anden Maade, end ved at stige op til selve Bogstaverne og der med Haand og Øie umiddelbart befole dem og besee dem i nærmeste Nærhed, maatte dog denne lærde Gransker, uagtet de Berigtigelser, man har ham at takke for, i det Hele blive staaende ved Bierings Forklaring, navnlig ved den af ham antagne Forbindelse imellem Indskriftens Slutning paa Kirkens nordlige og dens Begyndelse paa den sydlige Muur, — en Forbindelse, der netop udgjor Hovedknuden. Efter Opfordring af H. M. Kongen, dengang Gouverneur i Fyen og Præses for Fyens Stifts literære Selskab, foretog Forfatteren af disse Linier i Aaret 1839 en ny Undersøgelse af Indskriften, hvis Resulta=ter ere en Deel afvigende fra den hidtil gjeldende Mening. De ere i Hovedsagen indrykkede i Vedel=Simonsens Bidrag til Odense Byes Historie, 2 H. S. 4; men, da denne Forfatter har reist vigtige Tvivl imod dem, og da Sagen saaledes endnu ikke kan ansees for tilendebragt, har jeg atter i Sommer anvendt en Dag (d. 27 Juli 1842) paa en ny Undersøgelse saavel for at constatere Indskriftens Tilstand, som for om muligt at bringe det til en endelig Afgjørelse, hvilke Dele af den der endnu kunne læses, og hvorledes de retteste maae fortolkes. Paa en Brandstige, som jeg lod flytte Skridt for Skridt, gjennemgik jeg da Indskriften i den umiddelbareste Nærhed, Bogstav for Bogstav, saa at ethvert i mindste Maade tvivlsomt Sted, enhver Beskadigelse o. s. v. blev noiagtig undersøgt med Haand og Øie. Det er Udbyttet

af denne Undersøgelse tilligemed de Bemærkninger, den har foranlediget mig til at anstille, der her forelægges Publicum; og naar man ved enkelte Bogstaver vil finde ubetydelige Afvigelser fra min tidligere Undersøgelse og et Par dengang ubemærkede Omstændigheder, da hidrører dette Sidste derfra, at min Opmærksomhed første Gang især var henvendt paa de tvivlsomme Steder, det Første derimod fra Forandringer, der ere foregaaede med Indskriften ved Tidens og Veirligets Indvirkning imellem min første og sidste Undersøgelse, saaledes som det nærmere vil vise sig i det Efterfølgende: en Erfaring, der bidrager i det Mindste en Deel til at forklare de forskjellige Fortolkeres Uovereensstemmelser.

Indskriftens Bogstaver ere hvide paa sort Grund og anbragte tæt under Tagskjæget paa begge Kirkens lavere Sideskibe saaledes, at Udgangspunktet er omtrent midt paa den nordlige Muur der, hvor saavel ydre som indre Kjendetegn vise, at et nyt Afsnit af den hele Kirkebygning begynder. St. Knuds Kirke bestaaer nemlig kjendeligen af tre Afdelinger, af hvilke den vestlige, større Deel upaatvivleligt er den yngste. Ene paa denne Deel staaer Indskriften, der da vistnok ene vedkommer den, ikke den hele Bygning. Fra Udgangspunktet paa Nordsiden strækker den sig i een Linie i vestlig Retning, paa et Sted afbrudt ved det mod Nord fremspringende Vaabenhuses Tag, indtil omtrent 12 Skridt fra den vestlige Gavlmuur. Paa Sydsiden begynder den tæt Øst for den vestlige udvendige Muurpille, der støder op til Gavlen, altsaa meget nærmere ved denne end der, hvor den paa Nordsiden ender; den gaaer da i østlig Retning til det Afsnit

af Bygningen, der svarer til Udgangspunktet paa Nordsiden, og har her to ulige lange Linier. Inden jeg gaaer over til dens Enkeltheder, vil det være rigtigst at hidsætte den saaledes som den nu staaer paa Muren:

Den nordlige Muur:

„HOC OPUS EREXIT PHYNENSIS GISICO PRESES SPIRITUS ALLEXIT QUEM NON SUGGESTIO DESES UT' SUMMETU (Vaabenhuset) **ETUR QV**

Paa den sydlige Muur:

EM (MOG??) A AR UENERIT ORDO CNUD CONATUANUS ERIT HIC OPUS ATQ PROPHAUS LABAR ENIM CURA CESSANTE PIA RUITURA USQE DA ET PURA BONA UICTIMA NON PERYTURA PENAS PECCATI DECET HAC ABOLERE PATRATI TRISTIBUS ABARATRIQUE LIBERAT HOSTIBUS ATRI ANN' MILLEN' DECIES TRICEN ET UNU[S] EST DOMINI LAPSUS DUM PROCURAUIT IN USUS' HANC MOLEM FIERI RELIQUIT NOMEN HABERI.“

De enkelte Bogstaver ere, eller have engang været, forsydede i brændte Leerfliser, af hvilke de paa Nordsiden ere $10\frac{1}{2}$ Tom. lange, næsten 9 Tom. brede og, saavidt det paa et enkelt beskadiget Sted lod sig undersøge, ikke under 2 Tom. tykke. Det er altsaa en Hovedfeil, der viser, at Biering ikke har undersøgt Indskriften med tilfredsstillende Nøiagtighed, at han gjør Bogstaverne ophøiede: en Mangel paa Nøiagtighed, der ogsaa fremlyser deraf, at han bebreider Steenhuggeren Ukyndighed; thi ikke denne, men Teglbrænderen har her havt Arbeide. Enhver Flise har paa denne nordlige Muur kun eet Bogstav. Paa den sydlige Muur, der vender ind imod det forrige St. Knuds Kloster, og som i det Hele fjendelig er behandlet med mindre Ziirlighed og Omhyggelighed, end den nordlige, ere Fliserne og Bogstaverne mindre,

hine nemlig kun 7 Tom. lange; men ogsaa her ere Bogstaverne fordybede i Fliserne. Der er anvendt mindre Flid paa at variere deres Form, end paa den nordlige Muur. Paa enkelte Undtagelser nær, som siden nærmere skulle omtales, staae her to Bogstaver sammen paa c. 11½ Tom. brede Fliser. Dersom alle de oprindelige Fliser og Bogstaver vare bevarede, vilde Indskriften sandsynligviis ingen andre Vanskeligheder frembyde end dem, Sproget i Middelalderens leoninske Vers medfører; men dette er ingenlunde Tilfældet. Endeel af Fliserne og Bogstaverne ere endnu hele og ubeskadigede; andre have derimod lidt mere eller mindre, især, som det paa enkelte Steder er kjendeligt, derved, at Fugtighed og Solvarme have løsnet Flisernes ydre Dele, saa at disse ere affaldne i Brudstykker og derved nivellerede med Bunden af de fordybede Bogstaver, som saaledes ere blevne ukjendelige: en Ødelæggelse, som endnu bestandigt fortsættes; andre Fliser ere enten ganske forsvundne og deres Plads heelt udfyldt med Kalk, eller saa stærkt læderede, at Hullerne ere udspækkede, i hvilket Tilfælde Bogstavet kun er malet, ikke fordybet. Paa et Par Steder er det kjendeligt, at Flisen har været sønderbrudt, men Fragmenterne ere omhyggeligen indsatte paa behørigt Sted. Det Spørgsmaal paatrænger sig da strax, om ikke maaskee nogle Bogstaver ere ganske forsvundne, og om ogsaa de blot malede Bogstaver virkelig give os et tro Billede af de oprindelige, de fordybede? Foreløbig kan dette formeentligen besvares saaledes, at enkelte Restaurationer vistnok ere foretagne med Omhu og Respect for det Oprindelige, men at dette ikke altid har været Tilfældet, formodentlig fordi hver-

ken Bestyrelsen eller Haandværkerne til alle Tider have havt Agtelse og Interesse for en dem uforstaaelig Indskrift. Upaatvivleligt have ogsaa forudfattede Meninger om dens Indhold havt nogen Indflydelse paa dens Opmaling; og det maa da erkjendes, at om ogsaa nogle af de malede Bogstaver ere trove Repræsentanter af deres ægte Forgængere, have vi ingen Sikkerhed for, at dette forholder sig saaledes med dem alle. Ligheden af de malede, de restaurerede, og de fordybede, de oprindelige Bogstavers Form beviser endnu ikke i og for sig hines Rigtighed; thi havde man først fattet Tanken om, at dette eller hiint Bogstav maatte staae der, og Fragmenterne af det oprindelige Bogstav ikke længere kunde tjene til Veiledning, var det let, at hente Former fra de andre sikkre Dele af Indskriften.

Fatte vi de enkelte Bogstaver nærmere i Die, da vil det befindes, at der ingen Grund er til at tvivle om de 85 første, eller om alle dem paa den nordlige Muur. Vel ere No. 7 (**S**), 8 (**E**), 10 (**E**), 16 (**Y**), 17 (**N**), 26 (**I**), 33 (**E**), 34 (**S**) og 66 (**D**) beskadigede; men der staaer dog tilstrækkeligt tilbage af de oprindelige Bogstaver til at erkjende med Sikkerhed, at det Manglende er rigtigt suppleret ved Maling. No. 51 (**U**), 54 (**N**) og 56 (**N**) ere rigtignok blot malede, og et lille Hjørne af det oprindelige Bogstav, som endnu er tilbage ved No. 54, viser, at man ikke aldeles nøiagtigt har respecteret det oprindelige Bogstavs Form; men naar man bemærker den Omhu, hvormed Fragmenterne af den sønderbrudte Flise til No. 53 (**M**) ere samlede og indsatte paa rette Sted, faaer man Tillid til

Restaurationen, og denne bestyrkes derved, at saavel Hensyn til Pladsen, som til Sammenhængen og Versemaalet gjør det uantageligt, at der nogensinde have staaet andre Bogstaver paa disse Steder. Ikke saa sikkre ere Bogstaverne paa den sydlige Muur. Her ere No. 1 (**E**), 2 (**M**), 3 (**M**), 4 (**O**?), 5 (en monstrøs Figur, der muligen engang har været et **C** eller **G** eller **X**), 20 (her ere dog svage, usikkre Spor af det oprindelige Bogstav tilbage, og synes at henhøre til et **C**), 21 (**N**), 22 (**U**), 23 (**D**), 36 (**I**), 37 (**T**), 41 (**O**), 42 (**P**), 43 (**U**), 44 (**S**), 45 (**A**), 49 (**R**), 51 (**P**), 54 (**U**), 55 (**S**), 90 (**E**), 91 (**D**), 92 (**A**), 251 (**U**), 252 (**S**), 269 (**R**), 270 (**E**), 271 (**L**) blot malede paa de med Kalk udspækkede Fliser, eller heelt udfyldte Flisesteder. De øvrige ere de oprindelige, fordybede Bogstaver, der ere ganske sikkre, endskjøndt No. 28 (**T**), 29 (**U**), 65 (**C**), 69 (**C**), 89 (**Q**), 100 (**O**), 141 (**A**), 142 (**B**), 145 (**E**), 146 (**R**), 207 (**E**), 214 (**N**), 225 (**O**), 228 (**N**), 229 (**I**), 230 (**L**), 231 (**A**) ere beskadigede, men ikke nok til at gjøre dem tvivlsomme. No. 220 mangler nu ganske. At i det Mindste ikke alle Restaurationer ere udførte med Omhu og Kyndighed, sees allerede deraf, at der efter No. 196 og 202 staae Abbreviationstegn fordybede i Fliserne, men som nu ere overmalede med samme sorte Farve som Fliserne selv, det sidste tillige tilspækket, saa at de alene kunne bemærkes, naar man staaer dem ganske nær. Denne Forvanskning er ældre end Aaret 1811, thi da bemærkede Etatsraad Vedel-Simonsen ikke disse Abbreviationstegn, og kunde fra sit Standpunkt ikke bemærke dem, hvorfor han ogsaa corrigerer

den ældre Læsemaade **Annus millenus til Ann millen**, hvilket Enhver, der læser Indskriften nede fra Pladsen, maa antage for den rette Læsemaade (Bidrag til Odense Hist. 1, 192).

Spørge vi om Bogstavernes og Ordenes Forbindelse, bemærke vi først, at Bogstaverne ikke ere grupperede efter de Ord, hvortil de høre, og at alle Interpunctionstegn mangle. Imidlertid savne vi dog ikke enhver Veiledning ved Læsningen, da de enkelte Vers ere adskilte ved en smal Flise uden Bogstav, der i Aaret 1811 var rød (Vedel Simonsen Odense 1, Pag. 191), men nu er sort og altsaa kun seet ganske nær ved kan skjelnes fra de øvrige Fliser, hvilken Forandring kan tjene til Beviis paa, at man har miskjendt denne Flises Vigtighed som Skilletegn. Hertil kommer, at det i Indskriften brugte leoninske Versemaal, der, naar det er correct, som det her rigtignok ikke overalt er, har Riim i hvert Verses Midte og Ende, ogsaa paa flere Steder giver nogen Veiledning til at udfylde det Manglende ved Gisning eller til at bedømme, hvorvidt Indskriften kan antages for heel eller ei.

Paa to Steder er det især tvivlsomt, hvorledes Bogstaverne skulle forbindes, og paa Opløsning af disse Tvivl beroer det, om Indskriften maa erkjendes for nu kun at bestaae af Fragmenter. Først maa der nemlig spørges, hvorledes den ved Vaabenhusets Tag afbrudte Indskrift paa den nordlige Mur bør forbindes? Dernæst, om Ordene paa samme Mur imiddelbart hænge sammen med dem paa den sydlige? Enten maa man antage, at det 79 Bogstav, Øst for Vaabenhusets

Tag, ligefrem bør forbindes med det 80, Vest for det, altsaa at Intet mangler, eller at Noget her er udfaldet, som kun ved Gisning kan suppleres. I første Tilfælde maae Bogstaverne strax fra Indskriftens Anbringelse paa Muren have været adskilte der, hvor Vaabenhusets Tag nu er: — en Forudsætning, som ikke gjendrives ved at henvise til denne Bygnings unge Alder, der ikke rækker høiere op, end til Kong Christian den 4des Tid; thi om det og indrømmes, at Vaabenhuset i dets nuværende Skikkelse er meget for ungt til at kunne have havt Indflydelse paa Indskriftens oprindelige Anbringelse, har der rimeligviis allerede fra Kirkens første Tid netop paa dette Sted i selve Byggeplanen været en Grund til den besynderlige Adskillelse af de til et og samme Ord hørende Bogstaver. Ved at undersøge Kirkens Hovedmuur under Vaabenhusets Tag, opdager man et temmelig stort rundt Vindue, hvortil intet Spor sees inde i Kirken, men hvis Bygning og Ornamenter, der ere de samme som ved de andre Vinduer i Kirkens vestlige Halvdeel, umiskjendeligen vise, at det er oprindeligt. Under dette Vindue findes Spor af et Halvtag, hvoraf afbrudte, i selve Muren indfoiede Tagsteensbrokker endnu ere at see. Alt dette antyder, at der ligefra den nuværende Kirkes Bygning har været en med et fremspringende Halvtag dækket Dør under det runde Vindue paa samme Sted, hvor nu Hovedindgangen fra Vaabenhuset til Kirken er; og det bliver da meget trocligt, at der netop her kan have været en eller anden os nu ubekjendt Omstændighed, som maatte foranledige Indskriftens Afbrydelse. Mere Grund til Tvivl giver Versets

egen Beskaffenhed; thi da Skjelflisen staaer strax efter etur, Vest for Vaabenhuset, maa dette Vers, under Forudsætning af at Intet mangler, læses utque sum me tuetur, hvilket vilde være paafaldende kort og tillige mangle det characteristiske Riim. Mangler derimod Noget, kunne de nu bevarede Bogstaver forbindes paa flere Maader, nemlig enten utque summe tu - -, eller utque sum me tu - - -, eller utque sum metu; — og det Manglende maa da udfyldes ved Gisning f. Ex. utque sum me tu [etur Canutus — eller **Martyr**, eller **Sanctus** — qui hic col]etur, eller desl.

Naar man imidlertid betænker, hvor vanskeligt det er at forkaste Versets, saalænge dets Sammenhæng med det Efterfølgende er uvis, og at Muren imellem de adskilte Bogstaver hverken udenfor eller indenfor Vaabenhusets Tag viser Spor til, at Bogstavfliser her engang have været indsatte: er det ikke utænkeligt, at Versets nu virkelig er heelt tilstede, i hvor meget det end seer ud som et Fragment. At Kirken her indføres talende i første Person, da Indskriften dog baade i Begyndelsen og Slutningen taler i tredie, er ingen Grund til Tvivl; thi længere hen, paa den sydlige Muur, taler den dog atter selv (— „**Labar**“). Ligesaalidt vil man i et leoninsk Vers fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede støde sig over Indicativen **sum** efter Konjunctionen **ut**.

Hvorledes her bør forbindes vilde væsentligt bero paa Sammenhængen imellem dette Vers og det Efterfølgende. Dette fører os til det andet Hovedspørgsmaal, nemlig om Forbindelsen imellem Indskriften paa den nordlige og

den sydlige Muur. Uden at angive, at han her gaaer over fra den ene Side af Kirken til den anden, læser Biering saaledes: quem martyr dederit ordo C(anutus). Han forbinder altsaa qv paa den nordlige Muur med et em paa den sydlige, som, vel at mærke, ikke findes i Indskriftens ældste Læsning hos Bloch, og som Biering heller ikke siger, at han har seet, men som han antager bør staae der. Denne Gisning er siden gaaet over i selve Indskriften, der nu paa den sydlige Muur ganske rigtigt begynder med de to Bogstaver **EM**, som dog blot ere malede, ikke fordybede, altsaa i deres nuværende Tilstand ikke oprindelige. Her synes det altsaa indlysende, at Indskriften ved senere Opmaling og Restauration er forandret til Fordeel for Bierings Læsemaade, hvorved man tilsyneladende har tilveiebragt en Forbindelse, som upaatvivleligt er reent illusorisk. For at gjendrive Bierings Conjectur kan man vel ikke stærkt fremhæve det Paafaldende i Adskillelsen af Ordet **Qvem** (hvilken dog Pladsen ikke gjorde nødvendig, da der fra **Q v** paa Nordsiden er vel 12 Alen indtil Kirkens vestlige Gavl); thi det er jo ikke utænkeligt, at man kunde have forregnet sig noget i Antallet af de fornødne større Bogstavsliser, saa at **V** netop blev det sidste Bogstav af samme Maal som de øvrige paa den nordlige Muur, og at man da havde anseet det rigtigere, at sammenstille Fliserne efter deres Størrelse end efter den heller ikke i den øvrige Deel af Indskriften synderligt paaagtede Sammenhæng. Men Muligheden heraf endog indrømmet, maa det dog erkjendes, at man til Fordeel for hiin formeentlige Sammenhæng ikke har læst hvad der staaer paa den

sydlige Muur, nemlig de aldeles sikkre a ar venerit, som ere de oprindelige, ubeskadigede, fordybede Bogstaver. Hvorledes vil man paa nogen Maade kunne anbringe **A AR** i Ordet **Martyr**? og hvorledes forbinde dette med **venerit**? dederit har der aldrig staaet; thi skulde Bogstaverne No. 9 (**U**) og 11 (**N**) nogensinde have været to **D D** og altsaa de nuværende Bogstaver være fremkomne ved en Forvanskning, saa maatte dette nødvendigviis kunne bemærkes ved en ret omhyggelig Undersøgelse; thi da Bogstaverne ikke ere ophøiede over, men fordybede i Flisen, kan Forvanskningen ikke have bestaaet i, at den øverste Deel af No. 9 og den underste af No. 11 ere sporløst bortfaldne, hvorved disse Bogstaver, ifølge deres eiendommelige Form, maatte forvandles til et **U** og et **N**; men det maatte tvertimod være skeet ved en Udfylding, der umuligt kunde saa ganske smelte sammen med Flisen selv, at den var bleven een Masse med den, uden Spor af det Oprindelige: en Forandring, der vilde være lige modsat den, der ellers er foregaaet med Indskriften paa andre Steder; thi af de oprindelige Bogstaver er vel Meget bortfaldet, men intet andet Sted Noget tilsat eller forstoppet. Tiden, Veir og Vind, der har ødelagt nok baade af de brændte Fliser og senere Udspækning, skulde desuden meget hurtigere have fordrevet de Dele, som tilfældigen kunde have sat sig i Bogstavernes Fordybninger. Hertil kommer, at det første Bogstav paa den sydlige Muur, det **E**, hvorpaa den hele supponerede Forbindelse beroer, er, uden mindste Spor af et oprindeligt Bogstav, blot malet, og det tildeels ikke engang paa Kirkemuren, men paa den inderste Deel af den fremspringende

Muurpilles Blytag, der omboiet ligger et Par Tommer fladt paa selve Hovedmuren, hvilket viser, at om der nogensinde har staaet et **E**, har det dog ikke været anbragt saaledes, som det nu staaer der. Det er desuden characteristisk for Indskriften paa Sydmuren, at den, med enkelte Undtagelser, har havt to Bogstaver paa hver Flise, imedens den nordlige Afdeling kun har eet paa hver; men Bogstavet No. 1 staaer alene paa een Steen, No. 2 (det blot malede **M**) paa et udspækket Flisested, der er ligesaa bredt som enhver af de sikkre Fliser med to Bogstaver, og hvor der altsaa rimeligviis ogsaa have staaet, ikke eet, men to; No. 3 (**M**) og 4 (et **O**?) begge blot malede, staae atter hvert paa sin beskadigede Flise. Det næste, No. 5, har enkelte Levninger af det oprindelige Bogstav, men ikke nok til, uagtet den skarpeste Undersøgelse med Haand og Øie, at erkjende dettes Form; nu staaer der en monstrøs Figur, som rimeligviis er fremkommen ved Opmaling af ukyndige Hænder. Der staaer altsaa end ikke nu: **quem martyr dederit, men [qv] em Moga (?— eller Moxa eller desl.) ar venerit.** Havde det paa nogen Maade været muligt at anbringe Bierings Conjectur paa dette Sted, uden at ødelægge de aldeles sikkre, umiskjendelige Bogstaver **A AR VENERIT**, da havde man vel ligesaavel gjort det ved Ordet **Martyr**, som ved Ordet qvem og den Forbindelse, der derved fremkommer mellem begge Mures Indskrift. At der nu ikke staaer **Martyr**, kan da ansees som et Vink om, at det heller ikke før har staaet der, og ikke har været at anbringe der.

Til Kritiken over dette formeentlige Vers hører ogsaa,

at det Ord **CNUD**, hvormed det nu ender, er med Undtagelse af enkelte svage Spor af det første Bogstav, hvilke synes at henhøre til et **C**, blot malet, og upaatvivlelig urigtigt. Bloch og Biering have kun et **C**; men da Etatsraad Vedel-Simonsen 1811 læste Indskriften, stod der allerede **CNUD**, som vi nu læse. **Canutus** kan der aldrig have staaet; thi dertil er Pladsen ikke stor nok, og Verset kan ikke have været længere, da Skjelstenen staaer umiddelbart efter **CNUD**; men det er meget usandsynligt, at Indskriften oprindelig har havt den kongelige Helgens Navn i Formen **Cnud**, da dette Navn ved hans Canonisation blev officielt forandret til **Canutus**, i hvilken Forandring der netop ligger et Point, fordi den sammenstilles med Forandringen af Patriarchens Navn fra Abram til Abraham (**S. R. D. III.** 324, 382.) Det er altsaa ikke troeligt, at man i Indskriften skulde have tilladt sig at sætte det profane istedetfor det hellige Navn. Endelig maa det ikke overses, at Ordene **quem Martyr dederit ordo Cnud** ganske mangle de characteristiske Riim. — Ifølge denne Kritik maa det da vistnok erkjendes, at Bierings Gisning ikke kan forsvares, og at man maa opgive saavel hans Læsemaade, som en Deel af de paa dette Sted malede Bogstaver; men med dette Vers falder ogsaa den formodede Forbindelse imellem Indskriften paa begge Murene.

Hvad den øvrige Deel af Indskriften paa Sydmuren angaaer, da frembyder den vel ikke saa meget Stof for Kritiken, som den ovenfor omhandlede Deel; men dog bør nogle Bemærkninger om Enkeltheder ikke forbigaaes. Hvorledes

Bogstaverne No. 24 til 33 skulle forbindes, kan være tvivlsomt. At de staae hverandre nærmere eller fjernere, kan ikke lære os, hvor de høre hen, ifølge Bogstavernes Anbringelse paa Fliserne; og naar vi ikke kunne læse den nærmest foregaaende Sætning, kan heller ikke Contexten lede os paa Spor. Over No. 25 (O) staae nogle Streger i Flisen, der næsten see ud som en Krone; uagtet al anvendt Flid har det ikke været muligt at afgjøre, om de ere tilfældige Ridser eller oprindelige Fordybninger, der have Noget at sige. Hidtil ere af Fortolkerne No. 24-28 forbundne og læste **Cedat** eller **Cocdat**, ligeledes No. 29-33 **Uanus.** Dog er det vist, at der ikke staaer **Cedat**, men **Conat**; skulde altsaa Ordet ophøre her, maatte det være forkortet; men der er aldeles intet Spor af nogetsomhelst Abbreviationsmærke. En Mening, om og en besynderlig Mening, saa dog altid en, der passer taaleligt til Indskriftens øvrige Tone, bliver der dog, naar man læser **Conatu anus erit hic** o. s. v. (Gamle Kjærlinger og Lægfolk maae her anstrenge sig o: Enhver uden Undtagelse maa bidrage til Kirkens Vedligeholdelse).

De to sidste Bogstaver af Ordet **erit** (No. 36 og 37) ere, som anført, blot malede, men, ifølge Versemaalet og deres Sammenhæng med de sikkre Bogstaver, rigtigt supplerede; derimod er det ikke saa ganske indlysende, at Ordet **opus** er det, da alle Bogstaverne ere blot malede. Dog er ingen tilstrækkelig Grund til at bestride deres Rigtighed, baade formedelst hele Sammenhængen, og fordi de allerede ere læste saaledes af Meddeleren i den fyenske Geistl. Hist., uagtet

han ikke har været hildet af en formeentlig Fortolkning og Sammenhæng.

Mere tvivlsomt synes Ordet **Prophanus.** Der staaer for det Første kun **prophaus.** Dernæst staae No. 54, 55 og 56 (**U S. L**) paa een beskadiget, med Kalk udspækket Flise, af hvilken saa meget er tilbage, at No. 56 (**L**) er det oprindelige, sikkre Bogstav; derimod staae de blot malede **US** saa usædvanlig tæt paa hinanden, at Tvivl vækkes, især da ogsaa det nødvendige **N** foran **U** savnes, uden at noget Abbreviationstegn erstatter det. Da imidlertid Sammenhængen og Versets ikke modsætte sig, at der læses **prophanus,** skulde man næsten formode, at der, da Flisen var heel og formodentlig har havt to Bogstaver, har staaet **N' L,** altsaa at hele Ordet bør læses **prophan'.** I Øvrigt savnes her Skjelstenen imellem **prophanus** og **labar.** Ved dette Ord bør det ikke lades ubemærket, at vi her ret see, hvor hurtigt Bogstavernes Ødelæggelse gaaer for sig, naar Flisen engang er beskadiget; thi ved min Undersøgelse i Aaret 1839 stode endnu kjendelige Brudstykker af de oprindelige Bogstaver No. 49 (**R**) og 51 (**P**), som nu i 1842 ganske ere forsvundne, saa at disse Bogstaver blot ere malede.

De malede Bogstaver 90, 91, 92 **EDA**, som ogsaa alle Fortolkere have læst, synes ifølge Vers og Sammenhæng rigtige. Der staaer for Resten kun **usqe,** ikke **usque.** — Efter No. 196 (**N**) og 202 (**N**) staae, som alt bemærket, Abbreviationstegn.

No. 220 (**S**) er nu ganske forsvundet ved Flisens Afskalling; ved min forrige Undersøgelse stod der et **S:** — jeg

mindes ikke mere, om blot malet, eller restaureret efter kjendelige Spor af det oprindelige Bogstav. Efter dette Bogstav mangler atter en Skjelsteen uden Tegn til, at den for har været der.

Bogstaverne 240–250 (**ROCURAVITIN**) staae alle tæt sammen, ikke paa en brændt Flise, men paa en Kalkudfyldning, der nu stærkt afskaller, og som om nogle Aar rimeligviis vil være ganske forsvunden. Hvor ellers i Indskriften Bogstaverne staae paa en Kalkudfyldning istedetfor paa den oprindelige Flise, ere de blot malede; men disse 11 Bogstaver ere derimod fordybede som de oprindelige. Her er altsaa Restaurationen foretagen med usædvanlig Omhu og hidrører da rimeligviis fra de katholske Tider, ja muligen endog fra Indskriftens første Anbringelse paa Muren; thi det kan jo tænkes, at de bestilte og af Bygmesteren modtagne Fliser have været beskadigede eller af en anden os nu ubekjendt Grund ubrugelige. Dette synes at være et Vink om, at enkelte Forvanskninger i Indskriften muligen ere meget gamle.

De to næstfølgende Bogstaver No. 251 (**U**) og 252 (**S**), som blot ere malede, ere neppe rigtige. Deels er deres Stilling imod Spidsen af Vinducsbuen, som adskiller dem, meget tvungen, idet de gaae langt ind i Randen af Vinduets Profil; deels er der efter No. 254 (**S**) et Abbreviationstegn, der vilde staae ganske overflødigt, hvis Ordet **usus** alligevel var uforkortet. I ethvert Fald staaer der dog **usus** (som ogsaa Versets fræver); men da man ogsaa paa andre Steder i Indskriften har miskjendt Abbreviationstegnene, er det ikke

uantageligt, at det Samme har været Tilfældet her, og at man da ved senere Restaurationer har ligefrem malet et **U** og et **S** til, for at faae det af Fortolkerne ganske rigtigt læste usus ud. Dette Abbreviationstegn giver ellers et ret mærkeligt Vink om den tekniske Fremgangsmaade ved Fliser=nes Forfærdigelse. Det staaer nemlig fordybet, altsaa oprin=deligt, halvt paa den samme Flise, som Bogstavet **S** (254), halvt paa den ganske selvstændige Naboflise, der er Skjelflise. Det synes da, at de fordybede Tegn have været indtrykkede i den blode Masse, inden denne deeltes i de enkelte Fliser, som først derefter ere afstukne og sendte i Ovnen. Saaledes kan man forklare sig, at Abbreviationstegnet er blevet skaaret midt over, og: tillige, at enkelte andre Uregelmæssigheder have indsneget sig, f. Ex. at Bogstaverne 38, 39 og 40 (**HIC**) alle tre staae paa een Flise, og at enkelte Skjelfliser mangle. Uden tvivl maa heri ogsaa søges Aarsagen til, at ved Sammenstillingen af Bogstaverne paa de enkelte Fliser aldeles ikke er taget Hensyn til at forene de til samme Sta=velser og Ord henhørende, hvorved f. Ex. No. 101 og 102 (**NA**), 103 og 104 (**VI**), 105 og 106 (**CT**), 107 og 108 (**IM**), 109 og 110 (**AN**), 111 og 112 (**ON**) ere sammen=stillede, og saaledes heelt igjennem paa den sydlige Muur. Dersom det altsaa ved Arbeidernes Skjødesløshed hændtes, at en Flise med to Bogstaver indsattes urigtigen, maatte en stor Forvirring opkomme, og det er rimeligt nok, som Etats=raad Vedel=Simonsen formoder, at den Forstyrrelse, som nu spores ved Indskriftens Begyndelse paa Sydmuren, ikke ene er fremkommen ved Tidens Ødelæggelse eller nyere

Arbeideres Ukyndighed og Skjødesloshed, men ogsaa tildeels har været tilstede fra første Begyndelse, endskjøndt den ikke ene kan hidrøre derfra.

Bogstaverne No. 269, 270 og 271 (**RE L**) ere vel blot malede paa den beskadigede, men udspækkede Flise; og om endog hverken Indhold eller Versemaal modsiger, at de jo i det Væsentlige kunne være rigtigt supplerede, er det dog umuligt, at de oprindeligen kunne have været saaledes anbragte, som de nu staae; thi det Halve af No. 271 (**L**) er malet ind paa den næste sikkre og hele Flise, hvor dog intet Spor er til den hidhørende Fordybning, altsaa urigtigt malet; men anderledes, end det nu staaer, kan det aldrig have staaet, hvis **RE** oprindeligt have været anbragte paa samme Maade, som nu. Her er altsaa et sikkert Bevis paa Vilkaarlighed ved senere Restauration.

Resultatet af de ovenstaaende Bemærkninger bliver da kortelig, at Indskriften, som maaskee allerede oprindeligt har havt enkelte Feil, i senere Tider ingenlunde er behandlet med tilbørlig Omhu og vil, dersom det ikke herefter skeer, om nogle Aar kun være tilbage i Fragmenter. Sammenstiller man de endnu fuldkommen hele og de beskadigede, men rigtigt restaurerede Bogstaver med de blot malede, men af Sammenhængen og Versemaalet garanterede, kan vel største Delen af Indskriften læses og nogenlunde forstaaes; men Forbindelsen imellem Nord- og Sydmuren, om en saadan nogensinde har fundet Sted, er aldeles forstyrret og vil alene ved heldige, hidtil forgjæves forsøgte Gisninger kunne restitueres. Tvivlsom er ogsaa Forbindelsen af Nordsidens Bog-

staver paa begge Sider af Vaabenhusets Tag. Enkelte nyere Bogstaver ere kjendeligen urigtige, andre tvivlsomme.

I Henhold til det Ovenstaaende troer jeg, at Indskriften bør læses paa følgende Maade, med Forbigaaelse af det Uforstaaelige og aabenbart Urigtige, men med Benyttelse af Skjelfliserne og Bibeholdelse af Abbreviationstegnene og af alle oprindelige samt alle nogenlunde sikkert restaurerede Bogstaver (de sidste ere skrevne med smaa Bogstaver, de første med store):

Paa den nordlige Mur:

HOC OPUS EREXIT PHYNENSIS GISICO PRESES SPIRITUS ALLEXIT QuEM nOn SVGGESTIO DESES VT' SVM ME TV (Vaabenhusets Tag) **ETVR QV**

Paa den sydlige Mur:

— — — — AAR VENERIT ORDO C — — — —
CONATV ANVS ERit HIC opus (?) aTQ PrOpHAus LABAR ENIM CVRA CESSANTE PIA RVITVRA VSQe da ET PVRA BONA VICTIMA NON PERYTVRA PENAS PECCATI DECET HAC ABOLERE PATRATI TRISTIBVS A BARATRI QVE LIBERAT HOSTIBVS ATRI ANN' MILLEN' DECIES (her begynder den anden Linie) **TRICEN ET VNV - EST DOMINI LAPSVS DVM PROCVRAVIT IN —** (Spidsen af en Vinduesbue) **— US' HANC MOLEM FIERI relIQVIT NOMEN HABERI**

Dette maa oversættes omtrent saaledes:

„Dette Værk opreiste den fyenske Forstander Gisico, hvem Aanden, ikke et „orkesløst Indfald tilskyndede; og [for] at jeg [kan vedblive at være] er' „beskjærmer mig (?)" — — — —

Paa den sydlige Muur:

— — — — — — — — — — — — — —

— „gamle Koner og Lægfolk maae her anstrenge sig*); thi jeg vil „falde og styrte sammen, hvis from Omhu ophører. Giv saameget som „er fornedent hertil; og den begangne Synd sømmer det sig at udslette „ved dette rene, gode, uforgængelige Offer, der frier fra den merke Afgrunds „rædsomme Fjender. Tusinde, ti Gange Tredive og eet af Herrens Aar „ere henrundne, da [el. imedens] han bevirkede, at denne svære Bygning „blev til Brug og efterlod Navnet at haves."

Dersom de sidste Ord ere meente om Gisico, ere de ikke lette at forstaae: Kirken bærer jo ikke Gisicos, men St. Knuds Navn, og lidet antageligt synes det, at Gisico skulde have udtrykkeligt erklæret, at han endnu, efter Kirkens Gjenopbyggelse, lod den beholde St. Knuds Navn — saaledes har Biering her udlagt det, men det staaer der ikke udtrykkeligt — ret som om dette var nogen Fortjeneste af ham; thi der kunde vel ikke være Tale om at give den noget andet Navn, end den Helgens, der var Danmarks Skytspatron, var martyriseret her i Odense, og til hvem Kirken fra sin Oprindelse havde været indviet. Hvilke andre Helgene skulde man vel falde paa at lade trænge St. Knud ud af Odense Hovedkirke? — Naar man overhoved betænker, at vi ikke vide, om, og hvorledes, Indskriften paa den sydlige Muur engang har hængt sammen med den paa den nordlige, hvor Gisicos Navn forekommer, og at i ethvert Fald dette Sted

---

*) eller, eftersom man tænker sig den stilistiske Forbindelse med det Manglende: — „maae gamle Koner."

er skilt fra hiint Navn ved flere Vers, hvor Kirken indføres talende, synes det meget problematisk, om Gisico er Subjectet til **procuravit** og **reliquit**, eller om ikke snarere S. Knuds Navn er det, der dog rimeligviis er forekommet et eller andet Sted i Indskriften og i saa Fald maa have staaet disse Verber meget nærmere, end Bygherrens. Det er da tilladeligt at tvivle, især da Ordenes Fortolkning ikke i og for sig selv er klar nok til at nedslaae alle Tvivl. Det kunde ogsaa efter Middelalderens Begreb siges om den hellige Knud, som stod for Guds Throne, og hvis formaaende Intercession man vistnok har betragtet som Hovedgrunden til Klosterets og Kirkens Velmagt og Restauration efter Ødelæggelsen, at han **procuravit** (ɔ: bevirkede, foranstaltede, sørgede for), at Kirken kom i brugbar Stand, og at han gav den sit Navn. Ordet **reliquit**, som antyder et forsvundet, til Fortiden henhørende Subject, og altsaa synes passende at kunne bruges om en afdød Biskop, men ikke om en evigt levende og virkende Helgen, bør ikke urgeres imod denne Hypothese, saavel formedelst Beskaffenheden af Datidens, og især denne Indskrifts Latin, som fordi Ordet selv er usikkert. Vil man endelig holde fast paa Gisico som Subject til **procuravit** og **reliquit**, maa man, da Ordet **nomen** ikke af Indskriften selv ved noget Tillæg, men kun af senere Fortolkere vilkaarligen er henført til en Anden end Subjectet i denne Sætning, forudsætte, at Kirken strax efter dens Fuldførelse er kaldet efter den sidste Bygherre, som dog ikke har opført uden en Deel af den, og som vilde have gjort sig skyldig i en paafaldende, dengang især høist anstødelig Anmasselse ved at

sætte sit Navn lige med, eller vel endog istedetfor den Helgens, til hvem Kirken nu i 200 Aar havde været indviet.

Udbyttet af denne Undersøgelse vil maaskee synes lidet trøstelig; men bedre er det dog, at vedgaae sin Uvidenhed end at holde fast paa en Kundskab, der, nærmere beseet, hviler paa urigtige Forudsætninger. Dog staaer ogsaa efter nærværende Afhandling de Punkter fast, der ere af Interesse for Kirkebygningens Historie: at Biskop Gisico har opbygt Kirkens vestlige Halvdeel, i det Mindste saavidt, at Indskriften kunde anbringes; og at dette er skeet i Aaret 1301. Det Manglende har uden Tvivl indeholdt lignende fromme Formularer og Opmuntringer til at understøtte Værket, som dem, den læselige Deel af Indskriften nu viser os.

Tredie Afdeling.

Kirkebygningen som Kunstværk.

Idet vi føre Læseren ind i Kirken, ville vi først henlede hans Opmærksomhed paa Bygningen som architectonisk Kunstværk. Hos enhver opmærksom Betragter af Kirkebygningen maa der ved de mange Uovereensstemmelser i dens enkelte Dele reise sig Spørgsmaal og Tvivl, der ville finde deres Besvarelse i den nedenstaaende Afhandling af Danmarks grundigste Kunstkjender, som velvilligen har overladt os denne Prydelse for vort Skrift. *)

* * *

*) Vi maae bemærke, at Hr. Professor Høyens Afhandling først er kommet os tilhænde, efterat Kirkens Historie og det almindelige Overblik over Bygningen vare trykte, saa at hans og vore Bemærkninger ere uafhængige af hinanden. Har det end havt til Følge, at enkelte Gjentagelser og Afvigelser nu ikke mere kunne undgaaes, er dette dog kun Tilfældet i underordnede Punkter, og Læseren vil i Hr. Professorens Arbeide finde rigelig Erstatning for denne Ubekvemmelighed.

St. Knuds Kirke, betragtet som et Monument i Spidsbuestilen;

af

N. Hoyen,
Professor ved det kongelige Kunstacademi.

I 1247 brændte S. Knuds Kirke i Odense. Om det var Branden og dens Følger, som ødelagde den ældre Kirkebygning indtil Grunden, eller om denne saagodt som sporløse Tilintetgjørelse var en Følge af den nye Bygningsplan, lader sig nu vel neppe afgjøre med Bestemthed; vi kunne kun paavise den eiensynlige Kjendsgjerning, at ethvert betegnende Træk, selv i Kjælderen, tilhører det 13de Aarhundredes sidste Halvdeel. Ogsaa de Efterretninger, vi have om den nye Bygnings Opførelse, ere i lang Tid kun faa og utilstrækkelige: i 1255 gives en pavelig Stadfæstelse paa Erkebiskop Eskilds ældre Tilladelse til at hæve en Bygningsafgift i Jylland og paa Øerne, i 1284 i April Maaned bevilges 40 Dages Aflad til Enhver, som vil række Kirken en hjælpsom Haand, og i det følgende Aar indsamles fromme Bidrag i Sverrig, en Omstændighed, der røber Trangen, men tillige tyder hen paa en alvorligere Anstrængelse.

Imidlertid var Bygningen kun langsomt rykket frem, da Gisico blev udvalgt til Biskop, og selv i de første 12 Aar af hans Embedsførelse synes Arbeidet ei at være gaaet raskere. Det var jo en urolig Tid, Fjenden skjændte og brændte paa Kysterne, og i det Indre gjærede Kampen imellem Kirke og Stat; gjentagne Standsninger af Bygnings-

værket blive saaledes let forklarlige, og i selve Maaden, som i den Periode et saadant større Arbeide blev drevet paa, var der en bestandig Anledning til Hindringer, naar det ei lykkedes en kraftfuld og driftig Mand med Raskhed at gjennemføre det Hele. En noiagtig Grundtegning synes aldrig at være bleven gjort, end sige fulgt, ved Colns uhyre Domkirke, hvormeget mindre da ved en i Forhold saa ringe Bygning som St. Knud i Odense; men denne Mangel aabnede ogsaa et frit Spillerum for Lyst til Forandring og for enhver Vilkaarlighed. Choret og den nærmeste Deel af Langhuset stode opførte, men aldeles forskjellige Planer og Bestræbelser have aabenbart krydset hverandre, sinket Udførelsen og skadet Harmonien i denne Deel af Bygningen.

Endelig i Aaret 1299, samme Aar som Danmarks fordærvelige Fjende Erik Præstehader døde, begyndte Gisico med Iver at tage sig af den halvfærdige Bygning. I 1301 vare Sideskibene reiste og Hovedskibet efter al Sandsynlighed i samme Høide, og at ogsaa dette ustandsat er blevet fortsat, godtgjøres ved den Overeensstemmelse, som hersker i denne Deel af Kirken. *) Men alligevel skulde Gisico ei have den Tilfredsstillelse, at see sit Værk fuldendt. Allerede i 1305 skortede det svært paa Midler, og han havde ingen anden Udvei end at tye til de andre Biskopper om Hjælp. De svigtede heller ikke. I Mai Maaned samme

*) Dette udelukker ingenlunde Muligheden af Hvælvingernes senere Fuldendelse.

Aar udstedte Henrik fra Reval, og i September Olaus fra Roskild og Peter fra Viborg Aflad til Enhver, som vilde bidrage til Kirkebygningen. *) Denne Gavmildhed, den sædvanlige hos Kirkens Styrere i hine Dage, synes imidlertid denne Gang ei at have baaret saa rigelig Frugt, som der behøvedes; endnu 40 Aar senere maatte Biisp Niels Johansen i Helsingborg ret alvorligt opfordre den forsamlede Geistlighed til at tage sig af S. Knud, som vel var begyndt for mange Aar tilbage, men ikke kunde blive fuldendt, uden den understøttedes ved fromme Bidrag. Og denne Gang maa Opfordringen have hjulpet, thi den vestlige Side af Kirken, som trods senere Forandringer endnu bærer sit oprindelige Præg, staaer langt mere i Harmoni med Langhuset, end den vilde have staaet, naar den var bleven opført endnu senere f. Ex. i det følgende Aarhundrede. Men man sporer dog, at den er yngre, lustigere, saaledes som den ikke vilde være bleven, dersom den uden Afbrydelse havde sluttet sig til den øvrige Bygning.

Jordsmonnet, som Kirken staaer paa, skraaner mod Osten og Syden, og man har derfor været nødt til at anlægge en

---

*) „pro basilicæ exustæ instauratione.“ S. R. D. 1. 296. Man sammenligne hermed den samme Forfatter i S. R. D. VII. 225 for at overbevise sig om, at ovenstaaende Udtryk ei angiver nogen ny Brand, men refererer sig til Skildringen af Kirkens Tilstand, da Gisico begyndte paa sin Bygning: — „basilicæ — — superioribus annis incendio föde absumtæ.“ VII. 225.

Kjelder under Choret, for at bringe det i lige Flugt med Langhuset. To smaa Vinduer kaste et sparsomt Lys ind i den; de ere spidsbuede med en listet Rundstav om Karmen, men de ere ved Tilmuring og Afbrydning spolerede ligesom selve Kjelderen, i hvis Indre de gamle Mure og Piller kun have efterladt sig enkelte Spor mellem de nyere Forandringer og Reparationer. Hvad der er tilbage, vidner imidlertid tilstrækkeligt om, at den, som ogsaa Kjelderen under Choret af Maribo Kirke, aldrig har havt anden Bestemmelse end at tjene til Begravelse, og at den saavelsom den øvrige Bygning først er opført efter 1247, altsaa i en Periode, hvor man ikke længer anlagde Kraftkirker.

Paa denne Underbygning reiser Choret sig med sine tre Skibe, hvoraf det mellemste har en Brede, der er ligesaa stor som de tvende andres tilsammen. Stærke Piller, hvis Grundplan har en Rudeform, *) bære Hovedskibets Sidebuer, der aabne sig ud til Sidegangene. Ovenover svare Omgangens **) Buer til dem, og først derpaa komme Hoikirkens Vinduer heelt oppe under Hvælvingens Sidebuer. Alle Bueslagene ere spidse, alle Karmene, saavel Vinduernes som de forskjellige Bueaabningers, have en Ledsoining, der betegner den udviklede Spidsbuestiil, og som dette Chor, saavidt jeg veed, viser os det ældste Exempel paa i Danmark. ***) Men saa

---

*) Den paa Spidsen stillede Firkant.

**) Det saakaldte Triforium.

***) De ældre Partier af Aarhuus Kirke, navnlig det svære Langhuus, høre endnu til Overgangstiden. I Holsteen er Choret af S. Nicolai

ublandet som Stilen er, saa er dog Hovedindtrykket langt fra at være det: jeg vil her ikke berøre den østlige Slutningsmuur, som tilhører en noget senere Tid, men alene holde mig til Hovedskibets Sider, hvor Enhver ved første Øiekast let opdager Forskjelligheder. Saaledes er Rummet mellem den østlige Muur og den sidste Hovedpille forneden deelt i to Buer med en mellemstaaende underordnet Pille og i to tilsvarende Aabninger paa Omgangen, medens det følgende Rum til den næstsidste Hovedpille kun har een Bue paa begge Steder. Endnu mere paafaldende bliver den tredie Bue, som ikke engang har den foregaaendes halve Bidde, og hvis Smalhed falder desto stærkere i Øinene, da den tredie Pille, den første i Choret, ved sin langstrakte, særegne Grundform er bleven mere end dobbelt saa bred, og da den derved opstaaede store Muurflade aldeles savner Triforiumsbuen. Den første af disse Uregelmæssigheder har nu ikke synderligt at sige; den tjener blot til at give os en Prøve paa, hvor lunefuldt man kunde gaae tilværks i hine Dage, og den faaer sin bedste Forklaring, naar vi erindre os, at man i langt betydeligere Bygninger kunde falde paa at omskifte Hovedpillernes Form flere Gange, alt som Bygningen rykkede frem, saasnart det blot lykkedes en anden Bygmester at vinde Bifald med en ny Skabelon. Den smallere Bue er derimod ikke uden Betydning, thi den skulde være den

---

i Kiel fra 1281 og i en temmelig reen tydsk Stiil; men enkelte Led, f. Ex. Hovedstykkerne paa de smækkre Vægpiller, pege dog endnu hen til en ældre Periode.

sidste i Choret, og for at modstaae den mægtigere Spænding, som maatte fremkomme ved Korsets større Brede og ved dets Aabning mod Syd og Nord, trak man den sidste Bue sammen og lod saaledes Pillerne folge tættere paa hinanden. Et aldeles lignende Exempel finde vi i Exeters Domkirke.

Der maa imidlertid være indtraadt en Standsning inden Choret erholdt sin Fuldendelse. Blikket opdager snart, især udvendig paa begge Hoikirkens Sider og temmelig nær ved det første Chorvindue, Sporene af den Muur, der har fortsat det afbrudte Arbeide, og som gaaer lidt forbi det næstsidste Vindue *) i Langhuset, hvor en ny Afbrydning giver sig tilkjende. I det Indre af Kirken begynder dette Parti paa begge Sider nær ved den smalle Bue og paa selve den brede Pille. Men hvortil behøvedes da denne Styrke, der er aldeles overflodig, saaledes som Kirken nu staaer? Den maa sikkert være beregnet paa at udholde et stærkt Tryk, modstaae en betydelig Spænding, og ingen af Delene finder nu Sted. Nogle Exempler fra Udlandet ville maaskee bedre oplyse dette Punkt. Da man skulde opføre Centraltaarnet over Salisbury Kirke, forstærkede man Korspillerne med fremtrædende Støttemure; Kirken i Worcester blev fra Begyndelsen anlagt til at bære et Taarn midt over Korset, og den første Pill (Choret **) har en lignende

---

*) Det andet Vindue for Choret paa den sondre Side; thi paa den nordre Side mangler det ene Vindue.

*) Den tilsvarende i Langhuset har en betydelig Styrke, men en anden Form.

Forstærkning som den vi her tage i Betragtning; i S. Arnuel *) ved Saarbrück ere saavel Langhusets som Chorets Korspiller styrkede paa samme Maade. Herved bliver det altsaa indlysende, at de brede Piller i S. Knud vare bestemte til at danne Grændsen mellem Choret og Korset, og at de sandsynligviis tillige skulde tjene som de tvende østlige Stottepunkter for et Centraltaarn. Denne Plan kom aldrig i Stand; Mangel paa de nødvendige Midler og paa den rette Varme for Sagen kunde sagtens anføres iblandt de rimelige Hindringer; dette stemmer ogsaa overeens med de historiske Kjendsgjerninger, som vi have tilbage fra hine urolige Tider, og med selve Bygningens Udseende, der tydelig røber, hvor nødig man har opgivet den kjære Tanke, at Cathedralen tillige burde være en Korskirke. Paa den anden Side af Hoikirken seer man nemlig i det Parti, som vi vare ifærd med at betragte, en tilmuret Spidsbue, der oprindelig har aabnet sig mellem de to fremspringende Fortandingsmure. Af disse forbinder sig den ene med den brede Pille mod Nord i Choret, den anden med den nærmeste Pille i Langhuset, og Buen passer til Længdesnittet af Hoikirkens Hvælving. Her har altsaa upaatvivlelig været tænkt paa en Gjennembrydning af Langhuset til det nordre Korsfloi, hvis Smalhed rigtignok ei havde staaet i Harmoni med Bygningens øvrige Forhold. **) Paa Kirkens søndre Side sees

---

*) Denne Kirke har et bredt Kors, men intet Taarn derover.

**) Architect Herholdt, hvis nøiagtige Tegninger af S. Knuds Kirke have været mig til megen Nytte, har i en Skrivelse til mig lagt

intet lignende Spor, og man har altsaa endnu under Opfø=relsen opgivet denne Idee, enten fordi Korset selv med denne Indskrænkning oversteg de Byggendes Kræfter, eller fordi der til de øvrige Vanskeligheder endnu er kommen Utilfredshed med den begyndte Iværksættelse.

At den Bygmester, som opførte Choret, ikke har havt Deel i Arbeidet ved dette gaadefulde Parti, men at her en ny Styrer og maaskee flere have taget fat paa Bygningen, bliver klart af mange Omstændigheder. Fra de brede Chor=piller begynder et andet Høideforhold, og Kirken hæver sig rankere i Veiret; Sideskibenes Mure have heller ikke længer den Styrke, som betegner dem ved Choret, en Styrke der til=lige afgiver et vigtigt Bevis for deres samtidige Opførelse med dette. At Flere have afløst hverandre i Arbeidet, synes at fremgaae af den Ustadighed, som især er saa paafaldende

---

megen Vægt paa tvende afbrudte Mure, som man seer inde ovenpaa det nordlige Sideskibs Hvælving og svarende til de ovenfor omtalte Fortandingsmure. De ere over 3 Alen i Tværsnit, og denne Tykkelse i Forbindelse med det projecterede Korsfløis Smalhed har bragt ham paa den Tanke, at man muligen havde villet opføre et Taarn her. Der er meget, som kan tale for denne Bemærkning; kun maa man ei forestille sig et saadant Taarn som aldeles afsondret fra Kirken; tvertimod har det, efter det Ovenanførte, været beregnet paa at udgjøre en Deel af samme lige til Spidsen af Hoikirkens Hvæl=vinger, nemlig det ene Korsfløi. Paa en lignende Maade er jo i vore Landsbykirker Taarnet forenet med Langhuset, for ei at omtale langt betydeligere Bygninger, hvor det Samme er Tilfældet. Endnu mere oplysende er den Omstændighed, at Exeter=Kirkens Korsfløie tillige danne tvende Sidetaarne.

i denne Afdeling. Man betragte blot de to Triforiums Buer paa den søndre Side: hvor forskjellige ere de ikke saavel i Hovedforhold som i Enkeltheder! — og begge søndre de sig tillige fra dem mod Østen. I den øverste af disse tvende Buer er alt den kjækkere Tone anslaaet, som gaaer igjennem den vestlige Deel af Langhuset; i den følgende er man ligesom bleven bange for denne Dristighed, og der kommer en Tunghed, en Ængstelighed frem igjen, større end den findes nogetsted i Choret. Og Vinduet ligeoverfor i Hoikirken, *) hvor afvigende er ikke Karmens Ledføining fra alle de øvrige Vinduers! Men denne Ustadighed i det Enkelte, denne Vaklen og Forandring af Hovedplanen skildrer os tillige stærkest Savnet af en indsigtsfuld og kraftig Hovedmand.

Det historiske Overblik har allerede underrettet os om, at dette Savn blev erstattet ved Gisicos Valg til Biskop, og Indskriften, der gaaer udvendig om begge Sideskibenes vestlige Deel, **) stadfæster det nøksom. Men om end denne Indskrift aldrig var bleven sat, saa vilde dog den Eenhed, der gaaer igjennem hele Arbeidet, nøksom vidne om, at det er eet Værk. Smaa Uovereensstemmelser findes vel ogsaa her, men fortjene saameget mindre en nøiere Betragtning, som selv de nyeste Bygninger ikke ere, eller kunne være aldeles frie for dem. Beklageligt er det derimod, at den Hurtighed, hvormed man er gaaet frem, tillige har været forbun-

---

*) Det 6te fra Vesten.

**) Til denne Deel høre Hoikirkens tilsvarende 5 Vinduer, og de første 5 Piller indvendig i Hovedskibet.

den med en Skjødesløshed, der har efterladt sig stødende Spor i alle Buerne, som meer eller mindre savne den Strænghed og Reenhed i Linierne, der er Udtrykket for den tilbørlige Fasthed og Styrke. Forholdene ere ioinefaldende høiere og rankere end Chorets, men hvad der især bidrager til at give denne Deel af Kirken større Frihed og Lethed, er det kjækkere, mere aabne Bueslag saavel mellem Pillerne forneden, som især oppe paa Omgangen, hvor de foregaaende Buers stumpede, lodrette Sider reent ere bortfaldne. Et andet Træk, som Øiet opdager med Velbehag, fordi det saa heldigt betegner det underste Parties støttende, bærende Charakteer, er lykkeligviis blevet bevaret under Kirkens Moderniisering; jeg mener Tværbaandene *) mellem Sidebuerne og deres Piller. Disse Tværbaand savnes i de to sidste Buer af Langhuset og i hele Choret, men det skulde undre mig meget, om de ei oprindelig havde været der, og først ved Opsætningen af Epitaphier og ved senere Reparationer ere blevne borthuggede.

Men dersom Gisico har ladet den Tone, som engang var anslaaet, klinge renere og fuldere gjennem sin Fortsættelse af Bygningen, saa udtales herved tillige, at han er bleven i den, at han altsaa ei har villet forandre, men blot forhøie Stemningen, og i denne Betydning har Hamsfort Ret, naar han kalder hans Værk **opus splendidius.** I alle Hovedtrækkene, i alle Grundforholdene har han sluttet sig til det tidligere Bestaaende.

---

*) **Imposte** hos Franskmændene og Engellænderne, Kämpfer hos Tydskerne.

Det er ovenfor angivet, at Gisico ei fik Kirken at see færdig. Denne Angivelse støtter sig paa sikkre historiske Vidnesbyrd og paa et ellers ikke let forklarligt Træk i Bygningens Forside. Dennes store prægtige Vindue stemmer nemlig ei fuldkommen med Anvendelsen af Triforium i den Form, hvori det her viser sig, og med de deraf følgende Forhold i Hoikirkens Vinduer. Det samme gjelder om det store Vindue i Choret, men her rober Forbindingen, saavel udvendig ved begge Hoikirkens Hjørner som indvendig ovenpaa Sideskibenes Hvælvinger, den senere Indbygning, uden at der, saavidt jeg troer, findes noget Spor paa de nærmest tilstødende Mure af Ildebrand eller anden voldsom Forstyrrelse. Denne Forandring, hvorved begge Enderne bleve bragte i Harmoni, er efter al Rimelighed samtidig *) med Forsidens Fuldendelse, og saae man Lyset frit og fuldt strømme ind af disse to betydelige Aabninger, da vilde Diet let overbevises om, at Triforium maatte bort og Hoikirkens Vinduer forlænges, naar en harmonisk fordeelt Belysning skulde tilveiebringes. Men det er netop disse to Træk, som saa charakteristisk betegne de Kirker, hvis mægtige Slutningsvinduer have givet Anledning til en lignende Anvendelse i S. Knud. Grundplanen og en stor Deel af Forsidens Opforelse kan imidlertid gjerne stamme fra Gisicos Tid. Hovedskibets stærke Tilbagetræden gjør denne Front aldeles eiendommelig mellem vore Kirker og bidrager særdeles meget

*) Disse to Vinduer have forskjellig Ledfoining i deres Karme, men ikke saa paafaldende, at man deraf ene ter slutte til en forskjellig Tid.

til at give det Ydre mere Fylde og Udtryk, uden at det Indre, hvor Sideskibene danne den længste Strækning, derved taber i Betydning. Trapperne, der ere anlagte i begge Hjørnerne, føre op til Hovedpartiet i Midten, hvis oprindelige Form sporløst er forsvunden for det langt senere paasatte Taarn.

Spørgsmaalet, om Gisico hvælvede Langhuset, eller om han blot fik Sidemurene reiste, er af det Slags, der ikke lader sig ligefrem besvare, men det hører ogsaa til de mindre vigtige, da Hvælvingen slutter sig saa smukt til det Øvrige, at vi i ethvert Tilfælde maae betragte den som paatænkt af ham og udført aldeles efter hans Plan. Det meest fremtrædende af Halvsøilens Led — den listede Rundstav — bliver, ligesom de følgende Naboled, kun flygtigen afbrudt af det smalle ziirlige Hovedstykke og gaaer derpaa over i en lignende Stav paa Gjordbuen. De glatte Rundstave, der ligge ved Siden af den, dog lidt tilbage, udskyde i Kappernes dobbelte Krydsribber, og de butte Hjørner, Halvsøilens yderste, meest tilbagetrædende Led, fortsættes paa Hvælvingens Sidebue, som saaledes slutter sig smukkere til Hoikirkens Væg og danner en bestemt, symmetrisk Ramme om Vinduet. Men denne Harmoni findes ikke i Choret; Hvælvingens Baand passe her ei nær saa akkurat til Halvsøilernes Led, og Sidebuens butte Hjørne er bortfaldet. Denne Mangel paa Nethed og Nøiagtighed lader sig forklare af senere Forandringer; men, at de tvende Vinduer i Hoikirken (hvert paa sin Side over den smalle Bue) faae deres Karme overskaarne af Hvælvingens Sidebue, det er en Feil mod Symmetrien, som henter

sin Oprindelse lige fra den Tid, da man forstærkede Kors-pillen. Vi ere her igjen paa det fatale Sted, hvor forskjellige Bygningsplaner sikkert have krydset hverandre, og hvor hiin Mangel kunde være modarbeidet paa forskjellige Maader; alene den Omstændighed, at Choret havde baaret et fladt Loft vilde næsten ophæve alt det Stødende, som dette Parti nu har. Men er det ogsaa uden for al Tvivl, at det fra Begyndelsen har været bestemt til at overhvælves? Jeg troer det ikke. Det er altfor paafaldende, at den største Spænding i Hvælvingsbuerne findes i den Deel af Kirken,*) hvis Muurtykkelse og hele Reisning røbe mindre Dristighed end Gisicos Bygning, og jeg vilde derfor hellere formode, at den Gang, da den østlige Slutningsmuur fik sin nuværende Form, har ogsaa Chorloftet undergaaet en væsenlig Forandring. Halvsøilerne bevise intet i dette Punkt, de findes ogsaa, og endnu stærkere, i flere af de normanniske Kirker til fladt Loft, og vi selv have et Exempel derpaa i Roskilde Domkirke, hvis Sidepiller neppe oprindeligt have været bestemte til at bære Hvælvingsbuer. Ogsaa i Bygninger, der ere meget yngere, kunne vi træffe fladt Loft under lignende Betingelser, som f. Ex. i Langhuset af Baths Kirke. I alle disse Tilfælde tjener Halvsøilens Capitæl tillige som Grundflade for den smallere, zirligere Stiver, der gaaer heelt op til den øverste

*) Den østligste Sidebue af Chorets Hvælvinger er en tredie Deel bredere end nogensomhelst af Hvælvingerne i Gisicos Langhuus, og endnu bredere i Sammenligning med de to Hvælvinger, der ligge Choret nærmest.

Gesims, og en lignende Anordning kan man tænke sig i St. Knuds Chor, førend det blev hvælvet.

S. Knud er, som de allerfleste af vore Kirkebygninger, heelt igjennem af brændte Steen. Efter femhundrede Aars Forlob have de finere Enkeltheder, lige fra den rigt sammensatte Karm om det store vestlige Vindue til den listede Rundstav, der indfatter Kjeldervinduet mod Osten, bevaret deres Former uangrebne; det er et Beviis mere for den brændte Steens fortrinlige Brugbarhed under vor fugtige, ustadige Himmel. Det hører med til Stilens Simpelhed, at der kun er anvendt faa Prydelser udenfor dem, der høre til Pillernes og Karmenes Ledføininger, og selv disse savne de mere afvexlende, men ogsaa ofte mere snurrige end skjønne Sammensætninger, som især senere Bygninger ere rige paa, og som selv findes i enkelte af vore Kjøbstedkirker, f. Ex. den i Kjøge og S. Michael i Slagelse. Den Mangfoldighed af Former og Farver, som vi glæde os over ved det nordøstlige Vaabenhuus i Roskilde, maae vi derfor ikke vente her; imidlertid have Hoikirkens Halvsøiler havt et ziirligt Baand af Blade om deres Hovedstykker, hvoraf nu kun sex ere bevarede; det gjennembrudte Fiirkløver er anvendt paa begge Sider af det store Vindue mod Øst og over Chorets Vinduer, da de sidde lavere end Langhusets, og endelig ere de mørkeblaae Steen anvendte skifteviis med røde ved Vinduerne i Gisicos Bygning og ved dem paa Endefaçaderne. Men denne Simpelhed klæder godt, den giver et Udtryk af Beskedenhed, der sømmer sig for det stille, prunkløse Kloster, hvortil Kirken oprindelig hørte.

De senere Forandringer og Indretninger vedkomme ikke denne Betragtning; deres bedste Roes er den, at de ei formaae at fortrænge det Indtryk, som den gamle, ærværdige Kirke vækker. De kunne kun, ligesom Sminken og Sjønhedspletterne paa et velbekjendt Ansigt, blænde og forvirre Øiet for en kort Tid, og det er allerede slemt nok; men de ægte, kjære Træk træde dog snart frem gjennem den falske, slikkede Pynt, og saa bliver denne let overseet og glemt, selv der, hvor den ikke ligesaa hurtigt reent kan forsvinde.

Naar man træder ind i S. Knud med et levende Indtryk af vore Kirker fra en endnu tidligere Periode, af Ribe eller Roskilde f. Ex., saa modtager man et ganske eget Indtryk. Her er saa meget nyt, og dog saa meget, som man allerede kjender fra hine ældre Bygninger. Rummet er her ikke saa stort, her er hverken Ribes Pragt, eller Chorets Lethed og Høihed i Roskilde, men der er en egen velgjørende Klarhed udbredt over det Hele, der hersker, især i Langhuset, en Harmoni, som vi nu for første Gang blive opmærksomme paa. Allerede denne uafbrudte Følge af Spidsbuer, hvad enten man lader Blikket glide hen langs igjennem Hovedskibet, eller man lader det hæve sig op ad Siderne til Hvælvingen, drager Øiet og Tanken uimodstaaeligt efter sig; og jo mere man bliver Herre over det første Indtryk, desto tydeligere vil den fortsatte Beskuelse aabenbare denne Overeensstemmelse ogsaa i de øvrige Partier. Sammenligningen viser dette bedst. I Ribe staae de simple firkantede Hovedpiller vel i Forbindelse med deres Sidebuer, men egentlig slet

ikke med Hvælvingen; i Roskilde ere Pillerne mere sammensatte og staae i Forbindelse med begge Dele, men deres fremtrædende Halvsøiler blive plumpe i Modsætning til deres Sidebuer, og omvendt maae Spidsbuehvælvingens Gjorder antage en massiv Brede for at kunne svare til Halvpillerne oppe paa Høikirkens Sider.*) I S. Knud sondres ikke, som i Ribe, Pillerne fra Hvælvingen, og den ligner forsaavidt mere Kirken i Roskilde; men ogsaa fra denne skiller den sig paa en betydningsfuld Maade, idet den opløser Halvsøilens **)

---

*) Noget lignende sees i Sorø; men her ere Halvpillerne flade og hidrere ligesaavelsom Hvælvingerne fra den betydelige Reparation, som den absalonske Bygning har undergaaet efter Branden 1247. Jeg forbeholder mig ved en anden Leilighed neiere at oplyse det feilagtige i den almindelige Mening, at det er en ny Bygning, opført paa en ny Plads. Ligesom Monumentet selv indeholder de bedste Grunde for min Paastand, saaledes bliver med den ogsaa alt det Forvirrede i **S. R. D. IV**, 540 hævet. Her ligger det os imidlertid nærmere at bemærke, hvorledes denne Reparation af Sorø, der tillige gjor Spidsbuen gjeldende, medens de oprindelige Partier alle have Rundbuer, tjener til at vise, at selv de ældste Dele af S. Knud, der slet ikke kjende denne Bueform, heller ikke kunne være ældre end fra Midten af det 13de Aarhundrede.

**) Pillernes Grundform er en Rectangel, hvis korte Sider forholde sig til de lange som 4 til 5. Den overskjæres af en Qvadrat, hvis fremspringende Hjerner danne fire Halvsøiler. Den forreste af disse, som vender ud mod Hovedskibet, gaaer saa heit op som Vinduernes Underkant i Høikirken, og her forbinder den sig med Hvælvingen og spreder sin Ledfoining. De to andre paa Rectanglens korte Sider (mod Øst og Vest) gaae over i Sidebuen, og den sidste staaer ud mod Sideskibet, med hvis Hvælvinger den forbinder sig.

glatte, eensformede Runding i en fiin, mangfoldig Ledfoining, og idet den lader denne fortsætte sig under hele Sidebuens Krumning. Bue=Aabningen *) faaer herved Udseende af en mægtig Karm med en særegen Styrke og Lethed. En lig=nende Ledfoining gjentages i Triforium og i de øverste Vin=duer, men bestandig smallere og mere enkelt; og naar derfor de forreste Halvsøilers Led dele sig, for sondrede at følge den mangefladede Hvælvings Kanter som Gjorder eller som Ribber, saa danne atter Vindueskarmene med deres færre Rundstave en tilsvarende Prydelse paa Høikirkens øverste Sideflade. Vi ville ikke forfølge denne Sammenligning endnu mere i det Enkelte, **) af Frygt for at blive utydelige og trættende; men dens Resultat vilde bestandig blive det samme, at hvad vi hist kun forefandt i enkelte Partier, det træffe vi her overalt; hvad der hist synes at staae i en uopløselig Kamp med de ældre Former, det finde vi her at herske uind=skrænket, og Maaden, hvorpaa dette er gaaet til, forekommer os nu saa simpel, at vi fast maae undre os over ikke allerede i hine Bygninger at have anet den fuldendte Udvikling, der her møder os.

Den harmoniske Gjennemtrængen og Sammensmeltning

---

*) Arcaden.

**) Man lægge imidlertid Mærke til Korsfløienes ydre Decoration i Ribe, og indvendig til de rundstavlignende Seiler ovenover Pillerne, samt til Høikirkens Vinduer. I Roskilde bebude de ziirlige Rundstave, som, udvendig paa Chorets Runding, løbe op mellem Vinduerne, og, indvendig paa Omgangen, forbinde Hvælvingen med Fodstykket, endnu tydeligere Stilen i S. Knud.

af alle Bygningens Partier til en eneste stor udelelig Heelhed, dette Spidsbuestilens væsenligste Særkjende — er saaledes tilstede i S. Knud, det tidligste Exempel herpaa hos os og, om ikke det største, dog i sin Heelhed det skjønneste. Chorene i Slesvigs og Aarhuus's Cathedraler gjøre ved deres høie Vinduer et større og dristigere Indtryk; men disse Kirkers Kors og Langhuse ere sammensatte af høist forskjellige Stilarter, og det er følgelig kun en enkelt Deel, som her kan komme i Betragtning. Stiftskirken i Maribo, opført i Løbet af det 15 Aarhundrede, er større*) end S. Knud; men den taber sig formeget i Breden, dens simple, ottekantede Piller savne den rigere Ledfoining, og den hører desuden (ligesom Choret i Aarhuus) til de Kirker, hvis Skibe ere næsten af eens Høide, og som derfor, især paa Grund af Belysningen, have et meer almindeligt Udseende. Ved de øvrige af vore Kjøbstedkirker, som paa nogen Maade kunne fortjene vor Opmærksomhed, er det en hyppig Feil, at Høikirken er ufuldstændig, **) og at den hviler trykkende paa Hovedskibets Piller.

Men ved saaledes at sammenligne vore Monumenter i Spidsbuestilen, blive vi tillige vaer, hvor særegen S. Knud er i hele sin ydre og indre Characteer. Det er den eneste Kirke, som har Triforium, den eneste, hvis Endepartier have

---

*) Dens indre Længde er 103 Alen, dens indre Brede $36\frac{1}{2}$.

**) Istedetfor Vinduer har Væggen under Hvælvingens Sidebuer en symmetrisk anordnet Række af flade Muurfordybninger. En lignende Prydelse see vi paa Kirketaarnenes Gavle.

de stærkt fordybede Buer, hvis Sidegange træde frem foran Hovedskibet. Betragte vi, med Hensyn hertil, den vestlige Façade i Maribo eller Chorets Slutning i Nyborg, da danne disse Bygninger med deres brede, glatte Flader kun en bar og fattig Modsætning. Noget aldeles lignende finde vi ved tydske Kirker med lige sluttet Chor, eller med en Forside uden Taarne. Gaae vi derimod over til de Bygninger, hvori den tydske Stiil viser sig i hele sin Pragt, selv om vi vælge en af Muursteen, som Vor Frue Kirke i Lybek, da ville vi sikkert i høi Grad blive overraskede ved at træde ind i dens Indre: en saadan Storhed, en saadan lys og luftig Høikirke faae vi da for første Gang et Begreb om. Men Triforium har ogsaa maattet give Plads for de store Vinduer, Forholdene ere aldeles forandrede, det er som om S. Knuds Stiil havde bortkastet al Tilbageholdenhed og Frygtsomhed, for at være hvad der ved første Diekast maatte synes en Umulighed. Og dog er Vor Frue samtidig med Gisicos Bygning. Forfølge vi denne Sammenligning med de tydske Kirker, da gjenfinde vi vel, navnlig i flere af dem ved Rhinen, nogle af S. Knuds Hovedtræk; men det er i Bygninger, som endnu høre til Overgangen, og hvis Ledfoining hverken er saa reen eller saa udviklet. Først i Engelland stode vi paa Bygninger fra det 13de Aarhundreder, f. Ex. Westminster og Salisbury, der vistnok have en ganske anderledes Udstrækning og Pragt, men som i Sideopstalternes Inddeling og Forhold, i Anvendelsen af Triforium, i den fuldstændigt og rigt udviklede Ledfoining have meget tilfælleds med Kirken i Odense. I Engelland findes ogsaa langt oftere Kirker, hvis Forsider enten

mangle Taarne, eller dog have dem aldeles underordnede for Hovedskibets Muurmasse,*) der erholder sit Hovedtræk ved en kraftig Fordybning til det store, vestlige Vindue. Istedet for Taarnene mod Vesten, indtager Taarnet over Korset der en betydelig Plads, og netop i S. Knuds Grundplan have vi i det Foregaaende paaviist Spor, der synes at røbe Tanken om et lignende Taarnanlæg. Denne Tilnærmelse til den engelske Spidsbuestiil, saaledes som den udviklede sig i Løbet af det 13de Aarhundrede, kan kun forklares af det nære Forhold, hvori S. Knuds Kloster stod til det i Evesham ved Slutningen af det 12te Aarhundrede, og Kirkebygningen er saaledes et klarere Beviis for dette Forholds Betydning og Varighed, end vi ville være istand til at udlede af Historiens skriftlige Kilder.

---

*) F. Ex. Norwich, Salisbury, Worcester, Exeter, o. s. v. Monstret til disse Forsider findes allerede i de ældre Kirker i Normandiet.

Fjerde Afdeling.

St. Knuds Kirkes Chor og det Ahlefeldske Begravelsescapel.

Første Afsnit.

Choret.

II.

Alteret med dets Omgivelser.

1.

Vende vi os nu til Betragtningen af Enkelthederne i Kirkens Indre, anse vi det hensigtsmæssigt, at begynde med Beskrivelsen af Choret.

Choret, i Kirkens østlige Ende, ligger ½ Alen høiere, end det øvrige Kirkegulv, er 31 Alen langt, 14 Alen bredt, og har tre Opgange: een fra den midterste, brede Gang i Kirken og een fra hver Sidegang; det er ved en Balustrade af Træ adskilt fra Kirken. Det Første, som her tiltrækker sig vor Opmærksomhed, er Alteret og den store Altertavle af omtrent 18 Alens Høide. Den er skjænket Kirken af Henrik Gyldenstjerne til Skovsbo, kostede 1000 Joachims

Daler, og blev opsat 1649. Paa Altertavlen ere nederst anbragte to Vaabener; paa høire Side Gyldenstjernes: en syvoddet Guldstjerne i blaat Feldt og paa Hjelmen to væbnede Arme, holdende et blaat guldrammet Speil; ovenfor Vaabenet ere Bogstaverne **HGS** anbragte. Paa venstre Podebusch's: et tværdeelt Skjold, hvis øverste Feldt Guld med en halv, sort, guldkronet Ørn med udslagne Vinger, vendende Hovedet til Høire; ovenfor sees Bogstaverne **LPB**.

Denne Henrik Gyldenstjerne var gift med Lisbeth (eller Elisabeth) Podebusch, en Datter af den rige Claus Podebusch, der eiede Kjørup i Fyen, Vemmetofte i Sjælland m. m. Henrik Gyldenstjerne og Fru Lisbeth ligge begravne i Rynkeby Kirke, hvor ogsaa deres Gravskrift findes.

Indenfor Alterbordets Forhæng ere fire Malerier: Jøderne nyde Paaskelammet, Davids Flugt, Moses ophøier Slangen og Josephs Ophøielse. Paa Gulvet, ved hver Side af Alteret, staae Moses med Lovens Tavler og Aron med de ypperstepræstelige Insignier, udskaarne af Træ ligesom alle øvrige omkring Altertavlen opstillede Figurer, hvide med forgyldt Haar og Skjæg; de tyde hen paa det gamle Testament. Ovenover er Altertavlen, hvis Malerier, saavelsom de omkringstaaende Figurer, tyde hen paa det nye Testament. Den har tre Afdelinger med ligesaa mange Malerier: det underste, Nadveren, det mellemste, Jesus i Gethsemane, det øverste, Frelseren paa Korset.*) Øverst seer man den tri-

---

*) Af disse Malerier er efter Justitsraad Molbechs Mening (Ungdomsv.) det øverste det bedste og det bedst bevarede; dog trænger

umpherende Christus paa en forgyldt Jordklode. Denne Figur er Skulpturarbeide og staaer frit over selve Tavlen.

Paa Altertavlen læses nederst, ligeover Alterbordet, Indstiftelsesordene; imellem det første og andet Maleri: „Min Sjæl er bedrøvet indtil Døden;" imellem det andet og tredie Maleri: „Jesu Christi Blod Reenser os af al Synd," og ovenover: „Jeg er Opstandelsen og Livet." Ved Siden af det underste Maleri, ovenover Moses og Aron, staae de fire Evangelister med deres Symboler. Paa høire Side Matthæus med Engelen og Marcus med Løven; paa den anden Side Lucas med Øxen og Johannes med Ørnen; ovenover dem, i tre Rader, de øvrige ti Apostler med deres Attributer: Peter med Nøglen i sin Høire, Paulus med Sværdet (dette er nu afbrækket), Andreas med Korset, Philippus med Rørkorset, Thomas med Spydet, Bartholomæus med Kniven, Mærket paa de Lidelser, han maatte udstaae, Jacobus, Alphæi Søn, støtter den venstre Haand mod en stor Stav, Thaddæus med Stridsøxen, ved hvilken han led Martyrdøden, Simon Zelotes med sit Martyrmærke Saugen, og Jacobus-major med Pillegrimsstaven og den bredskyggede Hat. Saaledes har Kunstneren fremstillet Hovedmomenterne i Frelserens Lidelse og Forherligelse, omgivne af Repræsentanterne for den gamle og nye Pagt. Det foran det underste Maleri staaende Kru-

---

det nu, og de to andre Malerier i en endnu høiere Grad, til en Restauration.

cifix er skjænket Kirken af Kammerherre v. Krogh en, som havde faaet det af en emigreret Præst 1807.

2.

Ovenover Altertavlen findes paa Muren malet med forgyldte Bogstaver Christian den Fjerdes kronede Navneciffer med hans Thronbestigelsesaar 1588.

De følgende danske Kongers Navneciffre, der forhen ligeledes vare malede paa Muren, bleve 1826, da de ved Kirkens Kalkning faldt af, malede paa Skjolde af Blik, som nu hænge paa begge Sidemurene i Choret. Ovenover disse Skjolde sees tvende Trætavler; paa den ved høire Side findes det danske Vaaben med følgende Underskrift:

„Friderici II Dei gratia Daniæ Norvegiæ Slavorum et Gotthorum Regis Slesvicæ Holsatiæ Stormariæ et Dythmarciæ Ducis Oldenburgensis et Delmenhorstensis Comitis insignia. Anno 1559.“ *)

Paa den Modsatte findes det meklenborgske Vaaben med følgende Underskrift:

„Sophiæ Dei gratia Innatæ Ducissæ Megapolensis Daniæ Norvegiæ Slavorum et Gotthorum Reginæ insignia. Renovata Anno 1749.“ **)

---

*) Frederik den Anden, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Slavers og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenburg og Delmenhorst, hans Vaaben. Aar 1559.

**) Sophia, af Guds Naade født Hertuginde af Meklenborg, Dronning til Danmark og Norge, de Slavers og Gothers, hendes Vaaben. Fornyet Aar 1749.

3.

Ved hver Side af Alterbordet staae to Skabe, hvori Kirkens Sølv- og Messetøi gjemmes, og ved Siden af disse de saakaldte gamle Skriftestole, som nu ikke bruges. Af Solvtøi eier Kirken: 1) 2 store Lysestager v. 405 Lod; paa Foden staaer: **Christianus Henricus Luja in Collegio Consistorii Assessor et Med. Doct. Abigael Laurentii Filia**, og derunder deres Vaabener og Aarstallet 1695.

2) Et stort Døbefad v. 186 Lod 2 Qv. paa hvis Rand staaer: „Andreas v. Bergen, Landsdommer i Fyhn, og Karen af Landorphs Stamme. Det Fad, som her bruges, de skjænkte i Troe, for Naaden Gud dennem beviste. I Omsorg for Guds Huus og Lyst til hans Ord, vel samlet og altid de samme. Benaadede Læser! betænk oc Guds Huus, en Skiærf bliver Guld i Guds Kiste!" Desuden sees paa dette Fad v. Bergens og Landorphs Vaabener. Paa Bunden staaer: „Hermed følger et Messingfad."

3. En Kande v. 127½ Lod, med følgende Indskrift: „St. Knuds Kirkes Kande omgjort og forøget med 74 Lod 2 Qv. Sølv Anno 1691. Daværende Sognepræst M. Ludvig Stoud. Medtjener Hr. Matz Rostok og Kirkeværge Claus Nisson."

4. En stor Kalk, omgjort 1772, v. 58 Lod ½ Qv., med en dertil hørende Disk v. 15 Lod; paa Foden af Kalken ere fire Sølv-Krucifixer anbragte.

5. En mindre Dito, v. 34 Lod 3½ Qv., med Dito v. 9 Lod ½ Qv.; paa 6 udstaaende Tappe staae Bogstaverne **S. V. S. I. H. E.**, som maaskee kunne læses saaledes:

Sit Vobis Salus In Hac Eucharistia ɔ: Nydelsen af dette Naademaaltid vorde Eder til Salighed! Begynder man Læsningen med **I.** og tager Bogstaverne i følgende Orden: **I. H. E. S. V. S.** kan der ogsaa læses **Ihesus**, efter den sædvanlige Forkortelse: **IHS.**

6) En Oblatæske, v. 34 Lod, hvorpaa staaer Aarstallet 1703.

7) En mindre Ditto i Form af et Hjerte, v. 14 Lod $3\frac{1}{2}$ Qv., paa Laaget et Krucifix, omkring hvilket staaer: „Der mus in Glauben in Christi Wunden schliessen, wer unter Brodt und Wein das Leben will geniessen."

8) En liden Kalk med tilhørende Disk for Stiftsprovsten til Brug ved Syges Beredelse; paa 6 udestaaende Tappe paa Haandtaget staaer **S. V. S. I. H. E.** og paa Foden 1703.

9) En Ditto for den residerende Kapellan til samme Brug, v. $18\frac{1}{2}$ Lod.

10) En Sølv-Viinflaske, v. 11 Lod.

4.

Omkring Alteret er en Jernbalustrade, som er bekostet af en Handelsmand Johannes Poulsen i Odense. Denne Mand skjænkede ogsaa Kirken den i Choret hængende Messing-Lysekrone, hvorpaa læses: „Velagtbare og fornemme unge Mand sal. Johannes Povelsen, fordum Handelsmand i Ottense, som døde den 21 Mai Anno 1694, hafver gifvet Gud til Ære, Kirken til Prydelse denne Liuse Krone, saa og rede Penge 200 Rdlr., hvorfor et Jern-Galleri omkring Alteret heri Kirken er bekostet. Liuse-Kronen hafver

hans Broder Hans Povelsen, fornemme Handelsmand her i Ottense ladet ophænge paa sin egen Bekostning Anno 1695."

5.

Choret har endnu sine gamle Munke- eller Kannikestole i Behold, der hvidmalede i to ziirlige Rader strække sig langs Muren, paa begge Sider af Alteret. At de kaldes Kannikestole kunde synes paafaldende, da St. Knuds Klosters Munke, der eiede Kirken, egentlig ikke vare Kanniker; men da de havde samme Rettigheder, som disse udøvede ved andre Kathedralkirker, navnlig Valget af Biskoppen og Deeltagelse i hans Raad, er rimeligviis Kannikenavnet i daglig Tale nu og da blevet overført paa dem. Iøvrigt havde jo, som forhen viist, ogsaa virkelige Kanniker Kirke og Kloster i Besiddelse i Biskop Carl Ronnovs Tid 1474.

III.

Monumenter, Liigstene og Begravelser *) i Choret.

1.

Paa den første Pille paa høire Side sees en Tavle med tvende Malerier, der maaskee høre til de bedste i Kirken, og forestille et Par Ægtefolk: Skriver Rasmus Andersen og Hustru Marie Sophie Christophersdatter. Maleriet er et Knæstykke; Figurerne, i Legemsstørrelse, ere malede

*) Den 22 Februar 1805 udkom Forordningen om at Liig herefter ikke maatte begraves i Kirken.

paa Kobber og meget vel vedligeholdte. Manden staaer med en Stok i den venstre, en bredskygget, opkrampet Hat i den høire Haand; det krusede, lange Haar er skilt ad midt over Panden og falder ned over Skuldrene. Han er klædt i en lang, viid sort Kjortel med en stor, udfaldende Bladkrave. For Hænderne har han Poignetter. Konens Klædning er ikke meget afvigende fra den nu brugelige: om Halsen en tætsluttende, klar Krave, en nedskaaren sort Kjortel med Livstykke, der foran gaaer ned i en Spids; korte, sorte Ærmer med tre Puffer af klart Toi indtil Albuen; et Forklæde af klart Toi; om den venstre Arm et svært Guldarmbaand med en zirlig emailleret Laas; paa Hovedet en sort Baret over en klar Kappe. — For at komme til at ligge i en særskilt Hvælving under Choret, skjænkede de Kirken en Bondegaard. Paa Tavlen læses:

„Her huiler Erlig, Velactbare och Fornemme Mand Rasmus Andersen Kongl. Maj. Skrifuer ofuer Malmøehuus, Borringe oc Lindholmbs Lenne udi 9 Aar, Ridefoget udi Drie och Skydtherreder, er af hans Maj. befordret 1660 til Stifftchrifuer udi Fyen. Døde d. 16 Juli 1675 hans Aldersaar 60 Sampt hans Kierreste Erlig Dydefuld og Gudelskende Matrone Maria Sophia Christophers Datter Bringh, døde 1674 d. 5 Marti udi hindes alder 53 Aar 2 Maaneder 2 Dage. Lefuede udi Egteskab 30 Aar 4 Maaneder. Gud giffue dennem glædelig Opstandelse."

Paa Liigstenen underneden, No. 1 — 1753 — **R.** (om dette Tegns Betydning see Side 27) staaer:

„Herunder hviler forrige Stift-Skriver Rasmus Andersen med sin Hustru, som forærede Kirken Aar 1674 en Bondegaard i Giisleſ Sogn paa 8 Td. 3 Skp. 2 Fj. 2 Alb. Hartkorn."

Om Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, vil siden blive talt, naar vi komme til Begravelseskjelderen under Choret.

2.

Paa den anden Pille er indsat en Steen, hvorpaa er udhugget i halvophøiet Arbeide en qvindelig Figur i fuld Legemsstørrelse, som forestiller Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, der 1613 skjænkede et Legat paa 100 Rdl. til Odense Kathedralskole. Om hendes Død haves følgende Fortælling, som ogsaa findes i Thieles d. Folkesagn (2 Udg.) 1 D. Pag. 209, med hvis Ord vi her ville anføre den: „I St. Knuds Kirke i Odense er der et Gravmæle over en Jomfru Margrethe Skofgaard til Sandерupgaard, som døde i Aaret 1615. Tilforn var dette „Gravmæle forgyldt, men nu er det overstrøget med en sort „Farve. Om denne Jomfru fortælles, at hun ved et Gilde „dandsede sig ihjel med 12 Riddere. Og efterdi hun engang „i Landets Nød havde negtet Kong Christian den Fjerde, „at laane ham en Sum Penge, lod han, da han engang kom „der i Kirken, Monumentet overstryge."

At den første Deel af dette Sagn er ganske ugrundet, kan neppe være tvivlsomt; thi ikke at tale om, at dette Sagn om Damer, der have dandset sig ihjel, er temmelig almindeligt og vel i de fleste Tilfælde lige uhjemlet, saa bør det bemærkes, at Jomfru Margrethe Skovgaard maa, efter hendes Faders Dodsaar, have været henved 70 Aar gammel, da hun døde. I den Alder havde der neppe behøvedes tolv Riddere til at dandse hende ihjel. Hvad den anden Deel af

Sagnet derimod angaaer, da er det vist, at Dragten nu er overmalet med sort Farve; og i Aaret 1672 skriver Oligerus Jacobæi Itinerarium, at dette er skeet paa Christiani Qvarti Befaling; vi troe altsaa, at Sagnet i denne Henseende er velgrundet. Til Bevis paa vor Paastand om denne Dames Alder hidsættes paa næste Side en Stamtavle over hendes Slægt, saaledes som den velvilligen er os meddeelt af Hr. Cand. Kall Rasmussen i Kjøbenhavn.

I de Klevenfeldske Samlinger, tilskier Hr. Kall Rasmussen som Anmærkning til denne Stamtavle, findes Karine Skovgaards Brev om Mageskifte med Margrethe Skovgaard, hvem hun udlægger „al min Lod, Ejendom og Anpartsy Sanderumgaardtth udi Aasum Herred i Davinde Sogn, som Anders Reff nu wdj boer." — Dat. Barløsegaard 25 Aug. 1583. Underskrevet og beseglet af Karen Skovgaard, Erik Hardenberg (Høvedsmand paa Hagenskov) og Morten Brock til Barløsegaard, Landsdommer i Fyen. Formodentlig har Margr. Skovgaard indtil den Tid været paa Barløsegaard*) hos sin Søster, Anne S. gift med Morten Brock. I det næste Aar, 1584, har hun vel allerede boet paa Sanderumgaard, siden hun da havde Stoel i Davinde Kirke (Danske Atlas, T. 6).

---

*) Hendes Søster, Karen Skovgaard, har formodentlig til sin Død opholdt sig paa Barløsegaard, da hun ifølge Klevenfeldts Citat af Svenske Antiqviteter af 1607 er begraven i Barløse Kirke.

Mester Anders S., Erkedegn i Viborg, † 1554. Ifr. Abel Jepsdatter. 1512; var død 1552.

Hr. Hans S. til Gundestrup, † 1564 eller 1565; g. m. Elsebe Brade, Datter af Hr. Axel Brade til Krogholm levede 1567. Efterlode ingen Børn.

Jørgen Skovgaard til Skovgaard, † 1557; g. 1) m. Anne Flemming. † 5 Dec. 1530, Datter af Herman Flemming; 2. m. Anne Urne, Datter af Hr. Johan Urne til Rygaard, D. R. R.

} Skal have dræbt sin Svoger, Iver Skeel til Mogtved.

1.
Hans Skovgaard til Gundestrup, D.R.R. Befalingsmand paa Helsingborg Slot, født c. 1526, † 18 Juli 1580; g. 10 Jan. 1574 m. Anne Parsberg, Datter af Hr. Verner P. til Harrested, D. R. R., f. 1549. g. 2) 22 Nov. 1590 m. Hack Ulfstand til Hikkeberg, D. R. R. (senere Marsk) † 4 (5) Aug. 1592.

1.
Karen S. levede 1573; g. m. Palli Skram til Varhoed, † 1546.

1.
Maren S. levede 1588; g. m. Ove Ugerup til Ovesholm; han var † 1562.

1.
Kirsten S. † mellem 1566 og 1574; g. m. Hartvig Skram til Deiberglund.

1.
Abel Anne S. til Varhoed lev. 1597. (Døde ugifte).

2.
Johan Skovg til Skovgaard, g. m. Else Trolle, D. af Arved Trolle til Edesgaard (i Smaaland.)

2.
Jep. S. („Jacobus") (Studerede i Wittenberg i Vinteren 1557-58.)

2.
Claus S. (blev 1568 fangen af Spanierne i Nederlandene.)

2.
Anders S. til Sanderumgaard, (Hofsinde) † 22 Jan. 1581.

2.
Jens S. (Solgte, afhændede og forkom alt sit Arvegods) † 1575.

2.
Else Skovg., † før 1579; g. m. Mogens Juel til Juelingsholm. † Sept. 1587.

2.
Margrethe S. til Sanderumgaard, † 7 Aug. 1615.

2.
Karen S. † mellem 1597 og 1607.

2.
Anne S. levede 1597 og formodentlig endnu 1607. g. m. Morten Brock til Barløsegaard, Landsdommer i Fyen, † 5 April 1591.

Anne Skovgaard, levede 1632; g. 23 Aug. 1590 m. Holger Ulfstand til Hikkeberg, f. 1565, † 1609.

Frederik S. til Fligende, f. 1576, † 7 Novbr. 1606; g. 17 Juli 1603 m. Ellen Krabbe, D. af Niels Krabbe til Vegholm; g. 2. (efter 1619) m. Blacius Müller, Chirurg i Kjøbenh.

Hans S., † liden.

Jørgen S. til Gundestrup, † 16 Juni 1612 som sidste Mand af Slægten; forlovet med Elisabeth Friis, D. af Niels Friis til Hesselager, f. 26 Jan. 1587, (siden gift med Peder Lange til Kjærgaard, Landsdommer i N. Jylland.)

Ingeborg S. († ung).

Paa Monumentet seer man Margr. Skovgaard med en rigt stukken Perlehue paa Hovedet; hun er i en Gyldenstykkes Kjortel, over hvilken en aaben Overkjortel, der engang synes at have været forsølvet, og hvis høie, stive Krave gaaer heelt op til Hagen og Nakken; derom en Pibekrave, saa at det halve Hoved næsten er skjult i Kraven. Fra Pibekraven hænger et Kors, som det synes, af Ædelstene. Om Halsen har hun en tredobbelt, svær Guldkjæde, hvori en Medaillon med det bekjendte Monogram **IHS**. Paa hver af hendes Hænder ere 3 Ringe, een paa Tommelfingeren og to paa de to sidste Fingre. Tvict i Underkjortelen er figureret og nu, som anført, sortmalet, men har kjendelig været forgyldt. Overkjortelen, ligeledes figureret, er nu ogsaa overmalet med Sort. Naar hertil regnes, at Hænder og Ansigt tillige ere malede med Kjødfarve, saa har dette Monument engang havt et glimrende, men meget verdsligt Udseende. Figuren staaer i et Slags Ramme under et hvælvet Loft, som slutter sig til to fra Siderne fremspringende Capitæler; ogsaa her har Alt været malet og forgyldt. Paa begge Sider af Figuren ere anbragte i verticale Rækker 16 Anevaabener, til Høire hendes fædrene, til Venstre hendes mødrene Aner. Disse Vaabener ere ligeledes malede og forgyldte. De fædrene Aners Vaabenskjolde paa høire Side have følgende Overskrifter: 1) Skovgaard, 2) De Danner, (Dan eller Dann) 3) De Thuner, 4) De Rüf=Kalfrder (?), 5) De Skeler, 6) De Sester (Sehestedt), 7) De Langer, 8) De Pøder (Pudet).

Det maa bemærkes, at Vaabenskjoldet No. 3: en Guld=

Skandsekurv med 6 Pæle i blaat Feldt, og paa Hjelmen to harniskede Arme, der holde et Neeg, ikke findes i Adelslexicon, med hvilket ellers de øvrige stemme overeens; thi No. 4 er aldeles det samme Vaaben, som det, der findes i Adelsler. I. Tab. LI No. 20 som Familien Kalfs.

Vaabenskjoldene paa venstre Side have følgende Overskrifter: 1) De Urner, 2) De Rønner (Rønnov), 3) De Kremstrøpper (Krumstrup) 4) De Hardenberger, 5) De Serliner, 6) De Stormvaser, 7) De Sester (Sehestedt), 8) De Krumdiger (Krummedige). Alle disse Vaabenskjolde findes, med Undtagelse af No. 6: en Blomst i Skjoldet og paa Hjelmen, i Adelslexicon.

Øverst paa Stenen læses:

„Salige ere de Døde i Herren, thi de hvile af deris Arbeide og deris Gjerninger følge dem efter."

Nedenunder:

„Her ligger begrafven Ærlig og Velbyrdig Jomfrue Jomfru Margrethe Skofgaard til Sanderumgaard, som døde d. Aug. 16 *).
Gud gifve hende det evige Lifv."

Begravelsen, hvortil dette Epitaphium hører, vil siden blive omtalt ved de aabne Begravelser under Choret.

---

*) Da Aarstallet mangler, og Dagens samt Maanedens Navn kun er paamalet (af Bircherods Tegning seer man, at der har staaet d. 7 August 1615) har den Afdøde vist ladet dette Monument forfærdige i hendes levende Live — et ret mærkeligt Beviis paa den gode Dames Forfængelighed.

3.

Forend vi forlade den høire Side af Choret, hvor vi nu i nogle Øieblikke have dvælet ved de Gjenstande, som der frembyde sig for vort Øie, ville vi dog først see, hvad der berettes om de herværende Begravelser, hvori flere berømte Mænds jordiske Levninger hvile. Den eneste Kilde, hvoraf vi i denne Henseende kunne øse, er en til Kirkens Archiv hørende gammel, gjennemtrukken og forseglet Begravelsesprotocol, paa hvis første Side læses: „Denne Bog, „som bestaaer af fiire Hundrede, Halvfierdesindstyve og Ect „nummererede Blade, er indrettet over Begravelserne udi St. „Knuds Kirke her i Odense, hvorudi den anordnede Kirke„værge nuværende og efterkommende rigtig Tiid efter anden „vilde tilføre hvad som ved enhver Begravelse maatte fore„falde og eragtes fornøden til Efterretning og Oplysning for „Eftertiden at annotere. Odense d. 6 Jan. 1766.

Seidelin."

Denne Protocol, som vi i det Følgende ofte komme til at beraabe os paa, da vi alene efter den kunne angive de under Kirken værende tilkastede eller tilmurede, nu utilgængelige Begravelsers Beliggenhed, Størrelse og Beskaffenhed, er næsten ødelagt af Fugtighed, og det synes derfor at være af desto større Vigtighed at bevare dens Indhold, da siden ellers Intet vil kunne vides om disse Grave. Af den erfare vi da, at der paa den høire Side i Choret, foran de tvende Trin, som ere ved Knæfaldet for Alteret, er en Begravelse, som forhen har tilhørt Familien Akeleye til Skien-

nerup (nu Ulriksholm); den er 3½ Al. lang, 2 Al. bred og bedækket med Buehvælving.

Indskriften paa denne Grav, der ikke blot mindede om de Afdøde, som virkeligen her vare begravne, men ogsaa om nogle Slægtninge, er forsvunden, men lød, efter Bircherods Noter (S. 59), saaledes:

„Ego sum via veritas et vita. Joh. 14. *)

Erlig oc velbyrdig Mand Knud Michelsen til Schiennerup med hans begge Fruer erlig oc velbyrdig Fru Kirstine Algudtz oc F. Margareta Urne ligger begrafne udi Kielstrup Kirke oc findis der deris Epitaphium lige udi alle Maader som dette.

Her ligger begraven erlig oc velbyrdig Mand Christian Knudsen til Schiennerup som salig heden sof udi Herren Anno 1632. d. 11 Martii oc hans kiere Frue erlig oc velbyrdig F. Rigitze Spaare som salig heden sof udi Herren Anno 1610 d. 18 Febr.

Vitam piis mors ad beatam transitus.“ **)

Denne Liigsteen blev omhugget 1750 og brugt til at sætte ved Pillerne udvendig paa Kirkegaarden, for at holde Fugtigheden borte fra samme. Familien Akeleye eiede i 200 Aar Gaarden Skiennerup; den Første af dem var efter Thom. Bircherods Msc. MichelPedersen Akeleye, død 1539, og Hustru Magd. Drage, død 1560, der bleve begravede i den nu nedbrudte Graabrødre Kirke, og hvis Liigsteen findes blandt de bircherodske Monumenter. Christen Knudsen Akeleye, hvis oeconomiske Forfatning var

---

*) Jeg er Veien, Sandheden og Livet.

**) For de Fromme er Døden en Overgang til et saligt Liv.

slet, overlod Gaarden Skiennerup til Kong Christian den Fjerde, imod en aarlig Pension; denne gjorde et Herresæde deraf for sin naturlige Son, Ulrich Christian Gyldenlove, og fra den Tid af fik den Navnet Ulriksholm.

4.

Ved Siden af den forrige Grav sees i Gulvet en Liigsteen, der ingen anden Indskrift har end Mærket: „No. 2" og som altsaa er et Vidnesbyrd om Ødelæggelsen fra 1753. Under den er en muret Begravelse, 3 Al. 15 Tom. lang, $4\frac{3}{4}$ Al. bred og bedækket med Krydshvælving. Ifølge Begravelsesprotocollen var her forhen en Muldgrav, som tilhorte „Jomfru Norby;" men, da denne Betegnelse er saa ubestemt, og vi vide, at her i Kirken ligge tre af Familien Norby, uden at vi med Sikkerhed kunne anvise deres Begravelser anden Plads end i Choret, ville vi tilføie Indskrifterne efter Jacob Bircherods **Monumenta othiniensia** og Jens Bircherods **Notæ uberiores** Pag. 30 og 97.

„Her hviler som er hensovet i Herren erlig oc welbyrdig Fru Anne Oldeland til Roelyckegaarde med hendis elskelig kiere Son Hans Norby til Uggerslefgaard oc dode hand bort udi Herren Anno 1599 oc dode hun udi Herren Ao. 1607. Gud give dem med alle Guds Udvalde en glad oc ærefuld Opstandelse, Himmerig oc det ævige Liv oc er denne Sten ved hindis kiere Datter Jomfru Margrete Norbys Bekostning paalagt."

Afbildningen af Liigstenen viser os Moderens og Sønnens Billeder; over hendes Hoved Oldelands og Munks Vaabener (altsaa begges Fædrene og Mødrene); imellem dem et Dødningehoved, hvoraf et Bundt Kornax ere fremvoxne.

Jens Birckerod anfører paa et andet Sted (S. 80) endvidere følgende Indskrift:

„Her hviler erlig oc velbyrdig Jomfru Margrete Norby som hensof udi Herren paa hendes Fædernegaard Ugerslefgaard then 9 Novbr. Ao. 1617. Gud give hende en glædelig Opstandelse.

Oc er dette ved hendes elskelig kiere Søsters erlig oc velbyrdig Jomfru Maren Norbys Bekostning."

Disse her nævnte adelige Jomfruer ere formodentlig Fru Anne Oldelands Dottre, Hans Norbys Søstre. Det var denne Frue Anne Oldeland, der gav et mærkeligt Beviis paa Adelens Overmod imod Geistligheden efter Reformationen; thi hun afbrød d. 9de Febr. 1564, under en stor Forsamling i St. Knuds Kirke i Odense, Biskoppen Niels Jespersen midt i hans Prædiken og overvældede ham med Skjældsord, fordi hun troede, han i Prædiken sigtede til en Trætte, hendes Mand havde havt med en Præst; Biskoppens sagtmodige Bøn, om at hun vilde tie indtil Gudstjenesten var forbi, da han vilde tale med hende i Fortrolighed, var forgjæves, hun vedblev sin Skjælden, saa at han saae sig nødsaget til at afbryde Prædikenen og kalde de Tilstedeværende til Vidner, til stor Forargelse for hele Forsamlingen. At hun blev straffet omtales ikke. (Pontop. 3 Pag. 397).

5.

Den næste Begravelse imod Vesten er Dr. Jens Mules; den er 3 Al. 3 Qv. lang, $5\frac{3}{4}$ Al. bred og bedækket med Kuglehvælving; 1801 blev den fyldt med Jord. Over denne Grav er nu en Liigsteen, mærket No. 3 — 1753 — R, med følgende Indskrift:

„Herunder hviler Doctor Jens Mule, som dode Aar 1633, tilligemed tvende sine Hustruer Else Hansdatter, som dode Aar 1623 uden Livsarvinger oc Anne Wilhelmsdatter, som dode Aar 1652, efterat hun hafde aflet 8 Børn med hendes første og 3 Børn med hendes anden Mand Doctor Christopherſen" (sic).

Den oprindelige Liigsteen over denne Grav, som ogsaa blev ødelagt 1753 og omgjort til to, havde ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 78 følgende Indskrift:

„Her under hviler erlig og velbyrdig hæderlig oc høilærde Dr. Jens Mule med tvende sine Hustruer. Dend første var dend hæderlige dyderige oc gudfrygtige Matrone Else Hansdatter, som lefvede med hannem paa nittende Aar uden Lifvis Arfvinger oc dode Aar 1623 d. 30 Marts i hendes Alders 63 Aar. Den anden var den hæderlige dyderige oc velfornemme Matrone Anna Wilhelmsdatter, med hvilken han lefvede paa niende Aar, aulede otte Børn to Sønner 6 Døtre, af hvilke en Deel her under hviler. Fra hvilchen oc Gud kalede ham Aar 1633 i hans Alders 69 Aar. Siden lefvede denne salige Qvinde udi Egteskab med den hæderlige oc høilærde Mand Dr. Christopher Schultz, med hvilken hun aulede 3 Børn, en Søn oc to Døtre. Efter otte Aars Egteskab dode hand fra hende oc lod hun hannem her nedersætte. Hende bortkallede Gud Aar 1652 den 6 Octbr. i hendis Alders 50 Aar. Gud give dennem med alle tro Christne en glædelig oc ærefuld Opstandelse for Christi Skyld. Salige ere de Døde som dee i Herren, thi de hvile af deris Arbeid oc deris Gierninger følge med dem. Apoc. 14."

Doctor Jens Mule var født i Odense den 15 Septbr. 1564, kom 1575 til Sorø til sin Svoger Mag. Iver Bertelsen, 1581 til Herlufsholms Skole og 1586 til Universitetet. Efter sin første Udenlandsreise begav han sig 1595 igjen til Tydskland og Italien og derfra 1599 til Basel, hvor han tog Doctorgraden. Herpaa reiste han hjem,

men strax igjen bort med Axel Pedersen Brahe. 1602 blev han hjemkaldt, for at reise til Moskov med Hertug Hans. Efter Prindsens Død kom han 1605 til Odense og giftede sig der med Else Hansdatter, Biskop Mag. Niels Jespersens og Jubellærer Diderik Fiurens Enke. Han skjænkede 1000 Rdlr. til de Fattige (Hofm. 6 Pag. 261) og giftede sig igjen 1624 med Anna Willumsdatter, men døde 1633 i sit 69 Aar. (Suhms Saml. 1, 2, Pag. 9).

6.

Endelig findes paa høire Side i Choret endnu tvende Begravelser, som forhen have tilhørt Familierne Luja og Von der Hamsfort. Den første af disse, 4 Al. lang, 3 Al. 1 Qv. bred og med Kuglehvælving, er belagt med en Liigsteen, som nu ikkun er betegnet med No. 4 — 1753 — R. Om Familien Luja vil siden blive talt. Den anden, som er beliggende Norden for den foregaaende, er bedækket med Kuglehvælving og er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, $2\frac{1}{2}$ Al. bred.

Paa denne Grav, som nu er belagt med Fliser, laa forhen en Liigsteen, der, ifølge Bircherods **Notæ uberiores** Pag. 91, havde følgende Indskrift:

„Sicut per Adam omnes morimur, ita per Christum
omnes vivificamur
Peccatum duxit initium a muliere et per
eandem omnes morimur.
Ossa
Cornelii Hamsfortii Med. Doct. Christiani III regis archiatri viri integerrimi, Et Mariæ Hamsfort pientissimæ Matronæ sed et Annæ Soltoviæ fœminæ modestissimæ Conjugum suarum carissimarum

HSS.

Mon. hoc moesta liberorum Pietas patri optimo indulgentissimo et Mariæ matri carissimæ primæ conjugi sanctissimæ. Obierunt in dn. Dei Jesu invocatione Cornelius IIX Eid. Mart.

Anno MDXXC

Maria XIV. Kl. Octb.

MDLX

Anna III Eid. Febr.

MDLXXIIX

HM. HS. *)

Denne Mindesteen har sikkert været over den ældre Hamsfort, som skjænkede 1000 Rbd. til Odense Gymnasium. **) Endnu findes hos Bircherod Pag. 79 tvende Indskrifter, som have tilhørt denne Familie; disse lyde:

1) „Cornelius Hamsfort Medicus sibi et suis hoc monumentum fecit Anno. oo. 1 Septembris.“ ***)
2) „Dette Sted hører Magdalena von der Hamsfort til. Anno 1623.“

---

*) Ligesom vi alle dø ved Adam, saaledes blive vi alle levendegjorte ved Christum. Synden kom ind i Verden ved Qvinden, og ved hende dø vi Alle. Herunder hvile Levningerne af Cornelius Hamsfort, Med. Dr., Christian den Tredies Livlæge, en Mand af udmærket Retskaffenhed, og af Maria Hamsfort, den fromme Qvinde, samt af den beskedne Matrone Anna Soltov, begge hans elskede Hustruer. Dette Mindesmærke satte de sørgende Børn over deres gode, ømme Fader, og over Marie, deres høitelskede Moder, hans første Hustru, en Qvinde af sjælden Dyd. Cornelius døde i den Herre Jesu Paakaldelse den 8 Marts 1580; Maria den 19 September 1560; Anna den 11 Februar 1578.

**) Hofm. 5 Pag. 17.

***) Cornelius Hamsfort indrettede denne Begravelse for sig og Sine Aar — — den 1 September.

Cornelius Hamsfort den Ældre, en Slesviger af Fødsel, blev, uden at være creeret til Doctor, Christian den Tredies Livlæge 1538, i hvilken Egenskab han assisterede Kongen paa hans Dødsleie i Colding 1559 og foretog kort efter i Kallundborg Obductionen af Christian den Andens Liig. I Aaret 1539 lod han sig immatriculere ved Kjøbenhavns Universitet. 1541 var han Medicus og Hofapotheker tillige. 1544 blev han af Vice-Cantsler Morsianus creeret til Dr. i Medicinen, og fik derefter Prædicat af Archiater eller første Livmedicus. 1549 bevilgede Kongen ham at anlægge et Apothek i Odense. Efter Christian den 3dies Død opholdt han sig i Colding, og practiserede siden i Odense indtil sin Død den 8 Marts 1580. Med sin første Hustru havde han en Datter, der blev gift med den ulykkelige Dr. Hieronymus Thenner, Kong Frederik den Andens tydske Cantsler, *) og en Søn, den yngere Cornelius Hamsfort, der ligger begraven her i Kirken. Denne var Licentiatus Medic. og Stadsphysicus (Poliater) i Odense; (**Molleri Cimbr. liter. I p. 233**); han er berømt som Historieforsker, hvis Arbeider have havt megen Indflydelse paa Hvitfelds Værk og nu indtage en hæderlig Plads i **Scriptores Rer. Dan.** Han døde Pintsedag 1627.

---

*) N. D. Mag. 6 Pag. 216. Det bemærkes ved denne Leilighed, at den der, efter danske Atlas III. S. 454, anførte latinske Indskrift over de saakaldte Doctors Boder i Odense Hospital nu er forsvunden. Der staaer nu over Døren: De med allernaadigst Bevilling i Aaret 1798 hertil forflyttede Doctors Boder for 16 gamle Qvinder af Odense Bye.

7.

Vende vi os nu til den venstre Side af Choret, see vi der en Steen indsat i den første Pille, hvorpaa overst 3 Vaabener ere anbragte: ved høire Side Rosenvinges, som i Adelslex. II Tab. XX No. 93; i Midten Birchcrods, to Muslingskaller paa en Skraastang i blaat Feldt og paa Hjelmen en Lillie; paa venstre Side Landorphs, en Trane i blaat Feldt i Skjoldet og en halv Ditto paa Hjelmen. Indskriften paa den er:

„Herneden hviler udi Herren Ædle og Velvise Mand Wilhelm Rosenvinge, fordum Borgermester her udi Byen, fød her sammestedz Anno 1619 dend 11 Martii, døde 1684 dend 13 Juni udi sit Alders 65 Aar, saavelsom Velærværdige og Høilærde Mand Mag. Knud Landorph, fordum Lector og Ebreæ Lingvæ Professor paa Gymnasio, fød her sammestedz Anno 1649 dend 17 Septb. og hensou Anno 1711 dend 9 Septb. udi sit Alders 62 Aar, tilligemed deris elskelige Hustrue dydædle Matrone Birgitte Birchcrod, som iligemaade er fød her sammestedz Anno 1660 dend 7 April og med bemelte sin første sal. Mand levede udi et kierligt Egteskab udi $5\frac{1}{2}$ Aar og med hannem aflede en Søn og en Datter, og med dend sidste levede iligemaade kierligen udi 23 Aar og havde de tilsammen 5 Døttre. Hun døde Anno 1742 dend 21 Apr. udi sit Alders 82 Aar og hviler her hos samme sine sal. Mænd og med dennem venter en glædelig Opstandelse."

Grafskrift:

„I Jordens Stof de sofver her,
Som vandred' her med Ære.
For Verden deris Levnets Løb
Hvis Navne Priis maa bære

Her ægtesamlet vare de,
Men Døden sørgelig
Adskilte dem, som samlis skal
Omsider glædelig."

Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, hvori ifølge Hr. Etatsraad Vedel Simonsens Optegnelser, Conferentsraad Lente Adelers Liig blev nedsat 1790, er 4 Al. 8 Tom. lang, 3 Al. 2 Tom. bred og belagt med en Liigsteen — No. 2 — 1753 R. paa venstre Side i Choret — der har følgende Indskrift:

„Dette Grafsted tilhører Borgermester Wilhum Rosenvinge og Professor Knud Landorph med deres Hustru Birgitte Bircherod, som alle herunder hvile."

For dette Gravsteds Vedligeholdelse er til Kirken skjænket 100 Rdl. Fru Bircherod og Professor Landorph have desuden legeret en Kapital af 200 Rdl., hvoraf Renterne skulle uddeles til 6 fattige Enker i Odense (Hoffm. 2 Pag. 131). En Datter af Professor Knud Landorph og Birgitte Bircherod, Karen Landorph, blev først gift med Conrector og Professor Christian Henrik Luja og siden med Landsdommer Andreas von Bergen, hvis Epitaphium vi siden komme til i Kirkens sydlige Sidegang. Den her omtalte Wilhum Rosenvinge har muligen været en Sønneson af Mogens Henriksen Rosenvinge, der synes at have været den Første af denne Familie i Odense. Ifølge Jens Bircherods **Notæ uberiores**, laae denne M. H. Rosenvinge begraven i Graabrødre Kirke. Indskriften paa samme kalder ham nemlig **Magnus Henricus libera**

et antiqua familia Helsingoræ natus.*) Paa Stenens nederste Deel sees to Skjolde, det til Høire med Familien Rosenvinges Vaaben, det andet uden Skjoldmærke. Indskriften beretter videre, at han i 32 Aar var Hospitalsforstander i Odense og i ligesaa lang Tid Borgermester (Consul) sammesteds, at han døde i sit 78 Aar An. 1607, og at han var gift med **Catharina Georgii Johannis Senatoris Ottoniensis Filia** (Karen, en Datter af Jørgen Jensen, (Friis) Raadmand i Odense,) der uden Tvivl har ladet Monumentet forfærdige, da hendes Dødsdag og Aar staaer blank. Biskop Jens Bircherod beretter videre om denne Rosenvinge, at han blev Student i sit 15de Aar, levede 3 Aar i den berømte sjællandske Biskop Peder Palladius's Huus og blev af denne forsynet med et meget hæderligt Testimonium og Anbefaling til Philip Melanchton, da han tiltraadte en Udenlandsreise Aar 1558. Mogens Rosenvinges og Karen Frises Børn vare Barbera, gift med Jørgen Hansen Mule, Borgermester i Odense, Birgitte gift med Broderen Claus Hansen Mule (der i andet Ægteskab fik en Ingeborg Jensdatter,) (jfr. Gjessings Jubellærere **II** Pag. 139) og Henrik Mogensen Rosenvinge, som vi formode har været Fader til den ovenfor omtalte Borgermester Wilhum Rosenvinge. Om denne Henrik Rosenvinge fortæller Landsdommer Jacob Bircherod (Suhms gl. Saml. 1, 2, 13), at han i

---

*) Mogens Henrik, født af en fri (adelig) og gammel Familie i Helsinger.

sit Testament klagede over sin Kones mange Reiser til Kjø=benhavn, hvorom han gjorde følgende Vers:

„Hvo over Aa vil hente Vand,
Han bliver vist en daarlig Mand.
Det sik Claus Mule og jeg at finde
Vi toge os hver en sjællandsk Qvinde."

Med Claus Mule menes nok her Rosenvinges Svoger, ikke, som Bircherod siger, hans Fætter.

8.

Den næste Pille ved samme Side er ogsaa prydet med et smukt Monument af Steen over Christopher, Borg=greve af Dohna, Feldtoverste i Frederik d. 2dens Tje=neste og Danmarks Riges Raad, født i Meklenborg og død i Nyborg 1584, 44 Aar gammel. Midt paa Monumentet, hvorpaa Skulpturarbeide er forbundet med Malerie, sees Greven knælende for en Bedestol, i ridderligt Harnisk og med Sværd ved Siden, med en Bibel foran sig, hvori ligger op=slagen Ezechiel **XXXVII**; paa den anden Side ligger hans Hjelm. I Baggrunden er et Maleri, som forestiller Pro=pheten og hans i det anforte Skriftsted beskrevne Syn. To qvindelige Figurer bære som Karyatider den fremspringende Gesims, som adskiller den øverste Deel af Monumentet fra den nederste og vigtigste. Den paa høire Side forestiller Arbeide; den holder en Spade i Haanden og nedenunder læser man **Labor.** Figuren paa venstre Side støtter Hove=det til Haanden og har Øinene tillukkede; derunder staaer **Quies,** Hvile. Ovenover seer man i halv ophøiet Arbeide nogle Ryttere i Fægtning; ved Siden heraf to fritstaaende

Figurer i en truende Stilling, med en Landse i Hænderne. Øverst er en siddende qvindelig Figur, som med den ene Haand peger imod Himmelen, med Underskrift: **Immortalitas**, Udødelighed. Paa hver Side af Monumentet findes 4 Anevaabner; de paa høire Side have følgende Underskrifter: 1) v. Dohna, 2) Der von Greusstngk, 3) Der Herr von Czemen, 4) Der von Pawersen sonst von mercklichen Radt genannt; de til Venstre: 1) Der von Krumnau, 2) Der von Altenstein, 3) Der von Basen, 4) Der von Meren. Af disse Vaabenskjolde findes ikkun det førstanførte i dansk Adelslexicon. Paa den nederste Deel af Monumentet læses følgende Indskrift:

„**Christophoro Burgravio à Dohna, Regni hujus inclyti Senatori, Exercitus Regii Ductori, illustrium maiorum imaginibus Liberalium artium ornamento, Rei militaris gloria, qva domi qva foris Nobilissimo, Religione in Deum, Fide in Regem, Pietate in Patriam suosque Laudatissimo, Ad fastigium Coronæ immarcessibilis et æternitatis gloriam auitis passibus grassanti Anno æt. XLIV ex hac in cælestem vitam euocato Achat. et Fabian F. F. M. H. M. P. P.**“ *)

---

*) Paa Dansk: Til Minde om „Christopher Borggreve af Dohna, Dannmarks Riges Raad, Feldtøverste i Kongens Hær, priisværdig ved høiadelig Herkomst, ved videnskabelig Dannelse, ved Krigerære, hvorved han erhvervede sig stor Berømmelse hjemme og ude, ved Gudsfrygt, Troskab mod Kongen, Kjærlighed til Fædrelandet og Sine, som i sit 44 Aar, i sine Forfædres Fodspor steg op til det Trin, hvorfra det evige Livs uvisnelige Krone raktes ham, kaldt fra dette Liv til det himmelske; satte Achatz og Fabian, hans Brødre dette Marmorminde.

Paa en særskilt Steen i Muren nedenunder Monumentet læses endnu:

„Her Christoff Burgraff v. Dhona K. M. zu Dennemarcken Reichs-Rath und Obrister. Ein Gottsfürchtiger gelerter und Manhaffter Her ist an die Pest Sehlichlich in Gott entschlaffen zu Newburg Anno 1574 seines Alters 44. Jhm erwartet alhie eine Christfröliche Aufferstheung."

Det maa her bemærkes, at denne sidste Indskrift synes at være yngre, og at det i den angivne Dødsaar 1574, der ogsaa er anført paa Liigstenen underneden og i **Marm. dan.**, er urigtigt, thi Grev Dohna blev Rigsraad efter den Tid, nemlig 1581 *) og døde først 1584. Ifølge Hist. Optegn. om Adelen (Mscript. — Fortsættelse af de i Mag. til den danske Adelshistorie Indførte) blev han begraven i St. Knuds Kirke den 22 Juli 1584. (Meddeelt af Hr. Kall Rasmussen).

Den til dette Epitaphium hørende Begravelse er underneden; en Trappe gaaer ned til den foran de tvende Trin, som ere ved Knæfaldet for Alteret; den er $5\frac{1}{2}$ Al. lang, $5\frac{3}{4}$ Al. bred, bedækket med Krydshvælving og har et Jernvindue ud til den søndre Sidegang. 1786 bekostede Kirken nye Bjelker til denne Begravelse, som indeholder 9 Kister, og er belagt med en Liigsteen, (No. 1 — 1753 **R.**) hvorpaa staaer:

„Denne Begravelse tilhører Hr. Christopher Burggreve v. Dohna H. K. M. til Danmark og Norge Rigsraad og Øberster „døde af Pesten i Nyborg Aar 1574."

*) See Resens Frederik den Andens Historie Pag. 331.

Have vi ovenfor rigtigen udlagt de Ord og Bogstaver: **Achat. & Fabian. F. F. M. H. M. P. P.** saaledes: **Achatius & Fabianus Fratres Marmoreum Hoc Monumentum Posuerunt**, skulde denne Borggreve Christopher, som her hviler, have været af Familien Dohnas preussiske Linie, en Søn af Peter v. Dohna, „Ober-Haubtmann" over Braunsberg og Morunck, og Catharina af Zema (eller maaskee Czemen). *) Den paa Monumentet nævnte Fabian maatte da være den i sin Tid ikke ubekjendte churpfalziske Feldtherre, der i Aaret 1587 uheldigen anførte den de franske Hugenotter til Hjælp sendte tydske Hær, der blev ødelagt af Kong Henrik den Tredie af Frankrig og Hertug Henrik af Guise. Da vi desværre ikke have havt Leilighed til at benytte et preussisk Adelslexicon, kunne vi ikke nærmere bestemme Vaabnerne paa Monumentet, men antage, at de skulle antyde den Afdødes Oldeforældre.

9.

Længere nede i Choret træffe vi en Liigsteen, „No. 3 — 1753. **R.**," med følgende Indskrift:

---

*) Han var iøvrigt ikke den Første af denne Slægt, som har været i Danmark; thi en Borggreve Christoffer af Dohna var iblandt de Fanger, Johan Rantzau gjorde ved Øxnebjerg d. 11 Juni 1535 og senere — efter at han maa være bleven udløst — iblandt de af Hert. Albert af Meklenborg ved Kjøbenhavns Overgivelse 1536 stillede Gidsler (Krag, Chr. d. Tredies Hist. d. Udg. S. 96 og 149). Denne maa naturligviis ikke forvexles med den her i Kirken begravne, meget yngere Mand af samme Navn.

„Herunder hviler Hr. Lauritz Jacobsen, **Doctor Theol.** fordum Præst og Provst i Rudkjøbing, siden Hofprædikant og tilsidst Biskop i Fyen og Kannic i Aarhuus, som døde d. 3 Sept. 1663, tilligemed sin Hustrue Anna Muule, som døde d. 25 Novbr. 1676."

Biskop Lauritz Jacobsen Hindsholms Begravelse, hvis Beliggenhed Liigstenen over samme betegner, er bedækket med Buehvælving, 3 Al. 22 Tom. lang, 3 Al. bred, og blev 1789 istandsat paa Kirkens Bekostning. Det oprindelige Monument, der tilligemed saa mange andre blev ødelagt ved Restaurationen 1753, havde følgende Indskrift:

„D. O. M. S.*)
Et perenni memoriæ meritisqve
Laurentii Jacobæi.

S. S. Theologiæ Doctoris Rudcopiæ Langlandorum olim ann. XVII. Pastoris & Præpositi, inde potentissimorum Dan. & Norv. Regum Christiani IV & Friderici III Concionatoris aulici, deniqve Fionensis Dioecesis annos XII Episcopi & Arhusiensis Canonici qvi coelo receptus beatorum numerum auget, postqvam terris commodatus singulari sanctimonia, vita integerrima, insigni eruditione prudentia & gravitate laudatissimus suggestum ore coelesti religiose animavit, humanum genus emendavit, populis venerabile exemplum fuit & salus. Othiniæ pie & placide exspiravit III Calend. Sept. ann. MDCLXIII cum annos XXIV ita transegisset cum conjuge superstite matronarum decore

Anna Mulenia,

Georgii Mulenii Consulis Othiniensis F. ut nunqvam cum ea in gratiam redierit factus interea unius filiæ virginis lectissimæ Abigaelis pater.

---

*) Til evig Erindring om den høitfortjente Laurits Jacobsen, Doctor i Theologien, først i 17 Aar Sognepræst i Rudkjøbing og Provst paa Langeland, derpaa Hofprædikant hos Kongerne Christian

Denne Lauritz Jacobsen (Hindsholm) var den 6te Biskop i Fyen efter Reformationen, fodt i Viby paa Hindsholm. Han var første Gang gift med Abigael Christiansdatter, Enke efter Præsten Anders Bredal i Rudkjøbing, hvis Eftermand han blev. Ved hende blev han Stedfader til Biskop Erik Bredal i Trondhjem og Mads Bredal, Præst i Bresten i Ribe Stift; hun døde 1636 (Gjessing siger 1638, hvilket dog neppe er rigtigt.) 1639 blev han anden Gang gift med Anna Mule, en Datter af Jørgen Hansen Mule, (ikke, som Bloch og Næraa sige, Jørgen Mogensen Mule) Borgermester i Odense og Barbara Rosenvinge, en Datter af Mogens Rosenvinge og Karen Friis (Gjessings Jubellærere 2 Pag. 139). Paa den ovenfor omtalte Liigsteen staaer, formodentlig efter **Marm. dan.**, at denne Kone døde 25 Novb. 1676, men Gjessing og Bloch angive hendes Dødsaar til 1677. Biskop Lauritz Jacobsen døde den 30te Aug. 1663 og efterlod sig en Datter, Abigael, som blev gift med Christian Henrich Luja, Assessor i Consisto-

---

den Fjerde og Frederik den Tredie, tilsidst i 12 Aar Biskop i Fyens Stift og Kannik i Aarhuus. Han er nu salig i Himmelen, efterat have paa Jorden udmærket sig ved det retskafneste Levnet, ved sjelden Lærdom, Klogskab og Værdighed, ved geistlig Veltalenhed og Nidkjærhed i at forbedre sine Medmennesker, som han foregik med det ypperste Exempel. Han hensov sødt og saligt i Odense d. 30te August 1663, efter 24 Aars lykkeligt Ægteskab med hans fortræffelige Hustru Anna Mule, Datter af Borgermester Jørgen Mule i Odense, med hvem han havde en eneste inderlig elsket Datter Abigael.

rio, **Doct. med.** og Practicus i Fyen, der, som forhen meldt, skjænkede Kirken tvende store Sølvlysestager. Han var født i Merseburg d. 13 Sept. 1628, reiste, efterat have fuldendt sine Studeringer, udenlands, tog Doctorgraden i Padua, og practiserede først i Jylland og siden i Fyen. 1657 blev han gift med Karen Mule, Enke efter Provst Michael Mule i Nørrebroby. Efter hendes Død, d. 24 Febr. 1663, giftede han sig 1665 igjen, som ovenmeldt, med Abigael Lauritzdatter og døde d. 2 April 1709. Een af hans Sønner var den ovenfor omtalte Mag. Christian Henrich Luja, Conrector i Odense, **Designat. Eloqvent. Professor**, gift med Karen Landorph, en Datter af **Mag.** Knud Landorph og Birgitte Bircherod, hvis Epitaphium ovenfor er beskrevet. En anden af hans Sønner var Lauritz Luja, **Professor Philosophiæ & Matheseos** ved Odense Gymnasium, hvis Begravelse paa høire Side i Choret vi forhen have omtalt. Denne Luja var gift med Catharina Munthe Stoud, en Datter af Stiftsprovst, siden Biskop, Ludvig Stoud i Christiansand, og døde 1732. Fra Familien Luja nedstamme Slægterne Balsley, Bredsdorf, Schröderssee og Holmskjold paa mødrene Side (See Karstens Liigtale over den ældre C. H. Luja og Gjessings Jubellærere 2, Pag. 112).

10.

Sønden for den foregaaende er under Kannikestolene en Begravelse, som forhen har tilhørt Raadmand Jørgen Hahne (død 1730) og Arvinger, og hvori senere Postme-

ſter Melbyes Levninger ere nedſatte; den er 4 Al. lang, 3 Al. bred og bedækket med Kuglehvælving; 1782 blev den belagt med nye Bjelker paa Kirkens Bekoſtning.

11.

Endelig findes endnu paa venſtre Side i Choret Biſkop Lodbergs Begravelſe, ſom er 4 Al. lang, 3 Al. 1 Qv. bred og blev 1798 fyldt med Jord. Liigſtenen over ſamme, „No. 4," er en af de faa, ſom ikke blev berørt af den ofte omtalte Reſtauration 1753, og har følgende Indſkrift:

„Exuviis requiem hic invenit vigilantissimus Fionum Episcopus Div. Jacobus Lodberg Filius magni Episcopi Ripensis Dioec. Christiani Lodberg, degener hoc unico, dum ecclesiam non beavit pari nepote; sedit annos XIV; decessit Ao. MDCCXXXI æt. LX.

Parce pios scelerare manes.
Cimbrica progenies laus ordinis ampla sacrati
Qvo doctrina potens vindice sacra fuit:
Cujus honorificam celebravit Musa juventam
Danica, mirata est extera terra virum:
In patria servat laudes animata cathedra
Triplex presbyteri pendula ab ore pii:
Præsule munifico ter fausta Fionia Divi
Lodbergi dotes devenerata fuit;
Conditur haud igitur terra Lodbergius ulla
Coelum animam laudes utraq regna tenent.
P. O. M. V.
sic libat
G. T. Westerholt
Rect. Scholæ Sveoburgens. in Fionia." *)

---

*) Paa Danſk: Her hviler Støvet af Fyens aarvaagne Biſkop, ſal.

Biskop Lodberg var født i Roeskilde 1672 og døde 1731. Efterat have reist udenlands, blev han 1695 Professor Theol. & Phil. extraord. 1699 Lector Theol. i Aarhuus. 1701 Stiftsprovst i Christiania. 1707 Sognepræst til Nicolai Kirke i Kjøbenhavn og senere til Frue Kirke sammesteds, 1717 Biskop i Fyen. Han var gift med Maria Dorothea Schøbeln, en magdeburgisk Canonici Datter.

I denne Grav hviler rimeligviis ogsaa en af Biskop Lodbergs Formænd i Bispeembedet, Jacob Madsen Weile, der ifølge Blochs fyenske Geistligheds Historie Pag. 62 blev begravet i St. Knuds Kirke paa den vestre Side af Choret. Liigstenen, som fordum laa over denne Grav, havde ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 80 følgende Indskrift:

Jacob Lodberg, en Søn af den store Biskop i Ribe Stift, Christian Lodberg, fra hvem han kun deri vanslægtede, at han ikke lykkaliggjorde Kirken med en Søn, der lignede Fader og Farfader. Han beklædte Bispestolen i 14 Aar; døde 1731 i sin Alders 60 Aar.

Ærefrygt for den Frommes Ro! Af cimbrisk Herkomst, en Berømmelse for den geistlige Stand, haandhævede han Religionen i dens Magt. Ham, hvis ærefulde Ungdom den danske Muse hædrede, beundrede Udlandet som Mand. Tre Menigheder, der hængte ved den fromme Sjæleforgers Læbe, bevare hans Roes i hans Fødeland; Fyen, lykkelig ved den gavmilde Biskop, holdt den Afdødes Gaver høit i Ære. Intet af Landene gjemmer da Lodberg; thi Himlen har hans Aand, begge Landene hans Roes. Den bedste, ærværdigste Biskop sattes dette Minde af G. T. Westerholt, Rector ved Svendborg Skole i Fyen.

„Her hviler hæderlig og heilærde Mand M. Jacob Madtzen Weile fordum Superintendent over Fyens Stift som blev kaldet af høyloflig Ihukommelse Konning Friderich dend Anden til Fyens Stift Aar 1588 i Februario. Hensof salig i Herren den 24 Sept. 1606. Med sin kier Hustru Karen Baggisdatter som dede den 4 Mai 1615.

Hæderlig og heilærde Mand Dr. Esske Christensen som dede den 2 Novbr. 1600. Med sin kiere Hustru Maren Jacobsdatter som dede den 31 Martii 1624.

Hæderlig og høylærd Mand Dr. Olve Jacobsen som dede den 12 Novbr. 1638.

Erlig og velagt Mand Peder Jacobsen Borger og Indvaaner udi Othense som dede den 8 Aug. 1651. Med sin kiere Hustrue Maren Andersdatter som dede den — — —

Siælene ere i Guds Haand og venter Legemernis ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag.“ *)

12.

Vi formode, at i Choret, eller i Nærheden deraf, har været Mindesmærket over Professor Jacob Wolf, som vi her anføre efter begge Bircheroders Beskrivelse og Tegning. Paa Stenen seer man et Kors, hvorpaa, som det synes, Slangen, som Moses opreiste i Ørkenen; paa høire Side knæler Manden, paa venstre to af hans Hustruer. I Stenens Rand læses:

„Quidnam sibi saxa cavata, quid pulchra volunt monumenta nisi quod res creditur illis non mortua sed data somno. **)

---

*) Ovenanførte „Maren Jacobsdatter, Olve Jacobsen og Peder Jacobsen“ var Biskop Jacob Madsen Weiles Børn.

**) Hvad anden Betydning have de udhugne Stene og skjønne Mindesmærker, end at det, der nedlægges under dem, ei er dødt, men sover.

Vi pryde vores døde Liig
Med Skrift og Marmelsteene,
Thi vi med Gud i Himmerig
Skal leve englerene."

Øverst i høire Hjørne:

„Misericordiam volo, og ligeoverfor: non sacrificium.*) Under Figurerne staaer: **M. Jacobus Jacobæus Wolfius Othiniensis, canonicus Asloensis et S. S. Theologiæ Lector obiit 31 Maii Ao. Christi 1635, ætatis vero 81. Anna uxor I. M. Joannis Nicolai Superintendentis Asloensis et Magdalenæ Berg filia obiit 26 Januar Ao. Christi 1600, ætat. 26. Marina uxor II M. Ivari Bartholini præsidis Ringstadiensis et Elisæ Mule filia obiit 3 Januarii Ao. Christi 1605, ætatis 26. **)**

Magister Jacob Wolfs tredie Kone var Anna, en Datter af Ernst Elver, Borger i Odense, hvis nu forsvundne Gravskrift vi siden skulle anføre efter Birchorod. Hun døde d. 27 Febr. 1645 og har formodentlig ladet færdige dette Monument over sin Mand og hans to første Koner.

Biskop Jens Birchorod siger om Prof. Wolf (i **Notæ uberiores** Pag. 87), at han er født i Odense d. 24 Aug. 1554, var først Lector i Theologien i sin Fødeby, i flere Aar,

---

*) Jeg vil Barmhjertighed, ikke Offer.

) Mag. Jacob Jacobsen Wolf, født i Odense, Kannik i Oslo og Lector i Theologien, døde d. 31 Mai 1635 i sin Alders 31 Aar. Hans første Kone Anna, en Datter af **M. Hans Nielsen, Superintendent i Oslo, og Magdalene Berg, døde 26 Januar 1600, 26 Aar gammel; Maren, hans anden Kone, Datter af Borgmester Iver Bertelsen i Ringsted og Else Mule, døde 3 Januar 1605, i sin Alders 26de Aar.

og blev ved Gymnasiets Oprettelse ansat som Professor i Theologien ved samme, i hvilken Post han forblev indtil sin Død; han fungerede tillige som Provst i Odense Herred. Formedelst en Proces, han maatte føre med sin egen Søn, gjorde han en Reise til Kjøbenhavn, hvor han blev syg og døde paa Hjemveien, i sin Vogn, imellem Slagelse og Korsør.

Andet Afsnit.

Det Ahlefeldtske Begravelsescapel.

1.

Til venstre Side af Choret, i den østlige Ende af den sydlige Sidegang, findes den Ahlefeldtske, eller, som den ogsaa kaldes, Glorupske Begravelse, som er i et eget Kapel, og berømt for sin Kostbarhed. Her hviler forhenværende Eier af Glorup, Hans v. Ahlefeldt, som havde store Fortjenester af Kjøbenhavns og Danmarks Frelse 1659, med sine tvende Hustruer og sin eneste Søn. Førend vi imidlertid træde ind i selve Begravelsen, ville vi betragte den pragtfulde Indgang. Portalet bestaaer af to joniske Marmorsøiler, som bære to forgyldte Hjelme. Ovenover Indgangen sees Tiden med sin Lee, ligeledes forgyldt, og nedenfor samme en oval Tavle med følgende Indskrift:

„Den Retfærdiges Minde være Velsignelse og dette Efterkommerne til Kundskab, at den Høiædle og Velbaarne Frue Fr. Anna Rumohr, hun vilde lade see sin Ægte-Kjærligheds Pligt imod sin velfortjente sal. Mand den Høi- og Velbaarne Herre Hr. General-Lieutenant Hans von Ahlefeldt og moderlig Kjærlighed imod sin Søn Christian von Ahlefeldt haver bekostet dette Sted og Monument, de salige Afdøde til Efterminde, Kirken til Prydelse og Nytte, og de Fattige til Gavn og Bedste, saasom hun for dette Steds Frihed og Vedligeholdelse haver for sig og sine Arvinger legeret til denne Kirke Fire Tusinde, og de Fattige her i Byen Otte Tusinde Rigsdaler efter en oprettet Fundatz, som udi Stiftets Gjemme, saavelsom udi Svindinge Præstegaard, saa og hos hendes Arvinger og Glorups Eiere er at finde.

Tænk paa mig min Gud til det Bedste.

Nehem. 13."

Omkring Indgangen ere anbragte 60 Anevaabener paa 30 hvide Marmorskjolde med Familiernes Navne. I Midten ere Rumohrs og Buchwalds Vaabener, der maaskee repræsentere Ch. v. Ahlefeldts Morfader og Farmoder. Det vilde maaskee ikke være umuligt, at angive efter disse Vaabener, hvorledes Haraldikeren har været instrueret om de Paagjældendes Aner; men, da dette i ethvert Fald meget vidtloftige og tidsspildende Arbeide, hvad Mollers bekjendte Værk over Slægten Ahlefeldt giver al Grund til at troe, dog neppe vilde give nogen paalidelig Oplysning om Slægtskabsforholdene, have vi ikke villet fylde Pladsen dermed.

Indgangen bestaaer af dobbelte Jern-Gitterdøre, hvoraf den inderste tildeels er forgyldt; indenfor disse er endnu en tredie Dør, vævet af Staaltraad i Jernrammer. Det Hele har en vis imponerende, gammeldags Pragt.

2.

Ligefor Indgangsdøren sees et prægtigt Tabernakel af sort Marmor, som indtager hele Baggrunden af Capellet og er prydet med mange Vaabenskjolde og andre Zirater af hvidt Marmor; dets fremspringende Frise bæres af fire Marmor-Pilastre af corinthisk Orden. I Midten, som er fordybet, staaer et Alter af sort Marmor med følgende Indskrift:

„Æternaturæ memoriæ *)
Perillustris et Generosissimi Herois
Johannis ab Ahlefeld
Domini de Glorup, Cathrinenberg et Anhof
Qvi sub Romanis primum aqvilis militare stipendium suscepit
Infimum militiæ eligens gradum
Præclarum ratus ascendere per gradus
Et ab imo ad summum militaris gloriæ fastigium eniti
Sub Imperatoriis denuo vexillis
Magistri Eqvitum nomen assecutus
Martis exinde castra in Gallia secutus (est)
(Et) Pro-Tribuni titulum sua virtute promeritus
Svecicis immixtus est legionibus
Ubi Tribuni adeptus potestatem
Gloriosissimi tandem Friderici Tertii armis sacramentum dixit
Ut partis in Austria, Gallia, Svecia ornamentis

---

*) (Paa Dansk). Til evigt Minde om den berømmelige og høibaarne Helt Hans af Ahlefeld, Herre til Glorup, Catharinenberg og Anhof, der gjorde sin første Krigstjeneste under Romerske Faner, som simpel Officeer, fordi han ansaae det hæderligst at tjene nedenfra op-ad; under de keiserlige Bannere forfremmedes til Ritmester; derefter i Fransk Tjeneste ved sin Tapperhed steg til Oberstlieutenant; i den Svenske Hær naaede en Oberstes Rang; endelig gik i den berømmelige Frederik den Tredies Tjeneste, for at krone sin i Ostrig,

Dania superinduceret coronamenta
In obsidione enim Hafniensi obsidem toties dedit
Fortem et felicem dexteram datamque liberavit dexterrime
Qvotiescunque triumphum promiserat cruenta occasio
Hinc Divo Friderico Tertio charus constitutus est
Legatus in exercitu Generalis
Inde arcium Saltholm & Draxholm Præfectus
Post Fioniæ & munimenti Neoburgici Gubernator
Ubi tandem excedendum erat scena; palmarum satur
Septuagenario major minorem sui partem
Corporis reliqvias Anno MDCXCIV hic deposuit
Ut et
Recordatione ejusdem Herois Conjugis prioris
Generosissimæ Dominæ Catharinæ Sehested
Anno MDCL denatæ thalami olim nunc tumuli sociæ
Nec non
Nobilissimi & heroicæ spei juvenis
Domini Christiani ab Ahlefeld
Ex posteriore Conjuge Generosissima et Virtuosissima

Frankrig og Sverrig erhvervede Hæder med fædrenelandsk Daad, da han under Kjobenhavns Beleiring udmærkede sig ved ligesaameget Mod som Kjækhed, ikke mindre i Kampen bag Volde og Grave, end ved heldige Udfald, naar Leilighed gaves; hvorfor han, elsket af den forevigede Frederik den Tredie, blev forfremmet til Generallieutenant, derpaa udnævnt til Befalingsmand for Saltholm og Draxholm og senere til Stiftsbefalingsmand (?) over Fyen og Commandant i Nyborg Fæstning, hvor han omsider endte sin Bane; mæt af Hæder omskiftede han her, over 70 Aar gammel, det Timelige med Evigheden, Aar 1694. Og iligemaade til Ihukommelse om denne Helts første Hustru, den høiadelige Frue Catharine Sehestedt, som bortkaldtes 1650 og nu atter hviler ved hans Side. Og om den høibaarne og haabefulde Yngling, Hr. Christian af Ahlefeldt, den eneste og inderligt elskede Søn af hans anden Hustru, den hei-

Domina Anna Rumohr
Filii unici uniceque dilecti cujus virtutis tirocinia
Vidit Germania, Gallia, Italia, supplementa expectavit Patria
Sed in hanc rediens cælestem petiit Anno MDCXCV
Relicta Matre moestissima seculi nostri Tabitha
Qvæ gemino implexa luctu dum virum lugebat
Filium tumulavit viduitatem simul et orbitatem
Raro patientiæ exemplo sustinens
Hoc monumentum fieri curavit
Obiit Ao. 1711 d. 12 December Ætatis 62. *)

Ovenpaa Alteret er anbragt et hvidt Marmorbuste, som forestiller Catharine Sehestedt, Hans v. Ahlefeldts første Hustru; hendes Fædrenevaaben i Marmor sees bagved; hun skal først have været gift med en Sivert Urne til Cathrinenberg i Sengeløse Sogn i Sjælland. Med hende havde Ahlefeldt en Datter, Bertha, der blev gift med Hans v. Lovenhjelm til Veirup, en Tid Commandant paa Bornholm, hvor hun døde. En Datter af hende blev gift med en Brockenhuus. Af denne Familie fik Hans Brockenhuus d. 6 Juli 1697 Tilladelse til at føre sin

---

adelige og dydzirede Fru Anna Rumohr, han, (Sønnen) som ved sine første Prøver paa Dygtighed i Tydskland, Frankrig og Italien vakte Forhaabninger, der lovede Fædrelandet de rigeste Frugter, men vendt tilbage til Hjemmet ombyttede dette med det himmelske 1695. Den dybtsørgende Moder, der liig en anden Tabitha stod ene tilbage, berøvet Mand og Søn, bar dette dobbelte Savn med en sjelden Taalmod og lod dette Mindesmærke oprette. Hun døde Aar 1711 den 12 Decbr., 62 Aar gammel.

*) Aarstallet i sidste Linie er senere tilsat.

Morfaders Navn og Vaaben, og fra ham nedstamme de, som nu føre Navnet Løvenhjelm.

Oven over dette Buste sees en Medaillon, som holdes af to hvide Marmorengle, og forestiller i halvt ophøiet Arbeide Brystbilledet af hans anden Hustru, Frue Anna Rumohr, som var af holsteensk Adel og født paa Godset Nøest. Denne Kone overlevede ham, og skal have havt en Frier i Geheimeraad Siegfried Plefs, hvis Ægteskabstilbud hun ikke antog, men ærede det dog saaledes, at hun testamenterede ham Glorup. Hende er det ogsaa, som har bekostet denne Begravelse, der skal have kostet 70,000 Rd. og stod færdig i 8 Aar, førend hun døde. Den skal efter Sigende have været bestemt for Svindinge Kirke ved Glorup; men for stor til at kunne rummes der, blev den opført i St. Knuds Kirke.

Ved Siderne af Alteret staae to Billedstøtter, af hvidt Marmor, i Legemsstørrelse, i Harnisk, med Allongeparykker, høie Kravestøvler, Kniplingshalsklud og flagrende Skærf; den paa høire Side forestiller Hans v. Ahlefeldt, og den anden, hans Søn Christian v. Ahlefeldt, der døde som ungt Menneske. Ovenover dem seer man Vaabnerne af Hans v. Ahlefeldts Ascendenter i 4 Generationer, udførte i en Anetavle saaledes: øverst til Høire hans Faders Vaaben (Ahlefeldts), dernæst hans Farfaders (Ahlef.) og Farmoders (Rantzau), hans Farfaders Faders (Ahlef.) og Moders (Ahlef.), hans Farmoders Fader (Rantzau) og Moders (v. Halle), endelig, anbragte i en vertical Linie under hverandre, hans otte Fædreneaner, nemlig: Farfaders Far=

fader (Ahlef.) og Farmoder (Pogwisch); Farfaders Morfader (Ahlef.) og Mormoder (Ahlef.); Farmoders Farfader (Rantzau) og Farmoder (Wahlstorp); Farmoders Morfader (v. Halle) og Mormoder (Buchwald). De modrene Aner ere ordnede paa samme Maade. Øverst til Venstre Hans v. Ahlefeldts Moders Vaaben (Buchwald); derunder Morfaders (Buchwald) og Mormoders (v. der Wisch); hans Morfaders Fader (Buchwald) og Moder (v. der Wisch), Mormoders Fader (v. der Wisch) og Moders (Ahlefeldt); endelig de otte modrene Aner: MFFF (Buchwald) & MFFM (Rantzau); MFMF (v. der Wisch) & MFMM (Rantzau); MMFF (v. der Wisch) & MMFM (v. der Wisch); MMMF (Ahlef.) & MMMM (Rantzau). *)

Dette Monument er fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, og Mesteren, hvis Navn og Aarstallet 1701 staaer antegnet derpaa, var den af flere lignende Arbeider bekjendte Thomas Quillinus. **)

---

*) Da Familierne v. der Wisch's og Pogwisch's Vaabener ganske ligne hinanden, er det muligt, at i ovenstaaende Anetavle Morfaders Moder og Morfaders Morfader ere Pogwischer.

**) Efter Justitsraad Molbechs „Ungdomsvandringer" Pag. 130, optage vi følgende Notits: Quillinus, der i sin Tid ansaaes som en stor Kunstner, var en Søn af Billedhugger og Bygmester Arthus Quillinus i Antwerpen, og bosatte sig omtrent 1694 i Lübeck. Til de mange kostbare Arbeider, især Gravminder, han i en Række af Aar forfærdigede, kan, foruden det her beskrevne Monument, ogsaa henregnes Alteret i Lübecks Domkirke, der kostede 24,000 Gylden; Monumentet over Baron Marselius i Aarhuus Domkirke, som i Aaret 1703 kostede 6400 Rd.; Cort Adelers og Gyldenlø-

I en Krog paa høire Side af Capellet er opstillet et heelt Harnisk af Kobber, tildeels forgyldt, med en Fane i sin Høire.

3.

Ved enhver af Sidevæggene staaer en Sarkophag af sort Marmor, hvoraf den til Høire gjemmer Støvet af Hans v. Ahlefeldt, hvis Vaaben i hvidt Marmor er anbragt paa Siden; den har følgende Indskrift:

„Hic situm est *)
Mortale qvod habuit
Vir perillustris
Dominus Hans ab Ahlefeld
S. R. M. Daniæ, Norvegiæ &c.
Generalis Locumtenens
Dominus in Glorup
Cathrinenberg
Et Anhoff
Natus A. C. MDCXX
Denatus die XXII Junii
MDCXCIV
Cujus molliter ossa cubent."

---

ves Monument i Frue Kirke i Kjøbenhavn; Gravmindet over Marcus Gise i Herlufholms Kirke; 12 kostbare Gravminder i Frue Kirke i Lübeck. Hans Arbeider udmærke sig ved Storhed og Kostbarhed, og uagtet de rebe en slet Smag i Kompositionerne, en Følge af hans Tidsalders Aand, og stundom Sammenblandingen af sort og hvidt Marmor, saa kan man ikke frakjende ham fortrinlige Talenter og især megen Færdighed i at behandle Marmoret. Hans Fader var en Lærling af den berømte Quesnois."

*) (Paa Dansk). Her nedlagdes det Forgængelige af den høi- og velbaarne Herre Hans af Ahlefeldt, Kongl. Dansk, Norsk ꝛc.

I den paa venstre Side staaende Sarkophag indesluttes Støvet af Hans v. Ahlefeldts første Frue, Catharina Sehested, hvis Vaaben ligeledes er anbragt paa Siden; Indskriften lyder saaledes:

„Qvam hic *)
Lector amande
Sarcophago cernis conditam
Fuit
Perillustris ac Generossissima
Domina Catharina Sehested.
Perillustris ac Generosissimi viri
Domini Caii Sehested
Filia unice amata
Post
Illustrissimi viri
Domini Hans ab Ahlefeld
Prima conjux dignissima
Qvæ
E terræ matris gremio
Exspectat resurrectionem
Nata D. 17 Febr. 1625.
Denata D. 18 Decbr. 1670.

Generallieutenant, Herre til Glorup, Catharinenberg og Anhof. Født 1620, død d. 22 Juni 1694.

Hans Støv hvile i Fred!

*) Hun, som Du, kjære Læser! seer er gjemt i denne Kiste, var den adelige og høibaarne Frue Catharine Sehested, den høi- og velbaarne Herre Cai Sehesteds inderligt elskede Datter; senere den berømmelige Herre Hans af Ahlefeldts første Hustru, som fra Jordens Moderskjød forventer en salig Opstandelse.

Født den 17 Febr. 1625,
død den 18 Decbr. 1670.

Desuden staae endnu i Capellet to prægtige Metalkister med forgyldte og forsølvede Messingplader, prydede med en Mængde Vaabener og Zirater baade af drevet og støbt Arbeide og hvilende paa Løvefødder; paa hvert Laag ligger et Crucifix. I den af disse Kister, der staaer paatværs foran ovenbeskrevne Monument, hviler Støvet af Christian v. Ahlefeldt. Paa Laaget ere anbragte tvende Daaser med Laag, hvorpaa der findes Indskrifter. Paa den ved den øverste Ende staaer:

D. O. M. S. *)
Famæ Æternitati
Hic jacet.
Si jacere unquam potest
Illustrium sui et omnis ævi Animarum
Grande Exemplum
Christian ab Ahlefeld
Qui nobilissimo et generosissimo ortus sanguine vitæ actum ultimum
Tam bene quam coetera absolvit non canitie mensus
Annos; non lentius virtutis quam annorum perfecit cursum
Nec in festinatione magnæ indolis Annorum
Iter exspectauit
Gloriosas sanctissimæ animæ reliquias hoc receptaculo condidit
Inconsolabilis mater
Anna Rumohr

---

*) I den Almægtiges Navn! Til evig Ihukommelse gjemmes her det Forkrænkelige af et uforkrænkeligt Mønster for Samtid og Efterverden, den ædle og høibaarne Christian af Ahlefeldt, som efter en kort, men hæderlig Bane segnede i Graven, i Livets fagre Vaar, og med sin herlige Aand ilede forud for Aarenes langsomme Gang. Dette herlige Væsens dyrebare Levninger nedlagdes i dette Gjemme

Perillustris et excellentissimi herois Dni Johannis ab Ahlefeld
Hæreditarii in Glorup et Catherinenberg S. R. M. Daniæ
et Norvegiæ primi quondam a belli duce militiæ præfecti et
Legionum eqvestrium chiliarchæ anno proxime elapso defuncti
Moestissima vidua
Sed pars major et quæ sepeliri nescia sua se integritate
Commendat seculo id a virtute conseqvuta quod a numero
Annorum frustra
Exspectandum
Natus Glorupi MDCLXXIII.
Denatus Hafniæ MDCCXCV.
Vixit Ann. XXI Mens. II D. 10.
O. Worm."

Paa Laaget af den anden Daase staaer:

„Liig = Text.

Die Weisheit habe ich geliebet und gesucht von meiner Jugend auff, und gedachte mir sie zur Brauth zu nehmen, denn ich habe ihre Schöne lieb gewonnen. Sie ist herrliches Adells, denn ihr Wesen ist bei Gott, und der Herr aller Dinge hatt sie lieb."

For Hovedenden af Kisten sees det ahlefeldtske Vaaben med følgende Underskrift:

„Herr Herr Christian von Ahlefelt
Dessen Seele Gott gnädig sey."

---

af den utrøstelige Moder Anna Rumohr, (den høistbedrøvede Enke efter den berømmelige og udmærkede Helt Hans af Ahlefeldt, Arveherre til Glorup og Cathrinenberg, forhenværende Kongelig Dansk og Norsk Generallieutenant og Chef for et Kavalleriregiment, hensovet i det sidstforløbne Aar). Den bedre Deel, som Graven ei omslutter, straaler i den Herligheds Glands, der er en Frugt af Dydens, ei af Aarenes Tal. Født paa Glorup 1673, død i Kjøbenhavn 1795. Han naaede en Alder af 21 Aar 11 Maaneder og 10 Dage.

Paa Kistens Sider ere Vaabnerne af den Afdødes Ascendenter anbragte saaledes, at de fædrene Aner staae paa høire, de mødrene paa venstre Side, begge i en horizontal Linie. Det første Vaaben paa høire Side er hans Faders, hvorunder staaer:

„Vatter Herr Hans v. Ahlefelt auf Glorup und Cathrinenberg. Ihro Königl. Mayst. zu Dennem. Generallieutenant auch Obrister über ein Regiment zu Pferde."

Derpaa følger hans Farfaders og Farmoders Vaabener med følgende Underskrift:

„Grosvatter Herr Hans v. Ahlefelt auf Stendorf und Rüchel Erbherr. Grosmutter Frauw Margareta v. Ahlefelt geb. v. Buchwalt aus Mugsfelde."

Dernæst hans Farfaders Faders og Moders Vaabener, hvorunder læses:

„1ster Eltervatter Herr Friderich v. Ahlefelt, Hochfürstl. Anibtmann zu Apenrade auf Sestermühe, Sergard, Stendorf und Arlewat Erbherr. 1ste Eltermutter Frauw Catharine v. Ahlefelt geb. Rantzauin aus dem Hause Breitenburg."

Paa det næste Vaabenskjold sees hans Farmoders Faders og Moders Vaabener med følgende Underskrift:

„2ter Eltervatter Herr Hans v. Buchwalt auf Muggesfelde und Ohrt Erbherr. 2te Eltermutter Frau Abel v. Buchwalt geb. v. der Wisch aus Glasauw."

Det sidste Par Vaabener ere hans Farfaders Farfaders og Farmoders, under hvilke staaer:

„Obereltervatter Herr Hans v. Ahlefelt, Ritter, Königl. Dennem. Feltmarschalck auf Sestermühe und Segarn Erbherr. Obereltermutter

Fraw Dorothea v. Ahlefelt geb. v. Ahlefelt aus dem Hause Seegarten."

De mødrene Aner paa Kistens venstre Side ere ordnede saaledes: nærmest den Afdødes Hoved er hans Moders Vaaben; derunder staaer:

„Mutter, Fraw Anna v. Ahlefelt geb. Ruhmorin aus dem Hause Roest."

Dernæst hans Moders Faders og Moders Vaabener med følgende Underskrift:

„Grosvatter Herr Heinrich Rumohr auf Roest, Tostorff Erbherr. Grosmutter Fraw Ida Rumohrin, geb. Brocktorffin aus dem Hause Windebüh."

Nu følge hans Morfaders Faders og Moders Vaabener, hvorunder læses:

„1ster Eltervatter Herr Kay Rumohr auf Roest und Tostorff Erbherr. 1ste Eltermutter Fraw Elisabeth Rumohrin geb. Rantzauin aus dem Hause Schinckel."

Dernæst hans Mormoders Faders og Moders Vaabener med følgende Paaskrift:

„2ter Eltervatter Herr Detleff Brocktorff auf Windebüh und Altenhoff Erbherr. 2te Eltermutter Fraw Margareta Brocktorffen geb. Blumen aus dem Hause Horsdorff."

Endelig hans Morfaders Farfaders og Farmoders Vaabener, hvorunder:

„Oberelterватter Herr Asmus Rumohr auf Roest, Rundhoff, Düttebüll und Tostorff Erbherr. Obereltermutter Fraw Margareta Rumohrin geb. Rantzauin aus dem Hause Ahrensburg."

For Kistens nederste Ende er anbragt et af Tin støbt Brystbillede af den Afdøde, ovenfor hvilket læses følgende Vers:

„In diesen Kasten ruht und lieget eingeschlossen
Herr Christian aus dem Stamm v. Ahlefelt entsprossen
Ein werter Musensohn, ein Frischer Junger Held
Den Mavors Ihn schon hatt zu seinem Dienst bestellt,
Er war uns eine Bluhm, mit Ehr und Ruhm geziert
An netter Schönheit schön, hat aber kurtz floriret
Nach gottes Raht und Schlüs, doch solt sein Tugendschein
Im stetem Angedenck für unsern Augen sein."

Den anden Metalkiste i Capellet, ligefor Indgangen, gjemmer Stovet af Anna Rumohr. Ogsaa paa denne ere anbragte tvende Daaser, hvis oprindelige Bestemmelse vi ikke have kunnet erfare; paa Laaget af den øverste af disse læses:

„Hierin Ruhet
der Körper der weiland hochwohlgeborne Frauw Fr. Anna Ahlefelt geb. Rumohrin, General-Leutnantin und Frauen auff Glorup, Cathrinenberg und Anhoff, welche gebohren auf dem hochadelichen Hoff Roest Anno 16 — — und in ihrem Erlöser seelig verschiden Anno — — —"

Paa Laaget af den anden Daase staaer:

„Tim. IV. v. 7. S.
Ich habe einen guten Kampff gekämpffet, ich habe den Lauff vollendet, Ich habe Glauben gehalteu. Hinforth ist mir beigelegt die Krone der Gerechtigkeit, welche mir der Herr an jenem Tage der Gerechte Richter geben Wirdt, nicht mir aber alleine, Sondern auch allen die seine Erscheinung lieb haben."

Paa denne Kiste ere det samme Antal Vaabener anbragte paa samme Maade som paa den forrige. For Kistens Hovedende er Anna Rumohrs Vaaben, hvorunder staaer:

„Fraw Anna Ahlefelt, geb. Rumohrin aus dem Hause Röest, dessen Seele Gott gnädig sey."

Paa Kistens høire Side følge nu først hendes Faders og derpaa hendes øvrige fædrene Aners Vaabener, indtil hendes Farfaders Fader og Moder incl. de samme, som vi nylig saae paa den venstre Side af hendes Sons Kiste, som dennes mødrene Aner, med de samme Underskrifter. Dernæst hendes Farmoders Faders og Moders Vaabener, hvorunder: 2ter Elter Vatter Herr Otto Rantzauw auf Schinckel Erbherr. 2te Elter Mutter Fr. Dorothea Rantzauen geb. Buchwalden." Det sidste Vaabenskjold paa denne Side viser Rumohrs og Sehesteds, nemlig Fru Annas Farfaders Farfaders og Farmoders Vaabener med Underskrift:

„Ober Elter Vatter Herr Henning Rumohr auf Roest, Rundhoff und Düttebüll Erbherr. Ober Elter Mutter Fr. Eibe Rumohrin geb. Sehestetin."

Paa venstre Side af Kisten ere de mødrene Aners Vaabener; nærmest ved den Afdødes Hoved hendes Moders, hvorunder staaer:

„Fraw Fr. Mutter Ida Rumohrin geb. Brocktorffin aus dem Hause Windebüh;"

derpaa hendes Mormoders og Morfaders, med Paaskrift:

„Gros Mutter Fraw Margareta Brocktorffen geb. Blumen aus dem Hause Hornstorff. Gros Vatter Herr Dettleff Brocktorff auf Windebüh und Altenhoff Erbherr;"

dernæst Morfaders Moders og Faders, hvorunder læses:

„1ste Elter Mutter Fraw Magdalena Brocktorffen geb. von

der Wischen. 1ster Elter Vatter Herr Henrich Brocktorff auf Windebüh und Altenhoff Erbherr."

Derpaa følge Fru Annas Mormoders Moders og Faders Vaabener, med Underskrift:

„2te Elter Mutter Fraw Elisabeth Blumen geb. Rantzauen. 2ter Elter Vatter Herr Ditterich Blum auf Hornstorff Erbherr;"

og endelig hendes Morfaders Farmoders og Farfaders Vaabener, hvorunder:

„Ober Elter Mutter Fraw Margareta Brocktorffen geb. Rantzauin aus Neverstorff. Ober Elter Vatter Herr Dettleff Brocktorff auff Gaartz, Windebüh, Rosenhoff Monhagen von Bürau Erbherr. *)

4.

Gulvet i Capellet er belagt med tavlede Fliser og blev omlagt i Aaret 1833, da der foretoges en Hovedreparation med denne Begravelse. Ved denne Leilighed bleve ogsaa de

---

*) Paa disse to Kister ere Anevaabnerne altsaa anbragte i følgende Orden:

Heire Side:

ved Kistens Hovedende: Fader-FF&FM-FFF&FFM-FMF&FMM-FFFF&FFFM

Venstre Side:

den Afdede: Moder-MF&MM-MFF & MFM-MMF & MMM-MFFF & MFFM.

dog med den Undtagelse, at paa Fru Annas Kiste ere hendes m o d r e n e Aners Vaabner ordnede saaledes, at Qvindevaabnerne staae paa heire Side af Mandsvaabnerne paa hvert Skjold.

oven beskrevne Metalkister afpudsede, Væggene glattede med Kit og marmorerede, saa at de nu have Udseende af Marmor. 14 smaae Sorgefaner omkring de forhen beskrevne Anevaabner paa Monumentet bleve ogsaa nedtagne, da de vare saa forældede, at de neppe kunde hænge sammen. Endnu hænge under Loftet en Sørgefane af sort Floiel med Sølvfryndser, Hans v. Ahlefeldts Navn i dobbelt Træk tilligemed Aarstallet 1694, og en Fane af hvidt Atlask med Guldfryndser om; i Midten af denne sees det ahlefeldtske Vaaben, omkring hvilket er følgende Indskrift:

„— — — — — — — — — — — — — — — — — — *)

**) Memoriam viri quem fama vetat mori est illustrissimi domini Hans ab Alefeld locum tenentis Generalis, sub auspiciis sacratissimorum Daniæ regum Frederici III et Christiani V militantis, domini in Glorup et Catrinenberg, qvi corpus suum genetrici terræ, animam coelituum sodalitati, Gloriam posteritati transmisit, quænam sint fortia ejus facta tot tantique reges loquuntur, quibus invictum adversus pericula animum ostendit. Cujus manibus ut nunc pie precemur jus fasque deposcunt. Quiescant ergo in pace clari cineres ducis. Natus MDCXX: qui ut aliis quietem per [generosa facinora pararat

---

*) Den første Linie sees ikke, da den er omviklet Stangen.

**) Minde om den navnkundige og berømmelige Herre Hans Ahlefeldt, Generallieutenant i dansk Tieneste under de høilovlige Konger Frederik den Tredie og Christian den Femte; Herre til Glorup og Cathrinenberg. Hans Legeme sank i Jordens Moderskjød, hans Aand steg op til de himmelske Boliger, hans Berømmelse bevaredes for

nunc ætheris scalam conscendit; denatus MDCXCIV: die XXIV: Junii. Collauda Lector heroem et ambula! Anna ex nobilissimæ antiquitatis familia de Rumohr conjugi amantiss. moestiss. p. (osuit).

Efterverdenen. Hans Bedrifter prises af Konger og Fyrster, hvem han gav Prover paa sit i Farer urokkelige Mod. Opsender fromme Bønner for hans Sjæls Ro. Fred over den Herliges Aske! Født 1620 hester han nu i de himmelske Boliger Lønnen for den Rolighed, han ved sin ædle Daad forskaffede Andre. Han henslumrede d. 24 Juni 1694.

Priis, Læser! denne Helt og gak bort med Fred! Anna, af den gamle adelige Slægt Rumohr, satte i sin dybe Bedrevelse dette Minde for den elskede Ægtefælle.

Femte Afdeling.

St. Knuds Kirkes sydlige Sidegang og Kong Hans's Familiebegravelse.

Første Afsnit.

Mindesmærker og Begravelser i den sydlige Sidegang.

II.

Fra det Ahlefeldtske Capel til Consistoriet.

1.

Udenfor den Ahlefeldtske Begravelse findes i den sydlige Kirkemuur indsat en Liigtavle over **Dr. Jens Bircherod** med følgende Indskrift:

„Vir Nobilissimus, Amplissimus & Eminentissimus D. Doct. Janus Bircherodius natus est Othiniæ 15 Jan. 1658. Patrem habuit Virum Celeberrimum & Pl. Reverendum Doct.

---

*) Paa Dansk: Den heifornemme, anseelige og heiærværdige **Dr.** Jens Bircherod er født i Odense d. 15 Jan. 1658. Hans Fader var Heiærværdige **Dr.** Jacob Bircherod, Professor i Theologien og

Jacobum Bircherodium in Othin. Gymnasio S. S. Theol. & Lingv. Hebr. Professorem & in Collegio Consist. Assessorem. Matrem primariam Matronam Sillam Risbrich. Post locata domi melioris fundamenta eruditionis Scholæ publicæ & postea Gymnasio heic traditus, ubi cum ingeniis commilitonum, cum votis Docentium, imo cum Parentum desideriis feliciter certans in album Studiosorum elatus est Hafniæ anno ætatis 16. Huc intromissus non seculi sectatus est affanias, sed solidiorem in Theologia Lingvisque Orientalibus cognitionem arsit, qvarum vasta latifundia, immenso redempta labore, intra suum, nihil transmittens, condidit cerebellum felicitate tanta, ut juvenem imberbem in his versatissimum sacris stuperent etiam apud exteros barbati viri, liberalium studiorum ipsius variæque doctrinæ admiratores. Reduci in patriam anno 1682 è manu Spectabilis Decani summa ipsi conferebantur Philosophiæ ornamenta. Anno seqvente Communit. Reg. Præpositus factus & proximè subseqv. Lingv. Hebr. Professor Ordinarius omisit hcic nihil, qvo suam

---

det hebraiſke Sprog ved Odenſe Gymnaſium og Aſſeſſor i Conſiſtorium, hans Moder den velfornemme Danneqvinde Sille Risbrich. Efterat han i ſine Forældres Huus havde lagt Grunden til Lærdom, blev han ſat i den herværende offentlige Skole og ſenere i Gymnaſiet; hvor han i at kappes med begavede Medſtuderende hverken lod ſine Lærere eller ſine Forældre Noget tilbage at ønſke. Derfra dimitteredes han i ſit 16 Aar til Kjobenhavns Univerſitet, hvor han ikke jagede efter verdslig Tant, men med brændende Iver lagde ſig efter grundig Kundſkab i Theologi og oſterlandſke Sprog, i hvilke Videnſkaber han ſnart, ved overordentligt Arbeide og lykkelige Evner, erhvervede ſig ſaa vidt omfattende Indſigter, at ſelv prøvede Mænd i Udlandet forbauſedes over Ynglingens Forfarenhed i disſe Helligdomme, idet de tillige beundrede hans videnſkabelige Dannelſe i Almindelighed og hans Lærdom i forſkjellige Retninger. Efter ſin Hjemkomſt Aar 1682 modtog han af Decanus den philoſophiſke Doctorværdighed, blev i det følgende Aar Provſt ved Communitetet, og

adornaret Spartam Bircherodius, cum oneri tanto pares haberet humeros; ne autem curis, qvibus non assveverat, succumberet oeconomicis, devolvebat easdem providè satis in Virginem Nobilissimam Sostratam Bartholinam Alberti Filiam, cum qva anno 1690 matrimonium conjunxit & per annos 18 sine prole vixit, sed prudenter, placide, honestè & amicè vixit 1692 primum in Academia Eqvestri & itidem in Universitate Hafniæ Professionem obtinuit Theologicam. Hinc ipsum ad se pellexit Alburgum Cimbrorum, cum anno 1693 ejusdem Diæs. Episcopus sit creatus, & anno 1697 summis in Theologia honoribus ornatus, stationi huic sacræ masculo animo, pio zelo, cura sollicita, integritate incorrupta, auctoritate moderata & nulli superanda industria annos 15 sanctè præfuit, qvi Præpositos 12, Pastores 98 & sex ordinavit Rectores. At mortalem fuisse Virum tantum testatus est eheu! dies 22 Nov. anni 1708, qvo mundo se subduxit inserendus Olympo. Memoriæ & meritis beati Conjugis hoc monumentum hic poni curavit relicta vidua, qvæ apud

---

i det næstfølgende ordentlig Professor i det hebraiske Sprog: — en Post, han var fuldkommen voxen og som han Intet forsømte for at gjøre al Ære. Men for ikke at overvældes af Huusholdningssorger, som han ikke var vant til, overdrog han dem velbetænkt til velfornemme Jomfru Søster Bartholin Albertsdatter, med hvem han giftede sig Aar 1690 og levede, uden Børn, i 18 Aar et forstandigt, roligt, hæderligt og kjærligt Ægteskab. 1692 blev han først theologisk Professor ved Ridderakademiet [i Kjøbenh.] og ligeledes ved Kjøbenhavns Universitet, hvorfra Jylland lokkede ham til sig, idet han Aar 1693 blev udnævnt til Biskop i Aalborg Stift. 1697 blev han Doctor i Theologien. Med mandig Aand, from Iver, samvittighedsfuld Omhyggelighed, ubestikkelig Uegennyttighed, Maadehold i Brugen af sin Myndighed og uovergaaelig Flid forestod han sit hellige Embede i 15 Aar, i hvilken Tid han ordinerede 12 Provster, 98 Præster og 6 Rectorer. Men at ogsaa saa stor en Mand var dødelig, derom vidnede d. 22 Novbr. Aar 1708, paa hvilken Dag han sagde

nos post obitum mariti piè & caste vixit ad ann. ætat. 58, qvo placidè exspiravit, mortem non timens, sed adventantem spe melioris vitæ & resurrectionis futuræ ad os et pectus ipso resurrectionis Christi festo Ao. 1717 svaviter pressit & ne turbarentur demortuorum ossa ducentos thaleros huic templo legavit. Umbras adorat venerabundus qvi hæc scripsit L. Luja in Regio Othinensi Gymnasio Philosoph. P.

Paa dette Monument ſees fire Vaabenſkjolde: overſt paa høire Side Birchherods, ſaaledes ſom det ovenfor S. 126 er beſkrevet; over dette Vaaben ſtaae følgende Bogſtaver: **S. D. I. B. F.** ɔ: „ſal. Dr. J. Birchherods Fædrene." Nederſt paa ſamme Side er Risbrichs Vaaben: over dette Vaaben ſtaae Bogſtaverne **S. D. I. B. M.** ɔ: „ſal. Doctor J. Birchherods Modrene." Paa venſtre Side af Stenen ſees overſt Bartholins Vaaben, ſom i Adelslexicon, over hvilket Bogſtaverne: **S. F. S. B. F.** ɔ: „ſal. Fru Søſter Birchherods Fædrene;" i nederſte venſtre Hjørne et Vaaben: en Blomſt i Hjelmen og paa Skjoldet; over dette ſtaae Bogſtaverne: **S. F. S. B. M.** ɔ: ſal. Fru Søſter Birche=

---

denne Verden Farvel, for at optages blandt de Salige i Himlen. Hans efterladte Enke lod dette Mindesmærke ſætte til Erindring om ſin høitfortjente ſalig Mand, efter hvis Død hun levede iblandt os et gudfrygtigt og dydigt Levnet indtil ſit 58 Aar, da hun blidelig hensov uden Frygt for Døden. Blidt trykkede hun den, da den nærmede ſig paa Chriſti egen Opſtandelsesdag, til ſin Mund og ſit Bryſt, i Haab om et bedre Liv og om Opſtandelſen; og for at de Afdødes Been kunde hvile i Fred, legerede hun 200 Rdlr. til denne Kirke. Den, ſom ſkrev dette, L. Luja, Profeſſor i Philoſophie ved det kongl. Gymnaſium i Odenſe, holder de Afdødes Skygger høit i Hæder og Ære.

rods Modrene. Søster Bartholin var en Datter af Mag. Albert Bartholin, Rector i Frederiksborg, død 1663, og Karen Bartholomæusdatter, hvis Fader, Bartholomæus Haagensen, var Kjøbmand i Kjøbenhavn. (Gjessing 2, Stamt. over Fam. Bartholin) Denne Dr. Jens Bircherod var en Broder til Birgitte Bircherod, hvis Epitaphium i Choret vi forhen have omtalt. Det er hans Samling af othinienſiske Indskrifter med Noter, vi saa ofte have havt Leilighed til at anføre i denne Bog. Om hans Levnet giver Indskriften tilstrækkelig Oplysning; men den omtaler naturligviis ikke de Ubehageligheder, hans vistnok uforsættelige Feil ved den berygtede thistedske Besættelseshistorie paadroge ham. Han blev af Høiesteret idømt en Mulkt af 1000 Rdlr. i denne Anledning.

Ifølge Kirkens Begravelsesprotocol er den til dette Monument hørende Begravelse beliggende lige underneden, langs med Kirkens sydlige Muur, henimod Trappen op til Pulpituret; den er bedækket med Kuglehvælving og indeholder 1 Kiste. For de til denne Begravelses Vedligeholdelse legerede 200 Rdlr. er en Fundats af 24 Febr. 1713. *)

2.

Ved Siden af den forrige er en Steen i Muren over Barbara Landorph, født d. 7 Jan. 1653, en Søster til Mag. Knud Landorph; øverst paa den sees 3 Baabe-

*) Hoffmann 5 Tom. S. 112.

ner: i Midten Landorphs, som vi forhen have omtalt; i Vaabenet paa høire Side er i Skjoldet en Blomst og paa Hjelmen en halv, mod Venstre opspringende, Enhjørning; i det paa venstre Side sees et Crucifix. Stenen har følgende Indskrift:

„Her hviler den fromme Matrone Barbara Landorph, som leved i Egteskab i 17 Aar med Professor Lorents Edinger og med Professor Elias Naur udi 3 Aar efter 3 Aars Enkesæde. For Gud var hun en ret Christen, for sine Mænd en dydefuld Hustrue, for sine Børn og Sydskende en from og forsiunlig Moder og Syster. Hendes exemplare Lif kroned Gud med en salig Død Aar 1697 udi hendis Alders 44 Aar.

Saa sover den dydige Qvinde,
Som vidste paa Dyder at spinde.
Hun var tvende Gange Brud,
Men er nu Jomfru hos Gud."

Mag. Lorents Edinger var født i Kjøbenhavn 1631 og deponerede 1647. Efterat have reist udenlands i 3 Aar blev han Rector ved Slagelse Skole og 1672 Professor i Græsk og Mathematik ved Gymnasiet i Odense; han døde d. 5 Apr. 1691.

Mag. Naur, født i Naur Præstegaard d. 17 Febr. 1650, kom fra Holstebro Skole til Odense Gymnasium, blev 1671 Student og 3 Aar derefter Hører ved Odense Skole. Senere blev han først Conrector og 1687 Rector, hvilket Embede han nedlagde 1694. I Aaret 1711 blev han, fra Professor i det græske Sprog, Prof. i Hebraisk og tillige Lector i Theologie. Han døde d. 6 Mai 1728 efterat have været ansat som offentlig Lærer ved Odense Skole og Gymnasium i 54 Aar; første Gang var han gift med Mar-

grethe Erichsdatter, Enke efter Mogens Mule, som havde to Børn: Erick Mule, som blev Professor ved Odense Gymnasium, og Anna Mule, som blev gift med Mag. Thomas Broderus Birckerod. Naurs tredie Kone var Pernille Mule, en Datter af Raadmand Niels Mule; hun overlevede ham og sad i mange Aar Enke. Hendes Grav er, ifølge Kirkens Begravelsesprotocol, beliggende lige for Chorets sydlige store Pille $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 3 Al. bred og indeholder 1 Kiste.

Ligefor det sidstomtalte Epitaphium hænger i Gangen en Lysekrone med følgende Indskrift:

„Denne Lysekrone, som Lector og Professor Elias Naurs Enke, Pernille Mule, havde tiltænkt S. Knuds Kirke, har Arvingen Birte Marie Fabricius, sal. Giertz Giortzens, til samme Brug givet og bekostet, samt til samme med Voxlius at forsiune, saa og Familiens Gravsted so at vedligeholde, henlagt og skenket til Kirken en Capital af et Hundrede Rixdaler at betale efter hendes Død, da hun i levende Live selv besørgede sligt af eller istedetfor Renten Ao. **MDCCLVII die Sancti Martini**

C. L. S. G. F. D.

3.

Foran Indgangen til den Ahlefeldtske Begravelse findes i Gulvet en Liigsteen mærket 1753 **R** — med følgende Indskrift:

„Herunder hviler Borgemester Otto Knudsen Seeblad, som døde Aar 1631 tilligemed sin første Hustrue Birgitte Lauridsdatter, og siden Abigael Hasebarth, som døde 1667 udi sin Alders 72 Aar."

Underneden er langs med Chorets Muur Familien See=

blads Begravelse, som 1779 blev belagt med nye Bjelker paa Kirkens Bekostning. I denne Begravelse skal senere en Assessor Langsteds Liig være nedsat.

Liigstenen over samme er en af de ved Restaurationen 1753 oversatte, forkortede og omhyggede. En Afbildning af det oprindelige Monument findes blandt de bircherodske **Monumenta Othiniensia**, ifølge hvilken Indskriften lod saaledes:

„D. O. M. S.
Ottoni Canutio
Consuli urbis patriæ amplissimo
nec non
uxoribus eius dilectis
Brigittæ Laurentii filiæ
et
Abigaeli Hassebart,
Rarissimi exempli matronæ, animi materni
Aviæ, nepotes ingentium meritorum exiguum
H. M.
Posuerunt Ao. 1670.
Ille patricio statu editus Othiniæ An. MDLXXV
D. XXII Maii, Consulatum adeptus An. MDCXXII
Decessit ibid. An. MDCXXXI d. XIII Sept.
Abigael patre Doct. Jacobo Hassebart regis
Christiani IV Archiatro An. MDXCVI d. V Januar.
Hafniæ prognata An. MDCXIII d. X Oct.
Marito tunc senatori virgo Othiniæ nupta
Mater V. liberorum facta, sanctissima morte
obiit d. XXVII Dec. An. MDCLXVII viduitatis
XXXVIII cum LXXII vitæ Annos explesset
minus IX d. et VII hor." *)

---

*) Otto Knud høiberligst Borgermester i sin Fødeby samt hans ældste

Under denne Indskrift ere tre Skjolde; det midterste, Mandens, har et opadvendt Blad; det paa høire Side, hans første Kones, en Tværbjelke, og det paa venstre Side, den anden Kones, er tværdeelt med en springende Hare i underste, en Haand fra Skyerne med et Skjæg i øverste Feldt (Hase-Bart!). Dette Monument er, ifølge Indskriften, bekostet af Børnebørnene, altsaa ogsaa af Borgermester Thomas Broder Risbrigs Børn, der ville blive omtalte ved denne Families Monument i den midterste Gang.

Familien Seeblad, engang høit anseet i Odense, hænger desuden sammen med flere anseelige Slægter, deriblandt ogsaa med Mulerne; det vil derfor maaskee ikke ansees upassende her at berøre disse Familieforhold, saaledes som de fremgaae blandt andet af et Par Monumenter, der fordum fandtes i Graabrødre og Frue Kirker, og som vi nu kun kjende af Brødrene Bircherods ofte omtalte Tegninger og Anmærkninger. I Graabrødre Kirke laa en Steen med

---

Husfruer Birgitte Larsdatter og Abigael Hasfebart, sjeldent Mønster paa en Kone, Bedstemoder med moderligt Hjerte, have Børnebørnene sat dette lidet Mindesmærke om store Fortjenester, Aar 1670. Født i Odense af adelig Herkomst, Aar 1575 d. 22 Mai, opnaaede han Borgermesterembedet Aar 1622, afgik sammesteds 1631 d. 13 Sept. Abigael — Faderen Doctor Jacob Hasfebart, Kong Christian den Fjerdes Archiater — født Aar 1596 d. 5 Januar, i Kjøbenhavn; som Jomfru gift Aar 1618 d. 10 Oct., i Odense, med sin Ægtefælle, dengang Raadmand; blev Moder til 5 Børn; henvandrede ved en hellig Død d. 27 Decbr. Aar 1667, i sin Enkestands 38te Aar, da hun havde fyldt 72 Leveaar mindre 9 Dage og 7 Timer.

Billeder og Indskrift, der viste, at under den var begraven Knud Jørgensen (Seeblad), Borgermester i Odense, død d. 20 Oct. 1580, tilligemed sine to Koner Maren Mules-datter, død 1545 og Karen Richartsdatter, død 1579. Den førstnævnte Kone var en Datter af den Borgermester Michel Mule og Hustru Anne (efter Vaabenet en Bang), der ligge begravne i Frue Kirke, og hvis Liigsteen findes blandt Bircherods Tegninger, hvorfra den er gaaet over i Tillægget til Nyerups antiq. Reise i Aarhuus Stift. Michel Mule døde 1537, hans Enke 1569; deres Søn Jens Mule, død 1565, hviler i samme Grav som Forældrene. Fra dette Ægtepar nedstamme de Muler, vi senere faae Leilighed nok til at omtale. Borgermester Knud Jørgensens Sønner vare Otto Knudsen (Seeblad), ved hvis Monument i St. Knuds Kirke vi her staae, og, uden Tvivl, Richart Knudsen, Raadmand i Odense, død 1625, d. 22 April, og begraven i Graabrødre Kirke. Denne Sidstnævnte var gift med Lisbeth Olufsdatter Bager, død 1638 og begraven sammesteds, Datter af den berømte grundrige Raadmand Oluf Bager i Odense. Deres Søn var Knud Richartsen, Rector i Odense Skole, over hvem følgende Epitaphium fordum fandtes i St. Knuds Kirke, uvist paa hvilket Sted:

„In domino moriens et Christi sangvine iustus. Effigies viri pietate docta M. Canuti Richardi Ottoniani, qui postquam recturam scholæ patriæ quadriennium fideliter gessisset ad beatos evocatus exuvias suas hic deposuit 6 Junii Anno 1621, æt. 27.

Ottoniæ natus mortalis corpore, mente,
Sangvinis ex partu carnea massa fui.

Ottoniæ mentem lustrali lotus in unda,
Spiritus in carnis morte renatus eram.
Ottoniæ prægnante renatus semine verbi
Justifici Christi mors mihi vita fuit.
Ottoniæ corpus nascendum pulvere sevi,
Ut redeam vivus corpore, mente, Deo.“ *)

Amico scripsit amicus et collega S. P. (Sveno Petræus o: Svend Pedersen, Conrector, efter Richardsen Rector i Odense Skole, siden Professor i Philosophien ved det nyoprettede Gymnasium.)

Ogsaa en Mindetavle, hvorpaa følgende Indskrift: „S. M. Knud Richardsen til hæderlig Amindelse hafver hans kiære Forældre opsat denne Tavle Anno 1622,“ — har været ophængt i St. Knuds Kirke over denne Rectors Grav. Han var født den 16 Januar 1595 og har uden Tvivl reist udenlands; i det Mindste ere hans to Skrifter: de Substantia disputatio metaphysica og: de generatione

---

*) „Den der doer i Herren er retfærdig ved Christi Blod.

Dette er Billedet af den fromme og lærde Mand, M. Knud Richardsen, født i Odense, der efterat han i fire Aar med Troskab havde været Rector for Odense Skole, bortfaldtes til de Saliges Boliger og nedlagde her sine jordiske Levninger d. 9 Juni 1621, i sin Alders 27 Aar.

Født i Odense, med Legem og Sjæl Døden undergivet, blev jeg ved den naturlige Fødsel Kjød; døbt i Odense, var jeg ved Kjødets Død en gjenfødt Aand; gjenfødt i Odense ved Ordets frugtbare Sæd var Christi, min Gjenløsers, Død mig Livet; i Odense nedlagde jeg det Legeme, der skal fødes, som en Sæd i Jordens Skjød, for levende paa Sjæl og paa Legeme at vende tilbage til Gud.

Dette skrev S. P., den Hedengangnes Ven og Collega over sin Ven.“

et corruptione rerum naturalium, begge udgivne i Vittenberg 1614 og 1615 i Qvart.

Borgermester Otto Knudsen Seeblads Børn af første Ægteskab vare, Knud Ottesen, Borger i Odense; Niels, der i sin Ungdom druknede i Hamburg; Magdalene, gift med Mag. Jacob Hasebart, Professor og Præst i Kjobenhavn samt Provst i Sokkelunde Herred; Catharina, gift med Povel Schinkel, Borgermester i Kjerteminde. Af andet Ægteskab havde han: Jacob Ottesen, Dr. med. og Læge i Aarhuus; Jørgen, Præst i Steenlose i Fyen; Carsten, død ung; Anton, Byfoged (?) i Odense (Othoniæ Prætor kalder Biskop J. Bircherod ham); Birgitte, gift med Thomas Broder (Risbrig) Borgermester i Odense, fra hvem Brødrene Bircherod, hvis Tegninger og Noter ere Kilden til disse Bemærkninger, nedstamme paa mødrene Side.

4.

Paa Pillen ligefor den sidst omtalte Liigsteen er hoit oppe et Monument over Justitsraad og Landsdommer v. Bergen, omkring hvilket sees adskillige smukke Festons og forgyldte Zirater; under samme staaer en Urne, og nedenved v. Bergens (i Skjoldet en femoddet Stjerne og et Anker og paa Hjelmen ligeledes en femoddet Stjerne) og Landorphs Vaabener af hvidt Marmor. Dette sidste Vaaben have vi allerede omtalt ved Landorphs Epitaphium i Choret. Indskriften lyder:

„Til Afmindelse efter Andreas v. Bergen, fordum Justice-Raad

og Lands-Dommer i Fyhn og Langeland, fød d. 23 Aug. 1682, død d. 8 Martii 1763 med hans Frue Karen Landorph, fød d. 20 Juli 1690, død d. 25 Julii 1761.

Nu samlede hos Gud efter 45 Aars kjerlig Ægteskab."

Som forhen meldt, har denne Familie skjenket Kirken et Sølv- og Messingfad til Daaben, og for dette Monuments Opsættelse erlagt en Kjendelse af 20 Rdlr. *) Begravelsen, hvortil Monumentet hører, er lige underneden; for Gravstedets Vedligeholdelse er til Kirken skjænket 100 Rbd. **) Efterat Arvingerne vare blevne underrettede om dens Brøstfældighed, men negtede at bidrage til dens Istandsættelse, blev den i Aug. 1798 fyldt med Jord. Over Graven ligger en Liigsteen mærket 1753 R.; dette synes at vise, at forend v. Bergen og hans Frue bleve begravne her, har her ligget en Liigsteen over andre Afdøde, hvilken ved Restaurationen er bleven behandlet som de fleste øvrige Monumenter. Nærmest ved denne omtaler Kirkens Begravelsesprotocol en liden Muld-Begravelse.

5.

Gaae vi nu hen til Opgangen til Choret fra denne Side, finde vi der i Gulvet en Liigsteen, der har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Hr. Cancellieraad Jens Dreyr til Raschenberg, ***) Kjøb- og Handelsmand her i Odense og hans tiære Frue Anne Elisabeth Hamans med deris Børn og Familie, som denne Begravelse tilhører."

---

*) Hoffman 2 S. 133.

**) Hoffman 2 S. 131.

***) Nu Stamhuset Juelsberg.

Begravelsen underneden er i den ene Ende $4\frac{1}{4}$ Al. og i den anden $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $6\frac{1}{2}$ Alen bred; den strækker sig over imod Kirkens Muur og indeholder 3 store, 8 smaae og i det ene Hjørne en muret Beenkiste.

6.

I Nærheden af denne, foran de herværende korte Mandsstole, er ogsaa ifølge Begravelsesprotocollen Byfoged Søren Borrings Begravelse; den er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, $3\frac{1}{4}$ Al. bred og indeholder en stor og en lille Kiste samt en Beenkiste.

7.

Vesten for Cancelliraad Dreyers Begravelse finde vi ligeledes i Gulvet en Liigsteen med følgende Indskrift:

„Denne Begravelse tilhører afg. Christen Hans Friis, hans Hustrue Lyche Jørgens Datter og deris Arvinger."

8.

Ved Siden af denne sees ligeledes en Liigsteen, hvorpaa staaer:

„Denne Begravelse tilhører afg. Raadmand Niels Muule og hans Arvinger."

Begge de to sidste Liigsteen ere mærkede: „1753 — R.," ved hvilken Leilighed de ere saaledes omhuggede og Indskrifterne mutilerede. Til den sidste Begravelse hører et paa Kirkens sydlige Muur ligeoverfor anbragt Monument, hvorpaa læses:

„Ved Døden afstildte udi i Livet, men neden denne Steen samlede efter Døden Handelsmand her udi Ottense Christen Lauritsen

Lee, fød udi Lee Anno 1615 d. 6 Martii, død udi Ottense Anno 1676 d. 29 Maii efter 13 Aars fornøielig og med 9 Børn velsignede Egteskab med gudelskende og dydædle Gunder Fogsdatter Wit, som udi Horsens Anno 1640 d. 27 Jan. begynte, og her udi Ottense Anno 1690 d. 10 Oct. fuldendte sit christelige Liv efter 11 Aars kiærlige Samling og 3 glade Børnefødseler udi sit andet Egteskab med høiagtbare og velfornemme Niels Mule, Raadmand og Handelsmand her paa Stædet, fød udi Weylbye Præstegaard her udi Landet Ao. 1647 d. 22 Sept. og døde Ao. 1712 d. 6 Maii.

Saa samles de igjen, der samlede i Live
Var udi Kiærlighed, huis Beene her skal bliue
I Fred, og deris Nafn i Æreminde staa
Hos os til deris Been igjen til Live faa."

Ovenover Indskriften sees tre Vaabener: i det paa høire Side en Mand holdende en Lee i Skjoldet og ligeledes paa Hjelmen; i det midterste en Engel med Palmegrene i Hænderne, og paa venstre Side Mulernes Vaaben som i Adelslex. 2 Tab. III No. 88: en halv Solv Ulv i Skjoldet og ligesaa paa Hjelmen.

9.

Paa høire Side af Denne sidder ligeledes i Muren en Steen med følgende Indskrift:

„Her hviler den af Gud elskede, nu hos Gud salige, ærlige og høitagtbare Handelsmand Andreas Lauritzen, som døde d. 12 Aug. 1764, er fød i Eilschow i Haarslef Sogn i Fyen. Hans Lærested i Kjøbmanschab her i Byen blef hans Nærested til hans Død. Hans første Egteschab var d. 10 Apr. 1695 med den gudfrygtige Alhed Maria Christensdatter Friis og varede i 11 Aar mindre 8 Uger til den 14 Febr. 1706, hvori hand aulede 9 Børn, 6 Sønner og 3 Døttre. Hans andet Egteschab scheede $2\frac{1}{2}$ Aar derefter d. 22 Aug. med den gudelschende Kirsten Mathisdatter von Westen, og

entes efter 30 Aars Forløb mindre 3 Maaneder og 3 Dage, d. 29 Apr. 1738, hvori han aulede 6 Børn, 5 Sønner og 1 Datter, og efterlod sin hjebedrøvede Enke, som denne Gravskrift haver ladet besørge, og blev siden ved Døden bortkaldet til Gud d. 21 Novbr. 1758 efter hun havde levet 71 Aar og 1 Maaned. Hand levede her gudelig og lever nu salig. Hand var i Verden, dog ikke af Verden. Hand elskede sin Gud, nu æres hos Gud. Hand troede paa Gud, nu beskuer Guds Trone.

Gak Læser bort og foer dit Levnet ligesaa,
Du efter Døden skal i Dommen vel bestaae.
Vive ut vivas.
70 Aar og 4 har jeg levet
I 2 Gange 20 Aar og 1 dertil er blevet
I dobbelt Ægteskab med 15 Børn forseet;
De 6 ere døde, de 9 i Live er adspredt.
I 29 Aar jeg Værge haver været
For dette Huus og Sted, hvor jeg min Sjæl har næret
Saa rigelig, at Gud den siden tog til sig
Saa mæt af dette Liv, som syg for Himmerig."

Denne Families Grav, hvori ogsaa Johan Frederik Kurrelbaum er nedsat, er underneden; Aabningen til den er tæt udenfor Døren til Consistorium og Begravelsen selv gaaer langs med Kirkens Muur under de der staaende korte Mandsstole; den er bedækket med Krydshvælving, 10 Al. 3 Tom. lang, 3 Al. bred og indeholder 6 Kister.

10.

Træde vi nu hen i Gangen, som fører hen til Consistoriet, saa see vi over Døren til samme et Epitaphium med et ret charakteristisk Maleri, der skal forestille Kjøbmand Knud Lauritzen med Hustru Anna Hasebart og deres Børn, bekostet af hendes anden Mand, Peder Pedersen Lerche.

I Baggrunden af Maleriet sees Jesu Forklarelse paa Bjerget, omgivet af de knælende Apostle; i Forgrunden staae Mand, Kone og Børn. Ovenover læses:

„Apoc. 22, 20. , Certe venio cito; amen obsecro, veni Domine Jesu!“

Underneden:

„Annæ Hasebart, Archiatro Regio *) Anno 1603. 3 Maii Hafniæ natæ, sanctitate morum excellenti matronæ, Petrus Petræus Lerche Conjugi primæ Dulcissimæ, lætorum tristiumqve annos 16 mens. 3 hebd. 3 et 2 D^{o} sine prole Consorti, hac in urbe, cum patria mortiferis foeda esset bellis, morte beata sibi præreptæ Anno 1658 - 30 Novem. ac principis mariti, civis clarissimi Canuti Laurentii, qvocum sociata ann. 18 transegit, exuviis junctæ H. M. P. Ann. Chr. 1668.“ **)

---

*) Denne Anna Hasebart var altsaa Søster til Abigael Hasebart, Borgermester Otto Knudsen Seeblads ovenfor omtalte anden Hustru. Hendes anden Mand P. P. Lerche, som har ladet Monumentet sætte, var Justitsraad og Assessor i høieste Ret og blev af Kong Christian den Femte nobiliteret. Han var tre Gange gift og døde 1683.

**) Aab. 22, 20. Ja, jeg kommer snart! Amen. Ja, kom, Herre Jesu!

Peder Pedersen Lerche satte dette Mindesmærke Anno 1668 over den ædle Qvinde Anna Hasebart, hans første elskede Hustru, der i 16 Aar deelte Medgang og Modgang med ham, uden at de havde Børn tilsammen. Hun var en Datter af Kongens Livlæge, født i Kjøbenhavn 3 Mai 1603 og død i Odense 30 Novemb. 1658, medens Fædrenelandet hjemsøgtes af den sørgeligste Krig. Herved mindes tillige hendes første Mand den hæderlige Borgermester Knud Lauritzen, med hvem hun levede i 18 Aar og hviler nu ved hans Side.

Begravelsen, som hører til dette Epitaphium, er nedenfor i Gangen, lige udenfor Consistoriedøren; den er 3½ Al. lang og bred og fyldt med Jord i Aug. 1798. Over samme er en Liigsteen, mærket 1753 — R., hvorpaa staaer:

„Denne Begravelse tilhører Anna Hasebart og hendes 1ste og 2den Mand, Knud Laursen og Peder Pedersen Lerche."

Den oprindelige Liigsteen over denne Grav, der ligeledes blev ødelagt ved den ofte omtalte Restauration, havde, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 89, følgende Indskrift:

„Hvor Omgiengelse er i Himmelen hveden vi ogsaa venter Frelseren Jesum Christum vor Herre, hvilcken skal forklare vor ringe Legeme, at det skal blive hans forklarede Legeme lig efter dend Kraft, som hand kand giore sig alle Ting underdanig. Under denne Steen hviler erlig og velact Mand salig Lauridts Knudsen Borger i Othense som blef dødelig stunget udi sin høire Side d. 8 Mai oc udi Christi sande Bekiendelse oc Paakaldelse hensovede d. 19 Mai oc levede i Egteskab med Marine Baggis Datter fød i Ribe.

Disligiste hviler her under den erlige oc velacte Mand Knud Lauritsen fordum Borger oc fornemme Handelsmand her udi Staden, som døde d. 9 Sept. Ao. 1640 oc levede udi Echteskab med den erlig dyderige oc gudfrygtige Qvinde Anne Jacobsdatter Hasebart i 18 Aar 10 Maaneder oc 14 Dage. Der hand levede her i Verden fra hans Fødselsaar 1589 oc til 1640 er da salig hensovet udi Herren i hans Alders 51 Aar. Gud give dem med alle Guds Udvalde en ærefuld og glædelig Opstandelse."

III.

Consistoriet, Mindesmærker og Begravelser i den øvrige Gang.

1.

Da vi nu befinde os ligefor Indgangen til Consistoriebygningen, der støder umiddelbart op til Kirkens sydlige Muur, saa ville vi, forend vi see os videre om i Kirken, betragte dette lidt nøiere. Det blev, som forhen meldt, bygget 1466 af Biskop Mogens Kraffe til et Capel, er lidt over 13 Al. langt, 11½ Al. bredt og har to Fag Vinduer ud til hver Side, imod Øst og Vest. Her staaer St. Knuds Kirkes Archiv, hvis ældste Document er fra 1542, og paa Væggen hænge Portraiter af Cancelliraad Peder Schmidt, Stifteren af det Lundegaardske Legat, Præsten Hans Egede og Hustru Gjertrud Rask, Dr. Morten Luther og Hustru Catharina von Bora, og Biskop Fr. Plum. Consistorict afbenyttes til Forsamlingssted for Fyens Stifts Geistlighed ved Landemodet; Stiftsprovsten og Sognepræsten for St. Knuds Menighed holder her Skriftemaal, og under Gudstjenesten i St. Knuds Kirke opholde Præsterne sig her, medens der synges.

2.

Træde vi nu atter ind i Kirken, see vi paa venstre Side af Consistoriedøren, paa Væggen, et Epitaphium af Marmor med følgende Indskrift:

„Herunder hviler Hr. Peter Eilschow til Marienlund ved Odense og Kjøbmand sammesteds, født i Odense d. 28 Januar 1713, døde d. 28 Oct. Ao. 1783. Hans kjære Hustrue, Mad. Anna Maria Becker, født udi Rutkiøbing paa Langeland d. 10 Juli 1719, døede d. 29 Aug. Ao. 1799. Til denne Begravelses Vedligeholdelse er givet til St. Knuds Kirke i Odense fem Hundrede Rixdaler.

Denne Kjøbmand P. Eilschow og Hustru A. M. Becker have foruden de store Gaver, som de skjænkede til St. Knuds Kirke, og som vi siden komme til nærmere at omtale, ogsaa legeret en Kapital af 6,300 Rd. Sølv til Lumbye Hospital, *) og stiftet de saakaldte Eilschouske Boliger i Odense, indrettede til Beboelse for 3 borgerlige Enker og 3 borgerlige Jomfruer af Odense og fra Landet, og som ere byggede paa det Sted, hvor forhen St. Knuds Klosters Lade har staaet, der paa Auctionen over det kongl. Rytterigods 1764 kjøbtes for 702 Rd.; disse 3 Enker og 3 Jomfruer nyde her ikke alene fri Bolig deres Levetid, men endogsaa hver et aarligt Tillæg af 30 Rd. **)

3.

Ere vi nu atter komne ind i Kirkens sydlige Sidegang, da træffe vi først paa en Begravelse, som tilhører Commerceraad og Borgermester Bless's Arvinger; den begynder ved Hjørnet af de korte Mandsstole, er 4 Al. 8. Tom. lang, $4\frac{1}{2}$ Al. bred, indeholder 4 Kister og er fyldt med Jord 1796.

---

*) Hoffman 5. S. 146.

**) Hoffman 5. S. 82.

4.

Lidt længere hen i Gangen sees i Gulvet en Liigsteen, mærket 1753 — R., hvorpaa staaer:

„Denne Begravelse tilhører sal. Borgermester Thor Hansen, hans Hustrue Margreta von Bergen, og deres Familie, som herunder hvile."

Begravelsen underneden er 3½ Al. lang, 5 Al. 3 Tom. bred og indeholder 4 Kister; 1786 blev den belagt med nye Bjelker. For dens Vedligeholdelse er til Kirken skjænket 100 Rd. Courant.*)

I denne Grav, ligefor Opgangen til Prædikestolen, hvile ogsaa de jordiske Levninger af Mag. Jacob Sperling, Sognepræst til St. Knuds Kirke og Stiftsprovst, og Hustru Hedevig Hansdatter, en Datter af Raadmand Johannes Borchensen og Karen Nielsdatter Bager. Mag. Sperling var født i Odense 1591, d. 19 Marts og døde 1658, 22 Febr. Hans Liigsteen, der nu ogsaa er forsvunden, havde, ifølge Birchcrods Notæ uberiores Pag. 90, følgende Indskrift:

„Virorum opt. et clarissimo,

M. Jacobo Joh. Sperling, cui Conrector- et Rectoratum eruditio, Professionem omne Sophiæ decus, Pastoratum primarium Religio, præposituram vigilantia, mortalitatem An. æt. 64 fatum dedere; atque coniugi Hedvigæ Johan. F., qvam mulierum decora propugnavere, oppugnatæ vero morte An. æt. 51. hoc monumentum p. hæredes.**)

---

*) Hoffman 6, Pag. 272.

**) Den fortræffelige og heitberømte Mand, Mag. Jacob Joh. Sperling — hvem Lærdom gav Conrectorat og Rectorat, Viisdoms hele

Imellem Mag. Jacob Sperling og daværende Borgermester i Odense, Otto Seeblad, var der opkommen en Rangstrid, og da hiin tilkjendegav dette for Biskop Hans Michelsen, svarede denne: „Hvo sig selv ophøier skal fornedres." Imidlertid vedbleve Stridighederne og Sperling skal have sagt til Seeblad: „Er I Mester over Borgerne, saa er I ikke Mester over Mesterne." Det i denne Anledning udkomne Kongel. Rescript af 8 Decbr. 1635 lyd saaledes:

„Christianus Qvartus &c.

For det første skal Biskoppen have sin Gang, og næst ham Provsten i Odense, derefter Lector og andre Professores Collegii Othenienſis, siden skal den ældste af de 2de underste Præster i Odense gaae med den ældste Borgermester, dog at Præsten gaaer ved høire Side, som tilbørligt er; efter dem den 3die Sognepræst i Odense med den anden Borgermester, dog at Præsten gaaer ved høire Side, som tilbørligt er o. s. v."

5.

Ligefor denne Begravelse sees paa Kirkens sydlige Muur et Epitaphium af Træ, hvorpaa er et godt Maleri, der forestiller Jesu Bespottelse. Ovenover Maleriet staaer:

„Es. 58, 8. Din Retfærdighed skal gaae for Dig, og Herrens Herlighed skal slutte effter dig."

Ynde Professorværdighed, Religion Sognekald, Aarvaagenhed Provsteembede, Skjebnen Dødelighed i hans 64de Aldersaar, Eftermælet Udødelighed og Hustru Hedevig Hansdatter, hvem Koners Ynder strede for, men bestridt af Døden i hendes 51 Aldersaar, have Arvingerne sat dette Mindesmærke.

Nedenunder:

„Herneden hviiler den høiagtbare og nu hos Gud salige Mand Thomas Balzar Freidthof, Raadmand her i Staden, fød i Herforth i Westphalen af fornemme Forældre Ao. 1640 d. 23 Decbr.; siden fremdrog sit Lif i gudelig Retsindighed og sluttede det med et saligt Endeligt Ao. 1691 d. 10 Juni i hans Alders 50 Aar 5 Maaneder 2 Uger og 3 Dage. Hans høybedrøvede efterlatte Hustrue den ærbaarne og gudelskende Matrone Magdalens Jacobsdatter Holst, hafver til sin salig Mands Ære minde ladet dette Epitaphium opsætte, som ogsaa her har besluttet sit Hvile- og Roested, til hvilket Gud forflyttede hende Ao. 1693 d. 5 Sept. i hendis Alders 63 Aar. Gud lade dem hvile og opstaae i deris Deel naar Dagene hafve Ende."

Den ligefor dette Epitaphium over Gangen hængende Lysekrone er skjænket Kirken af denne Familie tilligemed 100 Kroner til Lys. Paa Lysekronen er følgende Indskrift:

„Denne Liuse-Krone, som var tiltænkt og udlovet dette Gudshuus til Prydelse af høiagtbare og velvise Raadmand og Handelsmand her i Staden sal. Thomas Balthaser Freidthof og hans Hustru sal. Magdalena Jacobs Datter Holst, haver den sal. Qvindis efterlatte Kiæriste Niels Buckholt her over deris Begravelsested ladet ophænge Aar 1694. Hans Kiæriste Inger M. P. Grone Wold 1696.

Saalænge noget Lius paa denne Krone tændis
Skal deris Lyst til Gud og til hans Tempel kiendis
De selv evindelig skal for Guds Throne staae
Som klare Himmelblus med Ærens Krone paa."

Begravelsen underneden er $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 6 Al. 3 Tom. bred og indeholder 1 Kiste. 1796 blev den fyldt med Jord.

6.

Ligefor Pillen No. 3 er Borgermester August Martfeldts Begravelse, 3 Al. 20 Tom. lang, 4 Al. 10 Tom. bred og indeholder 1 Kiste; 1796 blev den fyldt med Jord

da hans dalevende eneste Datter, Madame Biering, ei kunde bekoste Istandsættelsen af samme.

I denne Grav nedsattes 1587 de jordiske Levninger af Biskop Niels Jespersen; hans Liigsteen, som blev ødelagt 1753, havde, ifølge Bircherods **Notæ uberiores** Pag. 92, følgende Indskrift:

„Mollia nec gelidum marmor premat ossa, nec illis
Terra gravis fuerit, qvos fovet ala dei.
Ala dei refovet qvos rupto carcere mortis
Mortis devictor suscitat atqve beat.
Nicolao Caspari Wibergio Cimbro Superintendenti Dioecesis Fionensis et uxoribus ejus dilectis Annæ Andreæ F. Slaglosianæ et Elisæ Johannis F. Othoniensi monumentum hoc positum est. Qvarum illa obiit Ao Dei 1582. Martii 5. ille vero Ao Dni 1587 Novemb. 22. Ano autem sui pastoratus 43. episcopatus 28. ætatis suæ 68; hæc deniqve Anno Domini 1623 die 30 mensis Martii Anno ætatis suæ 63. *)

7.

Næstefter følge nu tre Begravelser, der ere af eens Be=

---

*) Ikke betynge det kolde Marmor de muldrende Been, ei heller vorde Jorden en Byrde over dem, Guds Vinge omfatter. Guds Vinge omfatter paany dem, som, naar Dødens Fængsel er gjennembrudt, Dødens Overvinder opvækker og saliggjør.
Viborgenseren Niels Jespersen, Biskop over Fyens Stift, og hans elskede Hustruer, Anna Andersdatter af Slagelse og Else Hansdatter af Odense, er dette Mindesmærke opreist; af hvilke Hiin døde Aar 1582 den 5 Marts, han dernæst Aar 1587 den 22 Novemb. i sit Præsteembedes 43de, sit Bispedømmes 28de, sin Alders 68de Aar; endelig Denne Aar 1623 den 30 Marts i sin Alders 63de Aar.

skaffenhed: 3 Al. 20 Tom. lange og 4 Al. 10 Tom. brede. Den Første af disse kjøbte Forstander Holmer ved Auction 1755. 1810 bekostede Forstander Peter Holmer nye Bjelker til den og den 2 Decbr. 1822 blev den fyldt med Jord paa Kirkens Regning. Den Anden blev kjøbt ved samme Auction og tilhører Fru Kisbye; den Tredie, som slutter ved Hjørnet af Stolene, blev solgt fra Kirken, 3 Aar efter, den 3 Jan. 1758, for 140 Rd., til Fru Cancelliraadinde Thim.

8.

Ligefor Pillen No. 5 er tæt ved Kirkens Muur en Begravelse med Kuglehvælving, 4 Al. lang, $2\frac{1}{4}$ Al. bred og har ei været aabnet.

Ovenover denne Begravelse sees paa Kirkens Muur et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Ps. 37, 25. Jeg har iche seet en Retfærdig forladt eller hans Sæd leede efter Brød.

Herneden hviler salig Johannes Müller, fød til Peres i Meissen den 17 Apr. Aar 1669. Var Borger, Bundtmager og Kjøbmand her i Odense, hvor hand og døde d. 12 Juni 1725 i sin Alders 56 Aar, tilligemed sin elskelige Hustru, sal. Anna Hans Datter, fød i Odense den 8 Decbr. Aar 1671, døde sammesteds efter et 13 Aars ret Enkestede d. 20 Marti 1738 i sit Alders 67 Aar. Af deres 27 Aars kiærlige Ægteskab have de efterladt een Søn, Hr. Mathias Müller, Sognepræst i Taagerup og Thorslunde i Laaland, og to Døttre, Birgitta Maria og Martha Müller i Egteskab med Andreas og Lauritz Hyllerup, begge Borgere og Kiøbmænd her i Byen, hvilche samtlig de salige Afdøde til Ereminde haver ladet denne Steen opsætte og legered til fattige Enker 100 Rixdaler efter Fundatsens Formelding. Gen. 48 v. 21. Seer jeg døer, og Gud skal være med Eder.

Familien Hyllerups Begravelse, hvortil det sidstomtalte Epitaphium hører, er 4 Alen lang, 4½ Al. bred, med Bue over, og indeholder 5 Kister; Aabningen til den er i Gangen, imellem den 5te og 6te Pille.

Andet Afsnit.

Kong Hans's Familiebegravelse.

1.

Ligefor Kirkens nuværende Hovedindgang er i den sydlige Mur indsat et stort Steenmonument over Kong Hans, hans Dronning Christine, en Datter af Churfyrst Ernst af Sachsen, og deres yngere Son Franciscus.*) Det er

---

*) Næst egen gjentagen Betragtning af selve Monumentet, har Hovedkilden til ovenstaaende Beskrivelse været Hr. Conferentsraad Werlauffs grundlærde Afhandling: Monument over Kong Hans og Dronning Christina i St. Knuds Kirke i Odense. Kbh. 1827. Vi have troet for en stor Deel at burde give denne Forfatters egne Ord; og naar vi desuagtet, navnlig i Bestemmelsen af Vaabnerne, ere i et Par Punkter afvegne fra denne berømte Oldgrandsker, og desuden have ordnet Anerne noget anderledes, end han, maae vi henstille det til den kyndige Læsers Dom, hvorvidt dette er skeet med Foie. Hvad enkelte andre Afvigelser i Beskrivelsen angaaer, da grunde de sig paa en neiagtig Sammenligning imellem Monumentet selv og afd. Adjunct Hancks Tegning af det, hvorfra Hr. Confr. Werlauff er gaaet ud. Hancks Tegning er i væsentlige Punk-

en fiirkantet rødbruun gullandsk Marmorsteen, 6 Alen 9½ Tom. høi, 3 Alen 22½ Tom. bred, Billederne paa dette Monument bestaae af to Afdelinger: i den indre Fiirkant seer man de 3 kongelige Personer; den ydre Rand viser Kongens og Dronningens Anevaabener; Alt i halvt ophøiet Arbeide. Det indre Rum forestiller et Gravkammer eller Værelse, hvis Baggrund er lukket med et figureret Teppe, og fra hvis hvælvede Loft nedhænger i en Kjæde en ottearmet Lampe med ligesaamange brændende Flammer. Hvælvingen støtter sig paa begge Sider til Capitælerne af to Colonner, der springe halvt frem fra Afdelingens Ramme. I Spidsen af Hvælvingen

---

ter upaalidelig; især er Dronningens Figur feilagtig, hvilket uden Tvivl er Grunden til, at Cfr. Werlauff har antaget hendes Dragt for en Nonnedragt, da den dog umiskjendelig er den paa andre samtidige Monumenter hyppigt forekommende Matrone- eller maaskee rettere Enkedragt, og, paa Forgyldningen og Farverne nær, ganske den samme. som Dronningen bærer paa Altertavlen i Frue Kirke. Ogsaa er hendes Hovedsmykke en Krone, ikke en Krands. Her er Hancks Tegning saa meget mere vildledende, som han netop af dette Stykke har givet en særskilt Tegning i større Maalestok, hvilken man altsaa maatte antage for aldeles paalidelig, og som dog er meget feilfuld. Arabeskranden omkring de kongelige Personer er i Tegningen ikke til at gjenkjende; næsten ikke eet Træk er her rigtigt. Det er ingen Lysekrone, der hænger ned fra Loftet, hvilket har givet Cfr. Werlauff Anledning til at tænke paa en Gildestue, men en ottearmet Lampe med Flammer, ikke, som i Hancks Tegning, med Lysepiber, — ikke at tale om en heel Deel mindre Unøiagtigheder. Man har ogsaa et ældre, men urigtigt og alt Kunstværd manglende, Kobber af dette Monument, nemlig blandt Jacob Bircherods **Monumenta Othiniensia** (i Universitetsbibliotheket). Et Efterstik deraf findes i Tillægget til Resens Udgave af Christian den Andens Love.

er Kongens og Dronningens fædrene Vaabener sammenstil-lede; derunder de mødrene, adskilte, ligeover enhver af de vedkommende Personers Hoveder. Kongen er afbildet i en lang vid Kjortel, der naaer ham lige til Fødderne; hans Krone er lukket foroven, som om den indenfor Metalzira-raterne havde en Baret. Om Halsen bærer han en Kjæde af vexelvis forbundne taarnede Elefanter og Riddersporer, hvorunder hænge i en simplere Kjæde to Medailloner, den øverste forestillende Maria med Christusbarnet, den nederste med Christi tre Nagler. Han holder i sin venstre Haand Rigsæblet, der intet Kors har; i den høire Scepteret. Dron-ningen er i Matronedragt med en lukket Krone paa Hovedet og Scepteret i høire Haand. Disse Tegn paa hendes verds-lige Høihed gjøre det ei sandsynligt, at den Dragt, hvori hun her er fremstillet, skulde, som Nogle mene, være Franciscaner-ordenens, hvortil heller ikke Dragten selv giver Anledning. Prinds Franciscus, der ved sin Død næsten havde fyldt sit 14de Aar, er her afbildet som et Barn, formodentlig i Overensstemmelse med den Skik, man seer paa flere Liig-stene, at Børn, som fremstilles ved Siden af Forældrene, som oftest ere uforholdsmæssig smaa, hvorved man vel har villet tilkjendegive Forskjellen imellem deres og Forældrenes Alder. Dette er f. Ex. Tilfældet med en Liigsteen i St. Hans Kirke i Odense, hvor Claus Bryske, der faldt i en Tvekamp 1537, er afbildet som en halvvoxen Dreng ved Siden af sin otte Aar tidligere afdøde Fader Eiler Bryske til Dallund. Imidlertid har Prinds Franciscus her dog et lille Sværd ved Siden, hvis Greb vender nedad. Disse

Billeder af de kongelige Personer have desto større Interesse, jo sjeldnere Portraiter af dem ere. Af Kong Hans og hans Dronning har man, foruden dette nærværende, kun to Afbildninger, nemlig de paa Foden af Altertavlen i Vor Frue Kirke i Odense (der før var i Graabrødre Kirke og er udført efter Dronning Christines Foranstaltning) og de paa Stenen ved Opgangen til det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Ligheden imellem disse Billeder lade ingen Tvivl om, at det Hoved, man i de sædvanlige Afbildninger af de oldenborgske Konger finder betegnet som Kong Hans's, ikke er hans, hvorimod snarere det, der gjelder for Kong Christian den Førstes, tilhører ham, saa at en Forvexling af Fader og Søn synes at finde Sted. Kong Hans's Billede paa denne Steen er ogsaa derved mærkeligt, at det har Elefantkjæden, hvorved det afgiver et vigtigt Bidrag til Elefantordenens Historie.

2.

Den indre Afdeling af Monumentet er omgiven med en Bordt af høist phantastiske Arabesker, hvis ganske eiendommelige Figurer og Combinationer vanskelig kunne tydeliggjøres med Ord. — Den ydre brede Rand indeholder 16 Par Anevaabener, der skulle antyde Kongens og Dronningens 16 Aner, men hvorved Heraldikeren har gjort sig skyldig i betydelige Feil, saaledes som Hr. Conferentsraad Werlauff har viist i den anførte lærde Afhandling. Hvad Vaabenskjoldenes Ordning angaaer, da vise de sikkre og rigtige Vaabener, at man paa begge Sider af Kongens og Dronningens Vaabener

har villet anbringe Vaabenerne af deres 16 fædrene og mødrene Aner. Kongens Anevaabener skulde været saaledes ordnede: i Midten af den øverste Rand sees Kongens eget Vaaben, nemlig det danske, svenske, norske og vendiske i Skjoldets fire Felter, med det slesvigske og holsteenske i Midtelskjoldet, og det oldenborgske i Hjerteskjoldet. — Paa høire Side af ham (venstre for Tilskueren) hans fædrene Aner, nemlig: hans Farfaders Farfader og Farmoder (Grev Conrad af Oldenborg og Kunigunde af Diepholz); — hans Farfaders Morfader og Mormoder (Grev Henrik af Hohenstein og Agnes af Brunsvig); — hans Farmoders Farfader og Farmoder (Grev Henrik af Holsteen og Ingeborg af Meklenborg); — hans Farmoders Morfader og Mormoder (Hert. Magnus af Brunsvig og Catharina af Brandenborg). Kongens fædrene Aner ende saaledes midt paa Monumentets høire Side, til Venstre for Tilskueren.

Paa venstre Side af Kongen har man villet anbringe hans mødrene Aner, der, efter den engang antagne Orden, burde have været satte paa følgende Maade: hans Mormoders Mormoder og Morfader (Hert. Robert af Liegnitz og Hedevig af Glogau, Enke efter Kong Casimir den Store af Polen; — hans Mormoders Farmoder og Farfader (Cecilia Carrara af Padua og Churfyrst Venceslaus af Sachsen); — hans Morfaders Mormoder og Morfader (Magdalena Visconti af Mailand og Hertug Frederik af Baiern Landshut); — hans Morfaders Farmoder og Farfader (Elisabeth af Thüringen og Grev Frederik af

Zollern, Borggreve af Nürnberg). Paa denne Maade ere Kongens Farfaders Farfader og Mormoders Mormoder komne til at staae ham nærmest, hiin paa hans høire, denne paa hans venstre Side (omvendt for Tilskueren) og saa fremdeles, hvoraf Følgen har været, at hvert Ægtepars Vaabener ere satte omvendt, idet Mandsvaabenet staaer paa (heraldisk) venstre Side af Qvindevaabenet, imedens det Modsatte ellers er det Almindelige.

3.

Men man vil paa selve Monumentet forgjæves søge en Deel af de nu angivne Vaabener, eller den anførte Orden; thi det er aabenbart, at Heraldikeren kun har skilt sig maadeligt ved sin Opgave. For det Første er det andet Vaabenskjold til Høire fra Kongens Vaaben urigtigt, da det er det hohensteinske, hvilket synes at vise, at Agnes af Hohenstein, Kongens Farfaders Moder, er forvexlet med Kunigunde af Diepholz, hans Farfaders Farmoder. Dernæst burde No. 3 og 4 have været No. 5 og 6; thi Farfaders Morfader og Mormoder burde, efter den eengang antagne Orden, have staaet Kongen nærmere, end Farmoders Farfader og Farmoder; her burde altsaa have staaet det hohensteinske og det brunsvigske Vaaben forenede, for at antyde Grev Henrich den Ottende af Hohenstein og Agnes, Datter af Hertug Otto af Brunsvig; thi disse vare Kong Hanses Farfaders Moders Forældre. At disse Vaabener mangle, hidrører uden Tvivl fra den omtalte Forverling af Oldemoder med Tipoldemoder. Saaledes er det holsteenske og det svenske Vaaben

komne til at staae Kongen en Plads for nær. Iøvrigt burde Qvindevaabenet her have været det meklenborgske, da Grev Henriks Gemalinde Ingeborg var en Datter af Hertug Albert den Første af Meklenborg; maaskee er det svenske (hendes mødrene) Vaaben foretrukket for det fædrene, fordi det som et kongeligt var anseligere end det hertugelige, — ikke at tale om, at den kongelige danske Families Prætensioner paa Sverrig kunne have foranlediget, at man bibeholdt dette Riges Vaaben som et Tegn paa Nedstammelse fra den gamle svenske Kongeslægt. Ingeborgs Moder var nemlig Eufemia af Sverrig, en Søster af Magnus Smæk.

Det 5te og 6te, 7de og 8de Vaaben ere, som Cfr. Werlauff har viist, ganske fingerede og rimeligviis overførte fra Dronningens mødrene Aner, hvor de atter forekomme, for at fylde den tomme Plads, da Heraldikeren ikke har kjendt Kongens Farmoders Farfader og Farmoder, saalidt som hans Farmoders Morfader og Mormoder. Han har nemlig nok vidst, at det sidstnævnte Pars Vaabener: det brunsvigske og brandenborgske, skulde forekomme iblandt Kongens Aner, men har urigtigen antaget dem for hans Mormoders Morfaders og Mormoders, hvorfor han har sat dem som første Par af Kongens mødrene Aner ved hans (heraldisk) venstre Side, istedetfor at de burde have været det sidste Par blandt hans fædrene Aner, altsaa paa hans høire Side. Istedetfor disse Vaabener burde her Hedevig af Glogaus og Hert. Robert af Liegnitzes Vaabener have været anbragte. Endelig har man givet Kongens Morfaders Farfader det brandenborgske Vaaben, da det dog først var dennes Søn, Kon-

gens Morfaders Fader, der ikke forekommer paa dette Monument, som blev Churfyrste af Brandenborg.

4.

Dronningens Aner ere ordnede, om ikke ganske paa samme, saa dog paa en lignende Maade som Kongens. Nederst paa Monumentet staaer hendes eget Vaaben: det dansk med det sachsiske i Middelskjoldet og den sachsiske Rudekrands i Hjerteskjoldet; til Hoire fra hende (Venstre for Tilskueren) ere hendes fædrene Aner ordnede saaledes, at i hvert Par staaer Mandsvaabenet nærmest ved Dronningen, altsaa atter her paa venstre Side af Qvindevaabenet. Det første Par ved Dronningens hoire Side er hendes Farfaders Farfader og Farmoder (Markgrev Frederik af Meissen og Catharina af Henneberg); — derefter hendes Farfaders Morfader og Mormoder (Hertug Henrik af Brunsvig og Sophia af Pommern); — hendes Farmoders Farfader og Farmoder (Hertug Leopold af Østerrig-Steiermark og Viridis Visconti af Mailand); — endelig hendes Farmoders Morfader og Mormoder (Ziemovit, Hertug til Masovien og Alexandra af Lithauen). Ved disse Vaabener er at mærke, at Markgrev Frederik (Dronningens FFFF) ved en Anachronisme har faaet Churvaabenet, da dog hans Søn, Frederik den Stridbare, var den første sachsiske Churfyrste af det meissenske Huus; at Dronningens Farfaders Mormoder urigtigen er givet det sachsiske istedetfor det pommerske Vaaben; endelig at hendes Farmoders Mormoder formeentlig burde havt sit fædrene (lithauiske) Vaaben, en harniskket Rytter med Sværd og

Skjold, istedetfor den Grif, som nu sees der. Denne Feil synes at vise, at man har tillagt Hertug Ziemovit som Gemalinde Catharina, Fyrstinde af Stettin og Pommern, saaledes som Resen angiver i Tillægget til Christian den Andens Love; thi det pommerske Vaaben er en rød Grif i Sølvfeldt. Det hennebergske Vaabenskjold (Dronningens Farfaders Farmoders) er saa stærkt beskadiget, at ikkun den halve Deel af Vaabenet selv er kjendelig. Rigtigere ere Dronningens modrene Aner, der begynde ved hendes venstre Side, men som ere ordnede paa en anden Maade, end de fædrene Aner, idet vel hendes Morfaders Farfader staaer hende nærmest, men i de tre andre Par Vaabenskjolde bestandig Qvindevaabenet paa høire Side af Mandsvaabenet, nærmest henimod Dronningen. Det første Par ved hendes venstre Side er altsaa Morfaders Farfader og Farmoder (Hertug Johan af Baiern og Catharina, Grevinde af Görtz); — dernæst hendes Morfaders Mormoder og Morfader (Beatrix della Scala af Verona og Bernabo Visconti af Mailand): — hendes Mormoders Farmoder og Farfader (Sophia af Sachsen-Lauenborg og Hertug Albert af Brunsvig-Grubenhagen); — endelig hendes Mormoders Mormoder og Morfader (Margareta af Berg og Hertug Otto af Brunsvig-Göttingen). Det er disse to sidstnævnte Vaabener, der, som ovenfor bemærket, urigtigen ere anbragte som No. 5 og 6 samt 7 og 8 blandt Kongens fædrene Aner.

5.

De 16 Anevaabener ere altsaa paa dette Monument an-

bragte i een Linie, der vel formedelst Stenens Form er bleven boiet i rette Vinkler, men dog maa tænkes som een horizontal Række, som, afsect fra alle de ovenfor paaviste Feil, er ordnet paa følgende ikke almindelige Maade: Først Kongens 16 Aner paa Stenens øverste Deel saaledes: FMMM — FMMF; FMFM — FMFF; FFMM — FFMF; FFFM — FFFF; Kongen selv; MMMM — MMMF; MMFM — MMFF; MFMM — MFMF; MFFM — MFFF. Dronningens 16 Aner paa den nederste Deel af Monumentet saaledes: FMMM — FMMF (lige under det Par Vaabener, der skulle forestille Kongens FMMM — FMMF); FMFM — FMFF; FFMM — FFMF; FFFM — FFFF; Dronningen selv; MFFF — MFFM; MFMM — MFMF; MMFM — MMFF; MMMM — MMMF (lige under Kongens MFFM — MFFF).

6.

Dette Monument er ganske uden Indskrift, med Undtagelse af Aarstallet 1513, der er indgravet under Kongens Billede, man skulde næsten troe, i senere Tider, da det synes troligt, at hvis det hidrørte fra Dronningen selv, havde hun ogsaa anbragt den for Faderen afgangne Sons Dødsaar 1511 under dennes Billede. Tværs over Stenen gaaer en Revne, der hidrører fra dens Flytning fra den nedbrudte Graabrødre Kirke i Aaret 1815. Man anvendte da saa liden Forsigtighed, at dette herlige Mindesmærke blev brudt i to Stykker, hvilke dog lykkeligviis lode sig saa nøiagtigt sammensøie, at kun en opmærksom Betragter vil kunne opdage

Navnen. Stenen tager sig paa sit nærværende Sted meget smukt ud, især naar Aftensolen belyser den igjennem Kirkens vestlige Vindue; alle Trækkene træde da skarpt frem.

7.

Med Hensyn til de kongelige Begravelser i Graabrødre Kirke, hvortil dette Monument hører, beretter Hr. Cfr. Werlauff i den anførte lærde Afhandling S. 5:

„Da man i Aaret 1804 af flere Grunde fandt Graa„brødre Kirkes Nedbrydelse tilraadelig, foranledigedes derved „at disse kongelige Begravelser, ifølge allernaadigst Resolu„tion, bleve aabnede, og de der jordede Liig forflyttede til et „nyt Hvilested i St. Knuds Kirke. Ved denne Leilighed op„dagedes da Gravstedernes Leie og Beskaffenhed, som efter „Beskrivelsen i Stiftsøvrighedens Indberetning til det danske „Kancellie, af 6 Februar 1805, befandtes at være følgende: „Gravene fandtes for Alteret, inden Knæfaldet. Ved at „borttage Liigstenen, hvorpaa ikke fandtes noget Tegn til „Inskription, befandtes først et Lag Jord af omtrent $\frac{3}{4}$ „(Alen?) og derefter Gravene opførte af Muur med en lige„dan Hvælving lukkede. Midt for Alteret, fra nordre Side „regnet, fandtes en saadan muret Grav $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $\frac{3}{4}$ „Al. bred. De trende Sider, Norden, Østen og Vesten var „Muren af $2\frac{1}{2}$ qvære Steens Tykkelse, men den søndre Side „var ikkun en enkelt Steen og det sat paa Kant. Skelettet „laae nedlagt i Kalk; Spor til Kiste fandtes ikke. Benene „beviste Liget at have været en liden Person af ung Alder, „hvilket især saaes af Tænderne i Kjævebenene. Der kan alt=

„saa ingen Tvivl være om, at dette Skelet er af Prinds „Franciscus."

„Ved Siden af Franciscus fandtes sønden for, en „Grav, ikkun skilt fra hiin, som ovenfor sagt, ved enkelte „Steen paa Kant af lige Længde og Brede. Det i denne „Grav fundne Skelet var af en voxen Mand. Af Kisten „fandtes intet uden et lidet Stykke, som, endskjøndt næsten „opløst, dog viiste, at den havde været af Eeg og af to „Tommers tykke Planker, saa fandtes og endeel næsten af „Rust fortærede Jernhanker og Jernbeslag. Af Benene at „slutte, maae dette Liig have været af en Mand i kraftigste „Alder og før af Statur. Efter al rimelig Formodning er „det Kong Hans her laae, som just beskrives saaledes. Han „døde to Aar efter Sønnen og er derfor rimeligviis som „Konge lagt lige for Alteret paa høire eller søndre Side af „Sønnen. Begge disse Liig, Faderen og Sønnen ere dæk„kede med en stor Steen, uden ringeste Tegn til Inskription, „5 Al. lang, $3\frac{1}{4}$ Al. bred og $\frac{1}{4}$ Al. tyk, hvilket atter bestyrker „den rimelige Formodning, at det er Faderen Kong Hans „og Sønnen Franciscus her ligge."

„Ved Siden af Franciscus, Norden for, fandtes en „Grav $3\frac{1}{2}$ Alen lang, $1\frac{1}{2}$ Alen bred, hvori fandtes et Qvin„deskelet. Liget har været nedlagt i Kalk, og laae Skelettet „ganske heelt deri indesluttet. Af Kisten fandtes intet uden „en tynd Splint, men derimod Jernhanker og Hjørnebaand. „Denne kan ingen anden have været end Dronning Chri„stina."

„Ved den søndre Side af Choret, ligeledes indenfor Knæ-

„faldet, ved Siden af Kong Hans, fandtes en Grav af „lige Muurs Tykkelse og Størrelse, som de forhen beskrevne, „i hvilken det fundne Skelet ikke kan være nogen anden end „Kong Christian den Anden. Tænderne i Kjævebenene „vare deels udfaldne, deels og saa store, at de vidnede om „et Liig af høi Alder."

„I Muren, udenfor Knæfaldet, findes en Deel Jernnag„ler og Kroge, hvilket nokſom viser, at med disse har været „hæftet et Epitaphium eller Tavle til Muren, men naar „samme er borttagen, vides ikke." *)

„Endelig blev Alteret selv aabnet, hvortil fandtes en Ind„gang, hvis Muur var 16 Tommer tyk. Begravelsesstedet

---

*) Werlauff formoder (S. 7 Not. a), at her have været anbragte de to latinske Epitaphier over Dronning Christine og hendes Søn Franciscus, som ifølge Suhms gamle Samlinger 1, 1 H. S. 85 ff. vare ophængte paa Muren i Graabrødre Kirke. Maaskee hidrørte ogsaa de omtalte Nagler fra de Vaabenskjolde, der endnu da Resen skrev vare at see i Graabrødre Kirkes Chor. Han beretter nemlig (Tillæg til Chr. d. And. Love), at paa den ene Væg vare anbragte Kong Christian den Andens og Gemalindes, Dronning Elisabeths Vaabener (af hvilke Resen tilfeier en Afbildning), og paa den anden Elisabeths, Kong Hans's og Dronning Christines Datters, i Forbindelse med hendes Gemals Churfyrst Joachim af Brandenborgs. Desuden vare alle Kong Hanses og Dronning Christines Forfædre, indtil deres Tipoldeforældre incl. repræsenterede ved Vaabenskjolde paa begge Mure. Afbildninger af dem findes blandt Jac. Bircherods **Monum. othiniens.**, hvortil Biskop Jens Bircherod i sine haandskr. Noter har tilfeiet Forklaringer. Ligesom hiins Afbildninger ere gaaede over i Resens Tillæg, saaledes er det ogsaa dennes Forklaringer, han meddeler.

„selv var 3½ Alen langt, 2½ Alen bredt. Her fandtes Lev=
„ninger af to Skeletter, men mindre fuldstændige end alle de
„andre; de laae for det meste mellem hinanden i Jord. Af
„Kisten fandtes intet. At det var to forskjellige Personers
„Skeletter, saaes af to Hovedskaller, den ene ikkun halv, men
„den anden heel, og af et voxent Menneske. Ligesaa saaes
„og af Benene, at den ene havde været en Qvindesperson.
„At disse ogsaa høre til Levninger af Kongelige Liig, er høist
„formodentligt; men hvo de ere, vil være vanskeligt at be=
„stemme."

„Det fortjener at bemærkes, at intet af disse Kongelige
„Liig synes at have været balsameret; om Dronningen og
„Prindsen siges blot, at de vare nedlagte i Kalk. Maaskee
„var Frederik den Anden den første af vore Konger, om
„hvem det med historisk Vished vides, at hans Levninger
„undergik denne Operation."

„De beskrevne Levninger bleve samlede og nedlagte i en
„Blykiste med fem Afdelinger, for Kong Hans, Dronning
„Christina, Christian den Anden, Prinds Frands og de
„to Ubekjendte, som kunde antages at have været Erik Glip=
„pings to Døttre. Denne Blykiste blev derefter hensat i
„St. Knuds Kirke."

„Her henflyttedes ogsaa to af de Monumenter der ved=
„kom Kong Hanses Slægt, nemlig det store Steen=Epitaphium,
„der var indmuret i den nordre Muur af Graaebrødre=Kirkes
„Chor, og en Trætavle med Indskrift til Erindring om Prinds
„Frands."

„Spørgsmaalet, hvor, naar, og af hvem dette Monu=
„ment er udhugget, kan kun gisningsviis besvares. Saavel
„Materien, der er en gullandsk Steen, som den betydelige Stør=
„relse, lader formode, at det maae være forfærdiget her i
„Landet, skjønt rimeligen af en fremmed Kunstner, maaskee af
„Altertavlens*) Mester Claus Berg selv eller af en af hans
„Elever; Prof. Simonsen troer i det ringeste at bemærke
„Lighed mellem dets Arabesker og nogle af Altertavlens Zii=
„rater. Aarstallet 1513, med arabiske Tal, uden Tillæg af
„**Anno Domini**, kan være en nyere Tilsætning af Kongens
„Dodsaar; men dog beviser Dronningens Afbildning paa
„Monumentet ikke uimodsigeligen, at dette skal være udhugget
„efter hendes Død, (i hvilket Tilfælde vel hendes Dodsaar
„ogsaa vilde have været anbragt); da det ei var usædvan=
„ligt, at den efterlevende Ægtefælle, paa Liigstenen over den
„afdøde, ogsaa lod sig selv forestille. Saaledes viser en Steen
„i Veslinge Kirke i Fyen, udhugget 1591, Axel Brahe til
„Elved, med begge sine Hustruer, alle tre afbildede som Død=
„ninge, uagtet blot den ene Hustrue dengang var død, men
„han selv levede med den anden. Men et endnu mærkeligere
„Exempel er dog Monumentet af Metal i Bordesholms
„Kirke over Hertuginde Anna, Kong Frederik den Førstes
„første Gemalinde, der døde 1514; paa hvilket ogsaa Kon=

---

*) Nemlig den berømte Altertavle i Frue Kirke, der før stod i Graabro=
dre Kirke, og som Dronning Christine lod forfærdige til Prydelse
for denne sin Yndlingskirke.

„gen, dengang Hertug, er afbildet, skjøndt han overlevede „hende i 19 Aar." *)

8.

Til denne Beretning føie vi endnu, at i 1805 blev af Graabrødre Kirkes Bygning egentlig kun nedbrudt Taarnet med det blytækte Spiir, hvorimod Kirkens Mure og Hvælvinger tilligemed Tagværket bleve staaende; men indvendig blev Kirkegulvet og de kongelige Begravelser opbrudte, de kongelige Levninger, som ovenfor meldt, nedlagte i en Blykiste, paa hvis Laag disse Ord bleve paamalede: Kong Hans, Dronning Christina, Christian den Anden, Prinds Franciscus. Denne Kiste henflyttedes nu tilligemed Mindetavlen over Prinds Franciscus til St. Knuds Kirke, i hvis sydvestlige Hjørne den havde sit Sted paa Gulvet til Aaret 1815. Imidlertid henstod Resten af Graabrødre Kirke i mange Aar som en sørgelig Ruin, saa at det næsten lod til, at dens Nedbrydelse, der havde saa rask Fremgang i Henseende til det deilige blytækte Spiir, Altertavlen, Monumenterne, Liigstenene, ikke skulde fuldendes ved Menneskehænder. **)

---

*) Flere Monumenter i S. Knuds Kirke kunne, som Læseren vil bemærke, ogsaa tjene til Beviis paa denne Skik.

**) At Oldgrandskerne beklagede denne herlige Bygnings Skjæbne var naturligt, og endnu ville vistnok Mange spørge, om den ogsaa havde været uundgaaelig? Dette overlade vi Andre at bedømme; men maaskee vil man ikke ugjerne see de Grunde, der ledte Stiftets daværende Biskop, uden hvis Medvirkning Kirken vel neppe var bleven indviet til Undergang. Man finder dem i følgende Skrivelse („i Dagen") til

Dens afflædte Taarn, indslagne Vinduer og brustne, tildeels grædflædte Piller frembøde Stof til mangehaande sørgelige Betragtninger. Da man endelig gav sig iværd med Nedrivelsen af dens Mure, hvilket kostede megen Moie, efterdi de vare saa faste, at de endnu kunde have trodset Aarhundreder,

---

Prof. Nyerup fra Biskop Hansen, dat. Odense Bispegaard d. 6te Juni 1806:

„Mod Deres Følelser ved at see Oldtidens Mindesmærker und„dragne vort Die kan jeg intet have at erindre. Tvertimod, end„skjendt Omstændighederne i mit Liv ikke have villet indvie mig til „Dyrker i disse høitidelige Helligdomme, saa sympathiserer jeg dog „med Dr. Baden og Dem i slige Følelser. Dog være det mig til„ladt, at fremsætte Et og Andet, som jeg ter troe, vil formilde noget „den Bedrøvelse, der synes at faae nogen Tilvext af Mangel paa „bedre Underretning. De maa da vide, at denne Kirke i Aarhundreder „ingen Menighed har havt, men at den alene blev brugt nogle Gange „i Fastetiden, til Gudstjeneste, og i Tilfælde, at een af de andre af „Byens Kirker stod under Hovedreparation. Til det første Slags „Brug var den aldeles uhensigtsmæssig, da den var mørk, og saa „fugtig, at de indsluttede Dunster vare høist farlige for en Forsam„ling. Guds Ords Sæd trives vist ikke slige Steder; og hvo kan „fortænke det Nogen, at de udeblive fra sligt et Forsamlingssted? „Hvad denne Kirkes andet Brug angaaer, da behøves ingen Reserve„kirke allermindst hvor der er flere Kirker i een Stad. Hertil kommer, „at Graabrødre Kirkes Vedligeholdelse var Hospitalet til selelig „Byrde, og de Nødlidende i Stiftet vare mere berettigede til de „Penge, hvilke paa Kirken aarlig maatte anvendes. Ja, end med „disse aarlige Reparations Omkostninger, var den i en saadan for„falden Tilstand, at den til en Hovedreparation vilde have medtaget „nogle Tusinde Rigsdaler. For kostbart et Offer i nuværende Tid, „for at vedligeholde et Oldtidens Minde."

(Hemp. Av. for 1806 No. 81).

blev ogsaa det ovenfor beskrevne Steen=Epitaphium 1815 henflyttet til sit nuværende Sted i St. Knuds Kirke, og den omtalte Blykiste ligeledes henflyttet til dens Fod. Imidlertid fandt H. M. vor nuregjerende Konge, der dengang nylig var bleven Gouverneur i Fyens Stift, det ikke passende, at disse høie kongelige Liig skulde være indesluttede i een Kiste, og at den skulde staae til Alles Skue; efter Høistsammes Befaling bleve derfor fire nye Egekister forfærdigede, prydede med Ziffre og Kroner, og i disse Kister nedlagdes omhyggeligt de fire kongelige Personers Liig, som derpaa nedsattes i en muret Hvælving under Kong Hans's Monument, hvor efter et løst Sagn Kong Erik Lam skal være begravet. Levningerne af de tvende Ubekjendte, som kunde antages at have været Erik Glippings Døttre, bleve hensatte i Henning Valkendorfs Capel hvor vi siden komme til at tale mere om dem.

I denne Anledning var en Høitidelighed i Kirken den 11 Septbr. 1817, hvorom findes en Notits i S. Knuds Kirkes Ministerialbog for Aaret 1817, Fol. 160. Til denne mødte Hs. K. H. Prinds Christian Frederik Selv og efter Høistsammes Tilsigelse, tillige Stiftets Øvrighed, Byens Magistrat, en autoriseret Læge og adskillige andre Embedsmænd og Hædersmænd saavel i som udenfor Byen; Handlingen sluttedes med en Tale af Kirkens Sognepræst.

Ved Foden af Mindestenen sees paa Gulvet over Hvælvingen en, i en Bremer=Sandsteen indfattet, hvid Marmorplade, omgivet med en tresidet Balustrade af støbt Jern, Alt beko=

ſtet af H. M. Kong Chriſtian VIII., dengang Stiftets høie Gouverneur. Paa Marmorpladen er følgende Indſkrift:

„Hic subtus
ossa condita jacent
Johannis Daniae et Norvegiae regis
Christinae eiusdem reginae
nec non utriusque filiorum
Christiani Ildi Daniae et Norvegiae regis
cui aeque ac patri et Svecia paruit et
Francisci Principis regii
ab aede huius urbis franciscanorum dicta
rege iubente Anno MDCCCV huc translata
Molliter ossa cubent. *)

Egentlig burde begge Kongers Titel have været **Daniæ, Sveciæ et Norvegiæ Rex**; thi ſaaledes kaldte de ſig ſtedſe og bleve titulerede ſaaledes af Andre. Om det har været Indſkriftens Forfatter eller Steenhuggeren, der har forglemt Sverrig, vide vi ikke; men det fortælles, at inden Stenen endnu var færdig, blev man opmærkſom paa Feilen og kom derved i nogen Forlegenhed. Denne hjalp daværende Overlærer ved Odenſe Kathedralſkole, Bergenhammer, ud af paa en Maade, ſom dog mere vil tilfredsſtille Philologen

*) (Paa Danſk). Herunder gjemmes Benene af Johannes, Konge til Danmark og Norge; af Chriſtine, hans Dronning, ſamt af begge Sønner: Chriſtian den Anden, Konge til Danmark og Norge, hvem Sverrig ogſaa adlod ſom det havde adlydt hans Fader, og af den kongelige Prinds Franciscus. Disſe Levninger ere efter kongelig Befaling førte herhid i Aaret 1805 fra denne Byes ſaakaldte Franciſcanerkirke. Blødt hvile Benene.

end Historikeren og Oldgrandskeren. Han foreslog nemlig, at benytte det Et, der allerede var hugget midt under den Linie: **Christiani II Daniæ et Norvegiæ regis**, og som skulde forbinde den med det Efterfolgende: **Francisci Principis regii**, saaledes som skeet er, ved at sætte foran: **cui æqve ac patri**, og bagefter: **Svecia paruit et.** Herved fremkom en heel ny Linie, der næsten seer ud som en Protest imod Kongernes retmæssige Besiddelse af den svenske Krone, eller som et ironisk Sideblik til den korte Tid, de besad den.

Sjette Afdeling.

Kirkens vestlige Ende og den brede Hovedgang.

Første Afsnit.

Mindesmærker og Begravelser samt Døbefonten i Kirkens vestlige Ende.

1.

Vende vi os nu fra det sidst beskrevne Monument til Kirkens vestlige Muur, træffe vi i Gulvet en afskaldet Liigsteen over en Froken Ernst, som den 20 Marts 1783 blev nedsat i den derunder værende Muldbegravelse, der har en Dybde af 5 Alen. Den blødere Masse, hvoraf denne Liigsteen bestaaer, og den Omstændighed, at den holder sig fugtig den største Deel af Aaret, er vel Grunden til dens Ødelæggelse, hvorved Indskriften, der iblandt andet skal have tilkjendegivet, at Ingen i 100 Aar maatte begraves paa dette Sted, nu er bleven aldeles ulæselig. Froken Ernst stiftede et Legat paa 10,000 Rdl., hvis Renter uddeles til 10 fattige Jomfruer og Enker, og et paa 8000 Rdl. for flittige

Disciple af herværende Kathedralskole, *) i hvis ene Klasseværelse er i Muren indsat en Mindetavle over hende af norsk Marmor.

Tæt ved den foregaaende ere, ifølge Kirkens Begravelsesprotocol, tvende Muldbegravelser med smaa Liigstene over, mærket 1753 R.; i den ene af disse nedsattes Klokker Trevens Levninger fra Asens den 10 Octbr. 1785. Tæt Norden for Frøken Ernsts Begravelse blev Bogholder Nyboes Kone begravet den 14 Septbr. 1789 og ved Siden af, imod Norden, ligeledes Anders Jørgensen af Munkemolle den 27 Febr. 1790.

2.

Ere vi komne hen til Kirkens vestlige Muur, finde vi der i Gulvet en Liigsteen, som er ført herhen fra den nedbrudte Graabrødre Kirke. Paa den er i ophøiet Arbeide forestillet den første evangeliske Superintendent i Fyens Stift, Jørgen Jensen Sadolin, med Bonnet og Handsker i Haanden. Han var født i Viborg 1499 og blev Superintendent i Fyen 1537. Til Bolig blev ham anviist den Deel af S. Claræ Kloster, hvor endnu Bispegaarden er. Han udrettede meget for Præsterne til Lettelse i deres Embede og til deres Indkomsters Forbedring; men maatte udstaae mange Forfølgelser af egennyttige, overmodige Adelsmænd. I Randen af Stenen staaer:

---

*) Kongl. confirmeret Fundats af 29 Decbr. 1784.

„Conditur hoc tumulo Georgius ille Johannis
Ista qvi celebris Præsul in urbe fuit,
Eximium Christi qvi defendebat ovile,
Jam tenet en lætus regna corusca Dei.“ *)

Underneden:

„Her ligger begrafven en erlig og lerder Mand Mester Jergen Jensön fordum Superintendent i Fyens Stigt, som dede d. 19 Dec. 1559 med begge sine Hustruer Marine og Elsebe og dede 1588 then 5 Martii.

3.

Ligesom Liigstenen over Biskop Sadolin, er det paa Muren hæftede Epitaphium af Træ over Kong Hans's og Dronning Christines yngre Son Franciscus fort her=hid i Aaret 1815 fra den nedbrudte Graabrodre Kirke, hvor det hængte over den nordre Chorsdør: Det er en Trætavle med et Vaaben, som holdes af 2 Vildmænd. Vaabenet be=staaer af et fiirdeelt Skjold, med den norske Løve, de to sles=vigske Løver, Stormarns Svane og det holsteenske Neldeblad; i Midten de oldenborgske Tværbjelker. Af Hjelmen opstaaer Faner med Neldebladet og imellem dem tre Skafter. **)

---

*) I denne Grav hviler Jorgen Jensen, fordum en navnkundig Biskop i denne By og udmærket Hyrde for Christi Hjord, nu salig hos Gud i Himmelen.

**) Efter Werlauff (Mon. over Kong Hans ꝛc. Pag. 26) sees paa Hjelmen adskillige Faner med det holsteenske Neldeblad samt tre Paa=fuglehaler; og Forfatteren tilfoier i en Anmærkning, efter Chri=stianis schles. holst. Geschichte 4 Pag. 415, at allerede i det 13 Aarhundrede forekomme i de holsteenske Grevers Vaaben Paafuglefjer

Indskriften er abbrevieret Munkelatin, hvilket J. Bircherod i hans haandskr. Noter, og efter ham Resen og Werlauff læse saaledes:

„Anno Christi 1511 prima die Aprilis, inclytus princeps Dominus Franciscus, verus hæres Norvegiæ, Dux Slesvici Stormariæ et Ditmarsiæ, comes in Oldenburg et Delmenhorst, anima carnis ergastulo soluta, ante summum altare honorifice conditus est, cui Deus polentissimus (?) perhenni gloria cum beatis (?) Etiam idem Franciscus fuit Dux Holsatiæ et filius Regis Daciæ &c.“ *)

---

paa Hjelmen. Dette er for saavidt rigtigt nok, som Grev Adolf den Fjerdes Monument, saaledes som det sees i Lambeccii Hamb. (i Lindenbrogs S. R. Germanic. septentr.) viser tre Faner imellem to Paafuglehaler; men disse have sikkert Intet at gjøre med Hjelmtegnet paa Prinds Franciscus's Epitaphium. De synes at være blot tilfældige Prydelser, som ikke bleve beholdte i det holsteenske Vaaben, saalidt som Fanernes Antal. Hjelmtegnet paa vort Epitaphium er ikke Paafuglehaler, men tre røde Skafter med gyldne Ringe og Fjerbuske, hvilket er det slesvigske Hjelmtegn, her combineret med de holsteenske Faner til et slesvigholsteensk Vaaben. Om Rigtigheden heraf overbevises man ved at betragte Birchérods Afbildninger af Vaabenskjoldene over Kongegravene i Graabrødre Kirke i Odense, hvilke ere samtidige med Franciscus's Epitaphium og sandsynligviis forfærdigede af samme Kunstner, i ethvert Fald under samme Anviisning. Der seer man overalt, hvor det slesvigske og holsteenske Vaaben er sammenstillet paa eet Skjold, paa Hjelmen disse tre Skafter imellem Fanerne med Nældebladet, derimod ene de sidste paa de Skjolde, hvor det holsteenske Vaaben forekommer særskilt, hvilket ogsaa er Tilfældet paa Monumentet over Kong Hans, men de første, de tre Skafter med Fjerbuske, som Hjelmtegn over det slesvigske Vaaben.

*) „Aar efter Christi Fødsel 1511, den 1 Apr., blev den høibaarne Fyrste Hr. Franciscus, ret Arving til Norge, Hertug i Slesvig,

Prinds Franciscus, der, som vi for have omtalt, staaer afbildet paa Kong Hans's Liigsteen tilligemed begge sine Forældre, var den yngste af Kong Hans's fire Sønner, født d. 15 Juli 1497, død d. 1 Apr. 1511 i Kjøbenhavn.

4.

Paa den anden Muur i samme Krog sees en Steen, hvori er indsattet med hvidt i sort Marmor Christus paa Korset. Underneden staaer:

„Jomfru Anna Brahe, død 1715 d. 26 Decbr."

Hun var en Søster til Karen Brahe, som 1716 stiftede det adelige Jomfrukloster i Odense. I Hjørnerne af Stenen sees de Brahers, Gyldenstjernes, Giøes og Billes Vaabener. Begravelsen, hvortil dette Epitaphium hører, er lige underneden.

5.

Begive vi os nu hen til Daaben, komme vi imellem den sydlige Taarnpille og Kirkens vestlige Muur over en Muldbegravelse og see da paa høire Side af Daaben en Steen i Muren med følgende Indskrift:

„Her under denne Steen sig hviler deris Been, som vare elskelige udi Livet, men adskilte ved Døden, dog igjen samles i Grafven: nem-

---

Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst, efterat Sjelen var befriet fra Legemets Fængsel, høitideligen begraven foran Høialteret. Den almægtige Gud forlene ham evig Ære blandt de Hellige. Samme Franciscus var ogsaa Hertug i Holsteen og den danske Konges Søn."

lig den høyagtbare og velfornemme Mand, Rasmus Andersen, født udi Balslef Aar 1655 d. 12 Marti. Var H. K. M. Amtsforvalter over Ottense og Ruggaards Amter i 30 Aar, døde i Ottense Aar 1718 den 5 Novbr. i hans Alders 64 Aar tilligemed sin salig Kiæriste, dend ærbaarne og dydefulde Matrone Maria Elisabeth Bang, fød i Særslef Præstegaard Aar 1670 den 15 Novbr., *) lefvede i et kiært og med fire yndige Børn velsignet Ægteskab udi 17 Aar, døde udi Barnsnød udi Ottense Aar 1705 dend 3 Aug. i hendis Alders 34 Aar og 9 Maaneder."

Øverst paa Stenen sees tvende Vaabener; paa høire Side Mandens: i Skjoldet en Nellikeblomst og paa Hjelmen et Træ; paa venstre Side Konens: Familien Bangs Vaaben som i Adelslex. (I Pag. 26 Tab. V No. 36 og Tab. XV No. 393), kun at her Rosen staaer under de tre Stjerner og at Hjelmtegnet er 2 Vesselhorn. Den Begravelse, hvortil dette Epitaphium hører, er ikke nedenfor, men i Kirkens midterste Gang tæt Norden for den søndre Taarnpille, hvilket den derpaa liggende Liigsteen, mærket 1753—R., viser. Paa denne staaer:

„Herunder hviler forrige Amtsforvalter over Odense og Ruggaards Amter Rasmus Andersen tilligemed hans Hustru Maria Elisabeth Bang med videre, Stenen i Muren ved Daaben udviser."

Begravelsen, som er belagt med Bjelker, er 3 Al. bred, $3\frac{3}{4}$ Al. lang og indeholder 4 Kister; 1796 blev den fyldt med Jord. Østen for denne, imellem den 8de og 9de Pille, er Krigsraad Christian Ditlev Hedegaards Begra=

*) Altsaa en Sønnedatter af Biskop Niels Bang, som vi siden komme til at omtale.

velse, som er bedækket med Krydshvælving, indeholder 4 Kister og 1810 blev fyldt med Jord. For Enden af de lange Fruentimmerstole og foran Opgangen til Pulpiturerne ere ligeledes tvende Muldbegravelser, der ligesom den foregaaende ere belagte med Liigstene, mærkede: 1753 — R.; i den Første af disse nedsattes Farver Gundermanns Liig i Marts 1792, og i den Anden Ligene af Kjøbmand Hendrik Grønbeck og Hustru, hiint den 10 Decbr. 1787 og dette d. 24 Decbr. 1788.

6.

Vi befinde os nu ligefor Døbefonten, som staaer ved Kirkens vestlige Muur, ligefor den brede Hovedgang, indenfor Skranker med 8 Figurer, der forestille Engle som Sindbilleder — en med et Kors, en med Kalken, en med Brødet o. s. v. Fonten er af fiin Klokkemalm med Navneziffret Christian d. Fjerde og Bogstaverne **R. F. P.** bagved, og foran Bogstaverne **I. H. S.** (Monogram af Jesus). Omkring Overranden staaer: „Salige ere de som troe og blive døbte. Michgusf Bodemann zu Lübeck 1620." Omkring Foden sidde de 4 Evangelister med deres Symboler. I den ere et Messing- og et Sølvfad, hvilke, som forhen meldt, ere skjænkede Kirken af Landsdommer Andreas v. Bergen og Hustru Karen Landorph. Under Daaben er en muret Begravelse, $3\frac{1}{4}$ Al. lang, $4\frac{1}{2}$ Al. bred, hvori Madame Biørnsens Liig er nedsat; 1799 blev den fyldt med Jord.

7.

Ovenover Døbefonten er paa Kirkens vestlige Muur,

hvor maaskee før Hovedindgangen har været, indsat en sort Marmortavle med Optegnelsen over de Gaver, Kjøbmand Peter Eilschou og Hustru Anna Maria Becher have skjænket til Kirken og offentlig Brug. Paa den læses:

„Til Erindring for Efterslægten har Peter Eilschou til Marienlund, Kjøbmand og Borger i Odense, samt hans Hustru Anne Marie Becher testamenteret og skjænket:

1) St. Knuds Kirke i Odense til deres Begravelses Vedligeholdelse	500 Rd.
2) Til Kirkens Spiir og Taarn at nedbryde og igjen at opbygge	10,000 Rd.
3) Til at lade Kirken og Orgelværket male, Prædikestolen forgylde og samme at forsyne med et Floiels Dækken riigt broderet og Guldfryndser nedenom, samt til 5 nye Tavler eller Klingpunge, er erlagt en Capital af	2000 Rd.
4) Til 12 fattige Lemmer af Marienlunds Gods, hvoraf hver nyder ugentlig 2 Mk. udi det af begge Ægtefæller opbyggede grundmurede Hospital i Lumbye, en Capital	6,300 Rd.
5) Til 3 fattige Enker og 3 Jomfruer de af Peter Eilschou opførte 6 nye Vaaninger, beliggende ved St. Knuds Kloster, af Værdi	2500 Rd.
6) Til Beboernes Underholdning i disse 6 Vaaninger, hvoraf hver nyder aarlig efter Fundatsen 30 Rbd., en Capital af	6300 Rd.
7) For at indlede Vand fra Roesdam til Odense Bye ved et nyt Lag af Render er legeret	5000 Rd.
Herforuden har Madame Anne Marie Bekker	
8) skjænket og givet Overskuddet af sin Hovedlod til et Legat under Navn af sal. Anne Marie Bekker og Mand Hr. Peter Eilschous Legat, belobende sig til Capital	107,412 Rd.

af hvis Renter fattige Enker og Jomfruer samt gamle

og fattige Mænd, som opholde sig i Odense, eller Fyen aarligen skulle nyde, enten en heel Portion 26 Rdl. eller en halv Portion 13 Rdl., som udbetales i Juni og Decbr. Termin, hver Gang det Halve."

8.

Paa venstre Side af Døbefonten sees i Muren en Mindesteen over Kammerraad Orten, Byskriver i Odense, død 1802; paa den staaer:

„Neden for denne Steen ere i en Muldgrav nedlagte de jordiske Levninger af Hr. Jens Orten, forhen K. M. virkelige Kammerraad, Bye- og Raadstueskriver samt **Notarius Publicus** her i Odense, fød i Aaret 1728 og død i ugift Stand i Aaret 1802. Til denne Kirke har Han for sit Hvilested, for sammes bestandige Vedligeholdelse, og under den Forpligt fra Kirkens Forsvars Side, at Kisten ingensinde maa opgraves, eller noget andet Liig i Gravstedet for Fremtiden maa nedsættes, skjænket 100 Rdl., der af hans Arvinger til Kirken ere udbetalte."

9.

Begive vi os nu herfra til det nordvestlige Hjørne af Kirken, da træffe vi der i Gulvet en gammel Liigsteen, hvorpaa i Basrelief er udhugget en Person i fuldt Harnisk og med foldede Hænder, som skal forestille Gerhard Rantzou til Botkamp i Holsteen, om hvis Familie og Endeligt de følgende Indskrifter give tilstrækkelig Underretning. Ved høire Side af Ridderens Hoved kommer en Arm ud af en Sky og støder et Sværd i hans Side: et Sindbillede paa hans pludselige og voldsomme Død. Paa Randen af Stenen staaer:

„Anno 1580 is der Erbar und ernfest Gerdt Ranzou tom Botkamt Pavolson (Poul Rantzous Søn) alhir entleibet."

Denne Liigsteen er ført herhen fra Graabrødre Kirke.

Den tilhørende Mindetavle, som hængte over Graven, men nu er forsvunden, findes blandt de bircherodske **Monum. Othiniensia.** I Midten sees et Maleri, der synes at forestille Christi Gravlægning; over det staaer:

„Anno 1580 den 30 Aprilis ist der edle und ernfest Gerdt Rantzou Pawelson tom Botkampe alhir in der Nacht wie er von dem König gangen von Friderich Broctorf zu Karse den er widerum vorwundet leider entleibet und an diesen Ordt durch Hinrich Rantzow seinem Vetter in Namen seiner Muter Beata Rantzow begraven worden."

Paa begge Sider af Epitaphiet læser man:

„**D. O. M. Nobili et generosis virtutibus præstanti Gerhardo Rantzovio, Pauli F(ilio) Johannis Equitis aurati nepoti, qui, summa ingenii felicitate elegantiorum literarum orbe ante annos absoluto, cum, præcipuis Germaniæ gimnasiis, Gallia simul et Italia, atque adeo maxima Europæ parte perlustrata, aulæ insuper electorali palatianæ officio suo aprime probato, ob svavem morum comitatem, atque amabilem animi probitatem virorum principum aliorumque gratiam atque benevolentiam promeruisset, in patriam reversus et post a Rege Daniæ Friderico II ad actum publicum investituræ Johanni atque Adolpho fratribus Holsatiæ ducibus collatæ Odysæam evocatus et a mensa regia digressus, noctu a Friderico Broktorp Joachimi F(ilio), cui et acre vulnus inflixit, confossus et ipso Rege, tribus Holsatiæ ducibus, Regis consiliariis nobilibusque Danis et Cimbris in solenni frequentia funus comitantibus, ab Henrico Ranzovio moesto patruo nomine absentis matris hoc loco reconditus est, Ipsa mater moestissima, Beata Ranzovia, exiguo intervallo dilectissimo marito et filia svavissima atque duobus dulcissimis filiis orbata, turbato naturæ ordine, in spem certissimam resurrectionis cum lachrimis et suspiriis amantis-**

simo filio suo hoc monumentum contra vota F. F. (fieri fecit)." *)

Nederst paa Mindetavlen staaer:

Decessit prid. Kal. Maii a. novissimi temporis MDXXC. **)

---

*) I den almægtige Guds Navn! Minde om Adelsmanden Geert Rantzau, en Søn af Povel Rantzau og Sønneson af Johan Rantzau, Ridder udmærket ved ædle Dyder. Ved lykkelige Naturgaver fuldførte han meget tidligt de almindelige forberedende Studier, besøgte derpaa Tydsklands Høiskoler, Frankrig, Italien, kort den største Deel af Europa, kom siden i Tjeneste ved det churpfalziske Hof, hvor han ned stor Yndest, og erhvervede sig ved sine blide, høflige Sæder, sin Elskværdighed og Retskaffenhed baade Fyrsters og Andres Gunst og Velvillie. Efter sin Tilbagekomst til Fædrelandet blev han af Kong Frederik den Anden af Danmark kaldt til Odense til den offentlige Høitidelighed i Anledning af de holsteenske Hertugers Brødrene Hans's og Adolphs Forlehning; *) men da han her gik bort fra Kongens Taffel, blev han om Natten gjennemboret af Frederik Broktorf, Joachims Søn, hvem han dog igjen tilføiede et dybt Saar. Hans sørrigfulde Farbroder, Henrik Rantzau, **) lod i Moderens Fraværelse den Afdøde jorde paa dette Sted, og Kongen, de tre Hertuger, ***) Rigsraaderne samt Kongerigets og Hertugdømmernes Adel fulgte ham i en talrig Skare til Graven. Hans høitbedrøvede Moder, Beate Rantzau, der i meget kort Tid havde mistet sin høitelskede Mand, en dyrebar Datter og to Sønner, ved hvem hendes Hjerte hængte, har nu, imod Naturens Orden og sit eget Ønske, men i det sikkre Haab om Opstandelsen, under Taarer og Suk ladet sætte dette Mindesmærke om sin elskede Søn."

**) Han døde den 30 Apr. i det sidstforløbne Aar 1580.

---

*) Her er Talen om den store Høitidelighed i Odense, da Hertugerne toge Slesvig til Lehn af den danske Krone; see Reesens Frederik den Andens Kronike.

**) Den lærde og rige Henrik Rantzau, Feldtherren Johan Rantzaus Søn, der var Statholder i den kongelige Andeel af Hertugdømmerne.

***) Nemlig foruden Hertugerne Hans den Ældre og Adolph, Kongens Farbrødre, ogsaa Kongens Broder, Hertug Hans den Yngre, Stamfaderen for det sønderborgske Hus.

Desuden var i Graabrodre Kirke endnu et Mindesmærke over Geert Rantzau, som nu ligeledes er forsvundet, men som Bircherod anfører i sine Notæ uberiores og som findes i Pontoppidans Marmora Dan. T. 1 Pag. 225.

10.

Endnu er her ifølge Begravelsesprotocollen 5 Muldbegravelser: 1 tværs under Vinduet, 3 med Liigstene over, mærket 1753 — R., og 1 imellem de lange Fruentimmerstole og den nordre Taarnpille, belagt med smaa Fliser. Under Vaabenhuset er ligeledes en stor muret Begravelse, hvori Kjobmand Jacob Faaborgs og Hustrues Liig ere nedsatte.

Gaae vi lidt længere hen imod Kirkens nuværende Hovedindgang, see vi paa hoire Side af samme en Steen i Muren med følgende Indskrift:

„Du Dodelige, Du maa lære saa længe Du lever. Lær viiselig at tælle dine Dage, Evigheden skal visselig ende din Tid, maaskee tidligere, end du tænker. Denne Sandhed er haandgribelig just i en Haandfuld Stov af en forhen ung, lærvillig Discipel, nu din og alle Dodeliges Lærer, Christian Christopher Farenhorst, en Son af Wilhelm Fred. Farenhorst til Bildeskov og Anna Johanne Hviid. Hand kom til dend store Moisommeligheds Skole i Verden 1724 den 19 Mai, til dend store Kathedralskole i Odense 1743 d. 4 Oct. Gud opflyttede hans lærvillige Siæl fra denne Skoles overste Lectie til dend heieste Fuldkommenheds Academie i Himlen 1744 d. 28 Martii, da dend erlangede sit rette Maal, ikke denne Viisdom, der læres i Stykkeviis, men hiin, der svæver om Guds Throne iblandt de fuldkomne Retfærdigheds Aander. Legemet venter Deelagtighed med Sjælen i dend alvise Guds evige Bestuelse ved Dagenes Ende."

I selve den nordlige Indgang til Kirken, der fra Bygningens Opførelse, ifølge S. 69, har været paa samme Sted, hvor nu Hoveddøren fra Vaabenhuset til Kirken er, ligger Kirkens største Velgjører, Biskop Gisico, begraven (**S. R. D.** 7, Pag. 226). Om hans Dødsaar ere Beretningerne forskjellige, da Tillægget til den sjællandske Krønike (**S. R. D.** 2, Pag. 636) og rimeligviis efter den Hvitfeld (Erik Menveds Hist. S. 45 Qvartudg.), hvem senere Pontoppidan (Annal. **II.** Pag. 61) har fulgt, lader ham døe 1300; hvorimod Hamsfort (**S. R. D.** 7, Pag. 226) maaskee rigtigere sætter hans Død til Aar 1307 (jfr. Suhm H. af D. 11 Pag. 549). Over denne Biskop er nu ingen Liigsteen, men i Hvitfelds Tid maa en saadan, eller et andet Mindesmærke om Gisico have været paa dette Sted i Kirken; dog kunde allerede dengang Indskriften ikke mere læses.

Foran Indgangen, altsaa under Vaabenhusets Gulv, hvis ellers denne Indgang er meent (**S. R. D.** 7 Pag. 320), ligger Gisicos Eftermand, Biskop Peder Pagh, begraven. Han døde 1339 og over hans Grav laa indtil Hvitfelds Dage en Liigsteen med følgende Indskrift:

Hic jacet frater *) Petrus Pagh Episcopus Othoniensis qui obiit Anno Domini MCCCXXXIX feria quarta ante festum Nativitatis Christi cujus anima requiescat in pace perpetua. **)

---

*) Biskop Peder Pagh var en Franciscaner eller Graabrødremunk.

**) d: Her ligger Broder Peder Pagh, Biskop i Odense, som døde Onsdag (d. 22 Decbr.) før Christi Fødselsdag Aar 1339; hans Sjæl hvile i evig Fred.

Hvitfeld beretter, at i hans Tid blev denne Liigsteen bortført af en forhenværende Lehnsmand i Odense. Man seer heraf, at Monumenternes Ødelæggelse ikke ene bør tilskrives Restaurationen i forrige Aarhundrede.

Andet Afsnit.

Mindesmærker og Begravelser i Kirkens brede Hovedgang.

1.

Fra Kirkens nuværende Hovedindgang begive vi os hen til den brede midterste Gang, hvor vi paa den første Pille til Høire see et Epitaphium af Steen, hvis Baggrund er malet efter Ezechiel 37 Kap., hvor man seer Propheten og hans i det anførte Skriftsted beskrevne Syn.. Paa den øverste Deel af Monumentet sees ligeledes et Maleri, som forestiller Christi Himmelfart. Underneden er malet to smaae Portraiter; iøvrigt mangler al Indskrift. Af en Liigsteen i Gulvet nedenfor i Gangen, mærket 1753 — **R.**, sees, at dette Epitaphium er over Borgermester Hans Nielsen og Hustru, samt Biskop Niels Bang og Hustru Anna Hansdatter, en Datter af foranførte Borgermester Hans Nielsen. Paa Stenen staaer:

„Herunder hviler Hans Nielsen, fordum Borgermester i Odense, hans Hustru Marie Paulsdatter, som begge dede 1631. Doctor Niels Bang, Biskop i Fyhn i 35 Aar, dede Aar 1676. Hans Hustru Anna Hansdatter, som dode 1688."

Indskriften paa denne Liigsteen er, som ovenfor bemærket, fra Restaurationen 1753, og afgiver atter et Beviis paa, hvor skjødesløst man ved denne Leilighed er gaaet tilværks; thi Borgermester Hans Nielsen dode først Aar 1651. Ifølge Odense Byes Raadstueprotocol fra 1649 til 1654, som findes i Byens Archiv, sad Hans Nielsen endnu paa Thinget d. 16de Mai 1651, men allerede den 21 Mai næstefter begyndte Skifteforhandlingerne efter den Afdode.

Den oprindelige Liigsteen over denne Grav, som ligeledes blev ødelagt 1753, havde ifølge Bircherods **Notæ uberiores** Pag. 103, følgende Indskrift:

„Cum Christo moriar cum Christo morte resurgam. Vitam mors seqvitur sed mortem vita beata. Hunc sepulturæ locum ad proximam usqve australem columnam Johanni Nicolai Chulenbrun consuli reipublicæ huius primario ac uxori eius Mariæ Pauli eorumqve liberis totiq. posterum familiæ templi huius patroni absqve omni posteritatis obstaculo concesserunt

heic itaqve qviescunt

ossa

parentum	liberorum
Johannis N. K. qvi 1651 placide in Domino obdormuit.	Nicolai Johannis Chulenbrun qvi Ao 1647. obiit. *)

*) Med Christo skal jeg dee, med Christo skal jeg opstaae af Døden. Paa Livet følger Døden, men paa Døden et saligt Liv.

Dette Gravsted lige ved den nærmeste sendre Pille er Hans Niel-

2.

Udenfor den modsatte Pille, under de lange Fruentimmerstole, er ligeledes en Begravelse, som tilhører Madame Eyerschettel, Enke efter Viinhandler Henrich Eyerschettel; den er 4 Al. lang, 4 Al. 16 Tom. bred og blev 1796 fyldt med Jord. Ved Siden af denne, mellem Pillerne No. 4 og 5, er Etatsraad Niels Bang Himmelstrups Begravelse, $6\frac{3}{4}$ Al. lang, 3 Al. 15 Tom. bred og 1790 forsynet med nye Bjelker af Hr. Morch paa Holufgaard. Denne Etatsr. Himmelstrup til Orbeklund og Orritzlevgaard var en Søn af Biskop Niels Bangs Datter Maren Bang, af hendes andet Ægteskab*) med Krigscommissair O. P. Himmelstrup til Orritzlevgaard. En Sønnesøn af Etatsr. N. B. Himmelsen Chulenbrun, denne Stads første Borgermester, og hans Hustru Marie Poulsdatter, og deres Børn og hele Slægt af Efterkommere, af denne Kirkes Patroner overdraget, uden at Eftertiden tør lægge nogen Forhindring. Og saaledes hvile her

Benene

af Forældrene	af Børnene
Hans N. C., som 1651	Niels Hansen Chulen-
rolig hensov i	brun, som døde Aar
Herren.	1647.

*) Hun var første Gang gift med den ogsaa i St. Knuds Kirke begravne Borgermester i Odense Jens Erichsen, der lod sine Børn antage tillige Navnet Westengaard efter sin Fædrenegaard i Jylland. En Sønnesøns Sønnesøn af Maren Bang og denne hendes første Mand er nuværende Sognepræst ved St. Hans Menighed L. C. D. Westengaard. (S. Giessing l. c. og Stiftsprovst Stouds Liigprædiken over Borgermester Jens Erichsen. Kbhn. 1691. 4.)

strup var den Niels Bang Morch, der opholdt sig paa Holufgaard hos Stiftamtmand v. Heinen, som havde ægtet Etatsr. N. B. Himmelstrups Enke. (Gjessing, Jubellærere 3 Pag. 153).

3.

Ligefor den forrige Begravelse, i den brede Gang imod Fruentimmerstolene, blev den sidste Prior i St. Knuds Kloster; Christen Poulsen, begravet 1575. Paa hans Liigsteen, som findes kobberstukken i D. Magaz. 2 Pag. 65 og blandt de bircherodske **Monumenta Othiniensia**, var udhugget en Figur med en Bog i den høire og Handsker i den venstre Haand, der skulde forestille Prioren. Paa Randen af Stenen stod:

„Festa Michaelis cum nobis attulit annus,
Christiernus Pauli cæperat esse Prior 1529;
Post annos septemq; decem fecit sibi sculpi
Hunc lapidem, mortis scit Deus ipse diem 1575 d. 16 Aug.
Spes mea Christus.“ *)

Ved Restaurationen 1753 blev denne Liigsteen afsleben og omhugget til Trappestene ved Kirkens Hovedindgang. (Etatsr. Vedel Sim. haandskr. Optegnelser).

Ogsaa under de lange Mandsstole mellem Pillerne No. 4 og 5 er en Begravelse, 3 Al. 16 Tom. lang, 5 Al. 8 Tom.

*) Christen Poulsen blev Prior ved Mikkelsdag i Aaret 1529. Efter 17 Aars Forløb lod han sig denne Steen udhugge; Gud kjender Dødens Dag. Mit Haab er Christus.

bred, hvori en Kammerherinde Bülows Levninger ere nedsatte, og som 1795 blev fyldt med Jord.

4.

Paa den næste Pille (No. 4), ved samme Side, sees ligeledes et Epitaphium af Steen, hvorpaa er malet et Familiestykke i samme Stiil som det over Consistoriedøren, og som forestiller Borgermester Thomas Broder Risbrich, hans Hustru Birgitte Seeblad, to voxne Døttre og tre mindre Sønner. Ovenover Maleriet sees Risbrichs og Seeblads Vaabener; paa høire Side Mandens: Skjoldet tværdeelt, i øverste Feldt et Træ, hvoraf en Haand bryder en Green, i nederste Feldt en Kaarde og en Rose; paa venstre Side Konens: et opadvendt Blad. Indskriften underneden lyder saaledes:

„Sic ora ferebant anno MDCLI

Thomas Broderus Risbricius Otthoniensium Consul ejusque conjux Birgitte Othonis F. Seeblad, conjugum par elegantissimum, ut & Filii Otto Broderus & Wichmannus Risbricii, filiæque virgines Catharina & Sillia; plura de iis nobilæque [nobileque?] defunctorum nomen cippus conditorium operiens infra loqvitur, qvi præter illos ibi memoratos beatos qvoque fovet reliqvias Viri Nobilissimi & de Eccles. optime meriti Jacobi Bircherodii S. S. Theol. Doct. & in Collegio Consistorii Assessoris, qvi lucem aspexit Anno MDCXXIV d. 30 Sept. exteras regiones visitavit annos V Cathedram Gymnasii Otthiniani primo Philosophiæ dein Theologiæ Professor annos ornavit XXXII & post felicissimum cum Sillia Risbricia conjugium

sanctissimam Deo reddidit animam. Anno MDCLXXXVIII die 13 Junii. *)

Det Løfte om nærmere Underretning, ovennævnte Indskrift indeholder, bliver nu desværre ikke opfyldt, thi Liigstenen, som er mærket 1753 — R. er en af de ved Restaurationen ombuggede, der i sin nærværende Tilstand har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Thomas Risbrich, Borgermester udi Ottense, som døde d. 15 Novbr. 1665, og hans elskelige Hustru Birgitte Seebladt, som døde den 3 Decbr. 1659, tilligemed samtlig deres Børn, Karen Risbrich, gift med Dr. Jacob Bircherod, Lector ved Gymnasium, Otto Risbrich, Landsdommer udi Fyhn, samt Broderus og Wikmann Risbrich, som døde udi deres unge Aar."

Paa den oprindelige Liigsteen over denne Grav stod derimod ifølge Bircherods **Notæ uberiores Pag. 101:**

---

*) Disse Portraiter forestillede Aar 1651:

Thomas Broder Risbrich, Borgermester i Odense og hans Hustru Birgitte Ottosdatter Seeblad, et ædelt Ægtepar, med deres Sønner, Otto, Broder og Wichmann Risbrich, samt ugifte Døttre Catharina og Sille; mere om dem og deres hæderlige Slægt taler Stenen der nedenunder skjuler den Grav, som foruden de ovennævnte Afdøde ogsaa gjemmer Stovet af den ædle og af Kirken høit fortjente Jacob Bircherod, Doctor i Theologien og Assessor i Consistorium, der saae Dagens Lys Anno 1624 d. 30 Sept., besegte fremmede Lande i fem Aar og var i 32 Aar Professor ved Gymnasiet i Odense, først i Philosophien, dernæst i Theologien. Efter det lykkeligste Ægteskab med Sille Risbrich gik hans fromme Sjæl til Gud d. 13 Juni 1688.

„Coniugibus Ann. XXV minus IV. D. in vita concordissimis.

Thomæ Brodero

Supremi in regno Daniæ tribunalis notario Ann. XIII. hinc principi huius urbis consuli An. XV. viro integritate et candore magno.

Brigittæ Ottonis Canutii Fil.

Matronæ raris dotibus excellenti

Superstites liberi hæredesqve

Desideratissimorum parentum memoriam ævi rapacis impotentiæ invidentes An. MDCLXXV. pos. Ille prope Flensburgum honestiss. loco Risbrici editus A. MDC. die 15 Julii V prolibus beatus ad beatiores sedes migravit Othin. Anno MDCLXV. d. XV Novemb.

Hanc mensis Decemb. A. MDCXIX d. IX patre Ottone Canutio Seeblad consule et matre Abigaele Hasebart natam. A. MDCXXXIV d. VII. maritatam. A. MDCLIX d. III. denatam Othinia vidit.

Stephanus Ram, Dithmarsus Medicinæ Doctor et Fioniæ Archiater Ann. MDCLIV d. XXII Octob.

Virgini Citharinæ Thomæ Fil. sociatus cum socia vivere desiit Othiniæ A. MDCLVIII d. I Aug. ætat. XXXIII.

Broderus Risbricius Thomæ F. A. MDCXLIX d. XXIII. April. susceptus lustratis utriusqve Germaniæ. Angliæ et Galliæ urbibus in patriam redux A. MDCLXX d. XXIII Augus. sublatus.

Otto Risbricius qvi pro tribunali Fyonensium ea circumspectione egit incorruptum themidis mystam ut vel optimo successori difficilem emulationem reliqverit. Othiniæ in lucem terrenorum prodiit. A. MDCXLV d. XXI Oct. cælestium numerum auxit A. MDCLXXXV d. XXI Julii. *)

---

*). For de i 25 Aar mindre end 4 Dage i Livet hjertelig enige Ægtefolk:

Thomas Broder,

Notarius ved Danmarks høieste Ret i 13 Aar, dernæst i 15 Aar

Graven underneden, ligefor Pillen No. 4, er $4\frac{3}{4}$ Al. lang 5 Al. bred, og 1795 fyldt med Jord.

Borgermester Thomas Broder Risbrich, var paa Odense Byes Vegne tilstede ved Rigsdagen 1660, da Regjeringsformen blev forandret. Hans Svigerson, Dr. Jacob Bircherod, hvis Levninger ogsaa ere nedsatte i ovennævnte Begravelse, var Fader til Biskop Jens Bircherod, hvis Epitaphium, som findes i den sondre Gang, nærmest ved den glorupske Begravelse, vi forhen have omtalt.

---

første Borgermester i denne By, en Mand af stor Retsind og Ærlighed;

Birgitte Otto Knudsens Datter,

En Qvinde udmærket ved sjeldne Gaver,

have de efterlevende Børn og Arvinger sat dette Minde Aar 1675, for at bevare de dyrebare Forældres Ihukommelse fra Tidens fortærende Tand. Han var født i Risbrich nærved Flensborg A. 1600 d. 5te Juli, lykkelig ved fem Børn gik han over til de salige Boliger A. 1665 d. 15de Novemb.

Hun var født d. 9de December 1619; hendes Fader var Borgermester Otto Knudsen Seeblad og Moder Abigael Hasebart i Odense; hun blev gift her d. 7de Decbr. 1634 og døde d. 3die Decbr. 1659.

Stephan Ram fra Dithmarsken, Doctor i Medicinen og Stiftsphysicus i Fyen, gift d. 22de Octbr. 1654 med Jomfru Catharina Thomasdatter, adskilt fra hende ved Døden, i Odense d. 1 Aug. 1558, i hans 33te Aar.

Broder Risbrich Thomasen født d. 23de April 1649, besøgte Tydsklands, Engellands og Frankrigs store Stæder, kom tilbage til Fædrelandet og døde d. 23de Aug. 1670.

Otto Risbrich, som ved Fyens Landsthing var i den Grad en kyndig og ubestikkelig Dommer, at det endog for den ypperste Efterkommer vil være vanskeligt at naae ham. Han saae denne Verdens Lys i Odense d. 21de Oct. 1645, blev optaget blandt de Salige i Himmelen d. 21de Juli 1685.

5.

Læserne ville allerede have bemærket, at en stor Deel af de anførte Begravelser tilhøre en Kreds af beslægtede og besvogrede Familier, som have havt anseelige Stillinger i Odense. For at lette Oversigten tilføies her en Sammenstilling i Form af en Stamtavle, der især er grundet paa Slægtregistrene i Gjessings Jubellærere, paa de endnu existerende eller forsvundne Indskrifter i Odense Byes Kirker, samt paa velvillig Meddelelse af Hr. Pastor Mule i Nørrelyndelse.*)

Michel Mule, Borgermester i Odense, † 1537.
g. Anna Bang, † 1569,**) (en Datter af den Oluf Bang af Middelfart, som 1517 blev adlet af Kong Ludvig

---

*) Det i denne Stamtavle forekommende Tegn (**) betyder, at Personen ligger begravet i St. Knuds Kirke, og at der over ham endnu findes Mindesmærke eller Gravskrift; Tegnet (*) derimod, at Personen vel ligger i St. Knuds Kirke, men at nu intet Mindesmærke der findes over ham.

) Et Monument over disse Ægtefolk og deres Søn Jens Mule fandtes forhen i Vor Frue Kirke i Odense. Det er afbildet, efter Bircherods Samling, i Tillægget til Nyerups og Abildgaards antiquariske Reise. Et andet Minde om Michel Mule er endnu til, nemlig den over Indgangen til Skolen paa Frue Kirkegaard indsatte Steen (den nederste). Den viser to Skjolde, hvoraf det til Høire har Mulernes sædvanlige Vaaben; det til Venstre derimod et Bommærke. Derunder staaer Michel Mule, Anders Nilsen **MDXXVIII. Ogsaa denne Indskrift er fra samme Kilde gaaet over i Tillægget til Nyerup; men Vaabenerne ere der udeladte, og Indskriften er urigtigen anbragt saaledes, som om den udgjorde en Deel af Mindestenen over Anders Glob, da dog begge Monumenter ere ganske uafhængige af hinanden.

af Ungarn, og hvis Efterkommere endnu blomstre her i Landet).

Deres Børn:

1. Jens Mule. † 1565.
2. Maren Mule Michelsdatter. † 1545,

g. Knud Jørgensen (Seeblad) Borgermester i Odense † 1580, hvis anden Kone var Karen Richartsdatter.

Hans Børn (af andet Ægteskab):

(**) a) Otto Knudsen (Seeblad) Raadmand i Odense, født 1575, † 1631. Gift

(**) 1) med Birgitte Lauritsdatter.

(**) 2) Abigael Hasebart, en Datter af Dr. Jacob Hasebart, K. Chr. d. 4des Livlæge.

Deres Datter var:

(**) Birgitte Ottosdatter, g. med Thomas Broder Risbrich, Borgermester i Odense.

Deres Børn:

(**) α. Karen Risbrich, g. med Dr. Stephan Rahm.

Deres Datter:

Karen Rahm. (?)

(**) β. Sille Risbrich, g. med Dr. Jacob Birkherod, Professor ved Odense Gymnas.

Deres Børn:

I. Jens Birkherod, Biskop i Aalborg,
(**) g. Søster Bartholin Albertsdatter.

(*) II. Thomas Broder Bircherod, Professor eloqventiæ ved Odense Gymnasium og Rector Scholæ. † 1731,
(*) g. Anne Mogensdatter Mule.

Deres Søn:

Jacob Bircherod, Landsdommer i Fyen.

III. Jacob Bircherod, druknede i Seinen.

IV. Christian Bircherod, Provst, Præst i Særsley. Gift
Else Cathrine Bang.

(**) V. Birgitte Bircherod. Gift
(**) 1) Wilhelm Rosenvinge, Borgermester i Odense.
(**) 2) Knud Landorph, Professor ved Gymnasiet i Odense.

Deres Datter:

(**) Karen Landorph. † 1740,
(*) g. 1) med Christian Henrik Luja, Prof. design. ved Gymnasiet. † 1714.
(**) 2) Andreas v. Bergen, Landsdommer.

(**) γ. Otto Risbrich.
(**) δ. Broder Risbrich.
(**) ε. Wichman Risbrich.

b) Richard Knudsen (Seeblad),

g. Elisabeth Olufsdatter Bager, Datter af Oluf Bager.

Deres Søn:

(*) Knud Richardsen, Rector i Odense Skole. † 1621.

3. Hans Mule til Nislevgaard, Borgermester i Odense. † 1602,

g. Mette Kotte, en Datter af Raadmand Marcus Kotte og Mette Friis. † 1613.

Deres Børn:

(**) a) Dr. Jens Mule. † 1633. Gift

(**) 1) Else Hansdatter. † 1623; Enke efter Biskop i Fyen, Dr. Niels Jespersen og Diderich Fuiren.

(**) 2) Anna Willumsdatter.

Blandt deres otte Børn:

α. Lisbeth Mule. † 1678,

g. Mag. Ludvig Hansen, Søn af Biskop Hans Michelsen, Conrector ved Odense Skole. † 1652.

β. Anna Mule, g. med Mag. Henrik Hansen, Broder til Forestaaende, Provst og Sognepræst til Skamby i Fyen.

b) Marcus Hansen Mule, døde ugift.

c) Lauritz Mule. † 1603. (Faldt i en Duel).

d) Niels Mule, Præst til Besser og Onsberg paa Samsø. † 1616, g.

Barbara Møller.

Blandt deres Børn:

Michel Nielsen Mule, Præst i Veilby i Fyen, g. Pernille Backer.

Deres Søn:

(**) Niels Mule, Raadmand i Odense, f. 1649, † 1712,

(**) g. Gundil Fochsdatter With, som nedstammede fra den berømte hollandske Familie With. Hun var først gift med Christen Lauritzen Lee, Kjøbmand i Odense, med hvem hun havde 9 Børn. Med Raadmand Niels Mule havde hun en Datter Pernille Mule, † 1756 som Enke efter Prof. Elias Naur.

e) Maren Hansdatter Mule. † 1581, g. Casper Mule, Domprovst i Ribe.

Deres Datter var:

Else Mule, g.

1) Ivar Bertelsen i Ringsted.

2) Dr. Niels Krag.

Datter af første Ægteskab:

(*) Marine, g. med Professor Jacob Wolf, hvis første Kone var Anne, en Datter af Hans Nielsen, Superintendent i Aggershuus Stift.

f. Claus Hansen Mule til Nislefgaard, g.

Birgitte Rosenvinge, Datter af Mogens Rosenvinge og Karen Friis.

En Datter af dem var:

Karen Clausdatter Mule, gift først med Mag. Michel Hansen (Søn af Biskop Hans Michelsen) Provst og Sognepræst i Nørreherreby, † 1653; dernæst med Dr. Chr. H. Luja.

(Fra denne Karen nedstamme de senere Muler, hvilket siden vil blive omtalt.) Hun døde 1709.

g) Jørgen Hansen Mule, Borgermester i Odense, † 1634, g.

Barbara Rosenvinge, Søster til hans Broder Clauses Kone.

Blandt deres 5 Børn:

(**) I. Anna Jørgensdatter Mule, f. 1613, † 1677, g.

(**) Dr. Lauritz Jacobsen (Hindsholm), Biskop i Fyen. † 1663.

Deres Datter:

Abigael Lauritzdatter, g.

(*) Christian Henrik Luja, Assessor i Consistorium. Den første af Slægten i Danmark, (jfr. Gjessing 2, Pag. 111).

Først gift:

(*) med Karen Clausdatter Mule.

Abigael Lauritzdatters og Dr. Lujas Børn vare:

(*) 1) Mag. Lauritz Luja, Professor i Odense, g.

(*) Catharine Munthe Stoud.

Blandt deres Børn:

Marie Sophie Luja, gift med Jens Rasmussen Balslev, Præst i Tommerup og Brylle, († 1761), hvis anden Kone hun var. Han var en Søn af Amtsforvalter **) Rasmus Andersen i Odense og (**) Marie Elisabeth Bang, Datter af Præsten i Særslev, Provst Hans Nielsen Bang († 1696), hvis Forældre vare

(**) Dr. Niels Bang, Biskop i Fyen fra 1663 til 1676, og Anna Hansdatter, en Datter af Borgermester i Odense, (**) Hans Nielsen, som døde 1651.

(*) 2) Mag. Christian Henrik Luja, Conrector i Odense, g.

(*) Karen Landorph.

(*) 3) Karen Luja, g.

(*) a) Dr. med. Jørgen Hahne.

b) Frants Reenberg.

Søn af første Ægteskab:

(*) Jørgen Jørgensen Hahne, Raadmand i Odense.

(4) Birgitte Luja, g.

Provst Ludvig Bertelsen.

II. Hans Jørgensen Mule, Assessor i Høiesteret. † 1669.

III. Mogens Jørgensen Mule, † 1680, g. Margrethe, Datter af Raadmand Erik Jørgensen. Hun blev siden gift med Prof. Elias Naur og døde 1693. Prof. Naur fik i andet Ægteskab (**) Barbara Landorph, Datter af Hans Landorph og Enke efter Prof. Lorentz Edinger, med hvem hun havde en Søn, Mag. Nicolai Edinger. Tredie Gang ægtede Prof. Elias Naur Raadmand Niels Mules Datter, Pernille Mule. Naur efterlod sig ingen Børn.

Med Mogens Mule havde Margrethe Eriksdatter to Børn:

a) Erik Mule, Assessor i Høiesteret og siden Professor ved Gymnasiet i Odense. † 1751 (begravet paa St. Knuds Kirkegaard) g. m. Margr. Klingenberg, en Datter af Peter Klingenberg til Veilegaard.

Deres Søn:

(*) Mogens Mule, † 1759. Med ham uddøde Slægtens mandlige Linie.

(*) b) Anna Mogensdatter Mule, g.

med Thomas Broder Birche-rod (see ovenfor ved Nisbri-cherne.)

6.

Vende vi os nu atter til den anden Side i Gangen, saa træffe vi der ligeledes i Gulvet en Liigsteen, mærk. 1753— **R**— hvorpaa læses:

„Herunder hviler afg. Borgemester Jens Christensen Schouboe tilligemed hans Hustru Margrethe West med videre Stenen herovenfor udviser."

Den hertil hørende Steen eller Liigtavle er nu henflyttet i Kirkens nordre Gang, hvor den siden vil blive omtalt. — Begravelsen underneden imellem den 3die og 4de Pille indeholder en Deel Liigkister og er 1810 fyldt med Jord. Forved denne Begravelse blev, ifølge Hr. Etatsraad Vedel-Simonsens Optegnelser, Hans Barnekow til Calwick og Birkholm begravet 1559; men da Liigstenen over ham var 4 Al. 4 Tom. lang, 2 Al. 19 Tom. bred og udhugget med dybe Figurer, saa blev den 1753 omhugget til tvende Liigstene og en Trappesteen. Indskriften paa den lod, ifølge Bircherods **Notæ uberiores** Pag. 99, saaledes:

„Anno domini **MDLIX** then 9 Dag Febr. bede Hans Barnekow y Kolding, her begraven med sin Hustru Fru Mette Oxe."

„**Hic sepultus est nobilis et honestus vir Johannes Barnekow de Calwick et Birchholm, qvi mortuus est Coldingæ die 8 Febr. Ao. 1559 et honesta Matrona Metta Oxe. Filia**

Johannis Oxe Eqvitis, ejus Uxor, qvæ ex hac vita decessit die *)

7.

Ved Siden af den foregaaende, ligefor den fjerde Pille, er Jørgen Gyldenstjernes Begravelse, 3 Al. 20 Tom. lang, 2 Al. bred og 1796 fyldt med Jord. Liigstenen, som for Restaurationen 1753 laa over denne Begravelse, findes kobberstukken i D. Mag. 4 Pag. 161, **) ligesom dens Indskrift aftrykt i Marm. dan. 1 Pag. 222; paa den forestilles Jorg. Gyldenstjerne i da brugelig Dragt med en fodret Kappe om sig og en Bog i Hænderne; i de øverste Hjorner af samme sees hans fædrene (Gyldenstjernes) og modrene (Bildes) Vaabener. Omkring Kanten af Stenen staaer:

„Mandatum Dei æternum est & immutabile, ut credamus in Filium Dei, utque credamus, nobis propter Filium Dei ignosci, nos recipi, curæ esse Deo, exaudiri & saluandos esse.“ ***)

---

*) Her er begravet den høiadelige og retsindige („ærlig og velbyrdig“) Mand Hans Barnekow til Calwick og Birkholm, som døde i Colding den 9 Februar 1559, og hans Hustru, den ædle Matrone Mette Oxe, Ridder Hans Oxes Datter, som bortkaldtes fra dette Liv den . . . .

) Kilden til de, paa det i Texten anf. Sted af D. Magazin meddelte Efterretninger om Liigstenen, Indskriften m. m., er ingen anden end Biskop J. Bircherods saa ofte paaberaabte **Monumenta et Inscriptiones Othinienses S. 100. Dette Værk er overhovedet første Kilde til mange Efterretninger hentede fra Othinienſiske Monumenter, der findes i trykte og utrykte Værker af Resen, Bartholin, Meller, Pontoppidan og flere Yngere.

***) Paa Dansk: „Det er Guds evige og uforanderlige Befaling, at vi

Nedenved:

„Chrysaster Sophiæ studiisque Georgius ingens
Objecto tumulo hic abditus ipse jacet,
Qvem cum nobilitent præclara stemmata gentis
Virtutum superat nobilitate genus.“ *)

Denne Mag. Gyldenstjerne var en Søn af Henrik Gyldenstjerne til Ivernæs, nu Vedelsborg, og Fru Karine Bilde; først var han Secretair hos Kong Frederik den Første, derefter Kannik i Lund og til Slutning Vicarius i Odense, hvor han døde d. 3 Mai 1551. Efter hans egen Begjæring blev hans Liigkiste ophængt i Graven i 4 Jernlænker; maaskee, som Birckerod mener, til Tegn paa, at han elskede Himlen saa høit, at han ikke engang vilde lade sit Liig berøre Jorden.

8.

I en Begravelse foran Pillen No. 3, som 1812 fyldtes
1617 med Jord, nedsattes 1616 de jordiske Levninger af Mag. Olve Olvesen Bager, Vicarius i Odense. Paa hans Liigsteen, der tilligemed saamange andre blev ødelagt 1753, læstes ifølge Birckerods Notæ ub. S. 99, følgende Indskrift:

Her ligger begraven hæderlig og heilærd Mand M. Olve Olve-

---

skulle troe paa Guds Søn, og at vi skulle troe, at formedelst Guds Søn faae vi Forladelse, blive antagne, ere Gud kjære, benhøres og blive salige.“

*) Paa Dansk: „Jørgen Gyldenstjerne, stor af Viisdoms Studeringer, ligger her begraven; endskjøndt hans ypperlige Herkomst adlede ham, overgik dog hans medfødte Dyder samme i Adelskab.“

sen Bager, som var Vicarius udi Othense oc dede Anno 1617 den 9 Novemb. oc hans kiere Hustru Barbara Pedersdatter, som dede An. — — —.

Colos. III., Vers III. IV.

Mortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quandocunque Christus vita nostra apparuerit, tunc et vos apparebitis una cum ipso in gloria. *)

**) „Luna velut fratri propius juncta perisse
stultis videtur funditus,
Qvæ tamen admoti spectat qva lumina solis
longe refulget clarior.
Sic periisse pii vulgo qvi morte putantur,
Absit perisse dixeris
Ipso qvi potius Christo propiore potiti
Qvod qvæsierunt obtinent.

Ad Lectorem:

— — — —

Principium in tereti qværis qvicunqve figura,
principium invenies hic, ibi (ubi?) finis erit;
sic Christum lector qvisqvis veneraris amore
qvæ vitam hora tibi finiet, incipiet.“ ***)

---

*) Paa Dansk: „I ere dede, og Eders Liv er skjult med Christo i Gud. Naar Christus, vort Liv, aabenbares, da skulle ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed.“

**) Paa Dansk: „Naar Maanen nærmer sig sin Broder, mener Taaren, at den aldeles er gaaet til Grunde, da den dog skinner langt klarere paa den Side, der vender mod Solen. Saaledes mene vel Mange, at de Fromme ere forgaaede i Døden; men Du sige ikke saa; meget mere nyde de nu Christi Nærhed og opnaae hvad de have tragtet efter.“

***) Maaskee: Du som seger et rundt Legemes Begyndelse, vil finde, at denne falder sammen med Enden; saaledes skal Du, Læser, som til-

Ved Siden af den foregaaende laa forhen en Liigsteen over Mag. Ivar Laurentii, som ligeledes blev ødelagt 1753; den havde, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 99, følgende Indskrift:

„Anno Domini M. C. D. LXXXVII obiit yvarus laurent. decretor. doct. legum. licentiatus. canonicus. ottoniensis.“ *)

9.

Længere foran i Kirken see vi, at der ogsaa paa den tredie Pille i de lange Mandsstole er anbragt et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Herneden hviler salig Christian Haman, fordum Kjøb- og Handelsmand her i Odense, som døde 1728 d. 30 Januari i hans Alders 55 Aar tilligemed hans kjære Hustrue Sara Østrup, som døde 1747 d. 17 Novbr. i hendes Alders 76 Aar. De levede tilsammen et godt og lykkeligt Ægteskab udi 29 Aar og imidlertid velsignet af Gud med 3 levende Børn, 1 Søn og 2 Døttre. Sønnen Christian Henrik Haman døde 1725 den 21 Juni i hans Alders 25 Aar. Den yngste Datter Margretha Sophia Haman døde 1731 den 23 Mai i hendes Alders 25 Aar. Var 2 Gange gift, først med Peder Fugl, da Kiøb- og Handelsmand her i Byen, som efter 1 Aar og 13 Dages meest i Svaghed tilbragte Ægteskab døde 1728 d. 1 Apr. i hans Alders 32 Aar. Dernæst med Bonde Simonsen, Raadmand her i Byen, med ham levede hun i 1 Aar, 5 Maaneder, 7 Dage, og i samme Tid var Moder til en Datter, som tilligemed Faderen efterlever, der døde som Justitsraad og Landsdommer paa sin

---

beder og elsker Christus, erfare, at dit Livs sidste Time er dets første.

*) I Herrens Aar 1487 døde Ivar Lauritsen, Doctor i den canoniske og Licentiat i den civile Ret, Kannik i Odense.

Gaard Elvedgaard den 6 Septbr. 1765. Den ældste Datter Anna Elisabeth Haman lever i Ægteskab med Jens Dreyer, *) Kjøb= og Handelsmand her i Byen.

Apoc. 14, 13. Salige ere de Døde i Herren, de huile af deres Arbeide."

Den hertil hørende Begravelse underneden, 3 Al. 15 Tom. lang, 4 Al. 8 Tom. bred, blev 1795 belagt med nye Bjelker paa Cancelliraad Simonsens Bekostning og indeholder 6 Liigkister. Stenen, hvormed den er belagt, er mærket 1753 —R.— og har følgende Indskrift:

„Herunder hviler afg. Christian Haman, Kjøbmand, tilligemed hans Hustrue Sara Østrup med videre Stenen herovenfor udviser."

Her laa ogsaa forhen en med mange Blomster og Løv= værk udhuggen Liigsteen, som 1753 blev ødelagt; paa den var, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 100, anbragt følgende Indskrift:

„Her ligger begraven erlig og gudfrygtig Pige Margrete Claus= datter som Gud kallede i hendes 17 Aar oc var hun forløst af dette elendige Lif oc til det ævige Lif den 15 Juni Ao. 1597."

10.

Foruden at der Vesten for den foregaaende findes en Begravelse, 4 Al. lang, $6\frac{1}{2}$ Al. bred med 2 Liigstene over (mærket 1753—R.—) og tvende Ditto ligefor Pillen No. 2 og imellem No. 2 og 3, er der ved denne Side, under de lange Mandsstole, endnu tvende Gravsteder, hvori fortjente

---

*) See Side 170.

Mænds jordiske Levninger hvile. Til det Første af disse, som er $3\frac{3}{4}$ Al. langt og $4\frac{1}{2}$ Al. bredt, blev 1798 bekostet ny Muurhvælving af Ritmester Ramus; paa Liigstenen over samme, der er betegnet med det saa ofte anførte Restaurationsmærke, staaer:

„Denne Begravelse tilhører Biskoppen over Fyens Stift Hr. Christian Ramus og hans Familie, og ere herudi nedsatte hans to elskelige Hustruer Elisabeth Holst, som døde d. 24 Aug. 1730, og Sophia Seidelin, som døde d. 13 Aug. 1741.

Biskop Christian Ramus var født i Trondhjem 1687, hvor hans Fader, Mag. Melchior Ramus, var Lector theol.; en Broder af ham, Justitsraad Joachim F. Ramus var Prof. Matheseos ved Kjøbenhavns Universitet. Efterat have været Sognepræst i Vordingborg og Kjøbenhavn, blev Christian Ramus 1732 udnævnt til Biskop over Fyens Stift, hvilket Embede han forestod til sin Død d. 14 Decbr. 1762; kort før sit Endeligt fik han sin Søn, Hr. Jacob Ramus sig i Embedet adjungeret, hvilken siden ogsaa succederede ham.

Den anden, som er den sidste Begravelse paa denne Side, ligefor Pillen No. 1, $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 4 Al. 14 Tom. bred og bedækket med Krydshvælving, gjemmer Støvet af den lærde Professor Thomas Broderus Birchærod og Hustru Anna Mule. Han var født i Odense 1661 og en Søn af Dr. Jacob Birchærod, Professor i Theologien ved Odense Gymnasium og Sille Risbrich, hvilke vi forhen have omtalt. Han var en Broder til Biskop Jens Birchærod, hvis Epitaphium findes i den søndre Gang, og

til Birgitte Bircherod, først gift med Borgermester Rosenvinge, siden med Mag. Landorph. 1688 blev han Conrector og 1692 Rector ved Odense Skole og døde 1731. Han efterlod sig mange lærde Skrifter, iblandt andre Kong Knud den Helliges Historie. Hans Hustru Anna Mule, en Datter af Mogens Mule og en Steddatter af Mag. Elias Naur, stiftede tilligemed Kammerraad Rasmus Mule og Assessor Erik Mule, Professor ved Gymnasiet i Odense, de Mulers katechetiske Skoler i Odense og desuden et Legat af 1000 Rd. K. for 10 fattige Enker og Enkemænd (Hofm. 6 Pag. 287). Til dette Gravsteds Vedligeholdelse legerede hun til St. Knuds Kirke en Capital af 100 Rd. K. (Hofm. 6 Pag. 277).

11.

Vi vende os nu atter til den modsatte Side af den brede Hovedgang, hvor der, ifølge Begravelsesprotocollen, findes en Begravelse imellem den 2den og 3die Pille under de lange Fruentimmerstole, som skal være bekostet til Lave Urne og Fru Karen Bølle. Liigstenen over samme blev ødelagt 1753 og havde, ifølge Birchereds **Notæ uberiores** Pag. 98, følgende Indskrift:

„Her ligger begraven Erlig og Velbyrdig Lawe Urne til Rugaard som dede i Lantzkrone den 5 Dag Decemb. 1559, og hans kiere Hustru Erlig og Velbyrdig Fru Karen Boller til Hellerup naar Gud vil. De dede hun Aar 1582 den 15 Aug. i Othense.

Karen Bølle var først gift med Marcor (ikke, som der paa Urnernes Stamtavle hos Hoffmann staaer, Jacob)

Tidemand til Sobo, Hovedsmand paa Holbek Slot. (Medd. af Cand. Kall Rasmussen). En Sostersøn af hende, Eiler Brockenhuus til Nakkebølle, bekostede 1591 en ny Prædikestol i Kirken, til Minde om sin Tante, hvorpaa der, ifølge Birckerods Notæ uberiores Pag. 68, læstes:

„Dette Monument og Prædikestoel hafver Erlig og Velbyrdig Mand Eiler Brockenhuus til Nacheboll, Gud og hans hellige ord til ære, Sin Kiere Moder Sester Erlig og Velbyrdig Fru Karen Boller til Hellerup', som ligger her nedenfor begrafven, og Sig og sine Hustruer, Børn og Venner til en Christelig og Erlig Amindelse bekostet Ao. 1591 og blef udi Octobri fuldkommet."

12.

Ved Siden af den foregaaende, ligefor Pillen No. 2, er Biskop Muus's Begravelse, 4 Al. lang, 4 Al. 15 Tom. bred og bedækket med Kuglehvælving; 1787 blev den belagt med nye Bjelker. Mag. Christian Muus var født i Christiania 1656, blev, efterat have været Stiftsprovst sammesteds, Biskop i Ribe Stift 1701 og i Fyen 1712. Hans underdanigste Memorial om Bispestolen i Ribe, dateret Christiania den 2 Juli 1701, lyder saaledes:

„Stormægtigste Monarch, Bisp Ancher siges død
Og Ribe Stift vacant; Eens Død en Andens Brød,
Vil Gud, Kong Frederik, jeg bliver lykkelig,
Indtil jeg ogsaa dør, jeg takker Ham og Dig."

Biskop Muus døde i Novbr. 1717, i Svendborg, paa en Visitatsreise.

13.

Foruden tvende Begravelser ved denne Side, foran den første Pille og ud til Enden af de lange Fruentimmerstole, findes her endnu midt i den brede Gang en Ditto imellem de sidstanførte Bispers Grave. Den tilhører tvende Grever af Hoya og Tecklenburg og blev, da Gulvet og de øvrige Begravelser sidst vare aabnede, forsynet med ny Hvælving; i den nedsattes da en Benkiste, hvori de forefundne Been bleve opbevarede. Disse to tydske Grever førte Vaaben mod Danmark og faldt i Slaget ved Ørnebjerg 1535. Paa Kong Christian den Tredies Befaling bleve deres Liig flyttede fra Valpladsen til St. Knuds Kirke, hvor deres Gravminde, der ved Restaurationen 1753 blev henflyttet til Graabrødre Kirke, var anbragt paa den øverste Pille af de lange Fruentimmerstole. Iblandt de ovenfor saa ofte anførte bircherodske Monumenta othiniensia findes en Tegning af dette Epitaphium, som nu er forsvundet med saamange andre. Det har Form af et Tabernakel, i hvis Midte man seer Grevernes Vaabener med Overskrifter: **Johannes de Hoya comes. Nicolaus de Techelenb. comes**; hiint to forte opadvendte Bjørnekløer (paa gylden Grund og de samme Bjørnekløer paa den lukkede, kronede Hjelm; dette deelt paa langs og tværs i fire Feldter, af hvilke det første og fjerde har tre (røde) Hjerter (paa Sølvgrund), for Grevskabet Tecklenburg, det andet og tredie (i blaa Grund) et (gyldent) Anker for Grevskabet Lingen; paa den lukkede, kronede Hjelm det tecklenburgske Hjelmtegn, en Paafugl med udslagen Hale. Under Vaabenerne læses:

„Johannes de Hoya et Nicolaus de Teckelenburg comites in hostili Lubecensium acie cæsi prope Assens ad regionem Oxenbierg ibique sepulti Christiani III Regis victoris pio iussu huc translati sunt.“ *)

Ovenover staaer:

„Renovatum Anno 1596.“

Maaskee hidrører det fra denne Restauration, at man paa den birckerodske Tegning ikke seer det **Anno Domini** 1535, **11 Juny**, hvormed Indskriften efter Hvitfeldt (Christ. d. Tred. Hist. Pij.) begyndte.

Disse Grever anførte den lybske Hær i Fyen i Sommeren 1535. Det var især Grev Johan af Hoyas uoverlagte Heftighed, Johan Rantzau havde at takke for den herlige Seier ved Ørnebjerg d. 11 Juni 1535, der gav Grevefeiden en afgjort Vending til Fordeel for den udvalgte Konge, Hertug Christian af Slesvig og Holsteen. Familien Hoya uddøde 1583, Tecklenburg 1582.

Vi formode, at ved Siden af disse Grever ligger Ernst Elver, hvis Datter Anna, Prof. Jacob Wolfs 3die Kone, vi ovenfor have nævnet. Epitaphiet er nu forsvundet,

---

*) Paa Dansk: Grevrne Johannes af Hoya og Nicolaus af Tecklenburg, der mistede Livet i den fjendtlige lybske Hær, ikke langt fra Asfens, i Egnen af Ørnebjerg og vare begravede der paa Stedet, ere førte herhid efter Seierherrens, Kong Christian den Tredies, fromme Befaling.

men Indskriften lod, efter Birckerods Notæ uberiores Pag. 68, saaledes:

„Tænck paa din Død, og Christi Død
Paa Verdens Svig og Kæde,
Tænck paa Helvedes Bitter nød
Og paa Himmeriges glæde.
Men du lefver da ofve dig
I det som Gud behager,
At tiene Verden timelig,
Evindelig bedrager.
Hvad tiener denne Verdens Pral
Med alt vi here braske
Naar vi fulendet har vort Maal
Da er vi Støf og Aske.

Ernst Elver Borger udi Othense døde d. 20 Oct. Ao. 1619 og ligger her begrafven med sin K. Hustrue Ingeborgh Laurids-datter, som døde den — — —"

Over Kirkens brede Hovedgang hænge 3 Messing-Lyse-kroner, hvorpaa ingen Indskrifter ere anbragte.

14.

Forend vi begive os hen til Kirkens nordlige Sidegang, maae vi endnu bemærke, at der i Gangen, som adskiller Choret fra Kirken findes 4 Begravelser. Den Første af disse er beliggende imellem Chorets sydlige, store Pille og No. 1 af Pillerne i de lange Mandsstole og tilhørte forhen Johannes Poulsen. Den blev kjøbt ved Auction 1755, og d. 15 Febr. 1768 nedsattes Kjøbmand Jacob Hettings Hustrues Liig i samme; 1798 blev den fyldt med Jord.

Norden for denne er en Begravelse $3\frac{1}{2}$ Al. lang, 3 Al. bred, som tilhørte Biskop Ramus forend han erholdt den

foromtalte. Fra den er en Aabning eller Gang til en muret Begravelse under Balustraden foran Choret, der imod Osten grændser til Biskop Lodbergs Begravelse. 1784 bleve fra Kirkens store Begravelse under Choret 15 Liigkister hensatte i denne Begravelse.

I den brede Gang lige under Nedgangen fra Choret er Cancelliraad Mogens Mules Begravelse, som 1791 blev belagt med Steenoverlæggere. Med denne Mule, som var en Son af den forhen omtalte Assessor Erik Mule, uddode Slægtens mandlige Linie 1759.

Ved Siden af denne er endelig en Begravelse i Gangen, imellem Choret og de lange Fruentimmerstole, som er $3\frac{1}{4}$ Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred og forsynet med Kuglehvælving. I denne Grav nedsattes 1707, ifolge Etr. Bedel Simonsens Optegnelser, de jordiske Levninger af Mag. Jens Pedersen, Sognepræst til Dalum og Sanderum, født i Kolding 1639, gift med Maren Larsen, født paa Vestergaard i Jylland; hun døde samme Aar, 80 Aar gammel, og blev ligeledes begravet her. Deres Liigsteen blev omhugget 1753. Fra denne Begravelse gaaer ligeledes en Gang til en stor Begravelse under Balustraden foran Choret, som imod Osten støder til Cornelius Hamsforts og Professor Lujas Begravelser; den er $5\frac{1}{2}$ Al. lang, 6 Al. bred og blev 1792 forsynet med nye Egebjelker. Ved Kirkens Reparation 1753 bleve fra den aabne Begravelse under Choret 31 store og smaae Liigkister henflyttede i denne Begravelse.

Syvende Afdeling.

Begravelsescapellet i den østlige Ende af Kirkens nordlige Sidegang.

Første Afsnit.

Ebbe Munks med Fleres Begravelse.

1.

Fra Kirkens midterste, brede Gang begive vi os nu hen til dens nordlige Sidegang, i hvis østlige Ende findes Ebbe Munks Begravelse, som ved en Balustrade med Søiler af Træ — eet af Kirkens faa Levninger fra Fortiden, som er bleven skaanet under Reparationen 1753 — er adskilt fra Gangen. Over Indgangen sees Munks og Høgs Vaaben udskaarne i Træ, hiint: en sort Bjørnelab i Sølvfeldt og paa Hjelmen to Vesselhorn, vexelviis deelte af Sølv og sort, dette: fra venstre Hjørne, skraadeelt af Sølv og rødt og paa Hjelmen syv røde Palissader, hvoraf opstaae tretten vexelviis røde og hvide Faner. Paa Balustraden læses over Indgangen:

„Hafver Erlig og Velbyrdig Mand salig Ebbe Munk til Fjellebro,

og hans kiere Hustru Erlig og Velbyrdig Fru Siedsel Hog her indenfor dieres Begraffuelse oc Huillested."

Paa høire Side heraf staaer:

„De Retuise bliffuer borttagen fra Ulyck og de som haffue vandret retteligen komme til Ro oc huile i deres Herberg."

Paa venstre Side staaer:

„De Retfærdiges Sicele ere i Guds hand oc der skal ingen Pine røre ved dem."

I Begravelsen er paa Kirkens nordlige Muur anbragt et Monument af Steen over Ebbe Munk*) og Hustru Sidsel Høg. Paa den øverste lille ovale Tavle deraf læses:

„Jeg er Opstandelsen oc Lifuet, hvo som tror paa mig om hand end deer, hand skal dog have Lifve."

Over den øverste firkantede Tavle, der forestiller den yderste Dag, staaer:

„Staae op I Døde og kommer for Dom."

Over den midterste store Tavle, hvorpaa intet er skrevet, og ved hvis Sider sees tvende Figurer (Sculpturarbeide) knælende og med sammenlagte Hænder, som forestille Ebbe Munk (harniskklædt) og Hustru Sidsel Høg, læses:

„Wer tro indtil Døden, oc jeg vil giffue dig Liffsens Krone."

Nedenfor staaer:

„Her liger begraffven erlig oc velbyrdige Mand salig Ebbe Munk

---

*) Med denne Ebbe Munk til Fjellebro, Lehnsmand paa Antvortskov, uddøde denne Familie 1622.

til Fjellebro, som var Ebbe Munk og Fru Kirstine Wifferts Søn. Han var fød paa Fjellebro Anno 1551 d. 9 Aug. oc kaldede Gud hannem herfra sammesteds 1622 d. 8 Juli. Gud forlene hannem med alle tro Christne en ærefuld Opstandelse. Hans efterladte Hustrue ærlig oc velbyrdig Fru Sitzel Høeg til Steensgaard, som var ærlig oc velbyrdig Styge Høeg til Wang oc Frue Anne Wlestand, deris Datter. Hun haver her ladet gjøre deres Graf og Hvilested, hensøved udi Herren Anno — — —."

Allernederst læses:

„Salig erre de Døde i Herren thi de huile af deres Arbeide oc deris Gierninger følge dem efter."

2.

I denne Begravelse stode forhen 6 Liigkister, hvoraf de to uden Opskrift; men da Knud den Helliges og hans Brødre Benedicts Levninger i Aaret 1834 flyttedes herhen, bleve de satte ned i den nedenunder værende aabne Begravelse, som forhen har tilhørt Familien Podebusch, og hvori i Forveien fandtes 4 Liigkister uden Opskrift. Af de sidst nedflyttede Kister ere nu ikkun to forsynede med Indskrifter; paa den første staaer:

„Her under hviler erlig oc velbyrdige Frue, Fru, s. hos Gud, Kirstine Rosencrandtz, velbaarne Ebbe Rosencrandtzes til Brangstrup, feed udi Skaane paa sin Fædrenegaard Trup Aar 1625 d. 18 Oct. Er udi Herren hensefuet paa Brangstrup d. 19 Septemb. 1678. Gud giffue hinde med alle troe Christne en ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommedag."

Paa den anden læses:

„Hier ruhet der weylant wolseelige Herr Obrister Hans Hinrich Bibou. Seines Alters 67 Jahr. Der liebe Gott gebe ihn ein

selige Ruhe und fröliche Auferstehung um Jesu Willen. Amen. Ottense d. 7 Martii Ao. 1720."

Endnu skulle forhen to af de herværende Kister have været forsynede med Indskrifter, men som nu dog ere forsvundne; men af Pont. Atlas seer man, at een af dem gjemmer Støvet af Ebbe Rosenkrantz til Brangstrup, født paa Hammershuus Slot paa Bornholm af Holger Rosenkrantz til Glimminge og Fru Lene Gyldenstjerne, og død paa Brangstrup d. 3 April 1683. I en anden hviler Jørgen Rosenkrantz til Vindinge, Oberst ved Infanteriet, en Søn af Gunde Rosenkrantz, Rigsraad og Høvedsmand paa Calløe Slot og Pernille Rosenkrantz. Han var født i Odense 1634 d. 30 Juni, saaret d. 26 Aug. 1657, i Kampen ved Frederiksodde, af en Kugle paa 12 Pd., og derefter død i Middelfart d. 2 Sept. s. A.

Andet Afsnit.

Kong Knud den Hellige og haus Reliqvier.

I.

Kong Knuds Levnet og Martyrdød.

Hvad der nu især hendrager Beskuerens Opmærksomhed til denne Begravelse, er, at den gjemmer Kirkens ældste Mærkværdighed, nemlig Kong Knud den Helliges Reliqvier.

Forend vi imidlertid gaae over til at tale om disse mærkelige Levningers Historie og nuværende Tilstand, anse vi det passende korteligen at minde om Kong Knuds Levnet og Martyrdod.

Knud den Fjerde, den folkekjære Konge Svend Estridsens næstældste Søn, var af Faderen med en Deel af Folkets Samtykke bestemt til hans Eftermand, men maatte desuagtet vige for sin ældre Broder Harald, der havde mange af Landets Mægtige paa sin Side, og for hvem tillige gammel Skik ved Kongevalget talte. Imidlertid regjerede Harald Hein ikkun i faa Aar, og efter hans Død (1080 d. 17 Apr.) besteg nu Knud uden Modsigelse Thronen. Allerede som Prinds havde han gjort sig fortjent af Landets Forsvar ved sine idelige Sotog mod de vendiske og andre hedenske Sørøvere, og satte som Konge Søvæsenet i en saadan Stand, at Tribytterne i lang Tid ikke vovede at anfalde de danske Kyster. Fyrig, heftig og krigersk af Charakteer, fremtraadte Knud som Landets Regent i en meget kritisk Tid, da Christendommen vel havde seiret, efter mere end to Aarhundreders Kamp, over Hedenskabet, men endnu langtfra været istand til at omdanne Oldtidens hedenske Sæder og Indretninger saaledes, som den nye Tingenes Orden krævede det. Som den nye Tids Forkæmper optraadte Kong Knud; med jo større Samvittighedsfuldhed og Alvor han gjorde det, desto snarere maatte han komme i Strid med mange af sine Undergivne, især de Store og Mægtige, der ikke vilde give slip paa den gamle Vilkaarlighed, for at underkaste sig faste Loves Herredomme. Han vilde bringe Folket til at indsee, at Voldsgjer-

ninger, Trældom og Sørøveri efter Christendommens Grundsætninger vare ulovlige og strafværdige, et Maal, som kun var opnaaeligt ved at grunde den aandelige Magt, som paa hiin Tid ene kunde hvile i den katholske Geistligheds Haand. Medens derfor Kong Knud maaskee med vel hastige Skridt søgte at nærme sig dette Maal, ved at indskrænke Almuens gamle Friheder og bringe Høvdingernes Uregjerlighed og Toilesloshed indenfor lovbunden Ordens Grændser, arbeidede han med stor Iver paa at bestyrke Christendommen og at fremme Geistlighedens Indflydelse. For at sætte en ny Magt imod de Fornemmes tiltagende Selvraadighed, der hidtil var bleven fremkaldt eller bestyrket ved Lemfældighed og Eftergivenhed, gav han Biskopperne Plads blandt Landets ypperste Mænd, og hævede overhovedet Geistligheden ved mange Forrettigheder til en overordnet Stilling. Endelig opfordrede han ogsaa Folket til at give den Tiende, hvoraf en Trediedeel skulde tilfalde Bispen, en Trediedeel Præsten, og Resten anvendes til Kirkens og Gudstjenestens Fornødenheder; men dette Forsøg strandede paa Folkets Uvillie mod Paabud af nye og uvante Byrder. Misforstaaelsen imellem Kongen og Folket kom endelig til Udbrud, da han paalagde det svære Bøder, fordi det havde svigtet ham ved Udrustningen af et Tog til Engelland, hvori dog enkelte af Kongens Fjender havde den største Deel, og da disse Bøder ei alene bleve inddrevne med den største Strenghed, men — som Nogle fortælle — ublue og vindesyge Skattekrævere endog forøgede det Tunge i de paalagte Bøder ved Forurettelser baade imod Fattige og Formuende: saa brød Hadet ud til et vildt

Opror. Jyderne reiste sig mod Kongen, og denne maatte søge sin Redning i Flugten, først til Slesvig og derefter til Fyen. Kongens Opraab om at gribe til Vaaben fulgtes af Faa eller Ingen, hvorimod den oprørske Bondehær bestandig voxede i Antal og fik derved Mod til ogsaa at forfølge ham til Fyen. Knuds gamle Fjender, hans egen Farbroder Asbjørn Jarl, og Eivind Bifra, som i Særdeleshed ophidsede Mængden, havde nu ogsaa forenet sig med Oprørerne. Asbjørn Jarls Forslag, at ville drage forud over til Fyen, for at udforske Kongens Sindelag og Stilling, blev antaget, og Eivind Bifra førte imidlertid Hæren over det lille Belt. Saasnart Asbjørn kom til Odense, hvor Kongen opholdt sig tilligemed sine Brodre Erik og Benedict og flere troe Mænd, gav han sig Skin af at komme som Fredsmægler. Kongens Broder Erik, som var Jarl i Sjælland, raadede ham at søge Tilflugt der, hvorimod Benedict mente, at han burde holde Stand i Odense og strax lade Asbjørn gribe og fængsle som en Forræder. Imidlertid lod Kongen sig dog bedaare af Dennes listige Tale og sendte ham tilbage til Oprørerne med Fredsforslag. Asbjørn bragte nu Kongens Budskab til Bondehæren paa en saadan Maade, at denne besluttede strax at opsøge og myrde ham. Forgjæves ventede Kong Knud paa Asbjørns Tilbagekomst, og da han endelig mærkede Tingenes sande Sammenhæng og atter blev opmuntret af sin Broder Erik til at undfly til Sjælland, besluttede han heimodigen, hellere ene at falde som Offer, end at udsætte sine troe Mænd for Oprørernes hævngjerrige Naseri, og selv Benedicts heltemodige Erklæring i sit og de

Øvriges Navn: at den Skam aldrig skulde overgaae dem, at de vilde frelse deres Liv, om de end kunde, dersom han maatte falde, formaaede ikke at bringe ham fra sit Forsæt. Da Oprørerne imidlertid begyndte at storme Byen og Kongsgaarden, begav Kongen sig til St. Albani Kirke, for at høre Messen, og, i Forudfølelsen af sin nærforestaaende Død, paa dette hellige Sted at anvende sine sidste Timer til Andagt og gudelige Betragtninger. Under Messen knælede Kongen foran Alteret, modtog derpaa Sacramentet og viste, ved at tilgive sine Fjender, hvor langt han var forud for sin Tidsalder. Sin Skarlagens Kjortel forærede han Præsten, idet han begjærede, at denne vilde holde Sjælemesser for alle dem, baade Venner og Fjender, som maatte falde i denne Strid. Endelig berigede Kongen ogsaa Kirken med store Gaver i Guld og Sølv, og forærede sit kostbare Belte som Mindegave til en af sine trofaste Mænd ved Navn Svend, Thorgunnas Søn. Iført en Silketrøie med en Skarlagens Kappe over, satte Kongen sig derpaa ned paa Altertrinet og sang af Davids Psalmer.

Da Oprørerne havde faaet Kundskab om, at Kong Knud befandt sig i St. Albani Kirke, stormede de med Raab og Skrig løs paa samme; men en heltemodig Skare af Kongens trofaste Mænd, anført af den ikke mindre ved Tapperhed end ved legemlig Skjønhed udmærkede Prinds Benedict, holdt Indgangen besat. Ved hans Side fægtede hans Broder Erik, og uagtet Forsvarernes Antal kun var ringe imod Angribernes, formaaede disse dog længe ikke at udrette Noget mod hine krigsvante Tappre, der havde besluttet at gaae i

Døden for deres Konge. I Begyndelsen syntes det vel, at Bønderne toge i Betænkning at angribe et saa helligt Sted; men Eivind Bifra æggede dem og gjorde selv det første Hug paa Kirkedøren.

Beretningerne om hvad der derefter tildrog sig i Kirken ere forskjellige. Ifølge Elnoth blev Eivind Bifra (eller som han der kaldes Pipro) dødeligt saaret i Kirkens Indgang, hvor ogsaa hans Banemand fandt sin Død. Imedens Benedict og hans Medkjæmpere saa tappert forsvarede Kirkens Indgang, at Oprørerne ikke formaaede her at trænge ind, forsøgte Andre at tænde Kirken, der var bygget af Træ, i Brand, hvilket dog mislykkedes, da en stærk Regn slukkede Ilden. Skaren vendte sig derfor til Kirkens østlige Side og begyndte her med stor Heftighed at kaste Steen og Spyd ind igjennem Vinduerne; derved blev det umuligt for den lille Helteflok at dække Kongens Person. I Choret kom Alt i Forvirring, de paa Alteret staaende Skrin, hvori, som forhen meldt, St. Albani og St. Osvalds Levninger hvilede, og det imellem samme opreiste Kors, nedkastedes; endelig blev Kongen dødelig saaret i Siden af et igjennem Vinduet indkastet Spyd, og opgav kort derpaa, efterat have favnet og kysset sin Broder Benedict, der da blødte af mange Saar, og paakaldt Frelserens Navn', sin Aand, medens man fra Vinduerne skjød Pile og Spyd imod ham. Idet han segnede ned ved Alteret, udbredte han Armene, hvorved han kom til at dø i en Stilling, der havde nogen Lighed med Frelserens paa Korset: en Omstændighed, der naturligviis stærk fremhæves i Munkeberetningerne om hans Martyrdød.

I Knytlinga Saga fortælles derimod Begivenhederne ved Kong Knuds Død ganske anderledes. Her hedder det nemlig, at da Benedict havde trukken sig tilbage til Choret og der indtraf en Pause i Striden, kom Eivind Bifra frem af Mængden og forlangte at tale med Kongen, under Paaskud af, at han var sendt af Oprørerne med Fredsforslag. Tvertimod Benedicts Raad lod Kongen Eivind komme til sig, som derpaa gjennemborede Knud med et Sværd, han havde skjult under sin Silkekappe. Kongen faldt om og døde paa Stedet, imedens Eivind sprang op paa Alteret for at frelse sig ud igjennem et Vindue; men Kongens Mænd styrtede til og Palmar huggede Forræderen saaledes over Ryggen, at den øvre Deel af Kroppen faldt ud af Vinduet, og den nedre Deel ind i Kirken.

Efter Kongens Død undkom dog nogle af den lille Heltestok, hvoriblandt Erik Jarl; Benedict derimod, som ei ønskede at overleve den faldne Broder, greb atter Sværdet og banede sig Vei igjennem Kirken, men blev dog endelig udenfor samme overmandet af Mængden. Imidlertid ere ogsaa Beretningerne med Hensyn til Benedicts Fald forskjellige. Saaledes fortæller Elnoth, at han undkom til et Huus i Nærheden af Kirken, hvor han dog siden blev funden og paa en barbarisk Maade ombragt af Oprørerne.

Foruden Prinds Benedict fandt endnu 17 andre Stridsmænd Heltedøden ved dette sørgelige Optrin i St. Albani Kirke i Odense d. 10 Juli 1086. De Geistlige nedgrove nu Ligene af begge de kongelige Brødre i Choret, og deres tro

Mænd i bemeldte Kirkes Vaabenhuus, hvor de hvilede under Kong Oluf Hungers Regjering indtil Aaret 1095.

Ogsaa St. Albani Kirke led ved denne Leilighed meget, og foromtalte tvende Skriin, hvori St. Albani og St. Oswalds Reliqvier gjemtes, bleve ødelagte, og Benene adspredte og søndertraadte, og man har siden den Tid intet videre hørt om dem i Odense; thi det Usandsynlige i Bircherods Mening, at disse og ikke Prinds Benedicts Levninger, skulde ligge i den Kiste, der senere fandtes tilligemed Kong Knuds, har allerede den berømte Langebek viist. For os kunne St. Albans Levninger ogsaa kun for saavidt have nogen Interesse, som de have givet Anledning til, at den skjønne St. Knuds Kirke grundlagdes.

II.

Kong Knuds Canonisation og Skrinlæggelse.

Efter Kong Knuds Mord kom Enkedronning Adele til Odense, for at optage sin Mands Liig og føre det med sig til et Kloster i Gent; men da der — saa hed det i den Tid — om Natten saaes et skinnende Lys over Kongens Grav i St. Albani Kirke, opgav hun sit Forsæt. Imidlertid udbredte sig efterhaanden Rygter om vidunderlige Begivenheder, som efter Præsternes Fortællinger havde tildraget sig ved Kongens Grav; og da tillige kort efter Danmark blev hjemsøgt af Regn, Hunger og Pest, der skaffede den myrdede Konges Broder Oluf, som var en af Ophavsmændene til Oprøret og nu var bleven Konge, det sørgelige Tilnavn af

„Hunger," og naturligviis af Geistligheden blev udlagt som en Gudsstraf for det begangne Mord, saa besluttede man at optage Kongens Been og føre dem hen til den nye, af ham selv grundlagte, af Muur opførte Steenkirke, som da endnu ikke var bleven ganske færdig. Ved saaledes at vise den myrdede Konge den en Martyr og Helgen tilkommende Ære, vidste Geistligheden at drage Fordeel for sig og den katholske Kirke af en Begivenhed, der truede med at tilintetgjøre den hierarchiske Magt og Indflydelse.

I Mai 1095 bleve Kong Knuds og Benedicts jordiske Levninger i høitidelig Procession henførte til den nye Kirke og nedsatte i en muret Grav, i et lille Capel paa sammes sydlige Side. Da mange Syge bleve helbredede ved Knuds Grav og hans Hellighed blev navnkundig over hele Danmark, saa gav saavel denne som andre politiske Grunde Anledning til, at Erik Eiegod, den fjerde af Svend Estridsens Sønner, der efter Oluf Hungers Død (18 Aug. 1095) var bleven Konge, hos Pave Urban den Anden anholdt om, at denne vilde canonisere Knud eller optage ham blandt den katholske Kirkes anerkjendte Helgene og Martyrer, hvilket ogsaa blev bevilliget. Imidlertid døde denne Pave og Skrinlæggelsen maatte opsættes; men den nye Pave, Paschalis den Anden, stadfæstede Kong Knuds Canonisation, saa at denne nu blev Danmarks **Protomartyr** eller første nationale Helgen, der over hele Norden, ja ogsaa i det øvrige romersk katholske Europa, stod i stor Anseelse gjennem hele Middelalderen. Den nye Helgens Levninger bleve da optagne af den ovenfor omtalte Grav, hvori de havde hvilet siden 1095, og hans

Translatio eller høitidelige Skriinlæggelse og Hensættelse paa Høialteret i St. Knuds Kirke foretoges under Biskop Hubalds Bestyrelse d. 19 April 1101. Til denne Høitidelighed, der kan betragtes som Kong Knuds Seiersfest, indfandt sig, ifølge Kongens Befaling, alle Landets Biskopper i Odense og desforuden en stor Mængde baade Geistlige og Verdslige. Den kongelige Martyrs Levninger bleve først under Lovsange baarne omkring og derefter ind i den nye Kirke. Til Bestyrkelse for de udbredte Rygter om Kong Knuds Hellighed bleve Benene nu underkastede den da brugelige Ildprøve; idet der fire Gange blev lagt Ild paa dem, hvilken efter de samtidige Skribenters Beretninger strax udslukkedes uden at beskadige dem: en Beretning, der i een Henseende bekræftes, men i en anden gjendrives ved de Brudstykker af forkullede Menneskebeen, man i senere Tider har fundet blandt Reliqvierne, og som endnu ere tilstede. Derefter nedlagdes Benene i et kostbart Skriin, som sattes op paa Alteret, hvor det formodentlig har henstaaet som Gjenstand for Andægtiges Ærefrygt og Tilbedelse gjennem hele den katholske Tid; ogsaa Prinds Benedicts Been bleve ved denne Leilighed optagne og viist tilbørlig Ære. Det for sin Tid vistnok meget prægtige Helgenskriin var prydet med „glimrende guult Metal, himmelblaae og gule Ædelstene samt forinden med Toi af Silke og Bomuld, hvilke Prydelser, i det Mindste tildeels vare hidsendte af Kong Knuds Dronning Adele af Flandern, der nu var gift med Hertug Roger af Apulien og Kalabrien. Paa Kisten stod følgende Indskrift:

Jam coelo tutus summo cum rege Canutus,

Martyr in aurata Rex atque reconditur arca,
Qui pro justitiæ factis occisus inique,
Ut Christum vita, sic morte fatetur in ipsa:
Traditus a proprio, sicut Deus ipse, ministro;
Atque petens polum telorum pertulit ictum,
Lancea nec ne latus ut Christi perforat ejus,
Ejus et ante sacram sanguis sacer effluit aram
Spiritibusque sacris moriens sociatur in astris.*)

III.

Reliqviernes senere Historie.

Helgenskrinet og Reliqvierne omtales nu ikke mere for nogen Tid efter Reformationens Indførelse; da fandt man det den 22 Januar 1582 i et Capel paa Kirkens sydlige Side, nedsat i Alteret. Det var da heelt og uskadt, med alle sine Prydelser og med den nys anførte Indskrift. Man fandt tillige i selve Kisten en Kobbertavle med en kort Fortælling om Kongens og hans Stridsmænds Død. Ved denne

---

*) „Knud, Konge og Martyr, nu tryg i Himlen hos den høieste Konge, gjemmes her i den gyldne Kiste. Uretfærdig dræbt for Retfærdigheds Gjerninger, bekjender han Christus, som ved sit Liv, saa i sin Død. Som Gud selv forraadt af sin egen Tjener og tragtende efter Himlen taalte han Stik og Slag af Vaaben; en Landse gjennemborede hans Side, ligesom Christi; hans hellige Blod udflyder foran det hellige Alter, og døende forenes han med de hellige Aander i Himlen."

Læser man i 6te Vers: petens potum, maa det oversættes: „bedende om en Drik," hvori maaskee er at søge endnu et Træk af den Lighed imellem Christi og Kong Knuds Passion, der er Grundtanken i Indskriften.

Undersøgelse var Kantsleren Niels Kaas selv tilstede og lod Kisten indmure i Kirkens østlige Gavlmuur, bag Alteret. Da Biskop Kingo senere erholdt kongelig Tilladelse til, i Anledning af en Reparation i Kirken, at lade Reliqvierne undersøge, bleve Kisterne udtagne af det ved Sagnet betegnede Sted i Muren, den 21 Sept. 1696, under den berømte Professor Thomas Bircherods Anviisning. Man fandt da de samme to Kister ganske i samme Stilling, som de atter kom for Lyset ved den i vore Dage foretagne Undersøgelse. Begge Kisterne, berøvede deres Prydelser og uden Laag, med alle Benene liggende i en uordentlig Hob i den nederste Ende, bleve da efter Undersøgelsen samme Dag atter indmurede paa samme Sted. Naar, og af hvem, Kisterne ere plyndrede, er ubekjendt. Det maa være skeet engang imellem Aarene 1582 og 1696. Siden Bircherods Undersøgelse stode Kisterne urørte indtil den 24 Januar 1833, da den daværende Kirkeværge lod bryde Hul paa det af et almindeligt Sagn betegnede Sted i Muren, hvorved da fandtes de to af Bircherod beskrevne Kister. De bleve udtagne af Nischen i Muren og hensatte i det valkendorffske Capel, hvor Stiftsøvrigheden 2 Dage efter lod foretage en Synsforretning over dem og de forefundne Been specificere af Stiftsphysicus. En ny omhyggelig Undersøgelse lod H. M. vor nuværende Konge, da Gouverneur i Fyen, foranstalte d. 24 Juni 1833, hvorpaa Kisterne i Aaret 1834 bleve hensatte i Ebbe Munks ovenfor beskrevne Begravelse. *) Her seer man indenfor et sort-

*) Ved Siden af Alteret er det Sted i Muren, hvor Kisterne ere fundne

malet Trægitter de to Kister anbragte paa en Forhøining. Helgenskrinet, der, som bemærket, nu mangler alle Prydelser, er en firkantet Egekiste omtrent $2\frac{1}{4}$ Alen lang og $\frac{3}{4}$ Al. bred. Den øverste Deel gaaer skraa indad fra alle Sider, saa at hele Skrinet ligner et Huus — en Form, der hyppigt forekommer ved Middelalderens Helgenskriin. Paa Forsiden sees Spor af en rund Metalplade, og det er kjendeligt, at det øvrige Metalbeslag paa denne Side, som nu er forsvundet, har ved begge Sider af denne Plade været ved Buer inddeelt i 4 Nischer, der rimeligviis engang have indeholdt Figurer. Paa den runde Plade har sandsynligviis Indskriften været anbragt. Skrinet hviler paa fire korte Fødder. Det indeholder en Deel Menneskebeen, og havde ved den sidste Undersøgelse et temmelig stort af Linned og Uld vævet Tæppe, rødt i Bunden med grønne Forziringer, hvis meest fremtrædende Moment var en flere Gange gjentagen Ørnefigur med en Perle i Næbet; desuden et changeantfarvet Silketøi og en lang smal Pude i et Bomuldstøis Overtræk med lyseblaae Fuglefigurer paa guul Bund. Disse Stykker, der sandsynligviis henhørte til Dronning Adeles Gaver i Anledning af Skriinlæggelsen, synes ikke at kunne opbevares paa noget mere passende Sted, end der, hvor de øvrige Levninger af Danmarks mærkeligste Helligdom i Middelalderen gjemmes; imidlertid ere de ved den sidste Undersøgelse borttagne fra Kisten tilligemed en Deel af Metalbeslagets faa Fragmenter, navnlig

---

1696 og 1833, nu betegnet med en lille firkantet Steen, hvorpaa Bogstavet **K** er anbragt.

Indfatningerne til de Ædelstene, der engang prydede den. De forvares nu i det kongelige Museum for Oldsager. Helgenskrinet er siden tillukket med et fastskruet Glaslaag, der beskyttes ved en Fletning af Staaltraad; det bedækkes af et sort Klædestæppe betegnet med et **K** med Krone over.

Den anden Kiste, en omtrent 2 Al. 10 Tom. lang, $\frac{2}{3}$ Al. bred og $\frac{1}{2}$ Al. høi Firkant af Eeg, har intet skraat Tag som Kong Knuds Helgenskriin. Forsiden er ved 14 i selve Planken udskaarne, halvophoiede snoede Colonner inddeelt i 13 med Cirkelbuer dækkede Nischer, hvori Metalfigurer have været anbragte. Den Midterste af disse har efter de endnu synlige Spor formodentlig forestillet Christus med en Glorie om Hovedet; altsaa have de øvrige 12 Figurer upaatvivlelig været Apostlenes. Ogsaa begge Kistens Endestykker have havt udskaarne Buer og Nischer. Af Bagsidens Beslag ere ikkun svage Spor tilbage, som Intet lære om dets Beskaffenhed. Kisten er nu tillukket med et fladt Laag, hvori er anbragt en lille Glasrude, og bedækket med et sort Klæde.

I denne Kiste, der ingen Indskrift har, ere, foruden en Pude og et linnet Klæde, endeel Menneskebeen, der have tilhørt 2 Mænd, men hvoraf de, der ikke høre til Hovedmanden i Kisten, aldeles passe til de i Helgenskrinet forefundne i Størrelse, som høire til venstre v. s. v., saa at det neppe kan omtvivles, at de henhøre til Benene i hiin Kiste og ere ved Skjødesløshed komne over i den anden. Hvem Hovedmandens Been i denne Kiste have tilhørt, og hvorfra Kisten selv skriver sig, er ikke afgjort. Den blev, som sagt, funden med St. Knuds Skriin ved Murens Aabning 1696, men uden at

man dengang vidste, eller senere har opdaget noget Spor til, dens Oprindelse og Historie. Den lærde Bircherod formodede da, at det var St. Albani og St. Oswaldi Helgenskriin, hvorimod dog senere Forskere, som Langebeck og Dr. Paludan-Müller i sin Afhandling om disse Reliqvier, i nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, hvoraf denne Beskrivelse tildeels er tagen, have reist betydelige Tvivl, og søgt at gjøre det sandsynligt, at den gjemmer Levningerne af Kong Knuds Broder Benedict, der omkom i Kampen med Oprørerne, og om hvem det, som ovenfor anført, berettes, at hans Levninger bleve optagne, og med megen Ære bisatte tilligemed Kongens. Denne Ubished er ogsaa udtalt i Indskriften paa den Marmortavle, der er anbragt paa Kirkens østlige Muur, over Kisterne, som lyder saaledes:

„Regis sancti Canuti
fratrisque Benedicti
vel, ut alii malunt,
Sancti Albani Scrinia
muro templi ad orientem
juxta altare antehac
recondita.*)

Da disse Skriin i Aaret 1834 bleve henflyttede i denne Begravelse, blev ogsaa heri et af H. M. Kongen, Stiftets

---

*) St. Knud Konges og hans Broder Benedicts eller, som Andre antage, St. Albani Skriin, forhen indsatte i Kirkens østlige Muur, ved Siden af Alteret.

daværende høie Gouverneur, skjænket Maleri af Poulsen ophængt paa Kirkens nordlige Muur, som skal forestille Kong Knud den Helliges Drab i St. Albani Kirke; men Kunstneren vilde vist bedre have løst sin Opgave, dersom han havde udført dette Arbeide efter en af de historiske Beretninger, man har om dette Mord.

Ottende Afdeling.

De aabne Begravelseskjelldere under Choret.

Første Afsnit.

Den store østlige Kjelder.

1.

Da vi nu, i det vi forlade Ebbe Munks Begravelse, befinde os lige for Nedgangen til den store aabne Kjelder under Choret og Alteret, hvor mange mærkelige Personers jordiske Levninger hvile, saa ville vi, forend vi see os videre om i Kirken, stige ned og aflægge et Besog i de Dodes Boliger. Vende vi os, efter at være komne ned i Kjelderen, til Venstre, komme vi ind i Kirkens store Begravelse, som strækker sig langs med den østlige Muur og har Vinduer ud til Kirkehaven. Imod Norden støder den til Podebusches og imod Synden til den glorupske Begravelse, er 6 Al. 1 Qv. lang (Længden regnes overalt ved Begravelserne fra Osten til Vesten) og 16 Al. 3 Qv. bred. For Kirkens store Reparation 1753 var denne Kjelder ganske opfyldt med tildeels

meget forfaldne Liigkister, af hvilke, som ovenfor (Side 244) anført, sex og fyrgetyve dengang henførtes til de lukkede Kjeldere under Chorets Balustrade. Det maa beklages, at der saavel ved denne Leilighed, som da i Aarene 1796, 97, 98 og 99 saamange af Kirkens aabne Begravelser bleve fyldte med Jord, ingen Afskrift toges af de paa Kisterne forefundne Indskrifter.

For nærværende Tid findes i denne Begravelse 26 store og smaa Liigkister, hvoraf nogle ere forsynede med Indskrifter, som vi nu ville anføre.

2.

„Herudi hviler Velædle og Velbyrdige Carl Musæus, Med. Doct. Kongl. Maj. Cancellie-Raad, Land-Physic- og Provincial-Medicus udi Fyen og Langeland, som er fød udi Ungarn d. 4 Sept. 1690, død i Odense 1753 d. 17 Novbr., en Fader af 6 Sønner og 3 Døttre. Emmanuel — Gud med os — var Ham stedse i Munde, flød ham og ideligen i Pennen. Gud var med Ham ved Ledsagning af et fremmed Land ind i dette. Gud var med Ham her i Landet ved Held og Lykke i hans Forretning, ved Ære og Yndest af de Fornemste, ved Velsignelse og Gavn af de timelige gode Ting. Gud var med ham i Døden, da hand ved en sød og sagte Død indhentede Ham til sig i sin Himmel."

3.

„Her hviler Legemet af den hos Gud salige Christian Ørbech, født 18 Mai 1707. Blev residerende Capellan her til St. Knuds Kirke 1751. Kom i Ægteskab med Gjertrud K. Dreyer d. 27 Sept. 1752. Efterlod hende med 2 Sønner, da han døde 14 Juli 1767. Rom. 8 Kap. 13 V. den nærværende Tids Lidelser ere ikke den Herlighed værd, som skal aabenbares for os."

4.

„En Selvtænkers Flugt til Evigheden er ubetydeligt Tab for Jorden, en ubeskrivelig Fordeel for Siælen i Udødeligheds Land, indprentes med sørgelige Træk til en Erindring, et varigt Æreminde for den i Live[t] Høiærværdige og Høilærde Hr. Nicolai Nannestad, Doctor og Lector Theol., Professor Lingvæ hebrææ ved Gymnasio, Residerende Capellan ved St. Knuds Kirke i Odense, som traadte op paa denne Verdens Skueplads d. 13 Oct. 1730 i Nordens Provstie i Trondhjems Stift af en dydelig Herkomst ved Faderen Hr. Lauritz Nannestad, Oberstlieutenant, og Moderen Fru Elisabeth Engelhardt. Efter nogle almindelige Trin paa Livets Bane reiste han udenlands paa hans Farbroders sal. Biskop Nannestads Bekostning, hjemhentede grundige Indsigter, blev Provst ved Communitetet, Sognepræst for Herlufsholm, forsødede et eensomt Livs Ubehageligheder ved Ægteskab med hans forladte dybtsørgende Frue Mette Elisabeth Delgast, Moder til 9 faderløse Børn, standsede i sit ærefulde Løb for at blinke som et Stjerneskud, men qvæge som en Sol ved gavnlig Indflydelse til stadig Nytte for sin Virkekreds, for Gymnasiet som en grundig Professor, for Kirken som en skinttænkende Lærer, for sin Familie som en om, sørgende Fader, dalede pludselig til Formørkelse for alt dette d. 14 Apr. 1782. Kun vor Sjæl kan eine hans Flugt; vort Liv efterligne hans Dyd, vor Død skjænke os hans Lod med Jesu Forløste i en salig Udødelighed."

5.

„Herneden hviler Høivdle og Velbaarne Frue Magdalena Margretha Mylius. Hun saae Jordens Lys i Kjøbenhavn d. 17de Marti (Aarstallet mangler). Faderen Hr. Claus Holman, levede i Ægteforening med Hr. Peter Benzon Mylius, Kongl. Maj. virkelige Justits-Raad, Assessor i Høieste-Ret, Landsdommer i Sjælland og Møen, der alt d. 18 Marti 1745 indgik til Hvile, ved ham velsignet med 7 Børn, deraf de 3 i Live, som med Ærefrygts og Kjærligheds Taarer bedugge den bedste Moders dyrebare Muld, to Frøken Døttre, Sophia Hedevig og Charlotte Amalia Mylius, og en Søn, Hr. Johan Jacob Mylius, Kongl. Maj. Cancellie-Raad og Herreds-Foget, bekom i hendes Enkesæde Stad i Harboes Enke-Fruc-

Kloster, forsøgt ved Lidelser, især sidste Aars smertelige Leie, blev hun d. 2 Juni 1778 optagen af Lysenes Fader til Lysenes Bolig, styrket ved Tro og Haab for at skinne blandt Himmelske Lys."

Begge ovenanførte Døttre og en Sønnedatter hvile ogsaa i denne Begravelse. Paa den ældste Datters Kiste læses:

„D. 29 Jan. 1800 henvandrede fra Verdens kummerlige Tid til Aandens Salighed Sophia Hedevig de Mylius, født den 6 Decbr. 1724. Hendes Forældre, som længe forud i Herren hensovede, vare Hr. Peter Benzon de Mylius, Kongl. Maj. virkelige Justitsraad, Assessor i Høiesteret, samt Landsdommer over Sjælland og Møen, og Magdalena Margretha Holman. Denne Salige, hvis jordiske Levninger herudi bevares og hvis Affavn herudi Livet heilig beklages af Venner som af Slægt, der kjendte hendes Gudsfrygt og sjeldne Dyder, hvoriblandt Trofasthed imod Alle, standhaftigt Mod i Lidelser, Tilfredshed med Forsynets Veie, efterlader sig ved saadan haft Vandring i Livet den efter Døden uvisnelige Laurbær-Krands, at have dødt den Retfærdiges Død."

Den anden Datters Liigkiste har følgende Indskrift:

„Herunder hviler Freken Charlotte Amalia de Mylius, Gudsfrygts og Dyds Exempel. Hendes forhen i Herren hensovede Forældre vare, Hr. Peter Benzon de Mylius, Justits-Raad, Assessor i Høieste-Ret samt Landsdommer over Sielland og Møen, og Magdalena Margaretha Holman, født d. 2 Marti 1726, død d. 8 Jan. 1800. Foruden dybt sørgende Slægt, de Fremmede og, der kjendte denne Saliges Værd, beklage Hendes Tab som trofast Ven, hvis ærefulde Minde i Eftertid kraftigere vedvare, end Marmorets Vidnesbyrd."

Indskriften paa Sønnedatterens Kiste lyder:

„Jordiske Levninger gjemmer dette Hvilested af Himmelens Yndling, Sophia Magdalena Mylius, født i Odense den 17 Sept. 1777, hvis opblomstrende aldertidlige Død d. 12 Juni 1784 beklages af Faderen Cancellie-Raad Johan Jacob Mylius, Moderen Frue Ulricka Catharina Mylius, fød Rasch, og efterlevende 4 Brødre."

6.

„Herunder gjemmes til æred Opstandelse den forkrænkelige Deel af Velædle og Velvise Hr. Folkmar Holm, som blev fød paa Askoe under Fyens Stift d. 12 Novbr. 1709. Ved vindskibelig Brug af Tiden ned lønskelig Velstand først som Raadmand og Apotheker i Fredericia, siden efter som Apotheker i Odense, indlod sig tvende Gange i Ægteskab. Første Gang d. 5 Juni 1740 med Anna Magdalena Winsløf. Anden Gang d. 10 Mai 1753 med Anna Dorothea Iversen, som Han efter Forbud af 15 Dages Sygdom efterlod i sørgelig Enkestand tilligemed 2 Sønner, der beklage en elsket Faders Bortgang ved Dødsfaldet d. 2 Jan. 1783, da Han omskiftede Tidens byrdefulde Uro med en evig Fred."

7.

„Herunder hviler, fordum i Live, nu hos Gud salige Christopher Schou, høifornemme Borger og forhen Viinhandler udi Odense. Han var fød d. 12 Juli 1719 og døde d. 26 Aug. 1785 i sit Alders 66 Aar og 1 Maaned. Indtraadte i sit første Ægteskab med Jomfru Anna Petersen i Aaret 1749, i hvilket Ægteskab Gud velsignede dem med 4 Børn, 3 Sønner og 1 Datter, som alle ere hensovede udi Herren. Anden Gang gift med Jomfru Anna Sybille Larsen udi Aaret 1757, som efterlever og sørgelig beklager Skilsmissen af en dydig og god Mand.

Jorden skjuler disse Beene,
Sielen er hos Gud i Ære,
Som har sagt sig ham at tiene
Udi Hellighed og Troe."

8.

„Herudi er henlagt den i Livet velædle og dydzirede Madame Sophia Anna Hedevig Bartels, Hr. Tolder Andreas Henrich Jessens Hustru, født Ao. 1698, levet sammen i Ægteskab 55 Aar og af 8 Børn efterladt en eneste Datter Maria Henriette Jessen, døde d. 11 Oct. Ao. 1787."

9.

„Her hviler Ursula Christiane Linde, fød. d. 9 Juli 1721 af Faderen Arved Christian Linde og Moderen Ursula Barbara Evers, gift første Gang med Frederik Wodroff, udi hvilket Egteskab hun blev Moder til 3 Børn, hvoraf de tvende tidligen indgik i Evigheden; anden Gang med Frederik Fabritius, der som den Første levede med hende i 32 Aar, død den 4 Juli 1789. Hendes eneste efterladte Datter, Ursula Elisabeth Wodroff tilligemed sin Mand Lorenz Ancher og deres 3 Børn begræde alle den kiærligste Moders og Mormoders Tab, og ønske at kunne ære hendes Minde ved at efterligne hendes Exempel, thi Gudsfrygt forenet med Værdighed og Taktfelighed gjorde hende agtet og elsket baade af Høie og Lave."

10.

„Her hviler Støvet af fordum Høiædle og Velbaarne Frue Bispinde Margrete Hedevig Bloch, fød Jebens, allernaadigst octroyerede Arve-Vogterinde til Sophien-Koog ved Ditmarsken, fød i Meldorf i Syderditmarsken d. 29 Oct. 1740, Faderen, allernaadigst octroyeret Arve-Vogter til fornævnte Sophienkoog, samt Kongl. Cancellieassessor Hr. Niclas Jebens, død i Aaret 1753. Moderen Fru Charlotte Amalia Jebens, fød Johansen, lever endnu i det 80de Aar. Gift den 12 Juli 1763 med Hr. Tønne Bloch, da Sognepræst for Kjøbstaden Middelfart og Annex Kauslunde i Fyen, flyttede med ham

a. til Middelfart, hvor hun frydede ham i 12 Aar og fødte ham 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døttre, hvoraf begge Sønner og den yngste Datter leve,

b. til Ribe, hvor han var bleven Biskop, og glædede ham i 11 Aar atter med 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døttre, hvoraf begge Døttre og den yngste Søn leve, ligesom og udstyrede den ældste Datter til den Kongl. danske Resident og Consul i Lübeck Hr. v. Jessen og saae af hende to siden bortdøde Dattersønner og en endnu levende Datterdatter

c. til Odense, hvorhen han som Biskop var forflyttet, og var samme-steds hans Trost indtil Torsdagen i Paaskeugen d. 12 Apr. 1792 Kl. 6½ Aften, da en sammenviklet Rosen-Sliim og Gigtfeber efter

vor Guds naadige Velbehag rev hende bort af hans Arme. Hun var allevegne, hvor hun kom, almindeligen yndet og elsket af Høie og Lave, men hvad hun var for sit Huus! for Hendes Mand! og for Hendes Børn! vil længe føles og længe savnes."

Paa hendes Mands Kiste staaer:

„Her gjemmes Støvet af **Dr. Theol. Tønne Bloch**, fød d. 7 Jan. 1733, død 6 Sept. 1803. 1758 blev han Feldtpræst, 1763 Sognepræst i Middelfart; fra 1775 var han Biskop, først 11 Aar i Ribe, og siden 17½ Aar i Fyen og Lolland, tvende Gange gift og Fader til 8 Børn, hvoraf han igjen havde 16 Børnebørn. *)

„Reen var hans Sjæl
Og redelig al hans Vandel,
Grundig og selvtænkt hans Lærdom,
Skarpsindig hans Granskeu.
Stærk var han i Modgang
Urokkelig til Forsynet hans Tillid.
Streng mod sig selv,
Men mild i sin Dom over Andre.
Tro i sit Kald,
Utrættelig og punktlig, nøiagtig,
Blid i sin huuslige Kreds,
Tarvelig, godhædig og ædel!"

---

*) En Søn af ham er Professor S. N. J. **Bloch**, Rector i Roeskilde; Døttre: Proffesørinde **Suhr** i Vordingborg, Fru **Berg** paa Stjoldemose o. fl.

Andet Afsnit.

De mindre Begravelseskjeldere.

1.

Træde vi tilbage i den forreste Kjelder, da see vi derfra Indgangen til tre Begravelser: Margrethe Skovgaards, Stiftsskriver Rasmus Andersens og Agent Johan Christopher von Westens. Den Forste af disse, bedækket med Buehvælving, er ligefor Nedgangen, bekostet over Jomfru Margrethe Skovgaard til Sanderumgaard, hvis Epitaphium, som forhen meldt, er opsat i Choret paa Pillen lige oven over Begravelsen. I gamle Dage læste man her paa en Steen: „Dette Begravelsessted har Kantzler Christen Friis 1601 paa Kirkens Vegne forundt Jomfru Margr. Skovgaard.“ Den gaaer ligeledes ind under Choret, er 4 Al. lang, 4 Al. 3 Tom. bred og ud til Gangen forsynet med en Jern-Gitterdør med Laas. Denne Begravelse er senere kjøbt fra Kirken af Fru Oldenborg, som hviler her tilligemed hendes tvende sidste Mænd og deres Børn, og i den findes for Øieblikket 7 med Læder betrukne Liigkister, af hvilke 6 ere forsynede med Indskrift. Paa den store Kiste, som staaer længst over imod den sydlige Muur, læses:

„Herudi hviler den i Live fordum Velædle og Velbyrdige Hr. Regiments-Qvarteermester Jacob Gotfred Oldenborg, hvis Indgang

til dette Liv har været d. 5 Apr. 1706 af velfornemme Forældre, den ædle og velbaarne Hr. Apotheker i Nyborg Claus Oldenborg med sin kiære Hustru Catharine Becker, hvis Fremgang i Livet har været fra Dyd til Dyd i en reen Samvittighed, fra Naade til Naade hos Gud, fra Yndest til Yndest og Ære hos Menneskene, fra Fromhed til Fromhed i et kiærligt Ægteskab, som skeede d. 3 Apr. 1748 med sal. Hr. Niels Sasses Enke i Odense, dydædle Madame Abel Catharine Wēsten, hvilket Ægteskab var frugtbar paa en Søn og tvende Døttre, hvoraf Sønnen alene overlevede sin Fader og varede indtil hans Udgang af dette Liv til Salighed, skeede d. 4 Juni 1755 i hans Alders 50 Aar til hans efterladte Frues og Paarørendes største Sorg."

Paa Kisten ved Siden af staaer:

„Læser! dersom du kjender noget til den stille Dyd, agter dens Skjønhed og ører den selv, da viid, at dette i Sandhed fandtes hos den kjære Slumrende, den i Livet Høiædle og Velbaarne nu salige Fru Abel Catharine von Westen, som d. 16 Apr. 1715 begyndte sit Livs Bane, den hun d. 19 Decbr. 1784 fuldendte som Guds, Dydens og Menneskets Ven, hun nød Livets Goder, men prøvede ogsaa Livets Sorger ved Tabet af 3 Mænd, sal. Hr. Niels Sass, *) Kapellan til St. Knuds Kirke, sal. Hr. Gotfred Oldenborg, Regiments-Qvarteermester, sal. Hr. Josias Autsen, General-Auditeur og Regiments-Qvarteermester. Hun var Moder til 5 Børn, Frugter af de tvende første Ægteskaber hvoraf en Søn alene overlever, Velædle og Velbyrdige Hr. Lieutenant Jacob Sass, som nu maa føle Savnet af en blegnet Moder, den hans Øie ei kan see eller nok begræde, var Mormoder til 18 Børn ved sit første Ægteskabs første Datter, den i Livet retskafne og i Døden hensovede Kammerraadinde sal. Fru Eli-

*) Hans Liigkiste fandtes 1750 i den ovenfor omtalte store aabne Begravelse under Alteret; dersom den var forsynet med Indskrift, saa findes den nu ikke der, men er da vist iblandt de Liigkister, der, som meldt, bleve henflyttede til Begravelserne under Chorets Brystværk.

sabeth Svitzer, som ved at bringe sit 17 og 18 Barn Livet blev en Martyr for sit Modrene-Kald 1781 paa Bodstrup, et hjertesviende Tab for en om Mand og 10 efterladte Børn."

Den store Kiste nærmest ved Jern-Gitterdøren har følgende Opskrift:

„Her gjemmes den jordiske Deel af fordum Høiædle og Velbyrdige Hr. Josias Autsen, General-Auditeur og Regiments-Qvarteermester ved det fyenske Regiment Ryttere, efter et christeligt Levnet her i Verden i 58 og 21 Aars Ægteskab med den efterlevende Høiædle og Velbyrdige Frue Abel Catharina v. Westen, uden Livs Arvinger, vendte Siælen tilbage til Gud, som gav den, d. 10 Sept. 1778."

Af de smaa Liigkister, som gjemme Stovet af nogle af denne Families Børn, ere tre forsynede med Indskrift; paa een af disse staaer:

„Her-gjemmes til videre de jordiske Levninger af det nu hos Gud salige Barn Wilhelmine Christiane Oldenborg, som ved Fødselen kom ind i Verden den 14 Juli 1752 og ved Døden blev indtaget i Himmelen d. 14 Februar 1754."

Paa en anden staaer:

„Herunder hviler de jordiske Levninger af det nu hos Gud salige Barn Catharina Margaretha Oldenborg, som blev født d. 28 Aug. 1750 og døde d. 12 Sept. 1754."

Een har følgende Opskrift:

„Under denne Laage gjemmes det Dødelige af det i Live velbyrdige, nu salige Barn, Niels Claudius Oldenborg, som kom til Verden d. 13 Juli 1751, forlod Verden igjen d. 12 Juni 1755."

Foruden foranførte Liigkister findes endnu i denne Begravelse en lille Beenkiste.

2.

Ved Siden af den foregaaende er Stiftsskriver Rasmus Andersens Begravelse, hvis Epitaphium, som meldt, findes paa den øverste af Chorets Piller; den er bedækket med Krydshvælving, $3\frac{1}{2}$ Al. lang og $2\frac{1}{2}$ Al. bred. I denne Begravelse findes for nærværende Tid 4 med Jern beslagne Egekister og 1 Beenkiste. Paa den øverste af de to forreste Kister staaer Aarstallet 1720 (med Tal af Jern); paa den nederste: **R. A. S.** 1675 (disse Bogstaver og Tal ere ligeledes af Jern). Paa den øverste af de to bageste Kister staaer: **H. S. S. B.** 17 - - 5. (ligeledes af Jern).

3.

Hernæst kommer Agent Johan Christopher von Westens Begravelse af samme Beskaffenhed, som den foregaaende, 4 Al. 4 Tom. lang, 3 Al. 16 Tom. bred. I den ere 4 store og 3 smaa Liigkister samt 1 Beenkiste. Paa den øverste Kiste paa høire Side læses:

„Herudi hviler Stedet af Peter von Westen, født den 20 Martii 1733 og død d. 18 Juni 1789. Det videre herom findes i Worms Lexicon og Provst Nørraas Kirke-Historie om Odense Gymnasi Professorer."

Paa Kisten underneden staaer blot 1727; den nederste Kiste ved venstre Side er derimod forsynet med følgende Indskrift:

„Herudi hviler Elisabeth Becker til Fraugdegaard, som først

havde til Ægte sal. Apotheker v. Westen her i Odense, og siden Kommerceraad og forrige Borgermester her ibid. Christian Ulrich Bles til Fraugdegaard, født her i Odense Aar 1679 d. 8 Decbr. og døde paa Fraugdegaard 1749 d. 6 Novbr., hvorfra hendes Liig blev bragt ud i denne hendes Fædrenebegravelse."

4.

I Gangen, som fører forbi de sidst beskrevne Begravelser, staaer en simpel Kasse, hvori gjemmes Levningerne af en Dame med tvende Katte. Da man, ved at rydde op i en af Hvælvingerne, i Slutningen af forrige Aarhundrede, fandt disse Levninger i en aldeles sammenfalden Kiste, sad endnu, efter omtrent 100 Aars Forløb, Haarene paa Kattene, men faldt af, da de kom i Luften. De bleve da nedlagte i ovenmeldte Kasse, der forhen var hensat i det valkendorffske Capel. Hvem denne Dame har været, derom ere Meningerne deelte. I Morskabslæsning for Almuen af Rask, 1 S. 62, hedder det herom: „Naar Almuen paa St. Knuds Markedsdag, „blandt denne Dags mangfoldige Glæder, med sine Børn „kommer ind i St. Knuds Kirke, for at see denne majestætiske „Kirkes mange ærværdige Minder, saa forevises der blandt „Andet en lang Fjællekasse, hvori der ligger 2 hentørrede „Katte. Dermed forholder det sig saaledes. Der var engang „en Bispinde Muus, som i levende Live gjorde utrolig meget af Katte, og da hun skulde døe, gjorde hun derfor den „Begjering, at to af hendes kjæreste Katte maatte følge med „i hendes Kiste. Og saasom disse til den Ende omhyggeligen „bleve balsamerede, ere de endnu temmelig velbeholdne."

Andre foregive, at det er Levninger af en Froken von Westen. I nogle os af Hr. Etatsraad Wedel-Simonsen meddeelte Oplysninger om St. Knuds Kirke hedder det herom: „1688 døde Karen Stephansdatter Rahm „(uden Tvivl en Datter af den 1658 afdøde Læge) og er „senere fra den Westenske Begravelse henflyttet til den Val„kendorphske tilligemed sine tvende Katte, dem hun elskede saa „høit, at hun befoel at skyde dem efter hendes Død og ned„lægge dem hos hende i Kisten.

Niende Afdeling.

Den nordlige Sidegang og det Valkendorfske Begravelsescapel.

Første Afsnit.

Den nordlige Sidegang.

1.

Det Første, som møder vort Blik, naar vi, efterat have fuldendt vor underjordiske Vandring, igjen stige op i Kirkens nordlige Sidegang, er et paa den nordre Kirkemuur anbragt Monument af Steen over Dr. Biskop Hans Michelsen, der har megen Lighed med det i Ebbe Munks Begravelse beskrevne. Øverst paa dette Monument staaer:

„Surgite, signa canunt præsto est in limine judex. *)

Paa den midterste Tavle er anbragt et Crucifix, og paa begge Sider heraf sees to Figurer af Alabast, knælende og

*) Staaer op, Basunen lyder, Dommen er for Deren!

med foldede Hænder, hvilke skulle forestille Biskop Hans Michelsen og Hustru Catharina Henrichsdatter. Ovenover læses:

„Crux tua, Christe, tulit nobis solatia vitæ
Horrendæ vicit mortis et aculeum
Magni hæc judicii vibrantia fulmina tollit
Et tandem in coelis summa salutis erit.“ *)

Nederst paa Monumentet staaer:

D. O. M. S.
Æternæ memoriæ ac meritis Dn.
Dr. Johannis Michaelis Dioecesis Fionensis
per Annos XXXIV. Episcopi religiosissimi
hoc monumentum uxor et liberi moestissimi
posuerunt Ano M. D. C. L. IV.“ **)

Dr. Hans Michelsen var den 5te Biskop i Fyen efter Reformationen, født i Odense 1578 og død 1651. Han var først Rector ved Odense Skole, derefter Sognepræst i Asens, hvorfra han blev kaldet til Slotspræst i Kjobenhavn og derefter Biskop. Hans Kone var Catharina Henrichsdatter, som var født i Hamborg 1582. Han efterlod sine 3 Sonner 30,000 Rdl. og meget forarbeidet Solv. Hans

---

*) Dit Kors, Christus, bragde os Trost i Livet og betog Døden sin Braad; det frier os fra Dommedagens straffende Lyn og er Grundvolden for vor Salighed i Himmelen.

I den almægtige Guds Navn.

**) Til evig Erindring om den høitfortjente Dr. Hans Michelsen, i 34 Aar en samvittighedsfuld Biskop over Fyens Stift. Hans sørgende Hustru og Børn satte ham dette Minde, Aar 1654.

næstældste Son, Michel Hansen, Præst i Nørrebroby og Provst i Salling Herred, ægtede en Datter af Claus Mule til Nislefgaard, og hans Børn toge Moderens Stamnienavn; fra dem ere de senere Muler af denne Familie, da Mandslinien er uddød.

Nedenfor dette Monument sees i Gulvet, over den dertil hørende Begravelse, som 1795 blev fyldt med Jord, en Liigsteen, hvorpaa der i to ovale Fordybninger er udhugget to Portraiter i Basrelief, af hvilke det ene er omgivet af følgende Ord:

ΓΥΜΝΑΖΕ. ΣΕΑΥΤΟΝ. ΠΡΟΣ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. *)

Omkring det andet Portrait staaer:

„Herren er min Trøst
En Hjælper i stor Nød."

Midt imellem disse Portraiter er udhugget en Blomst med følgende Overskrift:

„instar floris homo. **)

Rundt omkring ved Stenens Rand læses:

„Siste gradum properans sacri per limina templi ***)
Scriptaqve qvæ cernis corde reconde tuo.
Hoc saxo tegitur præcellens ille Johannes

---

*) Paa Dansk: „Øv dig selv til Gudfrygtighed." 1 Tim. 4, 7.

**) Menneskет er som en Blomst.

***) Stands dine Fjed, Du som iler gjennem Helligdommen, og overvei i dit Hjerte hvad Du her seer skrevet. Under denne Steen gjemmes den udmærkede Mand Hans (Mikkelsen) et Lys for sit Fædre-

Splendida lux patriæ, Pieridumqve decus.
Et probitate valens morum Catharina marito
Hoc iacet in tumulo consociata & suo.
Tum Ludovicus adest, medio qvem in flore juventæ
Parcarum subito sustulit atra manus.
Christinam infantem cernis qvoqve contumulatam
Nescius & qvosnam tempora prima dabunt.
Hinc sortem tu disce tuam, te fata manebunt;
Ocius hæc eadem (;) docte viator abi."

Paa Stenen er folgende Indskrift:

D. O. M. S. *)

„Sub hoc marmore est reconditus
Doctor Johannes Michaelius

Nulli Theologorum nostri Seculi Secundus qvi natus heic Ottoniæ An. MDLXXIIX Scholæ urbis patriæ per qvinqvennium Rectorem egit, inde Pastor & Præpositus Asnensis, mox arcis Hafniensis Mysta & Græcæ Lingvæ in Academia Professor, simul hinc concionator Aulæ, tandemqve Dioecesis Fionensis Episcopus per annos XXXIV & menses VIII. Ob singulares

---

neland, en Prydelse for Videnskaberne. Dernæst hviler i denne Grav den fromme Catharina ved sin Mands Side. Ligeledes er her begravet deres Son Ludvig, som Døden pludselig bortrev i hans feireste Manddom, og Datter Christina, der døde som Barn. Du, som ei veed hvem den næste Time skal kalde, læs Du her din Lod, samme Skjebne venter Dig snart. Farvel, kyndige Læser!

*) I den almægtige Guds Navn!
Under denne Steen hviler Dr. Hans Michelsen, Een af vor Tids ypperste Theologer, som blev født her i Odense 1578, var i fem Aar Rector ved sin Fødebyes Skole, derpaa Præst og Provst i Asfens, siden Slotspræst i Kjøbenhavn, Professor i det græske Sprog ved Universitetet og Hofprædikant, endelig Biskop i Fyens Stift i 34 Aar og 8 Maaneder. Ved sjeldne Dyder, ved Lærdom, Tro, Klog-

doctrinæ, fidei, prudentiæ & humanitatis laudes nomen sibi inter mortales nunqvam periturum comparavit vir paucis comparandus, Deo & hominibus æqve carus, senio tandem confectus vitæ & molestiarum satur inter VII & VIII Kal. April. noctu placide dormiendo beatissime obdormivit Anno MDCLI. hic cum vixisset ann. LXXIII menses II dies XXIV.

Nec non

Pientissima & honoratissima Matrona

Catharina Henrici F.

Qvæ Hamburgi nata Ao. MDXXCII cum conjuge dulcissimo integros XXXIV annos torum servavit castissimum qvatuor liberis ex alto beata, tribus masculis & una foemella. Post discessum autem viri vidua ætatem egit reliqvam annis - - - - donec humanis exempta rebus vitam ingressa est beatam Anno MDCL - - - die - - - mensis - - - ætat - - -

Ut et

Filius eorum dilictissimus

M. Ludovicus Johannis

Conrector Scholæ Ottonianæ per integrum decennium digniss.

---

skab og Humanitet blev et udødeligt Navn vundet af denne for Gud og Mennesker lige dyrebare Mand, med hvem Faa kunne sammenlignes. Træt af Alder og mæt af Livets Møie hensov han sødt og saligt Natten mellem den 24 og 25 Marts 1651, efter at have levet 73 Aar, 2 Maaneder og 24 Dage.

Iligemaade hviler her den fromme og hæderlige Qvinde Catharina Henrichsdatter, der var født i Hamborg 1582 og levede med sin elskede Husbond hele 34 Aar i et trofast Ægteskab, lykkelig ved fire Børn, tre Sønner og een Datter. Efter sin Mands Død levede hun sin øvrige Tid i Enkestand i . . . Aar, indtil hun forlod det Jordiske og indgik til det salige Liv, Aar . . . Dage . . . Maaned i en Alder af . . .

Iligemaade

deres elskede Søn Mag. Ludvig Hansen, en værdig Conrector ved Odense Skole i et heelt Aartiende, der under Bønner og Suk

qvi animam creatori, a qvo acceperat, inter preces & suspiria reddidit anno reparatæ salutis MDCLII die Nov. VII æt. XXXIV.

Et

Filia dulcissima

Christina Johannæa.

Qvam infantem vix annum cum trimestri natam ex mortali domicilio ad sedem in coelis æternam transtulit suprema sapientia Anno MDCXXVII.

2.

Ved Siden af det sidst beskrevne Monument, ligeover Trappeopgangen til Pulpiturerne, sees i Muren indsat en Mindesteen over Borgermester Jens Christensen Schoubve og Hustru Margrethe West, som er ført herhen fra Kirkens brede Hovedgang, hvor denne Familie, som forhen anført, ogsaa har en Begravelse under de lange Fruentimmerstole. Paa denne Mindesteen staaer:

„Herneden hviler sal. Jens Christensen Schoubve, som dode overst Borgermester her i Otthense Anno 1719 d. 18 Novbr. Udi Hs. Magistrats-Betienings 40 og hans Alders 74 Aar, tilligemed hans kiære Hustrue Margaretha West, som dode An. 1728 d. 10 Juni i hendes Alders 65 Aar. De levede tilsammen udi et 39 Aars kiærligt og lyksalig Ægteskab, hvilket dend almægtige Gud haver velsignet med 16

---

gav sin Sjæl tilbage til den Skaber, af hvem han havde modtaget samme, Anno 1662 d. 7 November, i hans Alders 34te Aar.

Og

deres kjære Datter Christine Hansdatter, som i en Alder af eet Aar og tre Maaneder blev henflyttet af den Alvise fra den dødelige Hytte til den evige Bolig i Himmelen, A. 1627.

Børn, hvoraf de lode dennem være angelegen, nogle til Kongens og Fædrelandets Tjeneste, mens alle til Guds Ære at opdrage. Fra denne Verden ere allerede bortfaldede sal. Christen West og sal. Knud Schouboe, begge Premier-Lieutenants ved den Kongl. Livgarde tilfods, som opoffrede deris Liv udi Aaret 1712 i Bataillen ved Gadebusch, *) og derforuden 7 Børn, som udi deris spæde Ungdomsaar ere hensovede i Herren og herneden satte. De, som endnu ere ilive, ere efterfølgende: dend elste Søn, Christian Schouboe, K. M. Justits- og Cancellieraad, samt Landsdommer over Fyen og Langeland. Oluf Borch og Niels Leth Schouboe, Christine Volborg Feltmans, Elisabeth Pilegaards, Anna Borch Jensens og Christiane Petersens. Gud skal samle dennem igjen med Glæde paa den store Dag."

Begravelsen underneden, lige under Trappen, tilhører Etats-raad Christian Schouboe, er $3\frac{3}{4}$ Al. lang, $3\frac{1}{3}$ Al. bred, og blev 1787 belagt med nye Bjelker; den indeholder 3 Kister.

3.

Tæt ved den forrige er, ifølge Begravelsesprotocollen, Cancelliraad og Raadmand Christian Noraggers Begravelse, 4 Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred og 1809 fyldt med Jord. 1762 d. 26 Jan. blev Capitain Trompers Liig nedsat i denne Begravelse.

Sonden for Etatsraad Schouboes er Farver Christian Stitzers Begravelse, hvis østlige Ende grændser nær hen til Trappenedgangen til Kjelderen; den er 4 Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred og indeholder 4 Kister. Over den ligger en Liigsteen med følgende Opskrift:

---

*) I det ulykkelige Slag ved Gadebusch, d. 20 Decbr. 1712, udmærkede som bekjendt Garden sig ved sin Tapperhed.

„Denne Begravelse tilhører Rasmus Lauritzen, Kjøb- og Handelsmand her i Odense og Volborg Jensdatter Meyer tilligemed deres Børn og Familie."

4.

Paa den anden af Chorets Piller er ligeover den sidstanførte Liigsteen anbragt et Monument af Træ med følgende nu næsten ulæselige Indskrift:

„Her neden under hviler ærlig oc velacht Mand Jørgen Mortensen, Raadmand samt hans kiære Hustru ærlige oc gudfrygtede Qvinde Dorothea Nielsdatter, som døde 1651 d. 11 Decbr. Gud giffue dennem en glædelig Opstandelse, oc haffuer di dette Epitaphium sielff bekostet Ao. 1640. Rom. 14, S. Leffue vi, saa leffue vi Herren, dø vi, da dø vi Herren, derfore enten vi leffue eller vi døe, da ere vi Herrens.

Paa den nederste Deel af Monumentet sees tvende fortrinlig godt udførte Portraiter, der formodentlig skulle forestille ovennævnte Personer. Over Portraitet paa høire Side staaer: „Ætatis suæ 62." *) Over det andet: „Ætatis suæ 56." **)

5.

Begive vi os nu hen til Opgangen i Choret fra denne Sidegang, da finde vi der i Gulvet en Liigsteen over Dr. Rudolph Moth, forhen Stiftsprovst og Sognepræst til St. Knuds Menighed i Odense; han var tillige Vicebiskop

*) I hans 62de Aar.

**) I hendes 56de Aar.

og udnævnt til den alderstegne Biskop **Dr. Niels Bangs** Eftermand, men døde Aaret forend denne. At der ikke har herskет den bedste Forstaaelse imellem disse, seer man af en i Odense Raadstuarchiv værende kongl. Skrivelse dat. 18 Juli 1673. Ifølge denne skulde Magist. Rudolph Moth ikke befatte sig med Biskop Bangs Forretninger, saalænge denne kunde forestaae dem forsvarligen; dog skulde Mag. Moth, som Sognepræst til St. Knuds Kirke gives Underretning om Hospitalet, de Fattiges Capitaler og Alt andet, der vedkom ham som Sognepræst.

Indskriften paa denne Liigsteen, der er med ophøiede Bogstaver og derfor temmelig vanskelig at læse, lyder saaledes:

„Qvorum corda conjunxerat Amor, Corpora mors disjunxit, *)
Cadavera hæc jungit urna conjugum
Ille enim sacrorum religiosus procurator

D. Rudolphus Moth,

Fionensis Antistes & Episcop. Patre sui ævi Machaone Kiloni natus, Hafniæ accepto ingenii cultu, in præcipuis German. Belgiiqve Academiis peregrinis elegantiis aucto Daniam illustraturus vivida facundia, vitæ integritate, doctrinæqve gloria infulas mitram sacramqve lauream postqvam promeruerat, non-

---

*) Denne Grav gjemmer Stovet af et Ægtepar, hvis Hjerter Kjærlighed havde forenet, hvis Legemer Døden adskilte, nemlig Helligdommens tro Tjener

Dr. Rudolph Moth,

Biskop i Fyen. Han blev født i Kiel, hvor hans Fader var en berømt Læge. Den Aandsdannelse, han i Kjøbenhavn havde modtaget, foregede han ved at besøge de fortrinligste fremmede Universiteter i Tydskland og Belgien. For Danmark var han et Lys med sin levende Veltalenhed, sit retskafne Levnet og sin udmærkede Lærdom.

dum viri egressus ætatem digna præsule mentis animiqve constantia fluxas dedignatus adoreas, ut æterna caperet, qvæ An. XXXIII. mens. X gesserat hic posuit mortalia Ao. MDCLXXV. XVI Novembr.

Hæc vero virtuti simillima
Magdalena Dorothea Ritterin,
Patre Principum & Marchion. Badensium & Durlacensium Consiliario, intimo edita, a Svavissimo in Daniam ducta conjuge eundem cum ultra duo lustra dilexerat, ultra duos annos luxerat, qvod XL annos mutuum sumpserat terrenum terræ hic reddidit Anno MDCLXXVIII. XI Febr."

Nederſt paa Stenen ſees tvende Vaabener, Moths: Skjoldet fiirdeelt, i Hjerteſkjoldet en femoddet Guldſtjerne under en nedvendt Solv-Halvmaane; paa Hjelmen en til høire Side opſpringende halv Gjedebuk: det andet, med tre Drneflugter paa Hjelmen, er formodentlig hans Huſtrues. Begravelſen underneden er uden Hvælving, 3 Al. lang og 1798 fyldt med Jord. 1681 ſkjænkede Dr. Rudolph Moths Ar-

---

Efterat have fortjent den første Plads i Kirken, ombyttede han allerede i Manddomsaarene det Timelige med det Evige, ringeagtende Verdens flygtige Hæder med den for hans geistlige Værdighed passende Standhaftighed. Han døde 33 Aar 10 Maaneder gammel d. 16 Novbr. 1675.

Og den ham i Dyder lige
Magdalena Dorothea Rittern,
en Datter af Geheimeraad Rittern hos Markgreven af Baden-Durlach. Hun fulgte sin elskede Ægtefælle til Danmark, hvor hun i over 10 Aar levede med ham i et kjærligt Ægteskab og i over to Aar begræd hans Død. I en Alder af 40 Aar gjengav hun her til Jorden hvad hun havde modtaget af Jorden, d. 11te Febr. 1678.

vinger 100 Rd. Spc. til Kirken for dette Gravsteds Vedligeholdelse.*)

6.

Ligefor Opgangen til Choret see vi ligeledes en Liigsteen i Gulvet, hvorpaa Indskriften er udslidt. Begravelsen underneden er uden Hvælving, 4 Al. lang, 3 Al. bred, tilhører Regimentsqvarteermester N. Seerups Arvinger og blev 1795 fyldt med Jord.

Gaae vi nu herfra over til Indgangen af det valkendorfske Capel, saa see vi lige under Trappen til samme en Liigsteen, hvorpaa læses:

„Herunder huiler erlig, viis oc velagt Hans Brun, fordum Raadmand oc fornemme Handelsmand her i Othense med sin kiære Hustro den erlig oc gudfrygtig oc dyderig Matrone Marine Bang sampt deris kiære Svogre oc Børn erlig oc velfornemme Mand Peder Rasmusen, hederlig, høylerd oc velerfaren Doctor Joachimus Timmerman, erlig oc velfornemme Johan Hene, Hans Jensen, Margrete Timmerman oc Anna Wichman alle saligen hensofvede i Herren til en glædelig oc erefuld Opstandelse.

Disse Fædre med Børnene smaa
Som i en Graf nu ligge
Skulle sammen igien opstaa
Til evig Himmerige."

Denne Liigsteen er, saavelsom de 4 foregaaende, ikke omhugget 1753.

7.

Udenfor Indgangen til Valkendorfs Capel laa forhen en

---

*) Hofm. 5 Pag. 96.

Liigsteen, som blev ødelagt ved den ofte omtalte Restauration, og, ifølge Bircherods Notæ uberiores Pag. 110, havde følgende Indskrift:

„Her under hviler den Erlig og Velfornemme Mand Friderich Rolue Gummersbach Handelsmand her udi Staden barnfød udi det Grefvedomb oc Bye Dipholt af ærlige oc ægte Foreldre Aar 1586, som salig i Herren hensov Ao. 1669.

Iligemaade erlig dyderig oc gudfryctig Matrone Kiersten Jacobsdatter barnfød i Nyborg af erlige egte Foreldre som først kom i Ecteskab med Bernt Besling fornemme Handelsman der sammesteds oc lefvede tilsammen udi 8 Aar, sad derpaa hen udi hendis kydske Enkesæde udi 10 Aar, indtil hun atter igien kom i Ecteskab med bemelte Friderich Rolue Gummersbach Ao. 1637 oc lefvede tilsammen udi et ærligt oc kierligt Ecteskab udi 26 Aar oc saligen udi Herren hensof d. 11 Martii Ao. 1663. Gud give dem en gledelig oc æreful Opstandelse."

8.

Ifølge Begravelsesprotocollen er ogsaa her Raadmand Samuel J. Grubbes Begravelse, som slutter ved det vestlige Hjørne af det nederste Trin af Trappen op til Valkendorfs Capel; den er $3\frac{3}{4}$ Al. lang, $3\frac{1}{2}$ Al. bred, bedækket med Buehvælving og indeholder 3 Kister.

Ikke langt fra Døren til Nedgangen, i den Deel af det valkendorffske Capel, som er under Jorden, er, under de der staaende korte Fruentimmerstole, en Begravelse, hvori Birkedommer Erik Christensen er lagt til Hvile.

9.

Paa venstre Side af den lille nordlige Kirkedør seer man en Mindesteen indsat i Kirkens Muur, hvorpaa læses:

„Her nedenunder hvile de
Foruden Sorrig Ach og Vee
Som lefede her eendrektelig
Der glædes nu i Himmerig.

Niels Pedersen Lange, allernaadigst beskikket at være Landstings-hører og Skrivfer udi Fyhn og Langeland Aar 1687, fød udi Rudkiøbing paa Langeland Aar 1653 d. 25 Apr. døde Ao. 1728 d. 22 Novbr. i hans Alders 75 Aar 7 Maaneder, tilligemed hans Hustrue Kirstine Henrichs Datter Hvid, fød udi Middelfart Aar 1647 d. 25 Febr. døde Ao. 1721 d. 26 Aug. udi hendis Alders 74 Aar 6 Maaneder, lefvede udi Egteskab tilsammen 35 Aar, velsignet af Gud med en Søn ved Navn Christen Lange Aar 1688 d. 14 Aug. som døde i Asfens, Regimentsqvarteer-mester under Velbaarne Obrist von der Lühes Reg. Aar 1718 i hans Alders 30 Aar, efterlod sig Hustrue, 3 Børn, 2 Sønner og 1 Datter. Sielene ere i Guds Giemme, hvor ingen Pine rører dennem, og glædes ved Guds store Doms Dag."

Begravelsen, som hører hertil, er ude i Gangen, ligefor Chorets store Pille paa denne Side, bedækket med en Liigsteen mærk. 1753 — **R.** 1795 blev den fyldt med Jord.

10.

Gaae vi forbi ovennævnte lille Kirkedør, som nu ikke mere benyttes, finde vi ogsaa paa høire Side af samme i Muren et Epitaphium, hvorpaa staaer:

„Herneden hviler Hans Thomsen Flensborg, som var en for-nem Kiøb- og Handelsmand her i Odense og døde i det Aar 1717 d. 3 Sept., da han havde levet 68 Aar og 7 Maaneder. Med hans dyd-ædle Kiæreste Mette Christens Datter, som døde 1713 d. 24 Febr. da hun havde levet her 63 Aar og 3 Uger, og udi samme Egteskab havde Gud velsignet dennem med 6 Sønner og 4 Døttre.

Kom see! Dit Contrafei, naar vi herfra skal vandre,
Kom see! hvor Døden os kan hastelig forandre.

Du som gaaer her forbi, maaskee nu hvid og red
Du skal og ligne os, naar Du er kold og død:
En Pande uden Haar, 2 Huller uden Øien,
En Beenrad uden Kiød, ret som en Fugl bortfløien
Er al vor Deilighed. Saa har os nu tilreed
Den Død, at Du af os skal lære Ydmyghed."

Den hertil hørende Begravelse er underneden i Gangen og begynder ved Hjørnet af de korte Fruentimmerstole.

11.

Foruden denne ere endnu i denne Gang otte Begravelser, som alle ere belagte med nummererede Liigstene og mærk. 1753 — **R.** I No. 3 ere Provst Bloch og Controlleur Høier nedsatte. Bloch var født i Odense 1679, hvor hans Fader, Anders Mortensen, var Degn ved Hospitalet. Efterat have været Feldtpræst og senere Sognepræst i Faaborg, succederede han 1730 sin Broder, Licentiat Mathias Bloch, som Stiftsprovst og Sognepræst til St. Knuds Kirke; døde 1745.

No. 4 gjemmer de jordiske Levninger af Professor Rasch og Frue. Af et Document i Kirkens Archiv sees, at denne Grav kjøbtes af Professor Rasch d. 18 Juni 1764 for 70 Rdl. Liget af Fru Rasch nedsattes i den d. 23 Juni s. A.; ogsaa Rasch fandt sit Hvilested her d. 30 Mai 1771. 1787 blev den forsynet med Steenoverlæggere. Rasch var født i Nykjøbing paa Falster 1692. Hans Fader var **Mag.** Hans Rasch, Capellan sammesteds. Først var han Assessor Mules Vicarius indtil 1751, da han erholdt hans Embede som Professor ved Gymnasiet her, hvilket han forestod til

1771. Om Familien Rasch hedder det i Thieles Folkesagn 1 Pag. 135: „Da Kong Christian den Fjerde førte Krig i „Tydskland, geraadede han engang i Fare, af hvilken han „blev befriet ved en Rentemester i Sachsen-Gotha, ved Navn „Rose, en fransk Ridders Søn af samme Navn. Da denne „Hjælp bragtes Kongen ihast, benaadede han Rentemesteren „med det Navn Rasch, hvilket betyder snar, og kom denne „Familie saaledes i Naade hos Kongen, at de af den, som „havde Lyst til at tage til Danmark, efterhaanden bleve befor- „drede til forskjellige Tjenester. En Sønnesøns Sønnesøn af „Rentemesteren var Professor ved Odense Gymnasium, Pe- „der Rasch († 1771) og i denne Families Vaaben er der „afbildet tre Roser og en Hind."

Den næste Begravelse tilhører Mad. Kurrelbaum og Landstingshører Rasmussen, der, ifølge et Document i Kirkens Archiv, kjøbte den af Kirken d. 8 Sept. 1764 for 100 Rdl. 1799 blev hans Kones Liig nedsat deri.

No. 6 tilhører Raadmand Samuel J. Grubbe og gaaer ind under de lange Fruentimmerstole imellem den 3die og 4de Pille, indeholder 5 Liigkister og blev 1796 fyldt med Jord.

I Borgermester Jens Nielsens Begravelse, ved Siden af, blev Professor Hans Sibberns Liig nedsat d. 18de Juni 1804. Han var en Søn af Matthæus Sibbern, Uhr- mager og Organist ved St. Knuds Kirke i Odense og født 13 Juni 1733. 1760 blev han Hører ved Odense Kathe- dralskole og 1782 Povel Holm adjungeret som Professor og Conrector. Ved hans anden Kone, Maria Elisabeth Hviid,

Enke efter Regimentsfeldtskjær ved det fyenske Dragonregiment, Wilhelm Christian Brohm, blev han Fader til 1 Datter og Stedfader til 1 Datter og 2 Sønner, Mathias Wilhelm Brohm, der døde som Overlærer ved Odense Kathedralskole 1834 og Constantinus Christian Brohm, der 1842 døde som Lærer ved Frue Skole i Odense.

I Begravelsen No. 8 vides Ingen at være nedsat og No. 9 slutter med Enden af de korte Fruentimmerstole.

12.

I denne Sidegang hænger en Lysekrone med følgende Indskrift:

„Dr. Jacob Bircherod, Assessor i det Kongl. Consistorial-Collegio og Theol. Professor her paa Stedet med sin kiæreste Hustrue Silla Riisbrich, have foræret denne Liuse-Krone, Guds Kirke til Prydelse og til en Hukommelse over deres Forældres, Venners, og eget Grav- og Hvilested. Blev her ophængt 1695."

Denne Families jordiske Levninger hvile ikke, hvor den af dem skjænkede Lysekrone hænger, men, som forhen meldt, i Borgermester Risbrichs Begravelse, i Kirkens Hovedgang. Denne **Dr. Jacob Bircherod**, der, som tidligere anført, var Stamfaderen for Familien af dette Navn, som vi i det Foregaaende saa ofte have havt Leilighed til at omtale, var født i Varberg i Sverrig d. 30 Sept. 1624 paa et Besøg, hans Moder aflagde hos sin Broder, som der var Sognepræst. Hans Fader var Jens Hermandsøn, Sognepræst til Bircherød Menighed i Sjælland. I sit 11te Aar kom han i Herlufsholms Skole, hvorfra han efter 7 Aars Forløb blev

dimitteret til Universitetet i November 1642. I Juni 1646 blev han Lærer i fjerde Lectie i Kjøbenhavns Skole og reiste 1648 udenlands. Aaret efter kom han atter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev Magister i Philosophien og derefter Hovmester for to Sønner af D. R. R. Erik Juul, Landsdommer i Jylland og Befalingsmand paa Aalborghuus, hvilke opholdt sig ved Soro Academie. 1651 reiste han udenlands med den ene af disse Sønner og vendte først 1655 tilbage. Atter vilde han nu have forladt sit Fædreland, men blev imidlertid d. 25 Juli 1655 kaldet til Professor i Philosophie og Mathematik ved Gymnasiet i Odense. Den 21 Sept. 1656 giftede han sig med Sille Thomasdatter Risbrich og blev 1663 Professor i Theologien. 1675 blev han creeret til Doctor i Theologien og 1682 Assessor i Consistorium. Han døde den 13 Juni 1688 og blev begravet i St. Knuds Kirke d. 3 Juli s. A.*)

Andet Afsnit.

Det Valkendorfske Capel.

Det Valkendorfske Begravelsescapel er opført umiddelbart til Kirkens nordlige Muur. Udvendig paa dets Muur sees

---

*) Biskop Kingos Liigprædiken over Dr. Jacob Bircherod.

Aarstallet 1633; paa de tvende takkede Gavle ere to graae Stene med 3 Vaabenskjolde anbragte; i Midten Valkendorfs: en Rose med 3 Ørneflugter; paa høire Side Brahernes: en Pæl i sort Feldt, og paa venstre Side Familien Barnekows: en mod Høire opspringende halv Buk i Skjoldet og paa Hjelmen. Dette Capel, til hvis Vedligeholdelse Ridder Henning Valkendorf, ifølge Fundats af 21 Febr. 1665, til Kirken legerede en Bondegaard i Ørsted, *) bestaaer nu af to særskilte Gravhvælvinger, hvoraf den ene er over og den anden under Jorden; Indgangen til begge er fra Kirken: til den øverste Gravhvælving bestaaer den af en Gitterport af Jern, hvorpaa staaer:

„Henning Walkendorf 1636."

I.

Friherre Vittinghofs Begravelse.

1.

I Baggrunden af den øvre, nu tilgængelige Deel af dette saakaldte Valkendorffske Capel, sees et Monument af sort og hvidt Marmor, der strækker sig fra Gulvet til Hvælvingen og bedækker det ene Vindue. Det minder ikke, som man skulde vente, om nogen Valkendorf, men om Friherre Frederik v. Vittinghof, for hvem Capellets Opbygger og første Besidder har maattet vige ned i Kjelderen. Uagtet næsten alle Steenmonumenter i St. Knuds Kirke bære Spor

*) Hof. 5 Pag. 4.

af den Ødelæggelse, som de Jernbolte, hvormed de ere fastgjorte til Muren, foraarsage derved, at de, idet de forruste, sprænge Stenene, saa sees dog intetsteds sørgeligere Virkninger deraf, end ved dette Monument. Paa den sorte Marmorgrund, over hvilken man seer en hvid Marmorvase, holde to Griffe Vittinghofs (Mandens) og Sehestedts (Konens) Vaabener under en friherrelig Krone. En Minervafigur med Uglen, af hvidt Marmor, holder en Medaillon af samme Materiale, omgivet med en sort og forgyldt Ramme; den viser i halvophøiet Arbeide, Brystbilleder af Mand og Kone. Han sees med svær Allongeparyk og Kniplingskrave omslynget af en Kappe, over hvilken han bærer Dannebrogordenens Baand og Kors. Damen har et Diadem paa Hovedet. Ved venstre Side af Medaillonen knæler en Famafigur (Basunen mangler). Bagved Epitaphiet sees en Art Trophæ af Faner og moderne Vaaben. Under Medaillonen er følgende Indskrift:

„Conditur hac urna magnum heroici Spiritus *)
nomen Fredericus de Vittinghof, eqves
auratus ord. Dannebrog, Baro de Scheelenborg,
Dominus de Bircholm, Knapstrup,
Holbech, Brolyche &c. qvi Churlandiam
cunis, vitam rebus bene gestis, familiam nobilem novo splendore super avorum
magnitudinem illustravit, et dum inter

*) I denne Begravelse hviler den heihjertede Helt Frederik de Vittinghof, Ridder af Dannebrog, Friherre til Schelenborg, Herre til Birkholm, Knapstrup, Brolykke o. s. v. Han forherligede Churland ved sin Fødsel, sit Liv ved Bedrifter, sin heiadelige Familie ved

mortales erat, immortalitati ita
consuluit, ut coelum anima, solum
fama, bonos omnes nominis sui memoria
impleverit: implevit enim fido obseqvio
mandata Danorum Regum et bello et
pace bonus: Constitutus a Regina Sveciæ
Præfectus aulæ Aulæ se subduxit pio otio in-
dulgens. fortunam, qvam virtute sibi man-
cipaverat, inter affluentiam divitiarum
honorumqve reverenter habuit, ex æqvo
candidus et prudens: pulcherrimoqve
exemplo didicit docuitqve bene vivere,
bene mori. Vixit Annos 67 inter applau-
sus omnium, inter planctus obiit Haf-
niæ die 7 Maji Anno 1691. Reliqvit op-
timam moestamqve coniugem Eleonoram
de Sehestedt filiamqve unicam Sophiam
Charlottam Baronessam de Bruchdorf,
qvarum pietatem et curam vel hoc mar-
mor loqvitur."

---

ny Glands, der overgik hans Forfædres. Saalænge han var blandt de Dødelige, sørgede han saaledes for Udødeligheden, at som Himmelen har hans Sjæl og Jorden hans Berømmelse, saa bevare alle Retskafne hans Minde. I tro Lydighed opfyldte han alle Danmarks Kongers Befalinger, en god Undersaat baade i Krig og Fred. Fra sit Embede som Overhofmester hos Sverrigs Dronning trak han sig tilbage, for at leve i from Ro. Den Lykke, som han erhvervede ved sin Dyd, bar han under overflødig Rigdom og Hæder med Beskedenhed, lige retsindig og forstandig. Ved sit skjønne Exempel lærte han at leve vel og at dee vel. Han levede med Alles Høiagtelse i 67 Aar og døde til Alles Sorg i Kjøbenhavn den 7de Mai 1691. Han efterlod en ædel og sørgende Hustru Eleonora de Sehestedt og en eneste Datter Sophie Charlotte Baroncsse af Brokdorf, om hvis ømme Kjerlighed sildig dette Mindesmærke er et Vidnesbyrd.

2.

I Capellet staae 6 Liigkister; i den storste af disse gjem=mes Levningerne af Frederik Vittinghof og den har følgende Indskrift:

„Hierinnen Ruhet der Wohlgebohrne Herr, Herr Friderich v. Vittinghof, Freyherr auf Scheelsburg, Herr auf Birckholm, Knapstrup, Brolycke ꝛc. Ritter, Weylandt Königl. Maj. **Friderici Tertii**, Höchstsehl. Andenckens, Bestalter Rittmeister undt Nachmaliger Kammerherr Wie auch itzo Glücklich Regierender Königl. Maj. **Christiani Qvinti** Raht, Landdrost, und endlich Ihrer Maj. der Königinn Ulricæ Eleonoræ in Schweden Obristen=Hoffmeister von dannen er auf sein Ansuchen in gnaden erlassen, und in Hoff= Krigs= undt andern Allergnädigst anbefohlenen Diensten seine Zeit, Ehr= undt Rühmlich vollenbracht, zuletzt sich allen Welthändel entschlagend, hat er den übrigen Rest seines Lebens Gott seinem Schöpfer in der stille aufgeopfert. Ist gebohren in Churland auf der herschafft Autzen d. 2 Febr. An. 1624 undt endtlich Sehlig in Gott verschieden in Kopenhagen d. 7 Maji An. 1691 seines Alters im 67 Jahr 2 month 14 tage, in diesem seinem Ruhebetlein der frölichen auferstehung mit allen auserwehlten erwartende.

So starb der Edle freundt, dies war sein letztes Ende
Sein wort, sein letztes wort erfreut uns allermeist:
Nimb zu dir gnädig hin Herr Jesu meinen Geist
So sprach er, undt endtschlief und sanck uns in die Hände.

* * *

O sehliger beschlus! er ist nun wohlgefahren
Er starb undt lebet noch sein ruhm vergehet nicht
Er steht nun getrost für Gottes angesicht
Und lobt ihn für und für mit jauchzenden herscharen."

I den næste Kiste ved hoire Sider hviler hans Hustru Eleonore Scheftedt; den har følgende Indskrift:

„Hier innen Ruhet die Hoch= undt Wohlgebohrne Frau Eleonora

Maria, Freyherrin von Vittinghof geb. v. Sehestedt, gebohren in Mecklenburg 1630. In dem Herren Sehlig entschlaffen auf Birckholm d. 4 Juny 1696 Ihres alters 66 Jahre. Gott verleihe deroselben mit allen glaubigen eine fröliche Aufferstehung.

Es dienht ein jede Bluhm zum fürbild unsers Lebens
Sie blühet in der Früh, undt fält des Abendts ab
So eilt man unvermerckt auch ebenfals ins Grab.
Es hilft dagegen nichts, das Künsteln ist vergebens
Der Todt bricht zu uns ein, und macht mit uns ein Ende.
So hört das Elend auf, die schwere Lebens Zeit,
Er setzt alsdan die Freud' und glantz der Ewigkeit.
Drumb fall man willig nun den Schöpfer in die Hände
Dies that nun die hier ruht. Sie hätte längst zum Sterben
Sich Christlich ausgeruht, in sichrer Zuversicht,
Es wehre nun der Todt der Eingang zu dem Licht.
Des Lebens so darauf Sie frölich würde Erben
So stelts der fromme Gott mit denen die ihn lieben,
Versucht und prüfet sie doch trith er Endlich zu,
Enthebet sie der Last und schaft der Sehlen Ruh
Drauf kan Sie keine Quahl mehr Rühren noch betrüben."

Den følgende Kiste ved høire Side, hvori deres Son hviler, har følgende Indskrift:

„Her under hviler salig udi Gud erlig och welbiyrdig Friderich v. Vittinghof af det Hus Scheel, som var fød udi Kjøbenhafn An. 1664 d. 5 Martz och døde der sammestedz An. 1669 d. 24 Apr. effter han haffde leffvet i denne Verden 5 Aar 1 Maanet 2 Uger och 6 Dage. Hans Fader var erlig och welbiyrdig Mand Friderich v. Vittinghof til Autzen af det Hus Scheel, Kongl. Maj. forste Kammerherre. Hans Moder erlig och welbiyrdig Frue Fru Eleonore Marie Sehested. Gud give hannem en glædelig och ærefuld Opstandelse."

Paa venstre Side af den førstomtalte Kiste staae to smaa Kister; paa den første af disse læses:

„Herunder hviler salig udi Gud erlig och welbiyrdig Jomfru, Jomfru Sophie Amalia v. Vittinghof af det Hus Scheel, som var fedt udi Kiobenhaffn An. 1667 d. 11 Febr. og døde der sammestedz Ao. 1668 d. 31 Jan. efterat hun haffde leefuet i denne Verden 11 Maaneder 2 Uger och 4 Dage. Hendis Fader var erlig och welbiyrdig Mand Friderich v. Vittinghof til Autzen af det Hus Scheel, Kongl. Maj. forste Kammerherre. Hendis Moder erlig och welbiyrdig Fru Fru Eleonore Marie Sehested. Gud giffue hende med alle Guds Børn paa den yderste Dag en glædelig og ærefuld Opstandelse."

Paa den anden lille Kiste ved Enden af den forrige staaer:

„Hierin ruhet die wolledelgeborne Jungfrau Friderica Eleonora v. Broktorf des wolgebornen Herrn Schach Broktorf K. M. zu Dennemark, Norw. wollbestalter Oberstl. und der wollgebornen Frau Charlotte Sophia Fittinghoff, Freiherin v. Schelenborg, Ehr leibliche tochter, ist gebohren d. 30 Aug. Ao. 1687, gestorben d. 21 Marti 1688.

Ich bin gewürdigt balt zu nehmen an die Chrohn
Von wenig Monden alt steh ich vor Gottes Trohn
Als Christi liebe Braut dem Vater vorgestelt,
Ich ruf Freuden laut adieu Du schnöde Welt
Wol mir das ich von dir gantz unbeflekt entkommen
Ohn Sünd und Qual alhie so lieblich angenommen!
Ich singe freudenwoll das heilig heilig rein mein Mundt
Auch ewig soll loben Gott Drei in Ein."

3.

Foruden disse, Familien Vittinghof tilhørende Liigkister, sees her endnu en sortmalet Trækiste, hvori gjemmes Levningerne af to Skeletter, som ved Graabrødre Kirkes Nedbrydelse bleve fundne under sammes Alterbord, og som Confer. Werlauff, i sin Beskrivelse over Kong Hans's Monument S. 7, med hoi Grad af Sandsynlighed antager at have til-

hort Kong Erik Glippings to Dottre, Catharine og Elisabeth, der bleve begravede i denne murede Grav 1283. Paa Kistens Laag staaer:

„Herudi ere nedlagde Levninger af tvende Skeletter. De ere fundne under Hoialterets Bord i en muret Grav i Graabrødre Kirke Aaret 1806, da hiin Kirke efter Kongl. Befaling blev nedreven og nogle Kongelige Liigs Levninger bleve samlede til Bevarelse. Hvilke Personer disse Levninger i hiin Tid kan have tilhørt derom tier Historien."

4.

Endelig sees endnu i denne Begravelse en Egekiste med løst Laag, hvorpaa staaer:

„Levninger af et udi Odense Byes Torvemose forefundet Menneske i Aaret 1818, der formodedes at have ligget der i flere Aarhundreder."

Om denne Begivenhed beretter Hempels Avis for Aaret 1818: „Ved Torvegravningen i Odense Byes Mose „fandtes den 28 Juni 1818 Beenraden og Huden af et „Menneske, hvorimod alle de øvrige Dele af et menneskeligt „Legeme vare aldeles opløste. Hovedet af denne naturlige „Mumie er endnu saa heelt og conserveret, at Man tydelig „seer Næsen, Ørerne og enkelte Haar, ligesom og Fingerne „paa den ene Haand. Ved disse Levninger, der af Benenes „Proportion og Tændernes Udvisende sluttes at have været „et Fruentimmer af nogle og 20 Aars Alder, fandtes et Faareskind, hvorpaa Ulden endnu var ganske kiendelig, sammen„syet paa flere Steder med Tarme eller Senetraade. Rimeligviis har dette Legeme i flere Aarhundreder ligget i denne „Mose, hvor Luften ikke har kunnet gjennemtrænge og for„raadne de tilbageværende Levninger. Torveskjærerne vare

„saa betænksomme strax at gjøre Anmeldelse herom til Poli=
„timesteren, som foranstaltede de forefundne Dele med Var=
„somhed optagne. Paa Stedet, hvor de fandtes, har man
„ikke kunnet erindre, at der før har været gravet Torv."

II.

Henning Valkendorfs med fleres Begravelse.

1.

Den anden Deel af det Valkendorfske Capel, som er under Jorden *), har ikke været aabnet i mange Aar, da nogle af de korte Fruentimmerstole staae lige for Nedgangen dertil, saa at Døren ikke kan aabnes uden at Stolestadet ganske borttages. I denne Kjelder ere 10 Liigkister. Nærmest ved Nedgangen sees paa høire Side to Kister oven paa hinanden: den nederste, en Trækiste, den øverste betrukken med Klæde. Paa denne fandtes en Kobberplade med Indskrift; men da den var løs, saa er det uvist, om den hører til denne Kiste. Indskriften paa den lyder saaledes:

„In Glückstadt gebohren Ao. 1676 d. 25sten Octob. Meine Eltern sind gewesen der Herr Vatter der General v. Scholten, die Frau Mutter eine gebohrne v. Römeling. Meinen Mann geehliget d. 18 Apr. Ao. 1699. gestorben d. 13 Aug. Kloch 10 Uhr Ao. 1733.

Svane Elisabeth v. Scholten
Wittwe von Pretorius."

---

*) D. Atlas 6 Pag. 595 benævner den Brokdorfernes; men dette Navn passer vel kun paa den Vittinghofske Begravelse, ovenover.

2.

Ved Siden af disse staaer en Kiste med følgende Indskrift:

„Herunder huiler udi Herren den hoiædle oc welbaarne, nu salige, Frue Margareta Blomme, sal. Henning Valkendorfs til Glorup, Kongl. Maj. Befalingsmand paa Ottense Gaard. Hendis Fader var den hoiædle oc welbaarne Mand Diderig Blomme til Mönchennewerstorf, hendis Moder, den hoiædle oc welbaarne Fru Anna v. Ahlefeld. Deris Datter er fød paa Mönchennewerstorf Ao. 1616 d. 6 Febr. oc kallede Gud hende paa Biernemosgaard Ao. 1679 d. 29 Aug. udi hendis Alders 64 Aar ringer 3 Maaneder. Gud giffve hende med alle Guds udvalde Børn en glædelig oc ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommedag.

Desuden ere paa denne Kiste anbragte to Vaabenskjolde. Paa det første (det til Høire) to Vaabener: Mandens (Valkendorf) Konens (Blomme) ligesom de findes i Adelslexicon; dog maa bemærkes, at paa Valkendorfs Hjelm findes 13 Faner og paa Blommes en Plumage af 15 Paafuglefjer, ordnede i 3 Rader over hverandre. Det andet Vaabenskjold har ligeledes to Vaabener: til Høire Blommes, til Venstre Ahlefeldts.

Nu følger en Kiste, som gjemmer Støvet af den Henning Valkendorf, der har ladet Capellet bygge; paa den læses:

„Herudi huiler erlig och welbiurdig Mand och strenge Ridder Hr. Henning Valkendorph til Glorup, Kongl. Maj. Befalingsmand paa Lundenis, som var erlig och welbiurdig Mand Henning Valkendorph Jørgensen til Glorup och erlig och welbiurdige Frue Fru Anna Brochenhus til Brangstrup deris Sen, fød paa hans Fadernegaard Glorup Ao. 1595 d. 24 Febr. verit af Gud den Allerhøieste

begafuet med trende Hustruer, den første erlig och welbiurdig Frue Fru Karen Brahe till Mattrup med huilchen Gud hannem velsignet med 4 Senner. Den anden, erlig och welbiurdige Frue Fru Anna Bernekow till Tollesegaard, med huilchen hand blef velsignet med 1 Son og 1 Datter. Den tredie, erlig och welbiurdige Frue Fru Margareta Blomme af Neiverstorf og blef hand ved en salig Affscheed af Gud allermægtigste fra denne Jammerdal bortkaldet paa hans Gaard Glorup d. 7 Jan. Ao. 1658 udi hans Alders 62 Aar 10 Maaneder och 14 Dage. Gud forlæne hannem med alle troendis och udvalde Guds Born en glædelig och ærefuld Opstandelse paa Dommensdag."

Ogsaa paa denne Kiste sees tvende Vaabenskjolde, begge deelte og tværdeelte i 4 Feldter: i det første Valkendorfernes Vaaben, i det andet, tre Muslingskaller paa Rad, skraa fra øverste høire Hjørne; paa Hjelmen to Muslingskaller og fra hver af dem tre Paafuglefjer (uden Tvivl Familien Gives Vaaben); i 3die Feldt, Frisernes Vaaben: 3 Egern og paa Hjelmen et Træ imellem 2 Egern; i 4de et Ulvehoved og paa Hjelmen et Træ imellem 2 Egern (Godov). Paa det 2det Skjold sees i 1ste Feldt Brockenhuus's Vaaben, i 2det en halv opspringende Hjort og paa Hjelmen ligeledes en mod Venstre vendt halv Hjort (Familien Tinhuus, dog mangler i saa Fald Vesselhornene omkring Hjorten); i 4de en Tværbjelke og paa Hjelmen 2 Vesselhorn (Krabbe). Disse Vaabener antyde uden Tvivl otte af Henning Valkendorfs Forfædre paa fædrene og mødrene Side.

Den næste Kiste (paa venstre Side af Valkendorfs) har ingen Indskrift, men to ikke forenede Vaabenskjolde: det ene Barnekows og det andet Brahes. Her ligge altsaa sandsynligviis Henning Valkendorfs to første Koner samlede.

3.

Den følgende (Trækiste med en Deel Jernzirater) er uden Indskrift. Ved Siden af den staaer en Ridderkaarde, dog uvist om den hører dertil.

Paa den 7de Kiste sees to ikke forenede Vaabenskjolde. I det 1ste (det til Høire) tre Muslingskaller i en skraa Række fra høire Hjørne; paa Hjelmen to Muslingskaller, hvorfra en Plumage af Paafuglefjer staaer ud. (Kjendelig det samme Vaaben, som i 2det Feldt paa det første Vaabenskjold af Henning Valkendorfs Kiste, altsaa formodentlig Give). Det andet Vaabenskjold er Valkendorfernes sædvanlige Vaaben, men har 9 Faner paa Hjelmen.

Ved Siden af denne, tæt ved den Indgangen modsatte Væg, er en stor Trækiste, ovenpaa hvilken en mindre firkantet Kasse beslaaet med Læder. Paa Laaget af denne er med Sømhoveder dannet Bogstaverne **I. V.**

4.

Endnu staaer i denne Begravelse, paalangs for Enderne af de tre sidste Kister, en stor Egekiste med skraa Overdeel, engang beklædt med sort Fløiel, hvoraf endnu nogle næsten ukjendelige Lapper ere tilbage. Indeni denne er en Blykiste, hvori man gjennem en lille Aabning bemærker en flad Egekiste og i den et, som det synes, balsomeret Liig i et rødt Silkelagen. Da Kisten ganske mangler Indskrift, Vaabener og andre Mærker, siger den ikke selv hvo den Afdøde har været; men det er dog neppe tvivlsomt, at det maa være Fru Kirstine Munk, Christian den Fjerdes anden Gemal-

inde, der hviler her. Hoffman beretter i D. Atlas 6 S. 595, at denne Dames og hendes Moders (Fru Ellen Marsviins) Kister, som engang stode ovenover, i Vittinghofs (Valkendorfs) Begravelse, ere nedflyttede i Kjelderen. Denne Efterretning, der bestyrkes af Molbech (Ungdomsvandringer S. 133), er saameget troværdigere, som man i de nu tilgængelige Steder i St. Knuds Kirke forgjæves vil søge andre Kister, der her kunne være Tale om, og Kirkens Begravelsesprotocol ingen Anledning giver til at troe, at saadanne skulde befinde sig i nogen af de nu tilkastede eller tilmurede Grave under Kirken. Og vist er det dog, at Fru Kirstine Munk, der døde paa Boller ved Horsens d. 19 Apr. 1658, af Corfitz Ulfeldt, som da atter ved den roeskildske Fred var kommen til Ære og Værdighed i sit Fædreland, og af hendes øvrige Svigersønner blev foranstaltet begraven med al Pragt i St. Knuds Kirke i Odense d. 23 Juni næstefter, i Børns og Børneborns Nærværelse. Den hele tilstedeværende Adel gik Liget imøde udenfor Byen.*) Er den omtalte Kiste altsaa Kirstine Munks, saa er det ikke usandsynligt, at den aldrig har havt nogen Indskrift; thi den danske Regjering havde noget før hendes Død strengelig forbudt, at give hende Titelen Grevinde af Slesvig og Holsteen; men hendes Arvinger paastode ved hendes Begravelse, at denne Titel tilkom hende medRette, hvilket netop foranledigede Biskop Lauritz Jacobsen

*) Oluf Bangs Samlinger, 3die Stykke S. 308. Holbergs Danmarks Historie 3, 586.

i Odense til at undslaae sig for at holde Liigprædiken over hende efter Grevinde Ulfeldts Anmodning,*) hvorfor ogsaa Prædiken holdtes af Sognepræsten til Boller, Mag. Christian Sommer, og tillige en tydsk Tale af den svenske General-Admiral Wrangels Hofprædikant, der da med de svenske Tropper endnu laa her i Landet. Maaskee har Familien hellere slet ingen Indskrift villet sætte paa Kisten, end udelade den omtvistede Titel.

Ligger altsaa Fru Kirstine Munk her i denne Grav, da kan det med Sikkerhed antages, at ogsaa hendes Datter Sophie Elisabeth, først gift med Grev Pentz, siden med Holger Wind og død 1658, maa ligge i en af de Kister, som mangle Indskrift; thi denne Dame blev begraven hos sin Moder i St. Knuds Kirke. Forudsat altsaa, at Indskriften over Enken Pretorius, skjondt løs, ligger paa den tilhørende Kiste, findes Levningerne af Christian den Fjerdes og Kirstine Munks Datter sandsynligviis enten i den derunderstaaende Kiste, eller i den uden Indskrift, eller i den underste Kiste tæt ved den ydre Muur.

Derimod feile de to ovenanførte Skribenter, naar de berette, at Kirstine Munks Moder, Fru Ellen Marsviin, ogsaa skulde ligge i denne Grav; thi hun hviler hos sine to Mænd, Ludvig Munk og Knud Rud i Nørrebroby Kirke i Fyen. Da deres hvælvede Begravelse i bemeldte Kirke nu er tilmuret og utilgængelig, vil det maaskee ikke ansees upas-

---

*) N. D. Magaz. 5 Pag. 72.

sende, at vi her til Minde om disse mærkelige Personer, og som Hjemmel for vor Indsigelse imod hine med Føie saa anseete Skribenters Beretning, anføre paa dette Sted Indskrifterne paa disse Kister saaledes som disse velvilligen ere os meddeelte af Hr. Pastor Mule til Nørrelyndelse, der inden Graven tilmuredes har afskreven dem efter Kisterne selv. „I en Optegnelse," siger Hr. Mule i Skrivelse af 21 Marts 1843, „af Mærkværdighederne ved Nørrebroby Kirke, „som jeg tillykke endnu finder mellem mine Papirer, staaer „under Rubrikken Gravsteder:

„Under Choret findes en aaben Begravelse, der er af „samme Længde og Bredde som dette — to Hvælvinger. I „denne Begravelse ere nedsatte Ligene af følgende Afdøde:

„a. Ludvig Munk med denne Inscription paa hans „Kiste:

„Anno 1602 d. 8 Apr.*) der Klokken havde slaget 1 Eftermiddag „paa Lundegaard kaldede Gud ærlig og velbyrdig Mand Ludvig „Munk til Nerlunde af denne forsængelige Verden til sit ævige Rige, „Glæde og Herlighed, hvor han nu lever og bliver i ævig Glæde og „Fryd med alle Guds udvalgte Børn til ævig Tid. Og kaldede Gud „hannem, da han var udi sit 65 Aar. Jeg veed at min Frelser lever „og han skal opvække mig af Jorden og jeg skal omgives med denne „min Hud, og jeg skal see ham med mine Øine og ingen Fremmed.

„Denne Inscription er indgraven i en Messingplade, som

*) Man seer heraf, at den Tvivl, som Hr. Cand. Begtrup paa Stamtavlen over Familien Munck-Lange (Geneal. og Biogr. Archiv 1 Hefte S. 32) yttrer om, hvorvidt Ludvig Munk virkelig er død d. 14 Juli 1603, er vel grundet.

„en Engel holder. Paa Kisten, som er overtrukken med Læ=
„der, staae to adelige Vaabener. Jeg mindes, at denne Lud=
„vig Munk endnu ved Traditionen levede i hæderligt Minde
„i Nørrebrobye Sogn, i min Ungdom.

„b. Knud Rud med denne Inscription paa hans Kiste:

„Her ligger begraven ærlig og velbyrdige Mand Knud Rud til
„Sanoldt (nu Sandholdt), ærlige og velbyrdige Mand Ereck Rud og
„Frue Anne Hardenbergs Søn, som var født paa Vestervig den
„Onsdag næstefter Oculi Søndag Ao. 1556 og kaldet Gud Almæg=
„tigste hannom paa St. Hans Kloster i Othense d. 22 Juli Aar 1611.
„Gud Almægtigste give hannom en ærefuld og glædelig Opstandelse.

„Paa Kisten er ingen Zirater, kun Pladen og Vaabenerne.
„Om ham meldte den mundtlige Tradition intet Godt.

„c. Frue Ellen Marsviin.

„Paa hendes Kiste staaer:

„Her ligger begraven ærlig og velbyrdig Frue Fru Ellen Mar=
„sviin Salig Ludvig Munckes til Nørlund, som var født paa
„Landskrones Slot d. 1 Febr. Ao. 1572 af ærlige og velbyrdige For=
„ældre. Hendes Fader var ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Mar=
„sviin til Dybech, Danmarkes Riges Raad, Befalingsmand paa Lands=
„krones Slot. Hendes Moder var ærlig og velbyrdig Frue Frue Karen
„Gyldenstiern til Clausholm. Hun levede meget gudfrygtigen og
„nu udi hendes Alders 78 Aar bortsov saligen udi Gud paa hendes
„Gaard Ellensborg d. 11 Novbr. 1649. Gud give hende med alle
„troe Christne en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag.
„Amen.

„Paa Kisten findes foruden Vaabenerne endeel forsølvede
„Zirater, samt Lilier og Marsviin, hist og her omstrøede.

„Alle disse tre Kister vare dengang, jeg saae dem, over=
„trukne med Læder. Nu er den aabne Begravelse, hvori de

„staae, tilkastet — og maaskee Kisterne tildeels i Muld, hvis „de ei vare bedækkede med Tin eller andet Metal — hvad „jeg ei veed. Inscriptionerne har jeg tilsoiet her, for om de „maaskee kunde finde Plads i en Anmærkning til Deres Be=„skrivelse af St. Knuds Kirke. Flere Begravne, i hiin Hvæl=„ving, har jeg anfort i hiin Optegnelse, men som ei høre „herhid."

5.

Inden vi forlade dette Capel, ville vi endnu tilsoie en Notits om Kong Frederik den Tredies bekjendte Skatmester, Hannibal Sehestedt, som velvilligen er os meddeelt af Hr. Cand. Kall Rasmussen. Den er tagen af de haandskrevne Klevenfeldtske Samlinger og lyder saaledes: „Han=„nibal Sehestedts Liig blev balsameret, hjembragt til Dan=„mark og begraven i St. Knuds Kirke i Odense."

Som bekjendt dode Hannibal Sehestedt under en Sendelse til Frankrig d. 23 Sept. 1666 i Nærheden af Paris. Hans Liig blev i det følgende Foraar sendt hjem til Dan=mark, og har det nu sin Rigtighed med ovenanforte Notits, saa er han rimeligviis bisat i dette Capel hos sin Svigermo=der, Kirstine Munk, og hviler da i en af de forhen om=talte Kister uden Opskrift. Men uagtet vi, efterat have mod=taget dette Vink, atter have ladet Capellet aabne og paa det Omhyggeligste undersøgt Alt paany, er det ikke lykkets at op=dage noget Spor, der kunde bringe Oplysning i denne Hen=seende. Heller ikke have andre Undersøgelser, uagtet al an=vendt Flid, ledet til noget Resultat. Vi maae altsaa lade os

noie med at anføre Notitsen saaledes, som vi have modtaget den, og iøvrigt henstille Sagen til Kyndigeres Afgjørelse.

Hr. Kall Rasmussen tilføier endnu af samme Kilde: „Ao. 1670 d. 6 Mai — bevilgede Hans Majestæt, at afg. „Fru Christiana, Hr. Hannibal Sehestedts til Ivers- „næs, hendes Liig maatte om Aftenen begraves."

Tillæg.

Da der i Bircherods Notæ uberiores findes en Dee Indskrifter, som fordum have været i St. Knuds Kirke, men som vi nu ikke kunne anvise nogen bestemt Plads i Kirken, have vi troet her at burde samle dem som et Tillæg.

Hans Kongel. Mayst. til Dannemarck ock Norge velbestalter Kapitain over et Compagni af det ny fynske National-Regiment den velædle og mandhaftige Mand Ottho Seeblat dede her udi Otthense d. 5 Martii Aar 1674 udi hans Alders 44 Aar, og ligger her under begraven.

Ihr Keyserl. May. bestalter Major unter ihre Grafsl. Gnaden der Graf von der Vas, Sein Regiment zu Roß, der Edle und Wolgebohrner Michel Laubfelt ist vor Nyburg vor seinen Feind geschossen worden undt alhie zu Othense gestorben d. 10 Decbr. seines Alters 43 Jahr. Dessen Sehle Gott gnedig sey Anno 1659.

1660.

Joncher Lovis de Menour Commanderende en Françoische vacante Companie onder het Regiment van de Heer Collonel de strade in dienst van de Hoogmogende Heren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden.

Ihre Königl. May. von Schweden unter das hochfürstl Pfaltz Graffvische Regiment Dragoner bestalter Regiments Qvarteer-Mester der gestrenge, Vest und Mandhafte Jochum Friderich Burmeister welcher d. 15 Febr. auf Langeland vor seinen Feind geblieben, und volgendes d. 19 Apr. dieses 1659 Jahres hiesigen Orths in seine Ruhestedt gesetzet worden ist. Den seele Gott gnade.

Ave, Lector, subsiste, lege *)!
Ripæ mortali et coelesti semine natus
Annum et qvæ excedunt integra lustra decem,
Ad Ripam sacri Sacratus Olaus Ionæ
Symmystes posuit fluminis Exuvias
Mortales, Signum veluti immortalis honoris,
Qvem debet Christi credula turba suo
Altori, pastum ductis qvi hoc fonte renatis
Plus anno qvintam vicit Olympiadem.
Terminus hic fixus spatio est per pulpitum ab ara
Decurso; videant hinc revocare gradum,
Sed thalami consors et pignora qvinque relicta,
Capturum cursu digna brabea suo.
Id qvod unice suspirat, qvi hoc monumentum P. M. Anteces-

---

*) Paa Dansk: Velkommen Læser! stands og læs! Født i Ribe af en dødelig og en himmelsk Sæd, nedlagde residerende Capellan Oluf Jonson sit dødelige Hylster her ved Siden af den hellige Døbefont, som et Tegn paa den udødelige Hæder Christi Menighed skylder sin aandelige Fosterfader, der i over 26 Aar vogtede Kirkens Hjord, som han indviede ved dette Gjenfødelsens Bad. Her blev Maalet sat for hans Virken i Menighedens Tjeneste; maatte hans Hustru og fem efterladte Børn engang see ham vende tilbage herfra (paa Opstandelsens Dag) og modtage den hans Bane værdige Seierskrone.

Dertil forlænges og inderlig Den, som til kjærlig Amindelse opreiste dette Gravmæle for sin Forgjænger, Sine og sig, med det

sori suo, suis et sibi erexit, in hanc simul, si Deo placet, gelidam urnam exuvias suas deponere tendens Nicolaus Johannis Flammineus. Deposuit autem Anno 16

Difficiles Casus tulit atque Pericula multa
Vita brevis, præsens vita qvid? heu! fugiit.
Omnibus ergo malis cita mors hic privat, ut istic,
Christe, tua exundet gloria, Summe Pater.

Qviescunt hic sacri Cineres Davidis Ocheri Hamburgi honesto loco nati; Is cum variis terris lustratis, piæ et honestæ Educationi egregiam lingvarum ac exercendorum Commerciorum peritiam addidisset, una cum fratre natu minore, et affini suo subscriptis, ætate gravem Parentem Cognominem Davidem Ocherum, Civem et Mercatorem qvondam ibidem amplissimum, totius mole Negotiationis levavit, qvam vicem cum paucos annos domi forisque laudabiliter gessisset, negotiis suis

---

Ønske, om det saa er Guds Villie, ogsaa at nedlægge sin Jordklædning i dette kolde Gjemme. Nic. Joh. Flammineus.

Og dette skete Aar 16.

Anm. **Ripæ** og **Ripam** indeholde et uoversætteligt Ordspil.

*) Paa Dansk: Mange Besværligheder og Farer mede i den korte Levetid; Hvad er det nærværende Liv? ak! en flygtig Drom! Saaledes udfrier en tidlig Død af mange Ønder herneden, for at hisset, Christe! Din Herlighed kan aabenbares paa os i sin Fylde. Her hviler det hellige Stov af David Ocher, født i Hamborg af hæderlig Stand. Efterat han i Hjemmet var bleven opdraget i Gudsfrygt og udrustet med saadanne Kundskaber, som fordres af det dannede Menneske, og dernæst ved Reiser i forskjellige Lande havde erhvervet sig fortrinlig Dygtighed i Sprog og Handelsforretninger, overtog han med undertegnede: hans yngre Broder og hans Svoger, for den alderstegne Fader af samme Navn, David Ocher, længe en anseet Borger og Kjøbmand sammesteds, Byrden af hele Handelen; og da han i saa

vix ad alterum mensem hic immoratus, præpropera, heu! sed placida morte in Domino obiit Ao. J. Ch. 1645. April 19. Anno ætatis 27. Deo opt. Max. ac piæ Fratris et Affinis sui memoriæ P. P. Bernhardus Ocher. Johannes Gosman.

Herunder hviler Erlig Velagt og nu Salig Mand Jacob Povelsen barnfød udi Olderslo, fordum Borger og Handelsmand udi Othense, som dode d. 10 Aug. Ao. 1657, hans Alders 35 Aar med hans Kiere Hustrue Salig Margrete Nielsdatter, som dode d. 8 Aug. Ao. 1657, hendes Alders 23 Aar. Og hafver Karen Sal. Niels Frandsens ladet dette Epitaphium bekoste og opsette ofver hendes Salige Svoger og Datter. Gud gifve dem en glædelig Opstandelse.

Til en Christelig Amindelse hafver Erlig Qvinde Johanne Madtzdatter hendes K. Hosbonde Sal. Mads Hanson Moller, som boede udi Monche-Melle, og hans K. Broder Anders Hanson ladet denne Tafle bekoste og opsette Ao. 1627. Gud gifve hannem en glædelig Opstandelse.

Janus Zeuthenius Laurenti his occubat umbris *)
Mystes et sancti fax veneranda chori
Cimbria qvam accendit per vincula honesta parentum,
Mundavit lumen fluminis unda sacri

Aar havde hjemme og ude roesværdig regtet dette Kald, og kun paa anden Maaned levet her i Rolighed ved sine Forretninger, afgik han ved en fortidlig, men stille Død i Herren, Aar 1645, 19 April i sin Alders 27.

Gud den Høieste til Ære og til Ihukommelse af Slægtninges kjærlige Sind sattes dette Minde af Broderen og Svogeren.

P. P. Bernhard Ocher. Johannes Gosmann.

*) Paa Dansk: I dette merke Gjemme hviler Jens Lauritzen

Emunxit sirpum triviali forcipe Rector
Post hæc aonii misit ad arva gregis.
Havnia candentem cepit, Witeberga remisit
Præclaram docta religione facem
Nec latuit splendor generosi pectoris heros
Nutriit Holgerus fomite perpetuo
Nam lychno impositam vidit potuisse sacratam
Collustrare domum numinis alti throni.
Qvam recte is sensit testatur Arhusia pubes,
Heic qvoqve testatur lecta caterva Deo.

Zeuthen, en Herrens Tjener og ærværdigt Lys *) i Helligdommen, antændt af Cimbrien ved Forældres hæderlige Baand, renset ved Daabens hellige Vande, pudset med Trivialunderviisningens Sax og derefter overantvordet til Musernes Tjeneste. Kjøbenhavn modtog Fakkelen skinnende, Vittenberg sendte den hjem, udmærket ved den religieuse Lærdoms Glands. Og dette Lys blev ikke i Skjul. En stor Mand med et ædelt Hjerte, Holger **) nærede stadigt dets Lue; thi han saa, at det, sat paa en Lysestage, kunde oplyse den Høiestes Huus. Hvor rigtig han dømte, derom vidner Aarhuus's Ungdom, og

---

*) Bircherod ledsager denne besynderlige Indskrift med følgende Curiosum: Stifteren af dette Mindesmærke sammenligner ikke uden Grund den Afdøde med en skinnende Fakkel; thi i hvor helligt et Lys hans Liv har straalet, viste Gud aabenbart ved hans forklarede Død, hvortil jeg ogsaa troer at Digteren har hentydet.

Den samme Nat nemlig som den Fromme hensov, saae Odense Vægtere, da de samlede gik omkring paa Byens store Torv, et hastigt Lysskin, med en forunderlig Zittren, fare forbi dem og derpaa svæve gjennem St. Knuds Kirke, som de i samme Øieblik, gjennem Vinduerne, saae klart oplyst indvendig. Da de derefter om Morgenen meldte, hvad der var hændet, erfarede de, at den fromme Zeuthen blidt var hensovet i samme Stund som Synet havde viist sig for dem. Og Bircherod tilføier, at der endnu paa hans Tid levede Folk, som havde hørt Vægterne fortælle det Forefaldne og høitidelig forsikkre Sandheden af deres Udsagn.

**) I Hertels Beskrivelse af Aarhuus Domkirke bemærkes om Mag. J. L. Zeuthen, at han var født 1573, blev, efterat have reist udenlands, Rector i Aarhuus c. 1602, kaldtes 1603 til Præst i Hornslet ved Rosenholm, af Holger Rosenkrans, forflyttedes 1617 til St. Knuds Sognekald i Odense og døde der 1628.

Doctrinæ lucem sanæ cui prætulit almam
Ardenti zelo et lampade conspicua.
Deniqve lucendi seu fax depascitur usu
Zeuthenius flamma concidit ipse sua.
Annos post denos funale reliqvit ad aras
Nostras ut nobis lucida stella fuit.
Igneus ille vigor tenues penetrale per auras
Gestiit ad summi regna beata dei.
Sublata est species fumum sed fama rependit
Undenis lustris nominis ambrosiam.

Erlig dydig og gudfryctig Qvinde Karen Nielsdatter sal. Johan Borchensens dode udi hendis Alders 84, Christi Aar 1661, ligger under denne Steen begrafuit hos hendis kiere sal. Forældre erlig viis oc fornemme Mand Niels Bager fordum Raadmand her i Staden oc Maren Knudsdatter. Deris Siele ere allerede i Guds Haand, deris Legemers Hvile forstyrrer ei Christen Mand.

Her ligger begraven Knud Holtendorph, Hans Holtendorphs oc Margrete Nielsdatters Son, som blef fed den 22 och dode d. 27 Julii Anno 1609. Gud give hannem det ævige Lif.

Marc. 10.

Lader smaae Børn komme til mig oc forhindrer dennem iche, thi Guds Rige herer saadanne til.

---

ikke mindre her den Guds udvalgte Flok, for hvilken den Hensovede frembar den sunde Læres yndige Lys med flammende Iver.

Men ligesom Fakkelen omsider fortæres ved at lyse, saaledes svandt ogsaa Zeuthen hen for sin egen Lue. Ti Aar senere efterlod han Kjerterne paa vort Alter, ligesom han selv var os en lysende Stjerne. Denne Ildkraft higede efter, gjennem den klare Himmel, at trænge ind til den høieste Guds salige Rige. Forsvunden er vor Pryd; men Rygtet udbreder hans Navnkundigheds liflige Duft over elleve Lustrer.

Her ligger begrafne af Hans Holtendorh oc Margrete Nielsdatters Bern. Anne Hansdatter dede 1661 d. 24 Decbr. oc Niels Holtendorh som dede Ao. 1602 d. 30 Maii. Gud give thennom en glædelig Opstandelse. Ao. 1608 d. 22 Junii dede Maren Hansdatter, som er den 3 af Hans Holtendorhs Bern som ligger her under.

Her ligger begraven sl. Person Jørgen Arntsen Arnt Petersens kiere Son som hensof i Herren d. 31 Aug. Ao. 1607 hvis Siæl Gud hafver.

Her ligger begraven erlig Mand Wilhelm Lucassen fordum Raadmand her udi Othense, som var barnfød i Amsterdam i Holland oc dede d. 12 Jan. Ao. 1617 med sin kiere Hustrue Barbare Arnsdatter, som dede d. 5 Junii Ao. 1643. Gud give dem med alle tro Christne en ærefuld Opstandelse.

Her ligger begraven erlig Mands Willum Lucassens Datter Giertrud som dede d. 18 Mai 1607.

Gud give hende det ævige Lif.

Under denne Steen ligger begraven erlig oc velact Mand Hans Nielsen fordum Landstingskriver oc Raadmand udi Othense hvis Siæl Gud haffuer som salig hensof Ao. 1607 d. 1 Martii. Gud give hannem en glædelig Opstandelse med sin kiere Hustru Sophia Søvrensdatter som dede — — — ,

---

Her ligger begraven erlig oc velact Mand Lauridts Knudsen Lindegaard fød udi Horne, Borger udi Othense som Gud kallede Ao. 1615 d. 26 Febr. med sin kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Anne Andersdatter som hensovede udi Herren Ao. 1605 d. 9 Decbr. Gud give dennem med alle tro Christne det ævige Lif.

Under denne Steen ligger begraven erlig oc velforstandig Mand Gosse Hermandsen som døde Ao. 1618 d. 14 Martii med begge sine Hustruer Anne Lennegaardsdatter som døde Ao. 1601 d. 13 Oct. oc Giertrud Mortensdatter som døde Ao — —

Gud give dennem alle en glædelig oc salig Opstandelse oc det ævige Lif.

Under denne Steen ligger begraven erlig oc velact Mand Siwerdt Pedersen fordum Borgemester i Odense som døde d. 14 Decbr. Ao. 1599 oc hans kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Maren Olvesdatter som døde d. 13 Junii Ao. 98. Hvis Siæle Gud haver.

Her ligger begraven erlig oc velbyrdig Mand Jørgen Kotte fordum Borgemester i Othense som døde Ao. 1584 d. 18 November med sin kiere Hustrue erlig oc velactig Qvinde Kirsten Pedersdatter som døde Ao. 1583 d. 17 Juni oc ere de begge barnfød i Othense. Gud give dem en glædelig Opstandelse oc det ævige Lif.

Her ligger begrafuen erlig oc gudfrygtig Qvinde Margrete Herman Waalis som døde den Novbr. Ao. 1594. Vor Omgiengelse er i Himelen ꝛc. Philip 3.

Her ligger oc begraven hendis kiere Datter erlig oc gudfrygtig Pige Anne Waalis Datter som døde d. Martii Ao. 1612.

Her ligger erlig og salig Mand Meinert Ketler Bartsker oc Borger i Othense, som døde den 22 Mai Ao.

Her ligger begrafven tvende af erlig oc velact Mand Dirick Fyring oc hans kiere Hustru Else Hansdatters Døttre som ere døde udi deres Fødsel det ene Ao. 1594, det andet Ao. 1595.

Her ligger hæderlig Mand
Hr. Rasmus Erickſen
fordum Sognepræſt til Bellinge oc Brendekild ſom dede d. 27 Novbr. 1560.

Ossa Caspari Timonii Pharmocopolæ sub hoc Marmore requiescunt, qvi in acie pestilenti Ao. 1602 die 1 Sept. strenue dimicando occubuit.

Arrisere mihi Podalirius atque Machaon
Me tamen Othenis stravit amara Lues.
Stravit amara Lues corpus sed coelica Regna
Enthea mens petiit. Dedala terra valc *).

Her under ligger og begrafven hans kiere Huſtrue Kirſten Jørgensdatter Mule, ſom dede Ao. 16 .

Med deres kiere Datter E. og Gudfrygtig Pige Maren Jespersdatter, ſom dede Ao.

Gud gifve dem det ævige Liv.

****) Hic sepultus est Mag. Johannes Petri Glandorphius Scholæ Otonianæ qvondam Rector, qvi mortuus est grassante peste funesta 30 Sept. Ao. 1602.**

---

*) Paa Danſk: Apotheker Jeſper Simonſens Been hvile under dette Marmor, han ſom ved modig at kjæmpe mod Peſten faldt Aar 1602, 1 Septb.

Mig tilſmilede Podalirius og Machaon; men dog nedſlog mig den bittre Smitſot i Odenſe. Den bittre Smitſot nedſlog Legemet; men den guddommelige Sjæl gik til det himmelſke Rige. Farvel vidunderlige Jord!

**) Paa Danſk: Her er begravet Mag. Johannes Peterſen Glandorph, fordum Rector ved Odenſe Skole, ſom dede da den gruelige Peſt grasſerede, den 30 Septb. 1602.

יְהוָה

Psalm. XIII.

Mi Deus illustra oculos meos ne mortem dormiam, ne hostis meus me a se victum jactet, ne me labefacto mei exultent adversarii.

Psalm. CXXI.

Ecce non dormitabit neqve dormiet, qvi
custodit Israel.

Dan. XII.

Qvi multos reddiderunt justos erunt stellarum similes in omnem æternitatem.

Phil. I Cap.

Mihi vivere est Christus, et mori lucrum.

***) Margretæ hoc saxum Jeremiæ contegit ossa spiritus angelico cum grege lætus agit.**

Namqve pie vixit mortua et ipsa pie
Anno MDCLVI. V. Januarii

Jehovah!

Pſalm. 13.

Min Gud oplys mine Øine, at jeg ikke ſkal henſove i Døden, at min Fjende ikke ſkal roſe ſig af, at jeg af ham er overvunden, at mine Modſtandere ei ſkulle fryde ſig ved at jeg ſegner.

Pſalm. 121.

See han ſkal ikke ſlumre og ei ſove, han ſom bevogter Israel.

Daniel 12.

De ſom have retfærdiggjort Mange ſkulle være ligeſom Stjernerne i al Evighed.

Phil. 1.

At leve er mig Chriſtus, og Døden en Vinding.

*) Paa Danſk:

1.

Denne Steen dækker Benene af Margrethe Jeremiasdatter; Aanden

Hocce dormitorium sacrum sibi conjugib. et liberis sartum tectum ut maneat haud vili redemit pretio M. Georgius Bartholini Taulovius ethic. atque Eloqventiæ Professor P. qvi superatis peregrinationum molestiis et exantlatis officii laborib. in cælestem patriam evocatus Anno Christi MDCLXXX d. XIV Maii ætatis vero LXXV.

Junguntur tumulo Taulovius et Catharina
Qvos pietas et amor junxerat in Thalamo.
Jungemur coelo sanctorum sede recepti,
Audita Christi voce: venite mei.

Exspiravit Catharina Brun Joh. F. die XXVI Novemb. Anno Christi MDCLXII ætatis suæ LIV.

Her ligger begraven ærlig oc velbyrdig Hans Mule ſom dode den 25 Sept. Ao. 1602 med ſin kiere Huſtrue erlig oc velbyrdig Fru

---

fryder ſig hos Engleſkare; thi hun levede i Gudsfrygt ligeſom hun og dode Aar 1656, 5 Januar.

2.

Til beſtandig Vedligeholdelſe af dette Soveſted, indviet til Hvile for Mand, Huſtruer og Bern, er betalt en ikke ubetydelig Sum af M. Jørgen Berthelſen Taulouw, Profeſſor i Moral og Veltalenhed, ſom efterat have tilendebragt beſværlige Reiſer og baaren Embedets Byrder bortkaldtes til det himmelſke Fædreneland, Aar 1680 den 14 Mai i ſin Alders 75de.

I Graven forenes Taulouw og hans Catharina, hvem Gudsfrygt og Kjærlighed havde forenet i Ægteſkab. I Himlen forenes vi, optagne i de Forherligedes Bolig, naar Chriſti Reſt lyder: Kommer hid I Velſignede!

3.

Catharina Brun henſov den 26 Novbr. 1662 i ſin Alders 54 Aar.

Anm. No. 2 har rimeligviis, ſom Hovedindſkrift, ſtaaet paa Midten, 1 og 3 derimod rundt om ved Randen af Stenen.

Mette Kotte som døde den 20 Martii 1613, og trende deris elskelige Børn, Lauritz Mule som døde den 24 Martii Ao. 1603, Marin Mule, som døde den 5 Juli Ao. 1607, Else Mule som døde den 25 Januar 1605. Gud give dem en glædelig Opstandelse. *)

Under denne Steen ligger begraven erlig oc velact Mand Jørgen Nielsen Borgemester udi Othense som døde Ao.

Med sin kiære Hustru Margrete Bangsdatter som døde Ao. 1616 d. 5 Juli. Hvis Siæle Gud haver.

Herrens Bolig er yndelig,
Min Siæl derefter længdis,
Der jeg herfra til Himmerig
Igjennem Døden trængdis
Mit Lif og Siæl med Attraa stor
Til Dig min Gud og Herre:
Til din Forgaard der som Du boer,
Havde jeg ald min Begiere.

---

*) Iblandt Liigstenene i Vor Frue Kirke anfører Bircherod ogsaa een over Hans Mule og Mette Kotte; men, da paa samme Aarstallene ei have været udfyldte, og ingen af Børnene nævnte, er det høist sandsynligt, at det har været en Mindesteen, som Forældrene, efter Datidens Skik, have ladet forfærdige og anbringe i Frue Kirke, maaskee endog mange Aar før deres Død. — Af Grunde, som nu ere ubekjendte, kan Konen, der ifølge den fuldstændige Indskrift, var den Længstlevende, have forandret Bestemmelsen med Hensyn til Valget af Hvilested, maaskee endog allerede ved Mandens Død, og det er saaledes rimeligt, at denne Familie er bleven begravet i St. Knuds Kirke. Er denne Formodning rigtig, da høre de Afdøde til de Individer af Mulernes Familie, som i Stamtavlen (S. 227) skulle betegnes med *

Salig er den det var min Tro,
Som i dit Huus maae blive,
Der som Du est vil jeg og boe
Og have ald Tidsfordrive.

Hic jacet dominus Magister Johannes Urne canonicus ottoniensis et præpositus ibidem qui obiit anno Domini MDXIV. *)

Hic jacet dominus Magister Nicolaus Andreæ quondam decanus ottoniensis ecclesiæ St. Kanuti, anno Domini M . . . **)

---

*) Her hviler Herre Mag. Hans Urne, Kannik i Odense og Provst sammesteds, som hensov Aar efter Christi Byrd 1514.

At Aarstallet **MDXIV** er urigtigt — enten hugget paa Stenen, eller læst af Bircherod, blandt hvis Tegninger den findes — er vist. Formodentlig skal der læses **MDIV** (1504); thi Hans Urne var allerede død 1505. Denne Provst var een af de Kanniker, som 1474 indsattes i St. Knuds Kloster istedetfor Benedictinermunkene; han er bleven berømt i Literaturhistorien ved sine store Opoffrelser, for at faae Bøger trykte i en Tid, da Guttenbergs Kunst gjorde sine første Trin ind over Elben. Efter et endnu bevaret Document skal han, om det er rigtigt læst, have anvendt i det Mindste 50054 Mark paa Bogers Trykning: — en Sum, der vel omtrent svarer til 3 à 400,000 Rbdr.! See D. Mag. 1, 289 ff.

Hans Gravsted henfører Bircherod i sine **Notæ uber.** S. 97 bestemt til St. Knuds Kirke, ved Siden af Claus Andersen Ulfelds; Danske Mag. siger, at han ligger i Vor Frue Kirke; men dette hidrører maaskee derfra, at Urne i sit Testament udvælger sit Leiersted i Vor Frue Kirke i Odense, — en Bestemmelse, som af os ubekjendte Grunde kan være forandret.

**) Her hviler Herre Mag. Claus Andersen fordum Degn ved St. Knuds Kirke i Odense (død) i Herrens Aar Tusinde . . .

Her ligger begraven erlig oc velact Mand Povel Pedersen fordum Slotzscriver paa Visborg Slot paa Gulland som dede her i Othense Ao. 1606 d. 3 Juli, oc Jorgen Mogensen, fordum Borgemester her i Othense, som dede d. 5 Novbr. Ao. 1634 med sin kiere Hustru Karen Richarts datter, som dede den 6 Augusti samme Aar.

Her ligger begraven erlig oc velact Mand Jens Ansgars Borger oc Byfogit udi Othense som dede Ao. 16 . . d. Med sin kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Maren Rasmusdatter som dede Ao. 1620 d. 2 April. Gud give dem en glædelig Opstandelse oc det ævige Lif. Amen.

Hindis Alder 66 Aar.

Her under hviler erlig Mand Hendrich Torkelsen fordum Borger oc Byskrifver udi Othense som dede d. 28 Sept. Aar 1658. Saa oc hans kiere Hustrn erlig oc gudfrygtig Qvinde Else Pedersdatter som dede den. 10 Febr. 1648 udi hendis Alders 54 Aar. Gud give dem en glædelig oc ærefuld Opstandelse paa den yderste Dag. Dg horer denne Steen oc Sted indtil Pillen dennem oc deris Arvinger til.

Her under ligger begraven erlig oc velact Karl Hans Rembers som dede den 27 Mai Ao. 1644.

Gud give ham en glædelig oc ærefuld Opstandelse med alle tro Christne oc Guds Udvaldte Bern paa den yderste Dommedag.

Denne Claus Andersen var, ligesom Provst Hans Urne, een af de 1474 i St. Knuds Kloster indsatte Kanniker. Han var Degn, dengang en anseelig Prælat, ved Domkirken og blev siden Prior i Dalum Kloster samt Danmarks Riges Raad. Naar han er død, vides ikke med Vished; men formodentlig har han ladet sin Gravsteen, der efter Vircherods Tegninger viste Ulfeldernes Vaaben, forfærdige imod Slutningen af det 15de Aarhundrede, siden han af Aarstallet ikkun har sat et **M**, overladende til de Efterlevende at tilfoie Resten. See om ham D. Mag. 3, 33 ff.

Ao. 1610 den 7 Julius ist der ehrbar Gesel
Thomes Olvsen
von Flensborch in Odense gestorben und ligt hier begraven, desen Seele Gott gnedig sey.

Dette Steen oc Sted tilhører mig Mathias Didrichsen oc mine Arfvinger Ao. 1633.

Under denne Steen ligger begrafven erlig Mand Jacob Lett fordum Borgemester i Othense oc dode d. 19 Aug. Ao. 1622 med sin kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Marine Jorgensdatter som dode den 5 Sept. Ao. 1603.

Hic jacet dominus Fredericus Barbeck miles de Elvit cum uxore sua domina Belie anno Domini MCDLXXXXIII. *)

Her ligger Klaus Bang som dede Ao. 1624 den 12 Mai.

Her ligger begrafven erlig oc velact Mand salig Peder Hansen Borger udi Ottense som dode i sit Alders 84 Aar den 24 Juni Ao. 1610 efter hand havde lefvit i Ecteskab 30 Aar med sin kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Anne Lauritsdatter som dede i sit Alders 68 Aar d. 1 Januarii Ao. 1620.
Hvis Siele Gud hafver.

Herunder hviler erlig oc velfornemme Mand Hans Christensen fordum Skrifver oe Ridefoget paa Ottensegaard som afdede for Verden Aar efter Guds Byrd 1650 den 16 Novemb. i sit Alders 55 Aar med sin kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Karen Jensdatter som bortsov i Gud Aar 1679. Gud forlene dem med alle bestandige

---

*) Her hviler Hr. Frederik Barbeck, (Krigsmand), til Elvit med sin Hustru Fru Belie. Aar efter Christi Byrd 1493.

tro Christne en glædelig Opstandelse oc paa Herrens Tilkommelsis Dag Ærens Krone.

Her under ligger begrafven erlig oc velact Mand Anders Rasmussen fordum Borger i Ottense som dode den 20 Oct. Aar 1624. Disligeste ligger her under erlig oc velact Mand Anthoni Johansen som dode den . . . Med begge deris kier Hustrue erlig oc gudfryctig Qvinde Maren Jacobsdatter som dode 1667.

Gud give dem en glædelig Opst. Ao. 1640.

Her under ligger begrafven erlig oc velact Mand sal. Hendrich Johansen Viintapper fordum Borger udi Othense som dode den 17 April Ao. 1641 i sit Alders 41 Aar. Disligeste erlig oc velact Mand salig Hendrich Johansen Riber fordum Borger her sammesteds som dode i Othense d. 12 Martii Ao. 1651 udi hans Alders 37 Aar med begge deris kiere Hustruer erlig oc gudfryctig Qvinde Mette Pedersdatter som dode Ao. saa oc Hendrich Wiintappers oc hendis 2 Sonner Johan Hendrichsen oc Peder Hendrichsen.

Her ligger begrafven hæderlig oc gudfrygtig Matrone Birgitte Mester Michel Mollers Hustru af Kjobenhafn som dode her i Othense d. 11 Mai 16.. der hos hendis kiere Daatter hederlig oc gudfrygtig Qvinde Barbara sal. Mester Niels Mulis som dede Ao.

Her under hviler udi Herren erlig viis oc velforstandig Mand Habacuch Koch fordum Borger oc Handelsmand her udi Othense som salig hensof udi Herren den 21 Januari Ao. 1660 udi hans Alders 40 Aar med sin kier Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Alheid Karchof som dode d. 22 Apr. Aar 1673 udi hendis Alders 63 Aar. Gud give dem en glædelig Opstandelse.

Her under ligger begrafven erlig oc velact Mand Olve Olvesen Skriver paa Othensegaard oc dode Ao. 1648 d. 28 Martii oc blef begrafven d. 3 Apr. Gud give hannem en glædelig Opstandelse.

Her ligger begrafven erlig oc fornemme Mand Mogens Hansen Borger y Othense som dede Aar 1561 d. fembte Dag May med sin kiere Datter Karen Mogensdatter Hr. Jorgen Pedersens Hestru i Hospitalet som dode den 31 Oct. Ao. 1604 i sit Alders 53 Aar.

Her ligger begrafven erlig oc velact Mand Häns Ibsen Borger oc Byefogit her i Odense som dede d. 30 Sept. Ao. 1621 oc hans kiere Hustru erlig oc gudfrygtig Qvinde Susanne Jacobsdatter som dede d. 23 Juni Ao. 16.. med begge deris kiere Datter Maren Hansdatter som dede d. 16 Decbr. 1618.

---

*) **Beatis Pauli Nielsonii manibus pater Mulenus curabat XXI Sept. An. MDXCVII**

Exspectet pariles
Viator umbras
Messiæ merito
Redintegrandas.

---

*) Paa Dansk: Oprettet af Faderen Mule for salig afdede Paul Nielsen d. 21 Sept. 1597.

Gud give Dig, Vandrer! et lignende Hvilested og en salig Opstandelse for Jesu Skyld!

Anmærkning af Hr. Dr. Paludan-Müller til S. 113.

Naar det i Holger Jacobsens Reisejournal (Suhms Nye Saml. 3, 180) hedder, at det var Kong Christian den Fjerde der lod Jfr. Margrete Skovgaards Billede i

S. Knuds Kirke oversværte, da er dette troligt nok; og man behøver ikke at tye til de løse Sagn om at hun skulde have dandset sig ihjel, eller have negtet Kongen et Pengelaan i Krigstider, for at forklare hans Adfærd. Som Monumentet oprindeligen har seet ud, med den afdøde Dame i hendes fulde Smykker, ifört Gyldenstykkes Under- og Solvstykkes Overkjortel, med stukken Perlehue, Guldkjeder, Ringe o. s. v., har det ikke alene havt et saa verdsligt Udseende, at den naturlige Sommelighedsfølelse maatte forarges over sligt et Minde om adeligt Hovmod i Guds Huus; men Kong Christian havde ogsaa bedre Grund, end nogen Anden, til at harmes over dette forfængelige Billede. Han selv, hans Fader og hans Farfader havde ofte og strengt indskærpet, at slig utilbørlig Overdaadighed i Adelens Klædedragt skulde afskaffes. Saaledes forbydes det i Kong Christian den Tredies kjøbenhavnske Neces af 1547 at bære Gyldenstykke, Blyant eller Solvstykke eller noget andet Silkestykke, som er islaget med Guld eller Sølv, Guld- og Sølvborter, Guld- og Sølvsnore til Besætning paa Klæderne o. desl. Dette indskærpes atter i den koldingske Neces af 1558. I Kong Frederik den Andens kallundborgske Neces af 1576 ivres mod de adelige Fruers og Jomfruers Overdaadighed med Ædelstene, Perler, Guldstifter, Guldkjeder paa Klæderne o. s. v. Og i sin Neces af 1615, altsaa samme Aar Margrete Skovgaard døde, forbyder Kong Christian den Fjerde alvorligen den overdrevne Pragt ved Adelens Bryllupper, navnlig i Fruentimmernes Klædedragt. Hvo kan da undre sig over, at hans Blod kom i Kog ved Synet af et Gravminde, der med haanlig Trods tilraabte ham og al Verden, at baade i Liv og i Død traadte Adelen hans og hans Farfaders Love under Fødder.

Register

over

de vigtigste Personers Navne.

Adele, Dronning af Danmark, 3. 225.
Adeler, Lente, Conferentsraad 127.
Ahlefeldt, Hans v. 140. o. fl.
—— Christian v. 141. o. fl.
Akeleye 119.
Albertsdatter, Soster Bartholin 165. 225.
Algudtz, Kirstine 119.
Ancher, L. Stiftsprovst 53. 57. 58. 269.
Andersdatter, Anna 184.
—— Maren 138.
Andersen, Rasmus, Stiftsskriver 35. 111. 271. 274.
Andersen Rasmus, Amtsforvalter 208. 230.
—— Claus, Mag. 323.
Ansgar, Jens 324.
Arntsen, Jergen 317.
Autsen, Josias, Regimentsqvarteermester 272.

Backer, Pernille 228.
Bager, Olve Olvesen 234.
—— Niels, Raadmand i Odense 316.
Baggisdatter, Marine 175.
Bang, Maria Elisabeth 208. 230.
—— Claus 325.
Bang, Niels, Biskop i Fyen 208. 216. 230. 285.
—— Margrethe 322.
Barbeck, Frederik 325.
Barneckow, Hans 232.
Bartels, Sophia Anna Hedevig 268.
Becker, Anne Marie 30. 31. 51. 57. 177. 210.

Benedict, Prinds 18. 19. 247. 248 o. fl.
Benzon, Jens, Kammerherre 32. 33. 46.
Bergen, Andreas v. Borgermester i Odense 54. 60. 109. 127. 169. 209. 226.
—— Margrethe v. 178.
Bertelsen, Marine 228.
Bibou, Hans Hinrich, Oberst 247.
Bircherod, Kjebmand 36.
—— Thomas Broder, Professor 12. 18. 28. 50. 164. 226. 232. 238.
—— Jacob, Professor 28. 158. 221. 225. 238. 293.
—— Jens, Biskop i Aalborg 120. 158. 225. 238.
—— Birgitte 126. 135. 226. 239.
Bjornsen, Jomfru 36.
Bjornsen, Madame 209.
Bless, Borgermester i Odense 177. 275.
Bloch, Tonne, Biskop i Fyen 269. 270.
Blomme, Margretha 302.
Bora, Catharina v. 176.
Borring, Soren 171.
Brahe, Anna 207.
Brocktorf 152.
—— Frederik, 212.
—— Friderica Eleonora 299.
Brockenhuus, Eiler 22. 240.
Bruun, J. C., Generalmajor 57.
—— Hans, Raadmand i Odense 287.
Buchwald, 146, 151 o. fl.
Burmeister, J. F. 313.
Bülow, Kammerherreinde 220.
Bolle, Karen 239.

Christensen, Erik, Birkedommer 288.
—— Eske, Dr. 138.
—— Hans, 325.
Christensdatter, Mette 289.
Christian den Anden, Konge af Danmark 195. 201.
—— den Tredie, „ „ 16. 18. 124. 241.
—— den Fjerde, „ „ 14. 15. 17. 43. 52. 69. 108. 113. 120. 209.
—— den Ottende, „ „ 201.
Christiansdatter, Abigael 134.
Christine, Dronning af Danmark 183 o. fl.
Christophersdatter, M. S. 111.
Clausdatter, Margrethe 237.

Diderichsen, Mathias 325.
Dohna, Christopher, Greve 129.
Dreyer, Jens, Cancelliraad 170. 237.
Driberg, Kammerherre 35.

Edinger, Lorents, Professor 163. 231.
—— Nicolai, Mag. 231.
Egede, Hans 176.
Eiegod, Erik, Konge af Danmark 4. 5. 251.
Eilschou, Peder 30. 31. 35. 51. 57. 58. 177.
Elver, Ernst 139. 242.
Eriksdatter, Margrethe 164, 231.

Eriksen, Jens, Borgermester i Odense 218.
—— Rasmus, Sognepræst til Bellinge 319.
Ernst, Froken 203.
Evers, Ursula Barbara 269.
Eyerschettel, H. 218.

Fabricius, Birte Marie 164.
—— Frederik 269.
Faaborg, Jacob 214.
Farenhorst, C. C. 214.
Fiuren, Diderik 123. 318.
Flensborg, Hans Thomsen 289.
Franciscus, Prinds, 194. o. fl.
Frederik den Anden, Konge af Danmark 14. 18. 108. 125. 129. 196.
—— den Femte, „ „ 19. 22. 43. 52.
Freidthof, T. B. Raadmand i Odense 180.
Frits, Christen Hansen 171.
—— Alhed Marie Christensdat. 172.

Ganther, Uhrmager 36.
Gisico, Biskop i Fyen 9. 10. 42. 80. 83. 85. 94. 215.
Glandorph, J. P., Rector i Odense 319.
Grubbe, S. J., Raadmand i Odense 288, 291.
Grønbeck, H. 209.
Gummersbach, F. R. 288.
Gundermann 209.

Gyldenstjerne, Henrich 105.
—— Jørgen 233.

Hahne, Jørgen, Raadmand i Odense 135.
—— Jørgen, Dr. med. 230.
Halle, v. 145.
Haman, Anne Elisabeth 170. 237.
—— Christian 236.
—— Christian Henrik 236.
—— Margretha Sophia 236.
Hamsfort, Cornelius von der, Med. Dr. 123.
—— Magdalene von der 124.
Hans, Konge af Danmark 183 o. fl.
Hansdatter, Else 122. 181. 227.
—— Hedevig 178.
—— Anna 182.
—— Anna 216. 230.
Hansen, Thor, Borgermester i Odense 178.
—— Ludvig, Mag. Conrector i Odense 227. 280.
—— Peder 325.
—— Mogens 327.
Hasebart, Abigael 164. 223. 225.
—— Anna, 173 o. fl.
Hedegaard, C. D. Krigsraad 208.
Henrichsdatter, Catharine 278.
Hermansen, Gosse 318.
Hetting, J. Kjøbmand 243.
Himmelstrup, Niels Bang, Etatsraad 218.
Holm, Folkmar, Apotheker 268.
Holmer, Peder 182.

Holst, Magdalene Jacobsdatter 180.
— Elisabeth 238.
Holtendorph,, Knud 316.
Hubald, Biskop i Odense 4. 9. 257.
Hviid, Anne Johanne 214.
— Kirstine Henriksdatter 289.
Hyllerup, Andreas 182.
—— Lauritz 182.
Høg, Sidsel 246.
Høier, Controlleur 290.
Høya, Johan af, Greve 241.

Jacobsdatter, Maren 138.
Jacobsen, Lauritz, Biskop i Fyen 133. 229.
—— Olve, Dr. 138.
—— Peder 138.
Ibsen, Hans 327.
Jeremiasdatter, Margrethe 320.
Jespersen, Niels, Biskop i Fyen 121. 123. 184. 227.
Johansen, Hr. 326.
Jonsen, Oluf, Capellan 312.
Jørgensdatter, Lyche 171.

Kaas, Niels, Cantsler 15. 259.
Ketler, Meinert 318.
Kingo, Thomas, Biskop i Fyen 18. 49. 53.
Kisbye 182.
Knud den Hellige, Konge af Danmark 1. 2. 18. 247 o. fl.
Koch, H. 326.
Kotte, Jørgen, Borgermester i Odense 318.
Kotte, Mette 227. 322.
Krasse, Mogens, Biskop i Fyen 11. 21. 176.
Krysfing, M. 56.
Kurrelbaum, J. F. 173.
—— Madame 291.

Lam, Erik, Konge af Danmark 5. 6. 200.
Landorph, Karen 109.. 135 169. 209. 226. 230.
—— Barbara 162. 231.
—— Knud, Professor 50. 126. 135. 226.
Lange, Niels Pedersen, Landstingsherer 289.
Langsted, Assessor 165.
Larsen, Maren 244.
—— Anna Sybille 268.
Laubfeldt, M. 311.
Lauritzdatter, Abigael 109. 135. 229.
—— Ingeborg 243.
—— Birgitte 164. 225.
Lauritzen, Anders 172.
—— Knud 173.
—— Iver, Mag. 236.
Lee, Christen Lauritzen 172. 228.
Lerche, P. P. 173.
Lett, Jacob, Borgermester i Od. 325.
Linde, Ursula Christiane 269.
— Arved Christian 269.
Lindegaard, Lauritz Knudsen 317.
Lodberg, Jacob, Biskop i Fyen 136.
Lucassen, Wilhelm, Raadmand 317.

Luja, Christian Henrich, Dr. med. 109. 123. 134. 229.
— Lauritz, Professor 50. 135. 161. 230.
— Christian Henrich, Professor 127. 135. 226. 229. 230.
— Karen, 230.
Luther, Morten, Dr., 176.

Madsen, Jacob (Veile) Biskop i Fyen 14. 55. 157.
Madsdatter, Johanne 314.
Martfeldt, August, Borgermester i Odense 29. 180.
Melbye, Postmester 136.
Michelsen, Hans, Biskop i Fyen 26. 179. 227. 277.
—— Knud 119.
Moth, Rudolph, Biskop i Fyen 26. 285.
Musæus, Carl, Dr. med. 265.
Mule, Niels, Raadmand i Odense 51. 164. 171. 228. 231.
— Jens, Dr. 121. 227.
— Anna Jørgensdatter 133. 229.
— Anna Mogensdatter 164. 226. 231.
— Karen Clausdatter 135. 229.
— Kirsten Jørgensdatter 319.
— Pernille 164. 228. 231.
— Hans, Borgermester i Odense 227. 321.
— Mogens, Cancelliraad 231. 244.
Munk, Ebbe 245. 259.
— Kirstine 304.
Muus, Christian, Biskop i Fyen 240.
Mylius, Magdalena Margretha 266.
— Sophie Hedevig 267.
— Charlotte Amalia 267.
— Sophia Magdalena 267.
Møller, Johannes 31. 35.
— Mads Hansen, Eier af Munkemølle 314.
— Johannes, Kjøbmand 182.
— Birgitte 326.

Nannestad, N., Dr. Professor 266.
Naur, Elias, Mag. Professor 50. 163. 228. 231. 239.
Niels, Konge af Danmark 5.
Nielsdatter, Karen 316.
Nielsen, Hans, Borgermester i Odense 216. 230.
— Hans, Raadmand ibid. 317.
— Jens, Borgermester i Odense 291.
— Jørgen „ „ 322.
— Poul 327.
Norbye, Hans 120.
Nyboe, Bogholder 204.

Ocher, David 313.
Oldeland, Anna 120.
Oldenborg, J. G., Regimentsqvartermester 271.
Olsen, Thomas 325.
— Olve 327.
Orten, Kammerraad 211.
Ottosdatter, Birgitte 225.
Oxe, Mette 232.

Pagh, Peder, Biskop i Fyen 10. 215.
Pedersdatter, Barbara 235.
Pedersen, Sivert, Borgermester i Odense 318.
—— Jens, Mag. Sognepræst til Dalum 244.
—— Anna, 268.
—— Poul 324.
Plum, Fr., Biskop i Fyen 176.
Podebusch 247.
—— Elisabeth 106.
Pogwisch 146.
Poulsen, Christen, Prior 13. 18. 219.
—— Johannes 110. 243.
—— Jacob 314.
Poulsdatter, Marie 217.

Quillinus, Thomas 146.

Rahm, Stephan, Dr. 223. 225.
— Karen 225. 276.
Ramus, Christian, Biskop i Fyen 20. 52. 238. 243.
— Jacob, Ditto Ditto 238.
Rantzau, Gerth 211 o. fl.
Rask, Gjertrud 176.
Rasch, Peder, Professor 29).
Rasmussen, Landstingshorer 291.
—— Anders 326.
Richartsen, Knud, Rector 167. 227.
Ricolf, Biskop i Fyen 5. 8.
Risbrich, Thomas Broder, Borgermester i Odense 166. 169. 220. 225.
—— Sille 159. 225. 238.
—— Otto 221. 226.
—— Wikmann 221. 226.
Risbrich, Broder 223. 226.
— Karen 225.
Rembers, Hans 324.
Riising, Hans, Kjobmand 53. 55.
— Peter Krysing, Major 36. 56.
Rosenkrantz, Kirstine 247.
—— Ebbe 248.
—— Jorgen 248.
Rosenvinge, Wilhelm 126. 226.
Rumohr, Anna 34. 141 o. fl.

Sadolin, Jorgen Jensen, Superintendent i Fyen 204.
Sass, Niels, Capellan 272.
Schmidt, P., Cancelliraad 176.
Scholten, S. E. v. 301.
Schou, Christopher 268.
Schouboe, Jens Christensen, Borgermester i Odense 232. 282.
Schultz, Christopher, Dr. 122.
Seebladt, Otto Knudsen, Borgermester i Odense 164. 225.
—— Birgitte 169. 220.
—— Otto, Capitain 311.
Seerup, N., Regimentsqvarteermester 287.
Sehestedt, Catharine 143.
—— Eleonore Maria 297.
—— Hannibal 309.
Seidelin 53. 118.
— Sophia 238.
Sibbern, H., Professor 53. 291.
Simonsen, Bonde, Raadmand i Odense 236.
—— Jesper, Apotheker 319.
Skovgaard, Margrethe 131. 271.
Soltov, Anna 124.
Sophia, Dronning af Danmark 108.

Spaare, Regitze 119.
Sperling, J., Mag. Stiftsprovst 178.
Stoud, Catharina Munthe 135. 230.
Svitzer, Elisabeth 273.

Taulov, Jørgen Berthelsen 321.
Tecklenburg, Nicolaus, Greve af 241.
Terkelsen, Hendrik 324.
Timmerman, J., Dr. 287.
Treven, Klokker 204.

Urne, Lave 239.
— Margrethe 119.
— Hans 323.

Wahlstorp 146.
Valkendorf, Henning 34. 35. 200. 301.
Wilhelmsdatter, Anne 122.
West, Margrethe 232. 282.
Westen, Johan Christopher v., Agent 271. 274.
— Abel Catharina 272.
— Peter, v. 274.
Willumsdatter, Anna 227.
Wisch, v. der 146. 151.
With, Gunder Fogsdatter 172. 288.
Vittinghof, Frecerik v., 294 o. fl.
—— Sophia Amalia 299.
Wodrof, F., 59. 269.
Wolf, Jacob, Professor 138. 228. 242.

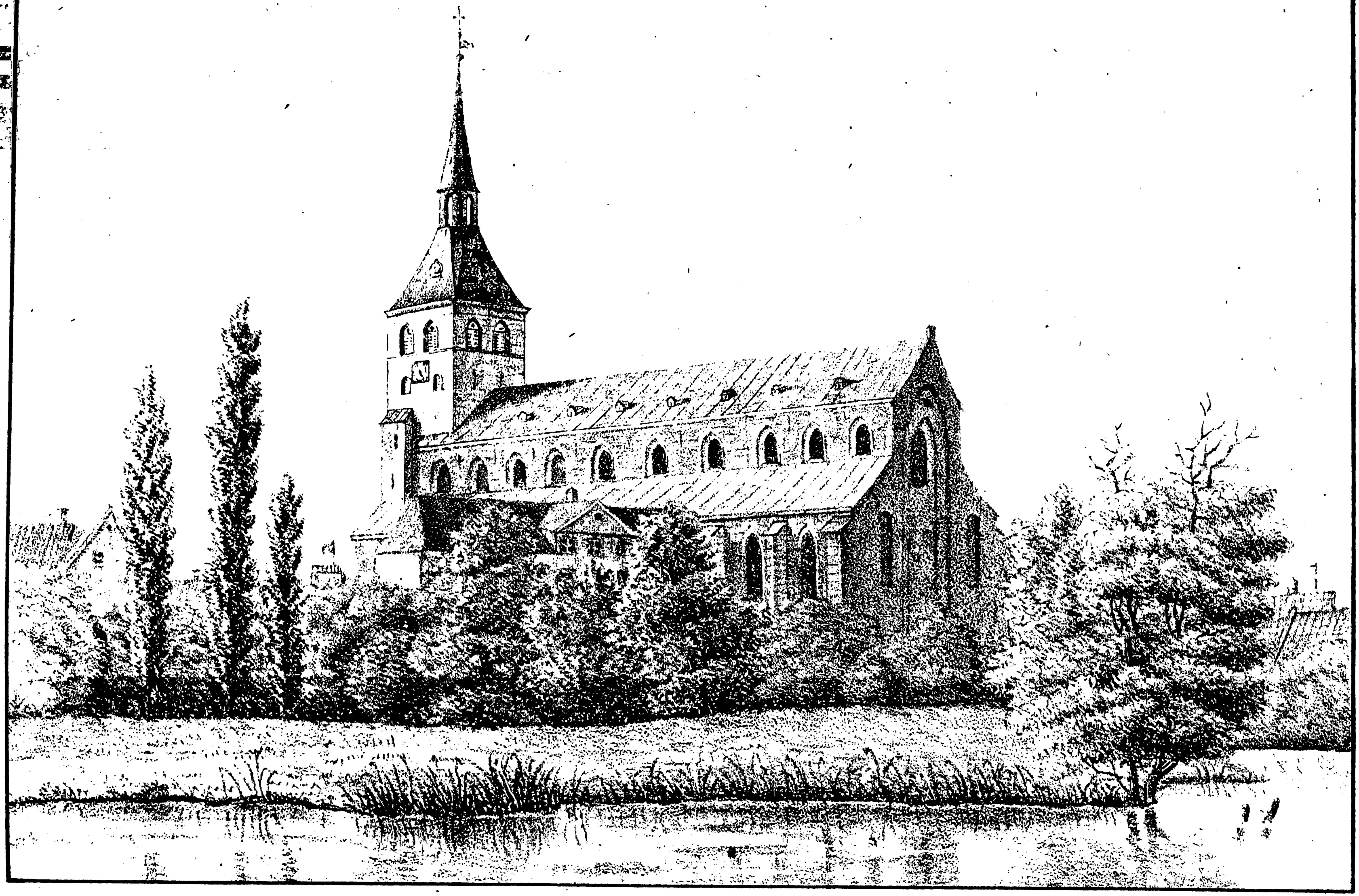
Zeuthen, Jens Lauritzen, Mag. 314.

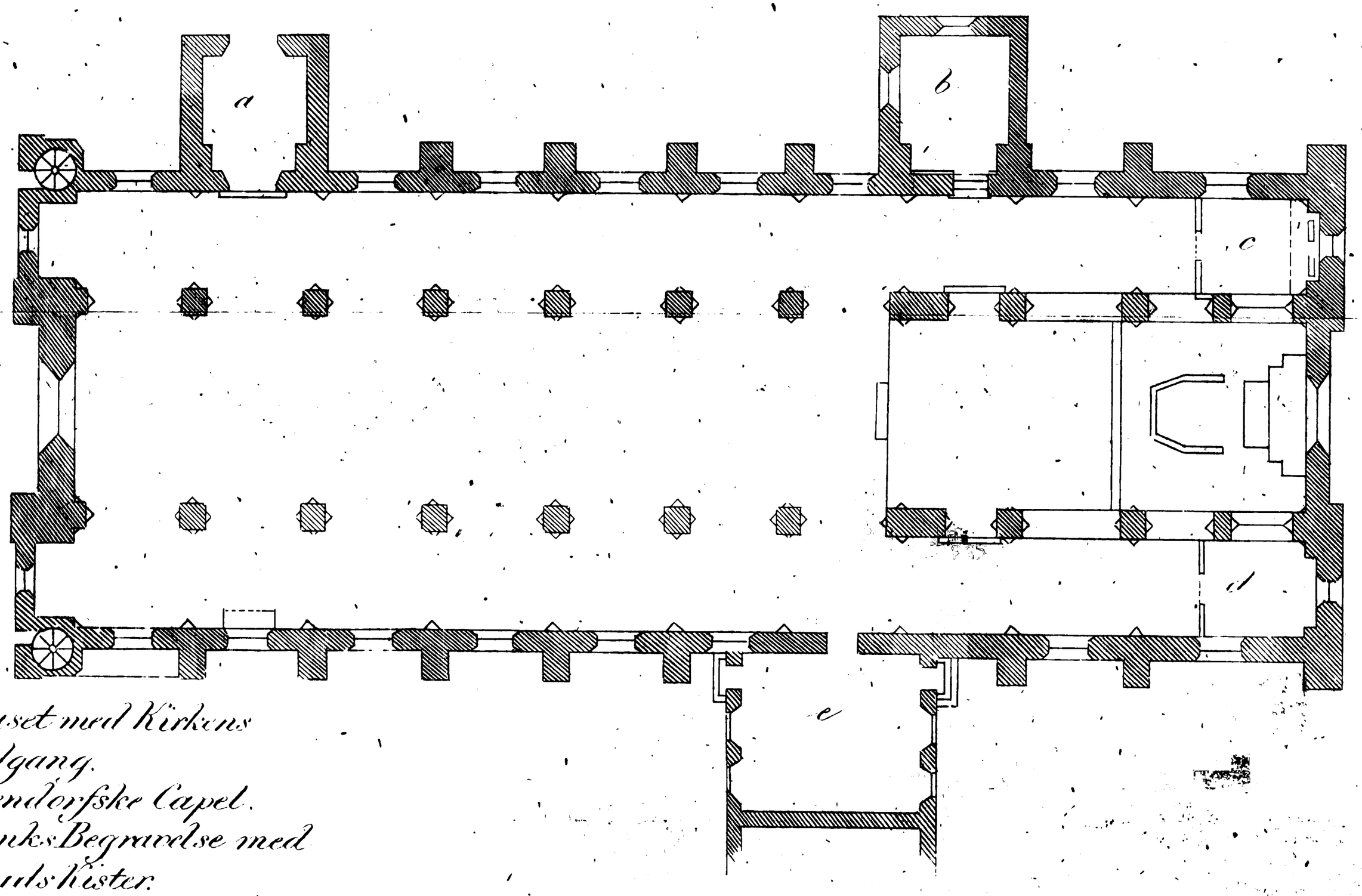
Ørbeck, Christian, ref. Capellan 265.

Berigtigelser.

Side 12. Lin: 18 læs: Mesferedhe.
— 99 — 4 l. Skjønhedspletter.
— 114 — 3 l. Jacobæi i sit Itinerarium.
— 139 — 6 nedenfra læs: 81.
— 150 — 11 ovenf. og 2 nedenf. l. 1695.
— 165 sidste L. l. Knudsen.
— 222 L. 21 l. Catharinae.
— 223 — 9 nedenfra l. 1658.
— 224 — 6 „ l. Bomærke.
— 228 c) Maren Hansdatter Mule skal være død 1607; Aar 1581 døde hendes Mand Casper Mule, Domprovst i Ribe, ifølge hans af Bircherod i Notae uber. S. 147 anførte Gravskrift.
— 280 L. 3 udslettes & foran suo.
— — — 8 udslettes Punctum efter manebunt.

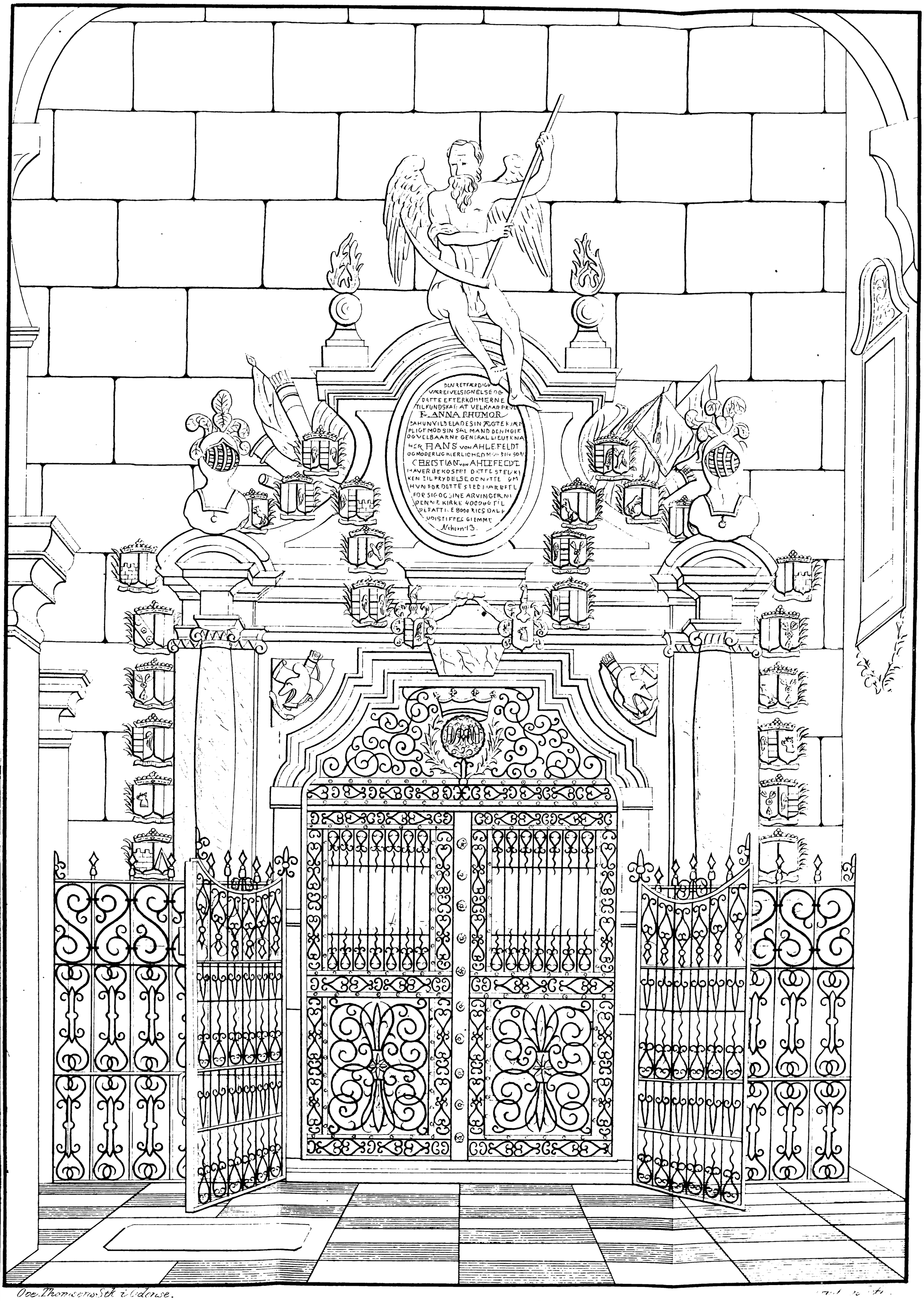
I Indskrifternes Interpunction, forsaavidt en saadan forefindes, er ikkun foretaget de uundgaaeligste Forandringer. Nogle ubetydelige Uovereensstemmelser i Bogens Orthographie, der saa yderst vanskeligt kunne undgaaes ved et Arbeide af denne Natur, anbefales til Læserens gunstige Overbærelse.

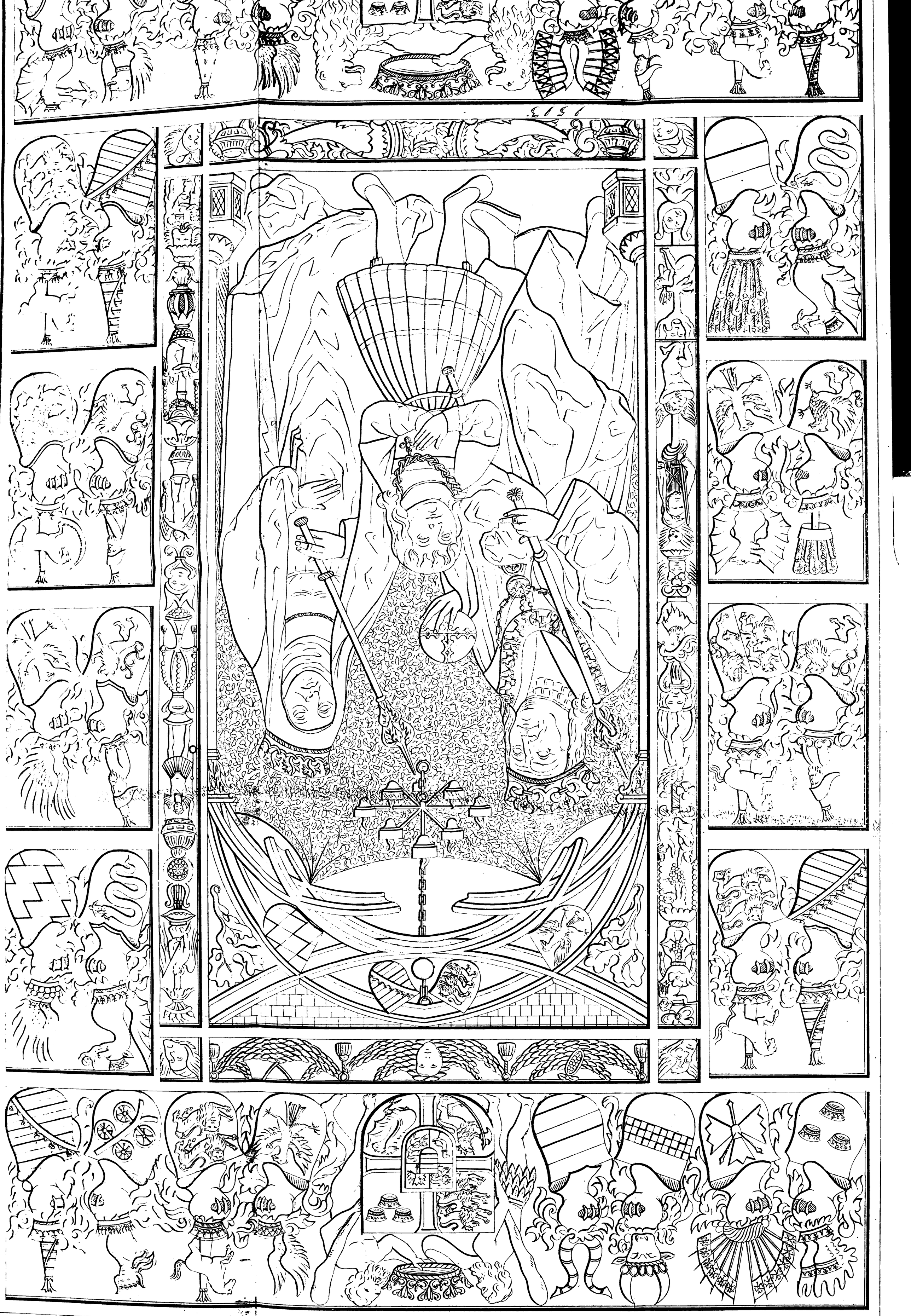
a, Vaabenhuset med Kirkens
Hovedindgang.
b, Det Valkendorfske Capel.
c, Ebbe Munks Begravelse med
Kong Knuds Kister.
d, Det Ahlefeldske Capel.
e, Consistoriet.

0 5 10 20 30 40 Alen

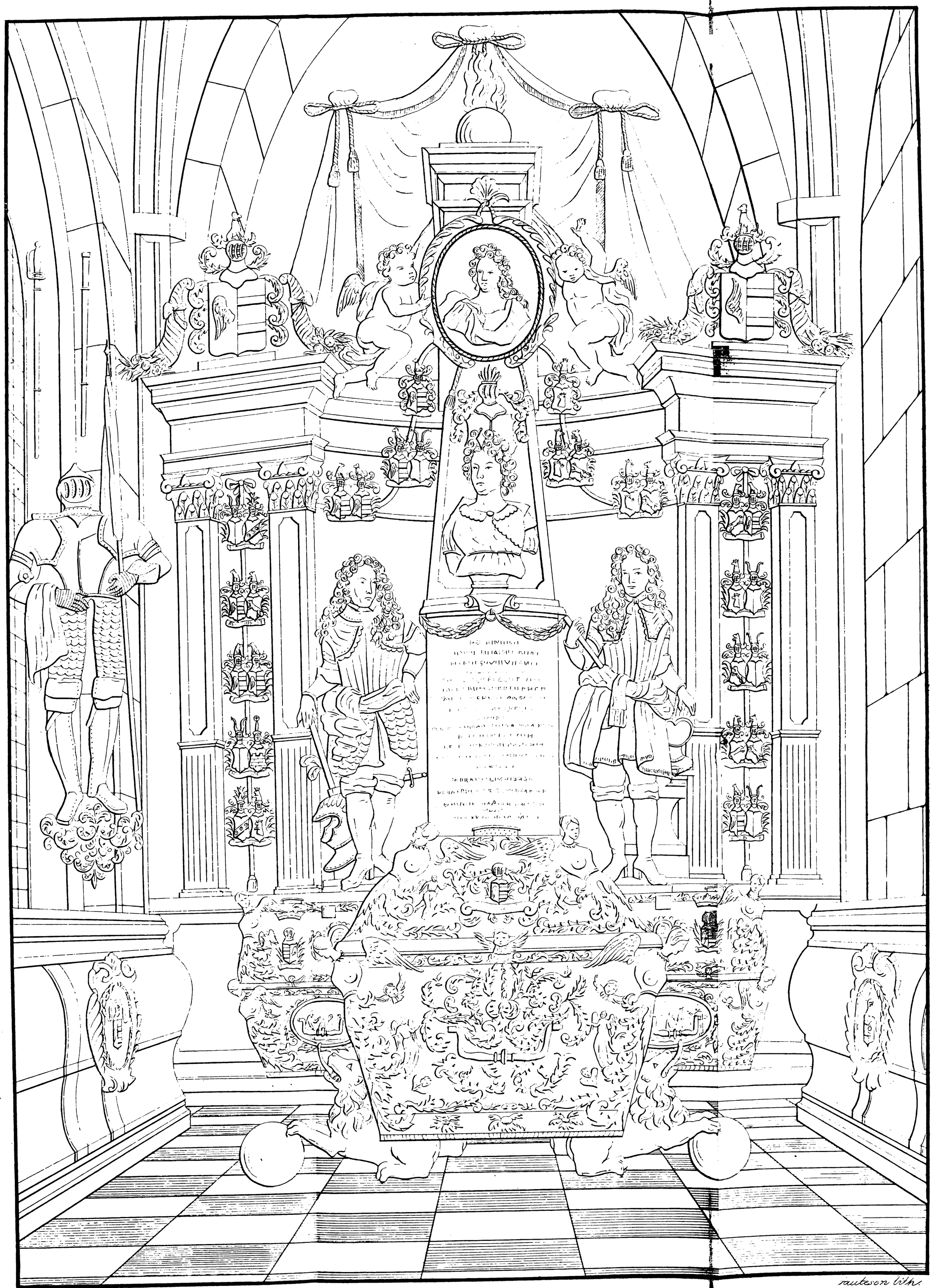

Ove Thomsens Stk i Odense.

1513.

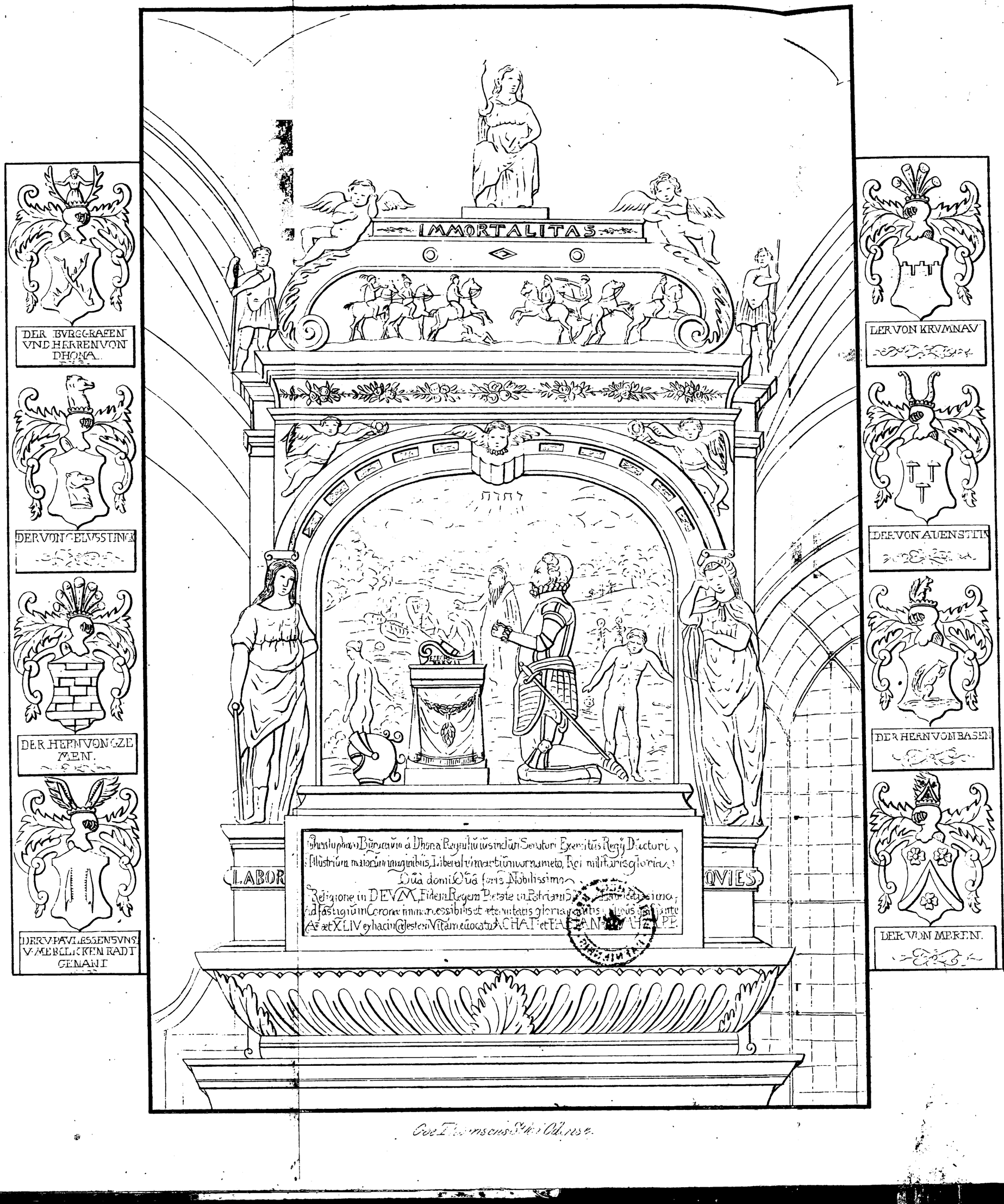

1513.

Coe Thomsens Stik i Odense.

rautesen lith.

Eve Thomsens Sch. Odense.

SALIGE·ERE·DE·DØDE·I HERREN
THI·DE HVILER·AF·DERES·ARBEID
OG DERES GIERNINGER·FØLGE·
DEM·EFTER APOCAIP 14.

HER·LIGGER·BEGRAFVEN·ERLIG·OC·WELBYRDIG·IOMFRVE
IOMFRV·MARGRETE SKOFGAARD·TIL·SANDERVMGAARD·SOM
DØDE·DEN 7 AVGVST ANNO 16 GVD·GIFVE·HINDE·DET·EVIGE·LIF·